

Bibliot.
Rev.
Huned.

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R. P. R.

Din cuprins:

PRIMUL CONGRES AL SCRITORILOR DIN R.P.R.

★

NAZIM HIKMET
A existat oare Ivan Ivanovici?
(Piesă în 3 acte, 9 tablouri)
(În românește de Emma Beniuc)

★

DEMOSTENE BOTEZ
Versuri

★

RADU BOUREANU
Versuri

★

NICUȚA TANASE
Derbedei
(povestire-fragmente)

★

VIRGIL TEODORESCU
Versuri

★

ANDREI BĂLEANU
Unele modalități ale criticii literare

★

VERA CALIN
Istorie, satiră, mituri, falși eroi

★

RECENZII

★

REVISTA REVISTELOR

★

MISCELLANEA

7

IULIE 1956 — ANUL IX

008
V-54

VIATA ROMÎNEASCĂ

REVISTĂ A UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.

Apare sub conducerea unui comitet de redacție

Biblioteca Municipality Deva
SALA DE LECTURĂ

88, 95

Biblioteca Județeană
"OVID DENSUSIANU"
Hunedoara - Deva
r. inv. P/544738

7

24

* P 1 5 4 4 7 3 8 *

1956 - ANUL IX

CUPRINSUL

	Pag.
*** PRIMUL CONGRES AL SCRITORILOR DIN R.P.R.	5
DOCUMENTE ALE CONGRESULUI SCRITORILOR DIN R.P.R.	
CONGRESULUI SCRITORILOR DIN R.P.R.	10
COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMIN	13
REZOLUȚIA CONGRESULUI SCRITORILOR DIN R.P.R.	14
ORGANELE DE CONDUCERE ALE UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P.R.	17
*	
NAZIM HIKMET : A existat oare Ivan Ivanovici ? (<i>Piesă în 3 acte, 9 tablouri</i>) (<i>În românește de Emma Beniuc</i>)	19
*	
DEMOSTENE BOTEZ : Itinerar	70
RADU BOUREANU : Unealta ; Sălașul	76
ALFRED MARGUL SPERBER : Cîntec despre minunatul pămînt (<i>În românește de M. Djentemirov</i>) ; Comentariul poetic al unui text marxist (<i>În românește de Lazăr Iliescu</i>)	82
*	
NICUȚA TANASE : Derbedeii (<i>povestire — fragmente</i>)	84
*	
VIRGIL TEODORESCU : Lămpașul	162
CRISTIAN SIRBU : Din „Cinfece pentru Mara“	163
PETRE SOLOMON : Pe baltă ; Europolis ; O pictoriță în mijlocul pescarilor	166
*	
GEORGE DAN : Hamalii	171
*	
V. V. MAIAKOVSKI : Marxismul — metodă de-a trage la țintă, folosește-o cu iscusință ! (<i>În românește de Cicerone Theodorescu</i>)	180
LITERATURA REALISTĂ ÎNTRE 1920 și 1944	
EUGENIA TUDOR : Recitind opera Otiliei Cazimir	182

TEORIE ȘI CRITICĂ

	<u>Pag.</u>
ANDREI BĂLEANU : Unele modalități ale criticii literare și problema eficacității lor	194
VERA CALIN : Istorie, satiră, mituri, falși eroi	202
PAUL GRANEA : O evoluție dureroasă	216

RECENZII

RADU LUPAN : Insemnările unui ziarist	230
C. DAN : Profil de tinăr poet	233
REMUS LUCA : Citindu-l pe Hašek	236
ANGELA TAUTU : Silvio Micheli : „Adevărul“	237
OSCAR LEMNARU : Cronica limbii literare	240
REVISTA REVISTELOR : „Steaua“ n-rele 2 și 3/1956; „Contemporanul“ n-rele 12—17/956; Poezia din „Tinărul scriitor“ nr. 4/956	242
MISCELLANEA : Drum prin Țara umbrelor (Atanasie Toma)	252
NOTE BIBLIOGRAFICE	254

PRIMUL CONGRES AL SCRITORILOR DIN R.P.R.

Primul Congres al Scriitorilor din Republica Populară Română a marcat un eveniment de seamă în istoria noii noastre literaturi. Demonstrând justetea politicii partidului în problemele artei și literaturii, subliniind atașamentul sincer la cauza fericirii poporului al celor mai talentați scriitori din diferite generații, lucrările Congresului, rapoartele și dezbaterile care au avut loc, au evidențiat marile succese obținute în câmpul artei realist-socialiste de un număr considerabil de scriitori. În ciuda unor ciocniri, mai mult sau mai puțin personale, Congresul, prin totalitatea lucrărilor lui, pătrunse de spirit de partid, a constituit o sinteză judicioasă și un bilanț al realizărilor și lipsurilor literaturii noastre în cei doisprezece ani de viață liberă. Evident, un bilanț literar la un asemenea eveniment nu poate avea, și nu are pretenția unui bilanț minuțios al domeniului contabil; el nu încearcă o înregistrare mecanică, strict numerică, a producțiilor literare, nu cîntărește în primul rînd cu bucată pentru a stabili ierarhii de dragul ierarhiilor, ci caută sensurile adînci, generale, semnificative pentru dezvoltarea întregii noastre literaturi. Acest lucru nu înseamnă nicidecum nivelarea valorilor, reducerea la un numitor comun a unor personalități diferite, ci oferă posibilitatea unei aprecieri de ansamblu a tendințelor principale care au sprijinit sau au împiedicat dezvoltarea individualităților artistice specifice pe drumul realismului socialist. În acest sens atît rapoartele, cît și majoritatea cuvîntărilor au relevat imensul rol al Partidului Muncitoresc Român în educarea și înarmarea scriitorilor cu o concepție științifică despre lume, în combaterea teoriei reacționare, antipopulare a „artei pentru artă”, ajutînd pe scriitorii din generațiile mai vechi, sau chiar mai tinere, să se debaraseze de balastul ideologiei burgheze, să se zmulgă din mrejele decadentismului pentru a păși pe calea realismului consecvent. Astfel, figuri dintre cele mai reprezentative ale vechilor generații de scriitori care au activat intens în perioada dintre cele două războaie, manifestîndu-și adevărată adieziunea la munca și viața nouă a poporului au întărit prin talentul și experiența lor frontul nostru literar. De asemenea Congresul subliniind condițiile prielnice de dezvoltare a literaturii din țara noastră, grija partidului și a guvernului nemai întilnită în istoria țării pentru scriitori și artiști, a remarcat apariția, în ultimii doisprezece ani, a unui număr mare de scriitori din generații foarte tinere azi, sau în orice caz, foarte tinere la 23 August 1944. Folosind condițiile prilejuite de justa rezolvare a problemei naționale, în spiritul leninismului, de către statul democrat-popular, scriitori talentați ieșiți din rîndurile naționalităților conlocuitoare au adus în perioada analizată de Congres și

aduc în continuare contribuția lor la înflorirea literaturii realist-socialiste din patria noastră.

Congresul a apreciat într-un mod cu totul pozitiv realizările de seamă obținute de scriitorii noștri precum și eforturile lor de a crea o literatură orientată, după exemplul literaturii sovietice, pe calea luminoasă a realismului socialist, o literatură care preluând din trecut tot ce a fost mai de preț în creația artistică a poporului român și a naționalităților conlocuitoare continuă să dezvolte tradițiile progresiste, oglindind mărețele prefaceri ale actualității noastre sau înfățișând dintr-o perspectivă nouă, științifică, istoria maselor populare, marile momente ale trecutului cu toate umbrele și luminile lui. Participanții la Congres au vorbit cu o mândrie justificată despre remarcabilele succese ale literaturii noi, care au infirmat proorocirile mincinoase ale dușmanilor literaturii noastre și ai socialismului.

Dezbaterile Congresului au confirmat pe deplin cuvintele înscrise în salutul C.C. al P.M.R. în care se spune: „**literatura noastră este o literatură cu adevărat liberă, deoarece toți scriitorii talentați s-au situat în mod liber, deschis, pe baza propriei lor convingeri, de partea forțelor progresiste ale societății**“. Congresul a apreciat, după ce de altfel zecile de mii de cititori le apreciaseră, opere de o excepțională valoare, care aruncă o lumină nouă asupra trecutului îndepărtat din istoria noastră, cum ar fi romanul „Nicoară Potcoavă“ al maestrului Mihail Sadoveanu, romanul lui Camil Petrescu „Un om între oameni“, sau cartea lui Cezar Petrescu „In ajun de revoluție 1848“ ori asupra trecutului mai apropiat oglindit în opere astăzi cunoscute dincolo de hotarele țării noastre, ca „Descult“ de Zaharia Stancu, în opere cum sînt „Cronica de familie“ a lui Petru Dumitriu, „Moromeții“ lui Marin Preda, „Negura“ lui Eusebiu Camilar etc. sau opere legate profund de actualitatea zilelor noastre, cum ar fi „Drum fără pulbere“, „Pasărea furtunii“, „Cronica de la cîmpie“ de Petru Dumitriu, „Bă-răgan“ de V. Em. Galan, „Desfășurarea“ de Marin Preda, „La cea mai înaltă tensiune“, de Nagy István, „Brazdă peste haturi“ de Horváth István, „Vîntul nu se stîrnește din senin“ de Asztalos István, „În orașul de pe Mureș“ de Francisc Munteanu, schițele lui Sütő Andras, „Străinul“ de Titus Popovici, pentru a cita doar numele cele mai des întîlnite, atunci cînd se fac aprecieri asupra prozei noastre.

De asemenea, numele unor poeți ca scînteietorul maestru al versului Tudor Arghezi, ca Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu, Demostene Botez, Marcel Breslașu, Maria Banuș, Cicerone Theodorescu, Eugen Jebeleanu, Mihai Dragomir, Radu Boureanu, Victor Tulbure, Veronica Porumbacu, Dan Deșliu, A. E. Baconsky, Nina Cassian, Eugen Frunză, Al. Andrișoiu, A. Rău, sînt un gir al înfloririi foarte variate a poeziei din patria noastră.

Dramaturgi din diverse generații, ca acad. Camil Petrescu, Victor Eftimiu, Al. Kirilăscu, Mircea Ștefănescu, Al. Șahighian, M. Davidoglu, A. Baranga, Lucia Demetrius, Horia Lovinescu, Ana Novac, creatori ai unor opere ca „Bălcescu“, „Matei Millo“, „Cetatea de foc“, „Mielul turbat“, „Oameni de azi“, „Citadela sfărîmată“, „Familia Kovacs“ etc., au pus piatra de temelie a noii noastre dramaturgii. Congresul și-a amintit cu recunoștință contribuția de neuitat adusă dezvoltării literaturii române de scriitorii pe care, în ultimii ani moartea i-a răpit din rîndurile noastre, ca Mihail Sebastian, A. Toma, Emil Isac, Hortensia Papadat-Bengescu, Ion Călugăru, Ioachim Botez, Emil Dorian.

Congresul a subliniat din plin că succesele literaturii noastre se datoresc în primul rînd rolului conducător al partidului, exprimat în orien-

tarea dată creației, cât și în crearea unor condiții materiale și spirituale favorabile dezvoltării creației, se datoresc avântului vertiginos al construcției socialiste care stimulează pe toate căile pe artiști în munca lor creatoare.

Documentele și dezbaterile Congresului au subliniat sarcinile de seamă ale literaturii noastre, datorită scriitorilor de a crea o imagine adevărată, puternică și convingătoare a epocii pe care o străbatem, a schimbărilor profunde petrecute în structura societății și în mentalitatea oamenilor. „**Partidul cheamă pe scriitori** — se spune în Salutul Comitetului Central al P.M.R. adresat Congresului — **să reflecte în operele lor, prin mijloace specifice artei, realitatea noastră complexă și clocotitoare, să redea în mod multilateral procesul de transformare și învoire a societății noastre și schimbările profunde pe care acest proces le determină în psihologia, atitudinea morală, viața personală a oamenilor**“. Sarcina principală a scriitorilor e aceea de a crea opere de bună calitate, o literatură de mare prestigiu artistic, însuflețită de idealurile cele mai înalte ale epocii noastre. Literatura noastră trebuie să fie la înălțimea idealurilor ce o însuflețesc, continuând tradiția cea mai bună a scriitorilor clasici.

O expresie admirabilă a acestei năzuințe găsim în cuvântul la Congres al marelui poet Tudor Arghezi : „**Nu trebuie uitat nimic ! Nobleței la care v-a ridicat izbînda revoluției, iubiți colegi, sinteți legați să-i răspundeți cu o altă noblețe : cu o literatură mare, de mare stil, de mare rafinement și de perfecționare neîntreruptă**“. Năzuința de a înălța literatura română la treapta prestigiului european și internațional a răsunat de mai multe ori în sala Congresului, în cuvîntul unor scriitori ca Petru Dumitriu sau Marin Preda, stîrnind un puternic ecou printre scriitori și cîștigînd aprobarea tuturor. E de la sine înțeles însă că această năzuință, oricît de nobilă ar fi, chiar dacă obține o adeziune unanimă dar se reduce numai la atît, la rostirea cîtorva cuvînte inspirate, nu înseamnă mare lucru. Important este ca această năzuință să fie încorporată efortului creator, străduinței neîncetate către perfecțiune și procesului însuși de dezvoltare a literaturii. În calea acestui proces neîntrerupt de dezvoltare se află încă destule piedici pe care dezbaterile Congresului le-au scos la iveală. Congresul a dat o lovitură puternică dogmatismului, rutinei și inerției și în genere tuturor tendințelor necreatoare, mentalității birocratice și funcționărești în literatură. S-a arătat că nu corespund exigențelor mereu mai mari ale cititorilor, nu corespund spiritului epocii noastre, nu corespund indicațiilor partidului operele literare schematice, inexpresive, cenușii, lipsite de adevăr și de viață autentică, lipsite de dramatism. Operele artificiale, năpădite de idilism, de un optimism fals, de paradă, nu găsesc nici un ecou în sufletul cititorilor. Creația adevărată a fost și este incompatibilă cu mediocritatea și platitudinea. Scriitorul demn de numele său, se simte responsabil de creația sa în fața contemporanilor și a posterității. El nu umblă pe căi ușoare, de mult bătătorite ci caută mereu soluții noi, descoperă în fața cititorilor un nou univers, îndreptîndu-i pe un drum propriu către înfăptuirea idealurilor progresiste ale societății. Tot atît de dăunătoare sînt consecințele dogmatismului în activitatea criticii literare. Au fost denunțate în cadrul Congresului metodele administrative și de tutelă măruntă în îndrumare, tendințele de imixtiune în creație, metodele cu totul nejuste practicate de unii activiști ai Uniunii Scriitorilor. Nu e un bun critic literar, acela care nu ține permanent seamă de specificul creației artistice, acela care nu ține seamă de întreaga complexitate a fenomenului literar, rămînînd insensibil la originalitatea drumului de creație al fiecărui scriitor în parte. În acelaș timp Congresul a prevenit pe scriitori și critici asupra primej-

diei de a da o accepție falsă, diversionistă luptei împotriva dogmatismului în critica literară, a schematismului și idilismului în literatură. În acest sens au fost combătute cu egală tărie recidivele ideologiei burgheze, primejdia impresionismului estetizant în critica literară. De asemeni s-a arătat că lupta pentru promovarea adevărului în creația literară n-are nimic comun cu tendințele negativiste și sceptice ale unor scriitori înclinați să dea un tablou denaturat, fals al realității noastre. Combaterea optimismului de circumstanță, a tendințelor de poleire și înfrumusețare artificială a realității noastre dramatice nu trebuie să aibă drept urmare pierderea simțului de perspectivă, nu trebuie să se confunde cu sublinierea exagerată, disproporționată — de esență obiectivistă — a aspectelor negative ale vieții. Călea pe care trebuie să meargă scriitorii noștri în crearea unor opere de seamă este calea realismului socialist, calea deschisă de Gorki și Maiakovski ca și de alți străluciți reprezentanți ai literaturii sovietice, ca Șolohov, Fadeev, Fedin, Leonov, Serafimovici, Alexei Tolstoi, Ehrenburg. Totodată literatura noastră nouă se recunoaște intim înrudită cu creația realistă a scriitorilor contemporani de pretutindeni. La Congres s-a subliniat încă odată însemnătatea cunoașterii de către scriitor a vieții prezente a poporului nostru, a aspectelor concrete ale construcției socialiste la oraș și la sat. Însemnătatea însușirii temeinice creatoare a filosofiei marxist-leniniste în procesul de interpretare a fenomenelor vieții a fost de asemeni subliniată atât în salutul C.C. al P.M.R. cât și în intervențiile la Congres ale unor scriitori.

O atenție deosebită a fost acordată criticii literare arătându-se datoria acesteia de a fi mai aproape decît pînă acum de sarcinile mari ale literaturii. A fost subliniată necesitatea unei analize mai atente a fenomenului literar, necesitatea analizei „la obiect” ca și a unor studii și monografii de mai mari proporții, capabile să sintetizeze învățămintele ce se desprind din evoluția noii noastre literaturi. În domeniul valorificării moștenirii literare lăsate de clasici precum și de scriitorii realiști dintre cele două războaie, sarcini deosebite revin criticii și istoriei literare. Esențială rămîne în această privință indicația leninistă cu privire la existența a două culturi în sînul fiecărei culturi naționale. Au fost criticate deopotrivă tendințele de denigrare a unor scriitori din trecut ca și tendințele de valorificare necritică. Cuvîntul de încheiere rostit de poetul Mihai Beniuc a arătat că noua conducere a Uniunii trebuie să-și concentreze în mod deosebit atenția asupra dezvoltării tinerilor scriitori, și a subliniat că este de asemeni necesară „intensificarea preocupării pentru literatura naționalităților conlocuitoare precum și pentru filialele Uniunii Scriitorilor în general, deci pentru scriitorii din întreaga țară”. Ca o cerință îndreptățită în raport cu ajutorul adesea insuficient acordat de conducerea Uniunii Scriitorilor publicațiilor literare ale naționalităților frățești, coraportul tovarășului Nagy István a subliniat că pe viitor „Este o sarcină a Uniunii Scriitorilor să se ocupe mai eficace cu revistele literaturilor naționalităților, să controleze și să le îndrume mai organizat. Iar revistele noastre să organizeze asemenea schimburi de experiență care pot întări în munca redacțională spiritul partinic de critică și de autocritică, să-și comunice reciproc munca lor, ca prin aceasta să se adîncească colaborarea între scriitorii și poeții romîni și de diferite naționalități, să se adîncească colaborarea între revistele literare”. O mare parte a dezbaterilor a fost consacrată climatului vieții literare, combaterii spiritului de grup, a tămîierii și a relațiilor neprincipiale între scriitori. E caracteristic faptul că nu au existat în cadrul Congresului încercări de a frîna critica, dezbaterile decurgînd în cea mai deplină libertate, în

condițiile înfruntării ascutite a opiniilor celor mai diferite. Din discuții a reeșit că acum e mai necesar decît oricînd stabilirea unui front unitar al scriitorilor din toate generațiile și reprezentînd cele mai diferite direcții și curente literare pe platforma realismului-socialist. Mulți vorbitori au insistat asupra necesității unui contact mult mai strîns cu literaturile străine, cu scriitorii din toate țările; s-au bucurat de o frumoasă primire și au constituit adevărate contribuții la lucrările Congresului, cuvîntările delegaților din alte țări, în special substanțiala cuvîntare a cunoscutului critic sovietic Vladimir Vladimirovici Ermilov. Salutînd pe scriitorii străini care au participat la Congres, maestrul Mihail Sadoveanu a spus: „Am în inima mea soarele dragostei tuturor prietenilor progresiști care au venit din țările de democrație populară și din țările care înțeleg și apreciază munca noastră, din țările celelalte. Le mulțumesc din inima mea, cunoscînd în cei pe care i-am văzut, dragostea lor pentru munca noastră. Și acesta este salariul nostru cel mai prețios“. Din dezbaterile Congresului a reeșit limpede faptul că în munca Uniunii Scriitorilor grija pentru dezvoltarea tinerilor scriitori, pentru pregătirea și viața lor, pentru condițiile lor de trai trebuie să rămîna constantă ca o preocupare centrală. Se impune o mai mare atenție părintească pentru puritatea lor morală pătrunsă de spirit de partid și străină de spiritul de grup. În munca de îndrumare a tinerei generații de scriitori nu trebuie să exagerăm dificultățile de ordin ideologic sau artistic pe care le presupune creația literară. Eu cred — a spus poetul Mihai Beniuc — că noi trebuie să ne gîndim totdeauna, atunci cînd îndrumăm și ajutăm pe tinerii scriitori, nu să-i purtăm prin tot felul de galerii întortochiate, ci să-i ducem direct la acele probleme ale creației din care ei să învețe cum să opereze direct asupra materialului viu care le stă la dispoziție pentru întruchiparea propriilor lor realizări și să nu-i speriem în mod inutil cu greutăți mai mult sau mai puțin reale, de care vorbim noi așa de des cînd ne referim la creație“.

Lucrările primului Congres al scriitorilor aprecîind munca diverselor redacții literare a relevat pe bună dreptate, unele lipsuri manifestate în redacția revistei „Viața romînească“, care a dat uneori dovadă de o exigență ideologică scăzută publicînd fragmente de lucrări alterate de o ideologie și de o metodă artistică străină realismului socialist, contrară lui. O astfel de atitudine liberalistă s-a concretizat în publicarea unor fragmente din poemul viciat de confuzii ideologice, „Satul fără dragoste“ de Radu Boureanu. Publicarea unor lucrări plate, de calitate submediocră în paginile revistei, nu este cel mai puțin însemnat reproș care s-a adus „Vieții romînești“. Relevarea în paginile revistei a unor manifestări de adulare și elogiu neprincipial la adresa unor scriitori, constituie un avertisment de care redacția „Vieții romînești“ va ține seama cu toată seriozitatea.

De asemenea Congresul a scos în evidență faptul că revista „Viața romînească“, prin secția ei de critică, nu a cercetat cu destulă asiduitate și consecvență producția literară de la noi, o serie întreagă de lucrări rămînînd astfel neanalizate, autorii lor fiind privați de ajutorul pe care critica literară marxistă li-l datora. Dezvelirea acestor neajunsuri din munca redacției „Vieții romînești“ a constituit fără îndoială un ajutor în munca noastră.

Însușindu-ne hotărîrile cele mai de preț ale Congresului, să pornim cu forțele înprospătate și unite într-un front unic pe drumul realismului socialist, sub conducerea partidului spre visul măreț al omenirii, spre comunism!

V. R.

DOCUMENTE ALE CONGRESULUI SCRIITORILOR DIN R.P.R.

CONGRESULUI Scriitorilor din R. P. R.

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român adresează un cald salut primului Congres al scriitorilor din Republica Populară Română.

Realizările istorice ale poporului nostru în făurirea și întărirea regimului de democrație populară, în construirea societății noi, socialiste, au determinat avântul creației literare creînd condițiile apariției unor opere de seamă care au îmbogățit patrimoniul culturii noastre.

Preluînd din trecut tot ce a fost mai de preț în literatura poporului român și a naționalităților conlocuitoare, continuînd și dezvoltînd tradițiile realiste înaintate, scriitorii noștri și-au pus întreaga lor putere de creație în slujba poporului, cauzei construirii socialismului.

Scriitorii noștri se inspiră din exemplul de profund umanism, de bogăție de idei, de forță artistică și educativă, pe care-l dă literatura sovietică.

Ideile marxism-leninismului exercită o puternică influență asupra scriitorilor pe care-i ajută să vadă mai clar rolul și misiunea lor în societate.

Combaterea de către partid a teoriei anti-populare a „artei pentru artă“ a ajutat scriitorii valoroși să se elibereze de balastul decadentismului și a dat forță talentului lor.

Alături de scriitorii vîrstnici s-a ridicat o generație nouă de tineri scriitori înzestrați, care se afirmă tot mai mult prin lucrările lor literare. Scriitorii de diferite formații, slujesc prin talentul lor interesele poporului, cauza înfloririi patriei noastre și a apărării păcii.

În condițiile create de regimul democrat-popular, scriitorii din rîndurile naționalităților conlocuitoare aduc o prețioasă contribuție la dezvoltarea literaturii R.P.R. precum și la întărirea frăției dintre poporul român și celelalte naționalități prin numeroase cărți de valoare.

„Literatura noastră este o literatură cu adevărat liberă, deoarece toți scriitorii talentați s-au situat în mod liber, deschis, pe baza propriei lor convingeri, de partea forțelor progresiste ale societății.“

Aprecierea pe care milioanele de cititori o acordă oricărui succes al prozei, poeziei, dramei, satirei, criticii literare, stimulează pe scriitori să-și pună tot talentul, toată puterea inspirației artistice în slujba făuririi unor noi opere de valoare. Scriitorii luptă pentru a ridica literatura realist-socialistă spre culmile creației artistice, pentru a exprima în operele lor în toată plinătatea marile idei ale epocii noastre, conflictele ei esențiale, eroismul neasemuit al clasei muncitoare, al poporului care înfăptuiește cea mai profundă transformare revoluționară din istoria sa. De aceea scriitorii și cititorii resping cu hotărîre orice tendință de a nega realizările de seamă obți-

scriitorii talentați s-au situat în mod liber, deschis, pe baza propriei lor convingeri, de partea forțelor progresiste ale societății.

nute de literatura noastră în perioada de trecere la construirea socialismului.

Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Român, relevând realizările literaturii, a arătat că în creația literară se reflectă insuficient schimbările istorice ce se petrec în țara noastră. Sarcinile mărețe stabilite de Congres în domeniul dezvoltării industriei socialiste, transformării socialiste a agriculturii, înfloririi culturii, ridicării continue a nivelului de trai, consolidării orînduirii democrat-populare, sarcini care însușeșc în munca lor pe muncitorii, țărani, intelectualii patriei noastre, vor inspira, fără îndoială, scriitorilor noi opere literare de o mare forță artistică, pătrunse de elan revoluționar.

Partidul cheamă pe scriitori să reflecte în operele lor prin mijloace specifice artei, realitatea noastră complexă și clocotitoare, să redea în mod multilateral procesul de transformare și înnoire a societății noastre și schimbările profunde pe care acest proces le determină în psihologia, atitudinea morală, viața personală a oamenilor.

Scriitorii sînt chemați să înfățișeze în cărțile lor oameni care, biruind greutatea și meajunsuri, înfruntînd natura, schimbă înfățișarea țării noastre și îi înmulțesc bogățiile, să dezvăluie forțele morale care-i îndeamnă la fapte eroice, să zugrăvească procesul de creștere a conștiinței oamenilor muncii care, transformînd societatea, se transformă pe ei înșiși, eliberîndu-se de înrîurirea vechilor deprinderi și moravuri. Numai astfel literatura va putea să-și exercite marea ei acțiune educativă, înnoitoare și să îndeplinească rolul activ pe care trebuie să-l aibă în lupta pentru lichidarea influențelor capitalismului în conștiința oamenilor.

Grija pentru un bogat conținut de idei al operei literare nu poate fi despărțită de grija pentru măiestria artistică, pentru multilaterală dezvoltare a individualității creatoare a scriitorului, pentru frumusețea și bogăția limbii în care sînt scrise aceste opere.

Scriitorii și criticii trebuie să se călăuzească după cerința Congresului al II-lea al P.M.R. ca operele creatorilor „să fie făurite la un înalt nivel de măiestrie, așa cum merită temele mărețe cărora le sînt consacrate“.

Cititorul nou, format la școala luptei revoluționare, acordă prețuirea sa tocmai acelor opere care oglindesc această luptă revoluționară în toată diversitatea sa și nu acceptă operele ce vădesc tendința de a da o imagine dulceagă, trandafirină a realității, de a prezenta drumul luptei noastre revoluționare ca o plimbare pe o șosea pavată — lucrări care în loc să arate calea rezolvării contradicțiilor între vechi și nou și a învingerii greutăților inerente perioadei de construire a socialismului, le trec sub tăcere.

Masa cititorilor, al căror grad de cultură, existență artistică și ideologică crește neconștient respinge și critică cu asprime acele cărți care nu știu să deosebească esențialul de neesențial, fenomenele trecătoare de cele ce se dezvoltă și triumfă în realitatea noastră. Asemenea cărți nu sînt în stare să reflecte în chip realist lupta între vechi și nou, să afirme victoria inevitabilă a noului în imagini artistice convingătoare. Ele duc la pierderea simțului proporțiilor și a perspectivei istorice, la prezentarea exagerată a ceea ce este negativ, abject sau morbid și nu arareori la denigrarea realității.

Realismul socialist asigură cea mai deplină respectare a adevărului obiectiv. El nu are nimic comun cu atitudinea obiectivist-burgheză față de realitate a așa-zisei teorii a „adevărului integral“.

Partidul educă pe scriitori în spiritul dezvoltării și înfățișării adevărului vieții în lucrările lor. Cu cît mai clar și mai conștient se situează scriitorul de talent în creația sa de partea forțelor înaintate ale societății, cu atît mai

adînc va reuși să descopere și să redea în toată complexitatea lui adevărul despre realitatea noastră. Realismul socialist cere creatorului să participe activ la transformarea realității, inspirînd cititorilor săi optimismul revoluționar și dîndu-le claritatea țelului și perspectivei, nestrămutata convingere în victoria marilor idealuri ale umanității. Pentru ca aceste sarcini să fie îndeplinite este necesară studierea și cunoașterea profundă a vieții de către scriitor, contactul permanent cu oamenii muncii, o participare activă la viața obștească.

Nimic nu poate dăuna mai mult creației unui scriitor decît lipsa de contact cu realitatea, cu munca eroică și viața de toate zilele a muncitorilor și țărănilor, decît închiderea scriitorului într-un cerc strîmt de așa-zise interese „pur literare“.

Cetățean al patriei sale socialiste, purtător al ideilor înaintate ale timpului său, scriitorul este partaș activ la marea luptă pentru triumful deplin al ideologiei clasei muncitoare. La unii scriitori se manifestă confuzii ideologice alimentate de existența în țara noastră a rămășițelor claselor exploatare, cît și de influențe ale ideologiei claselor exploatare din afară. Conștienți de marea însemnătate a literaturii în lupta ideologică, scriitorii trebuie să combată cu maximă hotărîre tendințele de liberalism față de naționalism, față de recidivele de decadentism și apolitism.

Este necesar o mai intensă muncă de însușire și aprofundare de către scriitori și critici a învățaturii marxist-leniniste și, în special a teoriei marxist-leniniste a cunoașterii, însușirea temeinică a obiectivelor partidului, a liniei sale generale, pentru a putea mobiliza prin creațiile lor pe oamenii muncii la îndeplinirea politicii partidului.

Un rol de seamă în lupta pentru înflorirea literaturii îi revine criticii literare. Literatura noastră are nevoie de o critică combativă, care să analizeze în spirit partinic operele literare apărute, să susțină cu tărie tot ceea ce e nou și înaintat, să descopere și să combată cu fermitate tendințele deocoloșire a lipsurilor de care suferă unele cărți în ce privește conținutul lor de idei și nivelul de măiestrie artistică. Criticii literari au sarcina de a contribui la aprofundarea și dezvoltarea principiilor esteticii marxist-leniniste, de a aborda cu curaj problemele reflectării adevărului vieții, ale tipicului și individualizării artistice, ale măiestriei, de a analiza și sintetiza cu competență experiența drumului rodnic parcurs de literatura noastră în anii de la eliberarea țării.

Din critica literară trebuie înlăturat cu desăvîrșire dogmatismul, care împinge literatura la scheme și gîtuiește elanul creației artistice. Trebuie eliminate manifestările de tîmniere reciprocă și de spirit de grup, care împiedică lupta liberă și principială de opinii de pe pozițiile realismului socialist.

Partidul condamnă cu asprime critica destructivă, fără de temeii, lipirea de etichete, metodele birocratice, administrative în îndrumarea creației literare, ignorarea trăsăturilor specifice ale creației literare și tendințele de nivelare și uniformizare a ei. În orientarea vieții literare partidul se călăuzește după principiile leniniste asupra literaturii.

O deosebită atenție trebuie acordată valorificării moștenirii literare. Partidul a combătut cu tărie tendințele de negare a moștenirii literare progresiste, disprețul față de valorile culturale ale trecutului. În același timp trebuie respinse tendințele de însușire mecanică a înregii literaturi din trecut, sau a întregii opere literare a unor scriitori ai trecutului.

În opera de valorificare critică a moștenirii literare ca și în opera de valorificare a creației literare din alte țări urmăm învățătura lui Lenin cu

privire la existența a două culturi în fiecare cultură națională, în societatea împărțită în clase antagoniste.

Congresul scriitorilor va dezbate probleme legate de activitatea Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Congresul va contribui, fără îndoială la îmbunătățirea muncii Uniunii Scriitorilor care trebuie să se ridice la nivelul răspunderii înalte ce-i revine în dezvoltarea creației literare pe drumul arătat de partid, în ridicarea măiestriei artistice a scriitorilor, în întărirea rolului activ al literaturii în construirea societății socialiste.

O latură deosebit de importantă a activității Uniunii Scriitorilor este educarea și formarea tinerei generații de scriitori, ridicarea de noi talente din rândurile oamenilor muncii.

Uniunea Scriitorilor trebuie să strângă neconținut legăturile frățești ale scriitorilor noștri cu scriitorii sovietici și cu scriitorii din țările de democrație populară, să dezvolte legăturile cu scriitorii din toate țările, contribuind astfel la întărirea păcii și prieteniei între popoare.

Urăm Congresului Scriitorilor din R.P.R., spor la muncă și deplin succes în lucrările sale.

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român își exprimă încrederea deplină că scriitorii vor fi la înălțimea înaltei lor misiuni, că își vor închina tot talentul lor cauzei construirii socialismului în patria noastră, cauzei păcii și progresului.

COMITETUL CENTRAL AL
PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN

COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI MUNCITORESC ROMÂN

Scriitorii din Republica Populară Română, întruniți în primul lor Congres, mulțumesc din adâncul inimii Partidului Muncitoresc Român și Comitetului său Central pentru tot ceea ce au făcut și fac în vederea înfloririi continue a literaturii române.

Congresul a constatat cu bucurie că drumul pe care s-a dezvoltat literatura noastră nouă a asigurat succesele mari ale creației noastre. Este clar că operele literare cu care se mândrește poporul nostru au fost cu puțință prin îndrumarea atentă, neconținută și prin grija părintească purtată de partid literaturii și fiecărui scriitor în parte. Partidul a pus preocuparea față de creația literară în rândul marilor sale preocupări pentru transformările istorice ale vieții din țara noastră. Partidul ne-a ajutat să pătrundem mai adânc în esența vieții poporului nostru și să realizăm o literatură de înaltă valoare artistică, pusă în slujba poporului. Viața cea nouă a poporului a dat aripi inspirației și fanteziei creatoare, a descătușat toate energiile care vor să slujească adevărului. Numai astfel s-a putut crea o atît de strînsă coeziune ideologică în frontul nostru literar, numai astfel s-au putut aduna într-un singur mănunchi toate talentele, scriitori din toate generațiile, reprezentanții poporului român și ai tuturor naționalităților conlocuitoare din R.P.R.

Noi, scriitorii, ne exprimăm sentimentele de profundă mulțumire și dragoste și ne însușim pe deplin nobilele sarcini pe care Comitetul Central al P.M.R. ni le-a pus în față în Salutul adresat Congresului.

Călăuzindu-ne după sfaturile înțelepte ale partidului noi mergem înainte prin eforturi susținute și prin dezbateri creatoare dezvoltând varietatea genurilor literare, a stilurilor și curentelor în cadrul realismului socialist, înlăturând lipsurile și greșelile activității noastre, pentru îmbogățirea tezaurului literaturii noastre cu noi opere care să zugrăvească munca minunată a poporului și să-l însuflețească în făurirea socialismului.

Trăiască prietenul scriitorilor, conducătorul luptei pentru fericirea poporului nostru, — Partidul Muncitoresc Român !

Trăiască literatura legată de cauza poporului, literatura omului nou dintr-o țară nouă și încrezătoare în viitorul ei !

CONGRESUL SCRITORILOR DIN
REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ

REZOLUȚIA CONGRESULUI SCRITORILOR DIN R. P. R.

În cei doisprezece ani, care au trecut de la eliberarea patriei, poporul nostru a dobândit sub conducerea Partidului Muncitoresc Român, însemnate victorii în toate domeniile vieții și a devenit un factor de seamă în lagărul mondial al socialismului.

Primul Congres al Scriitorilor din R.P.R. constată cu bucurie că, în cadrul acestor succese, literatura a realizat izbânda însemnate. Continuând și dezvoltând marile și glorioasele tradiții realiste ale literaturii noastre, scriitorii și-au făcut din marea cauză a slujirii poporului muncitor și a construirii socialismului, o cauză de onoare. Au fost create — în cele mai felurite genuri — numeroase opere care sînt o contribuție de seamă în tezaurul culturii patriei.

Prin însușirea realismului socialist, atît în literatura romînă, cît și în literatura naționalităților conlocuitoare, s-au creat opere care oglindesc veridic multe din aspectele luptei poporului în această epocă de făurire a unei noi vieți. Tot mai mult eroul principal al literaturii noastre devine poporul, omul nou, constructor al socialismului.

Toate aceste succese, obținute în lupta împotriva ideologiei burgheze și a teoriilor estetizante, n-ar fi fost cu puțință fără îndrumarea neîntreruptă și grija plină de dragoste a partidului.

Succesele literaturii noastre sînt cu atît mai însemnate, cu cît am avut de dus la capăt sarcini de creație cu totul noi.

De mare folos ne-a fost și ne este valorificarea experienței bogate a scriitorilor sovietici, deschizători de drum pentru literatura realismului socialist.

Prin cîștigarea libertății politice și sociale de către poporul nostru, avem azi o literatură cu adevărat liberă, în care scriitorii de toate generațiile își dezvoltă multilateral înclinațiile artistice, putînd astfel servi cauza poporului cu toate puterile lor creatoare.

Congresul constată că pe lîngă toate realizările, munca scriitorilor mai prezintă încă lipsuri serioase. Astfel, literatura nu reflectă îndeajuns prefacerile revoluționare prin care trecem, schimbările profunde ce se petrec în sufletul omului nou, constructor al socialismului, atitudinea lui morală

deosebită, problematica inedită a vieții contemporane care-l frământă și căreia izbutește să-i răspundă într-un spirit nou.

Aspectele noi ale vieții, conflictele dramatice între nou și vechi, problemele de mare actualitate, nu sînt reflectate cu destulă putere în creația literară. Chipul omului înaintat, care muncește cu eroism și abnegație la construirea patriei noastre socialiste, nu e încă înfățișat în întreaga lui bogăție. Mai apar cărți plate, cenușii, schematice, care sărăcesc realitatea și nu răspund cerințelor legitime ale cititorilor. Cu toate progresele realizate în ultima vreme, critica literară nu sprijină cu destulă fermitate literatura, nu luptă îndeajuns pentru orientarea ei justă, nu dezbate cu destulă îndrăzneală problemele estetice ale realismului socialist și ale întregii mișcări artistice contemporane.

În etapa actuală a dezvoltării literaturii noastre se ridică pentru scriitorii din R.P.R., noi și mari sarcini de răspundere. Rolul deosebit al literaturii în educarea maselor muncitoare, în spiritul socialismului, pentru lichidarea rămășițelor capitalismului în conștiința oamenilor, crește considerabil. Pentru a putea fi cu adevărat scriitori ai epocii socialiste, trebuie să oglindim, așa cum ne îndeamnă Comitetul Central în Salutul său, cu o și mai mare expresivitate, tabloul vieții noastre, atât de amplu și de bogat.

Mărețe sînt sarcinile stabilite de Congresul al II-lea al partidului, în domeniul dezvoltării construcției socialiste, transformării socialiste a agriculturii, înfloririi culturii, ridicării neîntrerupte a nivelului de trai, întăririi puterii democratice. Aceste sarcini însușesc în muncă muncitorii, țărani și intelectualii patriei noastre, iar pentru noi, scriitorii, ele sînt nesecate și luminoase izvoare de inspirație. A izbuti ca prin mijloacele specifice ale literaturii, într-o expresie originală, de o înaltă ținută artistică, să milităm pentru îndeplinirea acestor sarcini, este o datorie de onoare față de popor.

Scriitorii sînt chemați să pătrundă mai adînc în inima oamenilor muncii, să cunoască și să reflecte multilateral și profund gîndurile și sentimentele oamenilor, care luptînd cu greutate și neajunsuri, înfruntînd natura, schimbă și înfrumusețează mălincetată fața patriei.

Scriitorii trebuie să trăiască cu intensitate problemele vieții contemporane, să participe în mod creator la lupta pentru construirea unei lumi noi, să cunoască îndeaproape și amănunțit oamenii și faptele lor. Pătrunși de spirit de partid, scriitorii au îndatorirea de a prezenta în imagini artistice adevărul vieții, în toată plenitudinea lui, de pe înaintatele poziții de luptă ale clasei muncitoare. De pe aceste poziții, ei sînt datori să combată fără nici o îngăduință tendințele negativiste, de denigrare a realității și de minimalizare sceptică a realizărilor poporului, cît și tendințele de poleire a realității, de ascundere a lipsurilor și contradicțiilor.

În lumina sfaturilor cuprinse în Salutul Comitetului Central devine și mai limpede pentru toți scriitorii că nu se pot duce la îndeplinire aceste sarcini de mare răspundere, fără ridicarea continuă a nivelului măiestriei artistice. Nu poate fi de folos poporului literatura plată, plictisitoare, inexpressivă. Opera de artă oglindește într-un chip propriu, specific, realitatea și ea nu trebuie să fie o simplă ilustrare a unor idei generale, ci să facă să trăiască o mare bogăție ideologică, în fapte și oameni vii, puternic individualizați. Avem datoria să încurajăm cu toată căldura afirmarea cît mai viguroasă a unui număr de personalități artistice distincte, cultivarea atență și perseverență a unei mari varietăți de curente, stiluri și genuri literare și promovarea artei, în toată diversitatea ei, de pe platforma realismului socialist, împotriva oricărei îngustimi dogmatice. O grijă excepțională trebuie

să avem pentru păstrarea și îmbogățirea tezaurului scump al limbii noastre literare.

Trebuie să facem cât mai mult loc imaginației creatoare, sensibilității, originalității în tratarea aspectelor celor mai diverse ale vieții din jurul nostru.

În activitatea noastră literară să avem mereu în față sarcinile puse de partid oamenilor muncii și să ne călăuzim după învățătura partidului. Să apărăm ca lumina ochilor puritatea ideologică a literaturii.

Congresul scriitorilor condamnă cu asprime abaterile de la principiile marxism-leninismului în problemele artei, tendințele liberaliste și concesiile făcute ideologiei burgheze. Totodată, scriitorii își afirmă hotărârea de a lupta de pe pozițiile marxism-leninismului împotriva dogmatismului, a îngustimii de vederi, ca și împotriva oricăror încercări de a înlocui, în dezbaterea problemelor literare, lupta deschisă de opinii, argumentarea principială, prin sentințe scolastice și alte asemenea metode, străine scriitorilor devotați luptei poporului.

Criticii noștri au datoria să promoveze o critică combativă care să studieze cu dragoste și să analizeze principial, mult mai atent, operele literare apărute, să susțină cu tărie tot ce e nou și înaintat în ele, să descopere și să combată cu fermitate tendințele de ascundere a lipsurilor de care suferă creația literară, în ceea ce privește conținutul de idei și măiestria artistică.

Criticii trebuie să aprofundeze și să dezvolte principiile esteticii marxist-leniniste, să ajute scriitorilor să valorifice experiența literaturii mondiale contemporane, să folosească din ea tot ce constituie o realizare prețioasă a spiritului uman, și să dea o atenție deosebită operei de preluare în spirit critic a moștenirii noastre literare.

Împlinirea acestor sarcini va depinde în mare măsură de activitatea Uniunii Scriitorilor și a conducerii sale. Astfel, în noul Comitet va trebui să fie dezvoltată colaborarea principială în spirit colectiv și analiza problemelor fundamentale ale literaturii, asigurându-se astfel ca Uniunea Scriitorilor să fie cu adevărat forul de conducere a vieții literare. Noul Comitet are sarcina de seamă de a stimula, pe toate căile, spiritul dezbaterilor creatoare în secțiile de creație, filialele și organele de presă ale Uniunii. Ocupându-se mult mai îndeaproape de nevoile materiale și spirituale ale scriitorilor, Comitetul are datoria să lupte împotriva metodelor de tutelare mărunță și administrativă a creației, cât și împotriva spiritului de grup, a „bisericuțelor” literare, a relațiilor neprincipiale și netovărășești între scriitori.

O grijă deosebită va trebui să fie acordată dezvoltării literaturii naționalităților conlocuitoare. Parte integrantă a culturii socialiste din R.P.R., literatura naționalităților conlocuitoare a dat pînă acum opere remarcabile — rezultat al politicii leniniste a P.M.R. în problema națională.

Scriitorii maghiari, germani, sîrbi au în față probleme de creație asemănătoare cu cele pe care le rezolvă scriitorii romîni, dar au și unele probleme specifice. Prin acțiuni adecvate, conducerea Uniunii Scriitorilor va trebui să ajute scriitorilor naționalităților conlocuitoare să rezolve aceste probleme și să valorifice tradițiile culturilor naționale respective, pentru a putea cîștiga noi succese pe drumul realismului socialist.

Tineretul este schimbul nostru de mîine. De aceea, Uniunea Scriitorilor trebuie să aibă o grijă continuă pentru dezvoltarea tinerelor talente literare ca și pentru educarea lor în spiritul ideologiei marxist-leniniste.

Viața literară cere ca Uniunea Scriitorilor să se ocupe cu mult mai mare atenție de îndrumarea ideologică a publicațiilor ei, avînd grijă să îm-

pedice alunecarea lor pe panta spiritului de grup. Publicațiile Uniunii Scriitorilor trebuie să alcătuiască un tot unic și combativ, în lupta pentru ridicarea continuă a nivelului ideologic și artistic al literaturii.

Noua literatură a R.P.R. face parte integrantă din literatura progresistă universală. Ea nu se poate dezvolta decât într-o legătură cât mai strânsă cu tot ce este înaintat în literatura întregii lumi. Este de datoria noii conduceri a Uniunii Scriitorilor să dezvolte multilateral legăturile noastre cu reprezentanții marii literaturi a Uniunii Sovietice, cu scriitorii din țările de democrație populară și cu toți scriitorii progresiști din lumea întreagă.

Congresul împuternicește conducerea Uniunii Scriitorilor să studieze cu cea mai mare atenție toate propunerile și criticile făcute în cadrul dezbaterilor și să ia măsurile corespunzătoare.

Incheindu-și lucrările, Congresul exprimă, în numele tuturor scriitorilor, adâncă recunoștință Partidului Muncitoresc Român și Comitetului său Central pentru grija și îndrumarea continuă acordate. Congresul asigură poporul muncitor și partidul că scriitorii nu se vor da înlături de la nici un efort pentru a dezvolta tezaurul cultural al patriei noastre, a fi astfel demni de epoca marilor înfăptuiri, de epoca de construire a socialismului, de epoca victoriei nemuritoarelor idei ale marxism-leninismului.

ORGANELE DE CONDUCERE ALE UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R.

COMITETUL UNIUNII SCRIITORILOR DIN R.P.R.

Andrițoiu Alexandru	Deșliu Dan	Pas Ion
Arghezi Tudor	Dragomir Miha	Petrescu Camil
Asztalos Istvan	Dumitriu Petru	Petrescu Cezar
Balaci Alexandru	Fulga Laurențiu	Popovici Titus
Banuș Maria	Galan V. Em.	Porumbacu Veronica
Baranga Aurel	Georgescu Paul	Preda Marin
Beniuc Mihai	Ignea Dumitru	Sadoveanu Ion Marin
Bogza Geo	Istrati Ion	Sadoveanu Mihail
Botez Demostene	Jebeleanu Alexandru	Șahighian Alexandru
Breitenhoffer Anton	Jebeleanu Eugen	Sorbul Mihail
Breslașu Marcel	Kovacs György	Stancu Zaharia
Călinescu George	Lovinescu Horia	Sperber Margul Alfred
Camilar Eusebiu	Macovescu George	Sütö Andras
Corbea Dumitru	Mihale Aurel	Szemler Ferenc
Crohmălniceanu S. Ov.	Nagy Istvan	Theodorescu Cicerone
Davidoglu Mihail	Panaitescu Perpessicius	Tulbure Victor
Demetrius Lucia	Paraschivescu Miron Radu	Vitner Ion

COMISIA DE REVIZIE

Bănuță Ion	Kiss Jenő	Ștefănescu Mircea
Boureaanu Radu	Remus Luca	

JURIUL DE ONOARE

Botez Demostene	Pas Ion	Robotos Imre
Breslașu Marcel	Papu Letiția	Zincă Haralamb
Camilar Eusebiu		

BIROUL UNIUNII SCRITORILOR

Mihail Sadoveanu președinte	Marcel Breslașu Ov. S. Crohmălniceanu	Eugen Jebeleanu Aurel Mihale
Mihai Beniuc	Petru Dumitriu	Nagy Istvan
Aurel Baranga	V. Em. Galan	Zaharia Stancu
Demostene Botez	Paul Georgescu	

SECRETARIATUL

Mihai Beniuc, prim secretar	Mihai Gafița, secretar
Aurel Mihale, secretar	Szemler Ferenc, secretar

NAZIM HIKMET

A EXISTAT OARE IVAN IVANOVICI?

Piesă în 3 acte, 9 tablouri

PERSONAJELE :

PETROV
IVAN IVANOVICI
OMUL CU ȘAPCĂ
OMUL CU PALARIE DE PAI
SECRETARUL
ȘOFERUL SAȘA
KONSTANTIN SERGHEEVICI
SCULPTORUL
FOTOGRAFUL
REPORTERUL
DIRIJORUL
ANNA NIKOLAEVNA
MARIA ANDREEVNA
TATIANA VASILIEVNA
LIUSIA
SECRETARUL LUI KONSTANTIN SERGHEEVICI
BUFETIERA
SEMIONOV IVAN ROMANOVICI
SEMIONOV ALEKSEI KONDRATIEVICI
SEMIONOV NINA PAVLOVNA
UN COLABORATOR AL LUI PETROV
ADMINISTRATOAREA HOTELULUI
UN BATRIN
FEMEIA DE LA HOTEL

ACTUL I

Tabloul intii

TOVARAȘUL PETROV

Intră Petrov, Omul cu Șapcă și Omul cu pălărie de pai.

PETROV (*adresându-se spectatorilor*). Bună ziua, tovarăși !
OMUL CU PALARIE DE PAI (*tot către public*). Bună ziua, stimați tovarăși !

OMUL CU ȘAPCĂ (*de asemenea către public*). Noroc !

PETROV. Intîmplările pe care vi le înfățișează această piesă s-au petrecut într-un orașel oarecare. Chiar mie mi s-au întîmplat toate cîte le veți vedea. Vreți să știți cine sînt, nu-i așa ? Dacă sînt secretarul comitetului orășănesc de partid ? Aș putea fi, bunăoară, președintele comitetului executiv al Sovietului orășănesc, sau directorul industriei locale de jucării, de pildă. Ori poate sînt șef de secție la o fabrică textilă, sau chiar redactorul-șef al gazetei regionale ? Aflați în orice caz că tot ce mi s-a întîmplat mie, putea să se întîmple oricăruia dintre tovarășii care ocupă funcțiile respective. Totuși, faptul că în centrul acestor întîmplări mă găsesc eu și nu altul, le dă o însemnătate deosebită. Țineți morțiș să precizez cine sînt. Ei bine, aflați că dețin funcția de cea mai mare răspundere din toate cele pe care vi le-am înșirat...

OMUL CU ȘAPCĂ. De ce nu spune pe șleau cine este și unde lucrează ?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Te înșeli dacă îți închipui că onoratul public (*arătînd spre sală*) e tot atît de puțin perspicace ca dumneata. Doar preastimatul Serghei Konstantinovici Petrov a dat a înțelege prea cinstiților spectatori, prin fina dumisală aluzie, ce reprezintă domnia sa pentru orașul nostru.

OMUL CU ȘAPCĂ. Nu-mi plac aluziile.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Auziți : dumnealui nu-i plac aluziile ! Pri-cepe că o aluzie subtilă, bine plasată, este o întregă artă, cu nimic mai prejos decît poezia. Nu cumva ai vrea ca toată lumea să vorbească întocmai ca la adunările de partid din întreprinderea voastră ? Să trîntească omului adevărul gol-goluț în față ?

OMUL CU ȘAPCĂ. Dar ce, la adunările voastre se vorbește altfel ?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. În orice caz nu așa ca la voi. Noi vorbim politicos, fără să depășim vreodată limitele buneii cuviințe. Noi... vă cer iertare, stimate Serghei Konstantinovici, mi se pare că v-am între-rupț ?... N-ați vrea să fiți atît de amabil să mă prezentați și pe mine onoratului public ?

PETROV (*prezentîndu-l pe Omul cu pălărie de pai spectatorilor*). Dînsul e Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU ȘAPCĂ. Și asta-i desigur o aluzie !

OMUL CU PALĂRIE DE PAI (*către public*). Incîntat de cunoștință. Nu-i așa că ați înțeles, stimați cetățeni, cine sînt ?

PETROV (*prezentînd spectatorilor pe Omul cu șapcă*). Omul cu șapcă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Sînt împotriva acestui fel de a prezenta pe cineva. De-sigur că mulți dintre dumneavoastră, văzînd că port șapcă și-ar fi zis : ăsta înfățișează în piesă poporul, adică oamenii simpli, de rînd. Dacă-i așa, să vă pun o întrebare : ce înseamnă „un om de rînd“ în lumea noastră socialistă ? Eu reprezint pur și simplu poporul. E tot una dacă sînt muncitor, colhoznic sau intelectual. Iar dumnealui (*arătînd spre Omul cu pălărie de pai*) face parte din tagma aceloră despre care se spune la noi din bătrîni : gura trîncănește, dar capul lîncezește. Numai de-alde ăștia văd în mine „poporul de rînd“.

Intră Șoferul

ȘOFERUL. O să întîrziem, Serghei Konstantinovici.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI (*prezentîndu-l publicului pe șofer*). Sășa, șoferul lui Serghei Konstantinovici.

ȘOFERUL. Să plecăm odată, Serghei Konstantinovici...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Nu-i nimic, dumneavoastră vă puteți permite să și întârziati ! Doar nu trebuie să iscăliți condica de prezență.

PETROV. Sînt obișnuit să vin la lucru înaintea celorlalți.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. De aici pînă la biroul dumneavoastră nu-i decît o fugă de cal. N-aveți nici o grijă, Sașa o să apese mai vîrtos pe accelerator și gata...

ȘOFERUL. N-am voie. Serghei Konstantinovici îmi pretinde să respect toate regulile circulației, ca orîșicare automobilist. Pînă și un șofer de taxi are mai multă libertate de mișcare decît mine ! Mor de ciudă cîteodată. Imi vine să-l las baltă pe șef și să-mi cer transferarea la Salvare. Acolo, cel puțin, nu trebuie să te tîrăști ca melcul, în coada fiecărui autobuz !

PETROV. Lasă că de atîtea ori gonim și noi cu o viteză nebună, dar numai atunci cînd n-avem încotro... Ei, și acum să plecăm. Dacă mai zăbovim, chiar c-o să întârziem. (*Către Omul cu Șapcă și Omul cu pălărie de pai.*) Nu veniți cu mine ? Mi se pare că avem același drum...

Șoferul și Omul cu Șapcă ies împreună. Omul cu pălărie de pai se dă respectuos la o parte, lăsîndu-l pe Petrov să treacă înainte.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Vă rog... După dumneavoastră.

PETROV (*luîndu-l la braț pe Omul cu pălărie de pai*). Haidem.

Ies împreună

Anticamera lui Petrov, din care se intră în biroul lui. Două mese de lucru : una pentru dactilografă, cealaltă pentru Secretar. Prin ușa deschisă a biroului se vede cum Tatiana Vasilievna șterge covorul de praș cu o cîrpă udă. Intră Petrov și trece numaidecît în biroul său.

PETROV. Bună dimineața, Tatiana Vasilievna !

TATIANA VASILIEVNA. Bună ziua, Serghei Konstantinovici. Sînt gata într-o clipă.

PETROV. Nu te grăbi. Dar de ce nu folosești aspiratorul ?

TATIANA VASILIEVNA. E stricat și nimeni nu-i în stare să-l dreagă...

PETROV. Ia adu-l îndoace să vedem ce are.

Tatiana Vasilievna iese. În aceeași clipă Maria Andreevna intră în sala de așteptare, se duce la masa ei de lucru și scoate capacul de la mașina de scris. Are fața plînsă și pare abătută. Tatiana Vasilievna se întoarce, aducînd aspiratorul de praș.

TATIANA VASILIEVNA (*îndreptîndu-se grăbită spre biroul lui Petrov*).

Bună dimineața, Maria Andreevna...

MARIA ANDREEVNA. Bună dimineața, Tatiana Vasilievna !

TATIANA VASILIEVNA (*intrînd în birou*). L-am arătat electricianului nostru, dar ce folos ? Zice că i-ar trebui să-și piardă trei zile cu el.

PETROV (*cercetează aspiratorul, apoi se duce la masa lui de lucru, scoate dintr-un sertar o cutie cu scule și se apucă să-l repare*). Dacă nu s-ar mai strica din cînd în cînd cîte-un aspirator și cîte-un răcitor electric,

mi-aș uita de tot vechea meserie. Zici că electricianul pretindea că ar avea trei zile de lucru la el... Și când colo treaba s-a făcut în trei minute. Bine, lasă că stăm noi de vorbă cu el la adunarea generală. Ia pune-l în funcțiune.

TATIANA VASILIEVNA (*punînd aspiratorul la priză*). Bravo, merge! Aveți mîini de aur, Serghei Konstantinovici, zău așa! E ca nou!

PETROV (*mulțumit*). Serios?

TATIANA VASILIEVNA. Pe cîntea mea! Merge chiar mai bine decît unul nou.

PETROV. Lasă, nu mai exagera.

TATIANA VASILIEVNA. Ba nu exagerez de fel. Zău că merge mai bine acum decît atunci cînd era nou.

PETROV. Dacă-i așa, sînt foarte bucuroși.

Tatiana Vasilievna începe să curețe covorul cu aspiratorul. Petrov răsfoiește hîrțile de pe masă, apoi se duce în sala de așteptare.

PETROV. Bună dimineața, Maria Andreevna.

MARIA ANDREEVNA. Bună dimineața, Serghei Konstantinovici.

PETROV. Cum se mai simte băiatul dumitale? Mai are temperatură?

MARIA ANDREEVNA. Azi dimineață avea treizeci și opt de grade...

PETROV. Intoarce-te imediat acasă. Peste un ceas trimit mașina să-l ducă la spital. Am aranjat eu totu! Rău ai făcut că nu l-ai internat mai de mult. Poți pleca liniștită. Dacă s-o ivi ceva urgent, ne descurcăm singuri, doar știm și noi să batem la mașină.

MARIA ANDREEVNA. Mi-e frică, Serghei Konstantinovici...

PETROV. Se poate să-ți fie teamă de spital? Fii pe pace, fără consimțămîntul dumitale n-or să-l opereze.

MARIA ANDREEVNA. Vă mulțumesc, Serghei Konstantinovici...

PETROV (*descumpănit*). Lasă, n-ai de ce... Hai, du-te mai repede.

Maria Andreevna iese. Tatiana Vasilievna strînge aspiratorul și se apropie de Petrov.

TATIANA VASILIEVNA. Miine plec în concediu.

PETROV. Știu. Îți doresc odihnă plăcută. Primăvara e minunat la Gagrî.

Tatiana Vasilievna iese. Intră Secretarul, aducînd corespondența.

SECRETARUL. Bună ziua, Serghei Konstantinovici!

PETROV. Bună dimineața. Asta e poșta de azi?

SECRETARUL. Da, tocmai sosise, așa că am luat-o cu mine.

PETROV. Bine ai făcut.

Se așează la masa Secretarului, în fața acestuia, și împreună încep să trieze corespondența. Petrov desface un plic și citește scrisoarea.

PETROV (*vădit îngrijorat*). Ministerul stăruie să așteptăm concluziile comisiei înainte de a începe reparațiile. Bine, dar nu orice reparație se poate târăgăna pînă își încheie comisia lucrările. Nu putem zăbovi atîta. Să se pornească imediat lucrarea, pe răspunderea mea! Voi lua

măsurile să li se pună chiar azi la dispoziție fondurile necesare. Formalitățile se pot îndeplini și mai târziu.

SECRETARUL. Cîteodată vă luați răspunderi atît de mari încît mă și tem pentru dumneavoastră.

PETROV (*zîmbind*). Fii liniștit. Eu am mai multă încredere în oameni decît în hîrtii. Prefer să ies eu vinovat decît să mă supun orbește birocrăției, — deși, ce-i drept, ea te scapă uneori de neplăceri, dar de cele mai multe ori încurcă treburile.

SECRETARUL. Vă rog să nu mă înțelegeți greșit... Eu, personal, admir din toată inima hotărîrea și curajul dumneavoastră. Konstantin Sergheevici, dumneavoastră... Cum să mă exprim? Dumneavoastră reprezentați pentru noi...

PETROV (*încurcat și totodată mulțumit*). Ei, lasă, lasă...

Petrov ia un teanc de hîrtii și se îndreaptă spre biroul său, urmat de Secretar.

PETROV (*ajuns în pragul biroului, se întoarce spre Secretar*). Voi ai să-mi mai spui ceva?

SECRETARUL. Hm... Aș fi vrut să vă vorbesc... Peste cîteva zile vor reparați apartamentele din imobilul cel nou...

PETROV. E vorba de o locuință? Pentru cine?

SECRETARUL. Pentru mine voiam să vă rog... Ați fost la noi... Ați văzut și dumneavoastră cît de înghesuiți trăim...

PETROV. Știi bine că nu eu hotărăsc cine să capete locuință.

SECRETARUL. Știu... Totuși, dacă ați da dumneavoastră un telefon, poate că...

PETROV. Nu se poate. Sînt cu totul împotriva ca un comunist să intervină pe lîngă un alt comunist, cerîndu-i să facă un hatîr unui al treilea. În orașul nostru stăm destul de prost cu spațiul locativ. În primul rînd comuniștii trebuie să ia asupra lor greutățile acestei stări de fapt. De fapt, așa și procedează cei mai mulți, fără să ceară protecția nimănui. (*Se duce în biroul său și închide ușa după el.*)

SECRETARUL (*în fața ușii închise*). Vă rog să mă iertați, Serghei Konstantinovici...

Tabloul al doilea

IVAN IVANOVICI

Intră Ivan Ivanovici. Înfațișarea lui aduce cu a lui Petrov.

IVAN IVANOVICI. Mă numesc Ivan Ivanovici. Sînt dușmanul de moarte al lui Serghei Konstantinovici Petrov, așa cum viermele e dușmanul mărului, rugina — dușmanul fierului și tuberculoza — dușmanul omului. Aș vrea să pun la cale ceva împotriva lui Petrov, ca să mă țină minte cît o trăi. Dar prin ce mijloc să-l fac să se chinuiască toată viața? (*Către public.*) Nu, dumneavoastră n-am de gînd să vă cer un sfat. Din păcate, cei mai mulți dintre dumneavoastră nu doresc răul semenilor. Dar cu cine să mă sfătuiesc oare? Ce-ar fi să mă adresez vreunui ideolog al lumii vechi?

Intră Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Bună ziua, stimate Ivan Ivanovici!
IVAN IVANOVICI. Bună ziua.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Stimate Ivan Ivanovici, astă seară voi ține o conferință la muzeul orășenesc. Voi fi foarte fericit dacă mă veți onora cu prezența dumneavoastră. Conferința are următoarea temă: este oare obligatorie prezența eroului pozitiv în opera de artă? Eu susțin că este absolut obligatorie!

Intră Omul cu șapcă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Bună ziua! (*Către Omul cu pălărie de pai.*) Cunoști tabloul lui Șişkin „Dimineața în pădurea de brazi“?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Il cunosc. Ei și?

OMUL CU ȘAPCĂ. Dacă îți amintești, tabloul înfățișează patru urși: un urs mare și trei ursuleți. Care dintre ei este eroul pozitiv, după părerea ta? Sau poate nu socotești acest tablou o operă de artă? Ei, ce ai de zis?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Dumneata faci demagogie.

OMUL CU ȘAPCĂ. După mine, eroul pozitiv al acestui tablou este încântarea care mă cuprinde cind îl privesc. Dar tu ce crezi, Ivan Ivanovici?

IVAN IVANOVICI. Eu nu mă pricep la asemenea probleme. Dar aş vrea și eu să vă pun o întrebare, la care să-mi răspundeți amîndoi.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Cu plăcere, Ivan Ivanovici!

OMUL CU ȘAPCĂ. Întrebă.

IVAN IVANOVICI. Care este cea mai mare nenorocire ce se poate abate asupra unui om?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Cea mai mare nenorocire?

IVAN IVANOVICI. Da.

OMUL CU ȘAPCĂ. Să nu se țină de cuvînt.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Să fie criticat într-un foileton dintr-un ziar central.

OMUL CU ȘAPCĂ. Pierderea libertății.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Să fie concediat cu prilejul unei restruc-turări.

OMUL CU ȘAPCĂ. Incultura.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Să-și piardă superiorii părerea bună despre el.

OMUL CU ȘAPCĂ. Excluderea din partid.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Să fie transferat din capitală în provincie.

OMUL CU ȘAPCĂ. O dragoste nefericită.

IVAN IVANOVICI. Sst!

Trece Petrov cu Liusia de braț. Liusia și-a rezemat capul de umărul lui Petrov.

IVAN IVANOVICI (*către Omul cu șapcă*). Ce ai spus? Dragostea nefericită? Hm... Suferința din dragoste... Da, asta-i cea mai mare nenorocire! Ați văzut cine a trecut adineaori?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Serghei Konstantinovici cu Liusia.

OMUL CU ȘAPCĂ. Cu maestra sportului Liudmila Kudriavțeva.

IVAN IVANOVICI. Petrov e îndrăgostit ca un nebun de Liusia.

OMUL CU ȘAPCĂ. Cînd iubești cu adevărat, iubești ca un nebun. Un îndrăgostit înțepet încă nu s-a pomenit!

IVAN IVANOVICI. Dar fata îl iubește și ea ?

OMUL CU ȘAPCĂ. De ce nu l-ar iubi ? Se poate să nu-ți fie drag Serghei Konstantinovici ?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. În ceea ce mă privește, socotesc că nu poți avea nici o încredere în dragostea femeilor, mai cu seamă când sînt tinere. Pe bună dreptate a spus Shakespeare : „O, femei ! Numele vostru e nimicnicie !”

OMUL CU ȘAPCĂ. De, în privința infidelității, nici bărbații nu se lasă mai prejos decît femeile. Totul depinde de caracterul omului.

IVAN IVANOVICI. Dragostea nefericită... Chinurile dragostei. (*Către public.*) Puteți fi siguri că de-acum s-a zis cu Petrov ! (*Adresîndu-se Omului cu șapcă și Omului cu pălărie de pai.*) Vă rog, fiți atît de buni și lăsați-mă cinci minute singur pe scenă.

Omul cu Șapcă și Omul cu pălărie de pai ies.

IVAN IVANOVICI (*către spectatori, arătîndu-le un ecran*). Numai decît îmi veți putea urmări gîndurile pe acest ecran. Priviți !

Pe ecran sînt proiectate pe rînd cîteva diapozitive. Prima imagine. În lumina lunei, Liusia șade visătoare pe o bancă în parc.

Iat-o pe Liusia pe o seară cu lună în parc. Visează. Cine credeți că e eroul visurilor ei ? Petrov, bineînțeles. Nu-i nimic, visul ăsta n-o să țină mult. Priviți !

Pe ecran apare imaginea a doua : după masă, în același parc, pe aceeași bancă șade Liusia în tovărășia lui Ivan Ivanovici. Fata rîde, căci Ivan Ivanovici îi povestește, pesemne, ceva hazliu.

Acum, lingă Liusia șed eu. Vedeți cum rîde ? Îi povestesc, firește, o istorie hazlie, ea rîde și... nu se mai gîndește la Petrov ! Doar nu poți rîde cu atîta poftă și în același timp să-ți fie gîndu! la omul iubit.

Pe ecran apare un uriaș semn de întrebare.

Acest semn de întrebare s-a ivit în capul meu. Cum aș putea stîrni îndoială în inima lui Petrov ? Ce-i de făcut pentru ca Petrov să înceapă s-o bănuiască ? Am cumpănit bine toate mijloacele, începînd cu vestita batistă a Desdemonei pînă la scrisorile netrimise din filmele noastre. După ce le-am cîntărit pe toate, mi-am ales un procedeu...

Pe ecran apare iar un semn de întrebare.

... prin care voi izbuti nu numai să strecor îndoială în sufletul lui Petrov, dar pe deasupra să-i suflu și fața. Priviți, vă rog !

Pe ecran apare Ivan Ivanovici la braț cu Liusia, care și-a pus capul pe umărul lui. Fotografia e luată din față. Din depărtare se aude un cîntec.

Vreți să știți cum am cucerit fata, nu-i așa? Dar de ce vă interesează? Din simplă curiozitate? Ori poate puneți și dumneavoastră ceva asemănător la cale? Aici ar fi multe de spus, dar această discuție depășește cadrul piesei. Să ne întoarcem deci la ideea noastră principală. Așadar, Petrov e un om mort. Uitați-vă la el!

Pe ecran apare imaginea a patra: Petrov zace îmbrăcat pe pat, cu ochii așintii spre tavan. Are înfățișarea unui om chinuit.

Cum se întoarce de la lucru, Petrov se trîntește pe pat și stă nemișcat, cu ochii în tavan, în timp ce i se perindă prin minte fel și chip de versuri, unele mai triste decît celelalte. Glasul lui Petrov:

*I-o lună de să tot visezi
N-am somn s-adorm, mă strîng pereții
Și parcă-n suflet mai păstrez
Cîntarea mare-a tinereții.
Prietenă, din anii-mi sterpi
Să nu numești un joc iubire, —
Mai bine ai luminii șerpi
Pe căpătii mi se deșire.
Să-și facă cuib pe fața mea
Sbîrcită, veștedă, brăzdată,
Tot n-am ce pierde. Și așa
Nu m-ai iubit tu niciodată.*

IVAN IVANOVICI (cătore public). Priviți-l!

Pe ecran apare o nouă imagine: Petrov rătăcind noaptea pe străzi, frămîntat de gînduri.

Iacă așa rătăcește în fiecare noapte pînă în zori! Așa se va zbućiuma pînă la sfîrșitul vieții.

*Imaginea de pe ecran s-a schimbat. Acum Petrov șade pe țăr-
mul mării, lîngă altă fată și pe fețele amîndurora se citește fe-
ricirea.*

IVAN IVANOVICI (stînd cu spatele spre ecran, nu vede această imagine și continuă să vorbească spectatorilor). Dragostea neîmpărtășită e într-adevăr cea mai mare nenorocire ce poate da peste un om. (Deodată dă cu ochii de imaginea de pe ecran.) Ce înseamnă asta? Petrov — cu altă fată?! Pe țărmul mării? Și cît de veseli sînt amîndoi! Atunci, cum rămîne cu dragostea nefericită? Prin urmare, chiar de-aș izbuti să-i suflu fata, are să sufere un timp, dar pînă la urmă îi trece. Va să zică, Omul cu șapcă m-a înșelat! (Strigă spre culise.) Omule cu șapcă! Vino încoace!

Omul cu șapcă vine din culise. Imaginea de pe ecran dispare.

IVAN IVANOVICI (cătore Omul cu șapcă). Pretindeai că nu există nenorocire mai mare decît o dragoste neîmpărtășită!

OMUL CU ȘAPCĂ. Așa și este, însă, ca multe alte suferințe, are și asta leac!

IVAN IVANOVICI. Atunci n-am nimerit-o. Trebuie să gădesc o suferință incurabilă, cum e cancerul, bunăoară.

OMUL CU ȘAPCĂ. În curînd se va descoperi și leacul împotriva cancerului.

IVAN IVANOVICI. Trebuie să gădesc neapărat o durere împotriva căreia să nu se descopere niciodată un leac!

Intră Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Dezonoarea. Mai cu seamă atunci cînd te știi nevinovat.

IVAN IVANOVICI. Dezonoarea? Mda... Să încercăm... Fii atît de bun și dă-mi o foaie de hîrtie, un plic cu marcă și stiloul dumatilale.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI (*dîndu-i cele cerute*). Poftim.

OMUL CU ȘAPCĂ. Ce aveți de gînd să faceți?

IVAN IVANOVICI. Să semnalăm anumite abateri.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Vreți să ticluiți un denunț împotriva lui?

IVAN IVANOVICI. Da de unde! Vreau numai să pun capăt uneltirilor criminale ale unui cetățean care, abuzînd de funcția sa, delapidază banii statului.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. În cazul acesta, lucrurile iau cu totul altă întorsătură.

OMUL CU ȘAPCĂ. Așadar, aveam dreptate. E un denunț împotriva lui Petrov?

IVAN IVANOVICI (*incepînd să scrie*). Da. (*Repetă cu glas tare ceea ce scrie*)... a primit dobîndă pentru banii pe care i-a alocat în mod ilegal, fără să aștepte hotărîrea comisiei.

OMUL CU ȘAPCĂ. Asta-i minciună! Nici vorbă să fi primit dobîndă!

IVAN IVANOVICI. Ce-are a face? Totuși eu așa am să scriu, tocmai fiindcă nu-i adevărat. Să se facă cercetări. S-ar putea să-l și aresteze. Cu atît mai bine dacă arestează un nevinovat.

OMUL CU ȘAPCĂ. Nu cred să-l aresteze.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Un lucru rămîne însă adevărat și anume faptul că a luat hotărîrea peste capul comisiei.

IVAN IVANOVICI. În orice caz, se va chinui pînă la sfîrșitul zilelor sale știindu-și cîntea pătată.

OMUL CU ȘAPCĂ. Ba nu se va chinui. Chiar de-l vor aresta, pînă la urmă lucrurile se vor lămuri și va fi eliberat. Iar dacă-l vor condamna totuși, va fi cu siguranță reabilitat. Într-o bună zi, va afla că totul n-a fost decît o intrigă pusă la cale de un dușman al său, și atunci nu se va mai simți nedreptățit. Odată cu jignirea trece și amărăciunea.

IVAN IVANOVICI. Dracu s-o ia de treabă... (*Rupe hîrtia în bucățele*.) Va să zică nici acum n-am nimerit-o... Ce-i de făcut? Ce să mai născocesc? (*Către public*.) Să știți că-l ucid pe Petrov! Il ni-mi-cesc! (*Adresîndu-se Omului cu șapcă și Omului cu pălărie de pai*.) Fiți atît de buni și lăsați-mă cinci minute singur pe scenă.

Omul cu șapcă și Omul cu pălărie de pai ies.

IVAN IVANOVICI. Trebuie să-l ucid pe Petrov în așa fel, încît să nu existe nici o dovadă împotriva mea. Dar ce mijloc să aleg? Pumnalul? Glonte? Ori poate să-l sugrum? Eroii lui Shakespeare folosesc adesea otrava în asemenea împrejurări. Tot așa se petrec lucrurile și în

„Mascarada“ lui Lermontov. De ce n-aș alege și eu acest mijloc?... Da, am să-l otrăvesc pe Petrov! Inșă otrava trebuie să i-o pregătesc cu mina mea. O clipă... (*Iese și se întoarce numaidecît, împingînd o roabă încărcată cu retorte și cărți.*) Acestea-s tratate de chimie. In ele găsești rețetele tuturor otrăvurilor care se cunosc. Iar acestea-s retorte. Zis și făcut: pe de o parte voi studia rețetele și modul de preparare al celor mai cumplite otrăvuri și totodată voi distila una desăvîrșită, care să n-aibă nici culoare, nici gust, nici miros și să nu lase cea mai mică urmă. (*Se uită în cartea pe care o ține într-o mînă, în timp ce cu cealaltă a apucat o retortă.*) Iacă așa se obține o picătură din otrava asta miraculoasă.

Picură o picătură din retortă într-un pahar.

Dar ce să fac pentru ca Petrov s-o înghită? (*Stă o clipă pe gînduri.*) Am găsit! Un moment... (*Iese și se întoarce numaidecît, costumat în vînzătoare ambulantă de înghețată.*) Iată-mă transformat în vînzătoare de înghețată. Acum să torn picătura de otravă pe o porție de înghețată! (*Introduce picătura de otravă într-o porție de înghețată și o pune pe cărucior; apoi așteaptă cu mîinile încrucișate la piept.*) Am să aștept pînă cînd o să treacă pe aici Petrov împreună cu Liusia.

Apare Petrov însoțit de Liusia.

Liusia se va lăsa desigur ispășită de înghețată.

Liusia îi face semn lui Petrov că dorește înghețată.

Atenție să nu încurc porțiile! Nu cumva s-o dau Liusiei pe cea otrăvită! Asta este, am avut grijă s-o însemn... (*Ti întinde Liusiei o înghețată.*) Pe cea otrăvită i-o ofer lui Petrov... (*I-o întinde.*) Dar dacă Petrov o refuză?

Petrov clatină din cap în semn că nu vrea.

N-a luat-o fiindcă n-are poftă și nu fiindcă ar avea vreo bănuială. Totuși stărui. Liusia zîmbește, ia cu mîna ei înghețata otrăvită și i-o dă lui Petrov.

Liusia ia într-adevăr înghețata și, zîmbind, îl îmbie pe Petrov.

Își va ucide iubitul cu mîna ei! Petrov mănîncă înghețată și...

Petrov se prăbușește.

Am pus, pesemne, o doză prea puternică... Liusia e deznădăjduită... își frînge mîinile.

Liusia își frînge mîinile de disperare.

Petrov e pe moarte... Fața i s-a crispat de durere... îngrozitoare mai e și moartea... Ia să văd ce-i cu el. (*Se apleacă peste Petrov.*) E mort! S-a sfîrșit. Totuși suferința lui a ținut doar cîteva secunde! Oare asta

am urmărit eu? Trebuie să-l înviez ca să-lucid din nou! Să-l înviez și să-lucid iar și iar! (*Îl zgâlție și-l fricționează pe Petrov.*) Nu învie! Totul e în zadar. Nu învie! O, de ce nu poate fi ucis un om decât o singură dată! Lusia strânge la piept trupul lui neînsuflețit și toată viața îi va păstra credința!

Lusia îl ia pe Petrov în brațe și iese cu el.

Nici de astă dată n-am brodit-o. Moartea lui nu mi-ar folosi la nimic. Dar ce-i de făcut? Ce să mai născocesc? Ce chinuri să inventez pentru ca Petrov să sufere cât mai multă vreme? (*Strigă spre culise.*) Omul cu pălărie de pai!

Apare Omul cu pălărie de pai.

Dă-mi un sfat. Ești doar om învățat. Ia spune ce ai face tu, bunăoară, dacă ai vrea să te răzbuni pe cineva?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. M-aș strădui să-i găsesc slăbiciunile.

IVAN IVANOVICI. Ei și?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Și-apoi l-aș izbi tocmai acolo unde-i mai slab.

IVAN IVANOVICI. Bravo! Minunat! (*Către public.*) Am să caut punctul lui cel vulnerabil! Am să-l urmăresc pas cu pas ca o umbră. O clipă n-am să-l scap din ochi. (*Omului cu pălărie de pai.*) Plec!

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Unde te grăbești?

IVAN IVANOVICI. Păi trebuie să intru imediat în tabloul al treilea din actul întâi. (*Iese.*)

Tabloul al treilea

EVRIKA

Dis-de-dimineată, în anticamera lui Petrov. La ridicarea cortinei nu se află nimeni pe scenă. Apoi intră Ivan Ivanovici, își rotește ochii prin încăpere, căutând un loc unde să se ascundă. În cele din urmă se pitește sub masa secretarului. Intră Petrov. În timp ce se îndreaptă spre ușa biroului său, cealaltă ușă se deschide scârțâind. Auzind zgomot, Petrov se întoarce. Anna Nikolaevna vîră capul înăuntru.

PETROV. Intră, măicuță.

ANNA NIKOLAEVNA. De, nu prea știu dacă se cade...

PETROV. Ce anume?

ANNA KIKOLAEVNA. Mi se pare că prea am sosit cu noaptea în cap...

Poate ar fi mai bine să aștept afară?

PETROV. De ce să aștepti? Odată ce ai venit, intră.

ANNA KIKOLAEVNA. Să nu te superi pe mine, tiule, vezi bine că sînt femeie bătrînă. Iaca, adineauri mi-ai zis măicuță, va să zică ești un om de treabă. (*Intră.*) Eu însă știu care e rînduiala pe la voi. Tocmai de aceea ți-am și spus că pot să aștept afară dacă vrei... încă nu e ora cînd începeți să lucrați. De fapt, așa s-ar cuveni. Rînduiala e rînduială. (*Dă să plece.*)

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Degeaba, tot are s-o întoarce din drum.

PETROV (*ajungînd-o din urmă pe Anna Nikolaevna*). Stai, măicuță, încotro ai pornit-o? Rămii aici. (*O prinde de coate și o reține.*) Pe cît se pare ai venit de curînd în orașul nostru?

ANNA NIKOLAEVNA. Aseară am sosit. Să știi că-mi place orașelul ăsta. Tare curățele mai sînt ulițele! E frumos că pe la voi se mătură și cartierele mărginașe, nu numai prin centru, pe unde trec mărimile. Am mers cu autobuzul de la gară pînă la Casa Colhoznicului. Mi-a crescut inima de curat ce era autobuzul și pe dinăuntru și pe dinafară. Numai marmora și aurul mai lipseau ca să te crezi în metroul de la Moscova.

PETROV. De ce nu iei loc, maicuță?

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Aha, l-a și cîștigat baba. Deși, pe oricare femeie bătrînă ar fi poftit-o să șadă.

ANNA NIKOLAEVNA. Mulțumesc, iacă m-așez. (*În loc.*) Cu toate că nu sînt obosită. O zi întreagă am stat tolănită în tren, pe canapea. Și cînd te gîndești că am pierdut atîta vreme numai și numai ca să-mi iscălească tovarășul Petrov hîrtia asta.

PETROV. Bine, dar de ce n-ai trimis-o prin poștă?

ANNA NIKOLAEVNA. Prin poștă? Știi că ai haz? Ia spune, de cît timp lucrezi aici?

PETROV. Păi, de vreo zece ani.

ANNA NIKOLAEVNA. Dar înainte unde ai lucrat? Ce ești de meserie?

PETROV. Am fost lăcătuș la uzină.

ANNA NIKOLAEVNA. Mai bine te-ai întoarce la școlile tale, că din tine tot n-o să iasă niciodată un secretar ca lumea, și cu atît mai puțin un șef. Cine a mai pomenit ca un secretar tehnic, cum a primit prin poștă o cerere de la o oarecare Anna Nikolaevna s-o și ducă pe loc șefului său s-o iscălească! Parcă tovarășul Petrov nici n-ar avea altă treabă decît să iscălească orice hîrtie primită prin poștă! Cine are nevoie de iscălitura lui să facă bine să se ostenească singur pînă la el. Dacă așa e rînduiala, n-ai ce-i face.

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Asta-i bună! Poftim pe cine și-a găsit bătrîna să învețe ce înseamnă ordinea!

PETROV. Ia să văd cererea dumitale.

Anna Nikolaevna îi întinde niște hîrtii lui Petrov.

ANNA NIKOLAEVNA. Spune, fiule: al citelea secretar al tovarășului Petrov ești? Știi, Konstantin Sergheevici al nostru are...

PETROV (*cilind hîrtia*). Cine?

ANNA NIKOLAEVNA. Păi Konstantin Sergheevici, șeful șefului dumitale, al lui Serghei Konstantinovici, dacă nu mă înșel. Dumnealui are trei secretari. Întii și întii ajungi la unul cu ochelari. Vîno — zice — peste o săptămînă. Așa a hotărît el odată pentru totdeauna. Îți ia hîrtia, o așează în dosarul din dreapta, o netezește de trei ori, și-ți spune: vîno peste o săptămînă. Asta e tipicul lui. Nu te cheamă nici peste o lună, nici peste cinci zile, ci peste o săptămînă încheiată. Asta e rînduiala pe care și-a stabilit-o omul. Și chiar de n-ar fi stabilit-o el, ce are a face! Rînduiala e rînduială și nu se cade s-o calci. După ce a trecut o săptămînă, nimeresti la al doilea secretar. Asta-i un bărbat arătos, cu ochi albaștri, cu părul cîrlionțat și cu bujori în obraji. Pofteste, mătușă, peste două săptămîni — zice. Asta e obiceiul dumnealui: Nu te

cheamă nici peste o lună, nici peste cinci zile, ci taman peste două săptămîni. Cînd au trecut și astea două săptămîni, te înfățișezi la al treilea secretar, unul cu sprincene negre ca pana conbului și încruntat foc, uite așa te măsoară din cap pînă în picioare. Și ce crezi că-ți spune dumnealui? Nu, n-ai să ghicești, nu te cheamă peste trei săptămîni. Bombăne ce bombăne printre dinți și apoi zice: să vii peste trei zile. Cine știe, te pomenești că în sinea lui e furios pe tine că ai venit să-l tulburi...

PETROV (*a isprăvit de citit hîrtia*). M-am lămurit.

ANNA NIKOLAEVNA. Acum să-mi spui care e rînduiala ta? Peste cîte zile să vin?

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Mi se pare că degeaba m-am ascuns aici.

PETROV (*iscălind hîrtia*). Asta e tot. (*Ii întinde hîrtia*.) Poftim.

Intră Secretarul.

ANNA NIKOLAEVNA (*fără să ia hîrtia*). Eu am nevoie de iscălitura tovarășului Petrov.

SECRETARUL. Păi a iscălit tovarășul Petrov în persoană. (*Către Petrov*.) Bună dimineața, Serghei Konstantinovici.

PETROV. Bună dimineața.

ANNA NIKOLAEVNA. Uite ce, fiule, mi-e teamă să nu iasă vreo boroboată...

PETROV. Ce boroboată?

ANNA NIKOLAEVNA. Încă nu s-a început ziua de lucru, unde mai pui că cererea nu ți-a adus-o secretarul, și ce e mai ciudat e că nici măcar nu te-ai așezat la masă, așa cum se cuvine, și pe loc ai iscălit, așa, în picioare. Mi-e teamă să nu pățești ceva din pricina mea...

PETROV. Fii pe pace, măicuță...

ANNA NIKOLAEVNA. Lasă că știu eu cum merg treburile astea. Pe așa o iscălitură dată într-o doară, în pripă, nu te poți bizui. Vorba aceea: graba strică treaba!

PETROV. N-avea grijă, măicuță, cunosc și eu rînduiala.

ANNA NIKOLAEVNA. Nu s-ar zice.

Intră Maria Andreevna.

MARIA ANDREEVNA. Bună dimineața.

PETROV. Bună dimineața, Maria Andreevna. Mi se pare că nici astă noapte n-ai închis octii? N-ai de ce să fii chiar atît de îngrijorată. Fiul dumitale se va însămătoși cu siguranță.

MARIA ANDREEVNA (*se duce la masa ei și scoate capacul de la mașina de scris*). Nu mi-a ajutat nici somniferul pe care mi l-ați dat. Am luat două prafuri, dar tot degeaba.

PETROV. Aseară i-am telefonat profesorului. Mi-a spus că băiatul e în afară de orice primejdie.

MARIA ANDREEVNA. Vă mulțumesc... Tare sînteți inimos!

Anna Nikolaevna ascultă mirată această discuție. Din biroul lui Petrov se aude sunînd telefonul.

SECRETARUL. Sună telefonul dumneavoastră.

PETROV. Am auzit. (*Se duce în biroul său.*)

ANNA NIKOLAEVNA (*către Maria Andreevna*). De ce a fugit într-un suflet tovarășul Petrov?

SECRETARUL. Păi a sunat telefonul.

ANNA NIKOLAEVNA. Stai puțin, cum adică? Oricine poate să-l cheme la telefon? Și să-i răspundă chiar el? Va să zică ajunge să ridici receptorul și să zici: Bună ziua, tovarășe Petrov, uite cum stau lucrurile, secretarul dumitale mă tot poartă cu vorba de două luni și încă nu ți-a dat cererea mea la iscălit, sau altceva de felul ăsta? Cum așa, oricui i-e îngăduit să-l cheme la telefon când i se năzare?

MARIA ANDREEVNA. De ce nu?

ANNA NIKOLAEVNA. Asta e curată minune! Așa ceva încă n-am pomenit!

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Poftim, a rămas baba cu gura căscată! Al naibii mai e și Petrov ăsta!

Intră Petrov.

PETROV (*către Secretar*). Să-mi dai o parte din hîrțile dumitale, să le rezolv împreună cu Maria Andreevna. Am și azi puțin timp liber și vreau să-ți mai dau o mîină de ajutor. (*Se duce la masa Mariei Andreevna.*) Dă-mi voie. (*Ia mașina de scris și se duce cu ea în biroul său, urmat de Maria Andreevna.*)

PETROV (*trecînd pe lângă Anna Nikolaevna*). Ce e, măicuță? Mai ai vreun păs?

ANNA NIKOLAEVNA. Nu, slavă domnului. Și chiar de-aș avea, tot nu ți-aș mai cere ție să mă ajuți.

PETROV. Și, mă rog, cu ce te-am supărat atît de tare?

ANNA NIKOLAEVNA. N-am de ce să fii supărată pe tine, dar unde s-a mai văzut ca ditai șeful să-i care dactilografei mașina de scris? Unde scrie așa ceva? Ascultă, fiule, patruzeci de ani de-ai fi șef, tot n-ai să te schimbi: muncitor ai fost, muncitor ai să rămîi. Nu degeaba mi s-a părut de la început că semeni cu fiul meu, răposatul era și el lăcătuș. A pierit în război. Ei, și acum, rămîneți cu bine.

Dă să iasă, dar în ușă se întîlnesc cu Șoferul care se dă respectuos la o parte făcîndu-i loc să treacă.

ȘOFERUL. Serghei Konstantinovici...

PETROV. O clipă.

Petrov și Maria Andreevna se duc în birou. Petrov se întoarce numaidecît.

PETROV. Ce e?

ȘOFERUL. Soția dispecerului a venit la garaj... știți... trebuie să nască... Imi dați voie să o duc cu mașina pînă la maternitate?

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Ce rost are să mai întreb?

PETROV. Mai întreb? S-o duci numaidecît, firește.

ȘOFERUL. Iar după aceea n-ar strica să mă reped, ca să zic așa, cu Ludmila Alekseevna pînă la piață, că de, o văd des venind atît de încărcată că de abia se mai tirăște. Ți-e mai mare mila de biata fată. Imi dați voie?

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Ciudați oameni mai sînt și șoferii ăștia, zău așa! Doar e limpede că n-o să-i dea voie. Că de, ma-

șina e a statului și benzina tot statul o plătește... Bineînțeles o să-i răspundă : n-avem dreptul să ne ducem prietenii la piață pe cheltuiala statului. Nici n-ar putea răspunde altfel. Ce-o fi pățit de nu răspunde ? Ia te uită, a roșit chiar ! La asta nu m-aș fi așteptat... Interesant... Acum e acum, Ivan Ivanovici, fii cu ochii în patru !

PETROV (*tace stînjenit. Apoi se întoarce către Secretar*). Iau hîrțile astea la mine. (*Ia de pe masă un teanc de hîrtii.*)

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Uite, că tot nu i-a răspuns șoferului... Prin urmare, ai încuviințat, prietene Serghei. Asta e foarte bine. Minunat ! Te-am prins !

SECRETARUL. Serghei Konstantinovici ! Dați-mi voie să vă exprim toată admirația mea pentru inovațiile pe care le-ați introdus la noi în munca organizatorică ; din experiența noastră trebuie să învețe toate instituțiile. Este neapărat necesar ca toate organizațiile să aplice această metodă de muncă, prin care am dobîndit atitea succese. Dumneavoastră personal, stimate Serghei Konstantinovici, sînteți un exemplu nu numai pentru noi toți, dar și pentru superiorii dumneavoastră. Serghei Konstantinovici, dumneavoastră...

PETROV (*incurcat, dar totodată măgulit*). Lasă, lasă, exagerezi...

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, către public*). Ați văzut cum i se topea inima ascultîndu-l ? Slavă ție, doamne ! în sfîrșit ! Uite așa îl țin acum și n-o să-mi scape ! (*Arată pumnul strins.*)

ȘOFERUL. Așadar pot s-o duc pe Liudmila Alekseevna la piață.

IVAN IVANOVICI (*de sub masă, încîntat*). Poți s-o duci liniștit, băiete ! Mai du-o și la coafor ! Ba chiar și la croitoreasă !

PETROV. Astă seară n-am nevoie de mașină. Am să plec pe jos. (*Se duce în biroul său.*)

Șoferul iese.

SECRETARUL. Ce-o fi cu el ? Pare nemulțumit...

IVAN IVANOVICI (*de sub masă*). În schimb mie îmi vine să joc de bucurie ! (*Secretarul, ia niște hîrtii de pe masă și intră în biroul lui Petrov. Ivan Ivanovici iese de sub masă, își rotește ochii în jur, începe să se plimbe prin încăpere cu pași săltăreți, își freacă mîinile chicotind cu un aer satisfăcut. Intră Omul cu șapcă și Omul cu pălărie de pai.*)

OMUL CU ȘAPCĂ (*îngrijorat*). S-a întîmplat ceva, Ivan Ivanovici ?

IVAN IVANOVICI. Evrika ! Am găsit ! Acum îl nimicesc ! Toată viața are să se chinuiască ! Am găsit ac de cojocul lui ! De astă dată n-o să-mi scape din mîină ! (*Rizînd în hohote cu satisfacție răutăcioasă.*) Ha-ha-ha-ha !

OMUL CU ȘAPCĂ (*în șoaptă, Omului cu pălărie de pai*). De-aș ști ce uneltește împotriva lui Petrov, m-aș duce imediat să-l previn. Cum poți rămîne nepăsător cînd vezi că un om urzește o intrigă ticăloasă împotriva altuia ? Caută să afli ce coace.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. De ce tocmai eu ? N-ai decît să afli singur.

OMUL CU ȘAPCĂ. Ție are să-ți mărturisească mai degrabă ce are de gînd.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. De ce mie ? Da ce-s eu, jurnalul lui intim ?

OMUL CU ȘAPCĂ. Voi aveți anumite trăsături comune.

IVAN IVANOVICI. Degeaba vă mai răciți gura. Nimeni nu-i în stare să-l scape de la pieire. Petrov va fi nimicît. Vreți să știți cum ? Asta o veți vedea după pauză. În actul al doilea. Ha-ha-ha-ha ! (*Cu un aer misterios.*) Aveți răbdare pînă la actul al doilea.

ACTUL II

Tabloul al patrulea

PORTRETELE

Petrov trece prin fața cortinei. Omul cu șapcă aleargă după el și-l ajunge din urmă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Serghei Konstantinovici!
 PETROV (*oprindu-se din mers*). Ce s-a întâmplat?
 OMUL CU ȘAPCĂ. Și-a pus în gând să te distrugă! Chiar în tabloul ăsta vrea să te menorocească!
 PETROV. Pe mine? În tabloul ăsta? Cine anume?
 OMUL CU ȘAPCĂ. Ivan Ivanovici!
 PETROV. În ce fel?
 OMUL CU ȘAPCĂ. Din păcate, asta n-o mai știu.

Apare Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*către spectatori*). Am onoarea să vă salut, stimați tovarăși!

OMUL CU ȘAPCĂ (*către Petrov, arătând spre Omul cu pălărie de pai*). Dacă nu mă crezi, întreabă-l pe el.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Eu nu știu nimic. Habar n-am despre ce vorbiți. Eu am oroare de birfeală, de mahalagișme.

OMUL CU ȘAPCĂ. N-ai fost și tu de față când Ivan Ivanovici a spus că are să-l nimicească pe tovarășul Petrov?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*prefăcându-se că n-a auzit ultimele cuvinte, se adresează lui Petrov*). Astă seară, în sala mică a muzeului poli-tehnic, țin o conferință. Aș fi nespus de fericit dacă m-ați onora cu prezența dumneavoastră.

PETROV. Care e tema conferinței?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Dacă este sau nu obligatorie prezența eroului pozitiv în opera de artă.

PETROV. Și care e părerea dumitale?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Bineînțeles că prezența eroului pozitiv nu e cîtuși de puțin obligatorie!

OMUL CU ȘAPCĂ. Bine, dar adineauri spuneai taman pe dos?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Serios? Nu-mi amintesc... Și afară de asta, stimați tovarăși (*către spectatori*), ce înseamnă „pe dos”? Dacă luăm, bunăoară, o foaie de hîrtie, care e fața și care e dosul ei? Oare nu se pot scrie pe ambele ei fețe idei contradictorii? Și dacă e așa, poți da oare vina pe hîrtie? (*Dîndu-și seama că a sărit peste cal.*) Ce e drept, eu nu sînt hîrtie de scris!

OMUL CU ȘAPCĂ. Așa-i, tu ești o foiță de țigară, care se irosește în fumuri. (*Către Petrov.*) Unde te duci?

PETROV. Acolo unde merge toată lumea de dimineață! La lucru, firește.

OMUL CU ȘAPCĂ. Bagă de seamă, fii cu ochii în patru. Ferește-te de Ivan Ivanovici. Dacă se întâmplă ceva, să mă chemi negreșit. (*Către Omul cu pălărie de pai.*) Hai să mergem. (*Îi dă un ghiont Omului cu pălărie de pai.*)

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Când ai să te dezveți odată de bătărăniile astea? Ar fi timpul să devii și dumneata un om civilizat!

OMUL CU ȘAPCĂ (*continuând să-l imbrincească din spate pe Omul cu pălărie de pai*). Hai mai repede, n-auzi? Acum trebuie să se ridice cortina.

Ies amîndoi.

Petrov, dus pe gînduri, intră în anticamera sa, încă pustie. Pe pereți atîrnă niște enorme portrete ale lui Petrov, care nu se deosebesc aproape de loc între ele. Sînt atît de numeroase încît tapetul nici nu se mai vede. Petrov intră în biroul său fără să le fi observat. Și aci, deasupra mesei de lucru, atîrnă de asemenea un portret de-al său. Când dă cu ochii de el, Petrov, mirat la culme, se apropie și începe să-l examineze.

PETROV. Ce caută portretul meu aici?... A cui o fi ideea asta năstrușnică? Ce rost are? Și încă unul atît de mare! Am impresia că mă văd într-o oglindă de la bilci. Cine l-o fi atîrnat aici? Nu mai înțeleg nimic! (*Se duce în anticameră, unde dă peste Ivan Ivanovici, care tocmai intră.*)

PETROV (*arătînd spre biroul său*). Privește!

IVAN IVANOVICI. Ce anume?

PETROV. Cum, nu vezi?

IVAN IVANOVICI. Ba văd. Admirabil portret! Nici pictorul Gherasimov în persoană n-ar fi putut picta unul mai impunător.

PETROV (*dînd cu ochii de portretele atîrnate în anticameră*). Nemaipomenit! Uite și aici... Și încă atitea!

IVAN IVANOVICI. Cum, nu le-ați văzut pînă acuma? Da, îmi dau seama că n-aveți dumneavoastră timp să vă uitați la pereții din anticameră! Dacă ne gîndim bine, nici nu-i cu putință ca un om care se frămîntă zi și noapte pentru bună starea întregului oraș să bage de seamă ce atîrnă pe pereții din anticamera sa!

PETROV. Cine le-a spînzurat aici?

IVAN IVANOVICI. Eu.

PETROV. Dumneata?

IVAN IVANOVICI. Firește, nu cu mîna mea. Dar eu am dat dispoziție. (*Privind portretul din birou.*) Mi se pare că l-au pus strîmb... Colțul din dreapta se cere puțin ridicat.

Ivan Ivanovici intră în birou urmat de Petrov.

PETROV. La ce bun toate astea? Ce rost au?

IVAN IVANOVICI (*îndreaptă portretul, apoi se depărtează cu cîțiva pași ca să-l privească*). Acum e bine. Știți dumneavoastră cine a pictat portretele? Nici nu vă închipuiți ce oameni de seamă au pozat acestui pictor!

PETROV. Bine, dar nu înțeleg la ce folosește așa ceva?

IVAN IVANOVICI. Fiți atît de bun, Serghei Konstantinovici, și luați loc în fotoliul dumneavoastră.

PETROV. Bine, dar ce urmărești...

IVAN IVANOVICI. Vă rog să mă ascultați! (*Trăgînd fotoliul spre Petrov.*)

Luăți loc ! N-ați vrea să-mi acordați zece minute din prețiosul dumneavoastră timp ?

PETROV (*zimbînd ironic*). Ciudat fel de a vorbi ! Te-ai schimbat în ultima vreme, Ivan Ivanovici, deși nu prea văd de ce...

IVAN IVANOVICI (*grav*). Tovarășe Petrov, să vorbim ca doi tovarăși care merg cot la cot spre același ideal luminos. Dacă pătrundem în esența lucrurilor... (*Petrov dă să spună ceva, dar Ivan Ivanovici îl oprește printr-un gest.*) Vă rog să nu mă întrerupeți. Știu că sinteți împotriva unor expresii răsunătoare ca, de pildă, „ideal luminos“, „luptător înflăcărat“, „mîndrie legitimă“. Aveți dreptate. Dar să nu uităm că tocmai asemenea expresii dau avînt oricărei fraze și o fac să meargă ca pe roate. E destul să înșiri cîteva, și simți cum fraza te duce pe sus ! Apoi, în jurul lor, și ideile se rotunjesc mai bine, și totul merge strună. De ce n-ați folosi și dumneavoastră astfel de cuvinte pe care le rosteste toată lumea și care, la drept vorbind, au devenit un bun al societății socialiste ?

PETROV (*cu seriozitate*). Ivan Ivanovici ! Pe mine nu mă duci cu frazele dumitale ! Te rog să-mi răspunzi scurt și lămurit : de ce ai dat ordin să se afirme aceste portrete ?

IVAN IVANOVICI. Nu mi-am făcut decît datoria, lichidînd astfel o lipsă de a mea, pe care o socotesc foarte gravă.

PETROV. Care datorie ? Te-am rugat să-mi răspunzi scurt și la înțeles. De ce ai acoperit pereții cu portretele mele ?

IVAN IVANOVICI. E prima oară cînd vă văd atît de supărat... Dar să știți că supărarea vă șade bine, chiar foarte bine. Sînt și eu un om profund principial, de aceea caut întotdeauna să pătrund în esența lucrurilor. Tovarășe Petrov, pe dumneavoastră vă iubeste întregul nostru oraș, ba chiar întreaga noastră regiune. Bătrînii vă privesc ca pe un fiu, tinerii ca pe un frate mai mare, iar copiii ca pe un tată. Țin cu toții la dumneavoastră ca la cel mai bun prieten, și asta numai fiindcă și dumneavoastră vă iubiți toți concetățenii, ba chiar întregul popor sovietic. Regiunea noastră merge înainte, înflorește și propășește numai datorită dumneavoastră. Așadar, judecînd lucrurile în esența lor, dumneavoastră...

PETROV (*stingherit, dar cu oarecare mulțumire*). Te rog să lăsăm astea...

IVAN IVANOVICI (*schimbînd tonul*). Dar să nu uităm că orice medalie are și un revers.

PETROV (*vădînd interes fără să vrea*). Adică ?

IVAN IVANOVICI. Dragostea este un lucru foarte pozitiv, dar ia să vedem cum stăm cu autoritatea. Vă bucurați oare de suficientă autoritate ? Ce-i drept, tot ceea ce întreprindeți dumneavoastră găsește în orașul nostru un sprijin unanim, ba chiar stîrnește entuziasmul și admirația generală. Cu toate astea, vă întreb : aveți vreo autoritate asupra secretarului dumneavoastră, bunăoară, sau măcar asupra Tatianeii, o simplă îngrijitoare ? Vă rog să-mi răspundeți.

PETROV. Nu știu... Nu m-am gîndit niciodată la așa ceva.

IVAN IVANOVICI. Ar fi timpul să vă gîndiți. Cum se poate ca un om pe care un întreg oraș îl socotește părintele său, să nu se bucure de nici un pic de autoritate ? Dumneavoastră ce credeți : aveți vreo autoritate ori ba ?

PETROV. Dacă am autoritate ? Zău că nu știu... Poate că nu.

IVAN IVANOVICI. Sigur că nu, deși s-ar cuveni să aveți. De fapt nu-i

vorba numai de autoritate. E vorba de toată atmosfera din jurul dumneavoastră ! Își poate oare un conducător îndeplini cu cinste înaltele sarcini ce apasă pe umerii săi, dacă nu și-a creat nici autoritatea, nici atmosfera cuvenită ? Vă întreb, tovarășe Petrov : poate, ori nu ?

PETROV. Pesemne că nu...

IVAN IVANOVICI. Ce înseamnă „pesemne“ ? Da, ori nu ?

PETROV. Nu poate.

IVAN IVANOVICI (*neputîndu-și ascunde bucuria*). În sfîrșit ! Slavă domnului !

PETROV. Ce ai spus ?

IVAN IVANOVICI (*stăpînindu-se*). Spuneam că e absolut necesar ca în cel mai scurt termen să vi se creeze autoritatea și atmosfera necesară, și asta nu de dragul persoanei dumneavoastră, ci fiindcă interesele unui întreg oraș sovietic impun acest lucru. Iată pentru ce, tovarășe Petrov, se găsesc aici portretele dumneavoastră.

PETROV. Ciudat...

IVAN IVANOVICI. Ce vi se pare ciudat ? Cum, tot n-am izbutit să vă lămuresc ?!

PETROV. Ba da. Nu la asta m-am referit. Cineva îmi spunea adineaori că dumneata vrei să mă distrugi cu orice preț...

IVAN IVANOVICI. Eu — pe dumneavoastră ? Și ați putut crede una ca asta ? Cine v-a spus ? Cine e nemernicul, intrigantul, cine e acest dușman al oricărei autorități ? Cine poate fi atît de ticălos ? Aha, bănuiesc eu cine ! E Omul cu șapcă ! Nu știu dacă ați observat și dumneavoastră cit e de îmbîcsit acest om de rămășițele primejdioase ale mentalității mic-burgheze...

Sună telefonul. Petrov ridică receptorul, dar Ivan Ivanovici i-l smulge din mînă.

IVAN IVANOVICI. La aparat ! Da. Întrebați secretarul. Numărul de telefon al secretarului ? Cereți-l la Informații. (*Pune receptorul pe furcă.*)

PETROV. De ce ai făcut asta ?

IVAN IVANOVICI. Trebuie s-o luăm iar de la început ! Păi e neîngăduit ca oricine să vă cheme pe dumneavoastră personal la telefon, oricînd i se năzare ! Dacă judecăm lucrurile în esența lor, dumneavoastră aveți sarcini cu mult mai importante, sinteți copleșit de treburi !

PETROV. Bine, dar eu nu răspund decît atunci cînd am timp ! Cînd sînt prea ocupat, nu ridic receptorul și gata. Numai că asta se întîmplă foarte rar. De se le mai multe ori pot răspunde. Și acum, burtaoară, aș fi putut vorbi.

IVAN IVANOVICI. Dar atunci cum rămîne cu autoritatea dumneavoastră ?

PETROV. Complicată situație... E într-adevăr foarte încîlcită...

IVAN IVANOVICI. O să vă deprindeți. Cînd ai un post de răspundere ești totdeauna într-o situație grea și complicată. Credeți oare că e ușor să strîngi șurubul, să ciștiți încrederea oamenilor și să te dovedești demn de ea ?

Maria Andreevna și Secretarul intră în anticameră și încep numaidecît să lucreze. Imediat după ei intră Omul cu pălărie de pai, Sculptorul și Fotograful, care trec cu toții în biroul lui Petrov.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Am sosit și noi !

IVAN IVANOVICI (*arătându-l pe Sculptor*). Dați-mi voie să vă prezint pe celebrul nostru sculptor, Fiodor Alexandrovici Bobrov. Deși nu vă cunoașteți personal, e cu neputință ca faima lui să nu fi ajuns pînă la urechile dumneavoastră. Doar este unul dintre artiștii noștri consacrați ! Lucrările domniei sale sînt unanim apreciate, se bucură de un succes uriaș, stîrnind admirația generală.

PETROV. Imi pare foarte bine. (*Iși strîng mina.*)

SCULPTORUL. Mi s-a comandat bustul dumneavoastră.

PETROV. Al meu ? Cum așa ?

Sculptorul se uită întrebător la Ivan Ivanovici.

IVAN IVANOVICI (*în șoaptă, lui Petrov*). Asta va contribui la atmosferă... (*Către Sculptor.*) Vă rog să vă apucați de lucru.

PETROV. Chiar acum ? N-am putea găsi un moment mai potrivit ? În afara orelor de lucru ?

SCULPTORUL. Fiți liniștit, m-o să vă răpim prea mult timp.

Intre timp, Fotograful și-a pregătit aparatul și lampa cu magneziu.

SCULPTORUL (*către Fotograf*). Poți începe.

FOTOGRAFUL (*către Petrov*). Fiți atît de amabil și întoarceți capul ceva mai la dreapta. Încă puțin. Acum e bine. Rămîneți așa. O clipă... (*Îi dă Omului cu pălărie de pai lampa cu magneziu.*) Țineți-o așa, vă rog.

SCULPTORUL (*către Petrov*). Să nu zîmbiți. Ridicați capul mai sus. Dați figurii dumneavoastră un aer cît mai inspirat, și totodată o expresie de mîndrie.

PETROV. Mi-e cu neputință !

IVAN IVANOVICI. Nu-l mai chinuiți pe tovarășul Petrov. Aerul inspirat și expresia de mîndrie o să le adăugați dumneavoastră ulterior.

FOTOGRAFUL. Nu vă mișcați, vă rog. (*Îi face un semn Omului cu pălărie de pai, care aprinde lampa cu magneziu.*) Mulțumesc.

SCULPTORUL (*către Fotograf*). Fă și una din profil.

Fotografal mai face o fotografie.

SCULPTORUL. Acum am ajuns la poziția cea mai importantă. (*Către Petrov.*) Vă rog să vă întoarceți cu spatele. (*Îl întoarce pe Petrov cu spatele spre aparat.*) Vrem să vă fotografiem ceafa.

PETROV. Pe cine interesează cum arată ceafa mea ?

SCULPTORUL. Pe mine mă interesează. Pentru a vă putea face bustul, am nevoie de toate aceste fotografii.

PETROV. Nu mai înțeleg nimic ! Ce rost are să faci după fotografiile bustul unui om viu, care poate poza în carne și oase ?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Dați-mi voie să vă explic. Eu cred, stimate Serghei Konstantinovici, că această chestiune vă interesează nu numai pe dumneavoastră, dar și pe onoratul nostru public. (*Adresîndu-se publicului.*) Iubite Serghei Konstantinovici și stimați spectatori ! Pe măsură ce dezvoltarea tehnicii produce o reacțiune dialectică reciprocă pe diferitele trepte ale bazei, ea exercită de asemenea o anumită influență asupra tuturor fenomenelor de suprastructură, deci implicit și asupra artei. Avînd în vedere că în Grecia antică sau în vechea Indie, dezvolt-

tearea tehnicii nu atinsese un nivel destul de înalt pentru a permite inventarea aparatului care a primit ulterior denumirea de „aparat fotografic“, sculptorii și chiar pictorii erau nevoiți să-și creeze operele folosindu-se nemijlocit de un model viu, sau, în cazul cel mai rău, de impresiile proaspăt înregistrate de memoria lor. În veacul nostru, veacul atomului și al fotografiei, nici sculptorii, nici chiar pictorii nu mai pot aplica această metodă de lucru învechită, primitivă, produs al epocii precapitaliste. Veți întreba de ce? În primul rînd fiindcă artistul de azi nu-și poate distrage stimatul model de la importanțele sale treburi de stat, și cu atît mai puțin nu-l poate obliga să-i pozeze ceasuri întregi, cerîndu-i pe deasupra să se și întoarcă spre el cînd cu fața, cînd din profil, cînd cu spatele. În al doilea rînd, chiar dacă onoratul model al cărui bust se execută ar consimți să pozeze, chestiunea tot n-ar fi pe deplin rezolvată. Intrucît în prezent mulți dintre sculptorii noștri celebri au adoptat munca în brigadă, s-ar naște necesitatea ca ei să vină la modelul lor însoțiți de întreaga brigadă pe care o conduc.

PETROV. Totuși eu am citit undeva, că atît în Grecia antică cît și pe vremea Renașterii, artiștii lucrau de obicei împreună cu ajutoarele lor.

OMUL CU PĂLARIE DE PAI. E perfect adevărat. Dar să nu uităm, iubiți tovarăși, că pe acele vremuri, esențialul creației artistice revenea maestrului însuși, pe cînd ajutoarele lui nu executau decît operațiile auxiliare.

OMUL CU ȘAPCĂ (*intrînd*). În zilele noastre se întîmplă însă ca atît esențialul operei de artă cît și munca auxiliară să fie făcută numai de ajutoare. Iar maestrului, cînd e de teapa dumnealui, nu-i mai rămîne decît să ia comenzile, să încaseze banii și să iscălească studii și articole despre artă, pe care le-au scris alții în locul lui. Bună dimineața, Serghei Konstantinovici.

PETROV. Bună dimineața. Vezi ce-am pățit?

OMUL CU ȘAPCĂ. Văd.

SCULPTORUL. N-ați putea să vă faceți liber peste cîteva zile, ca să treceți pentru o jumătate de oră pe la fabrica mea... voiam să spun pe la atelierul meu?

PETROV. Bine, bine. Trec eu într-o seară după lucru.

Fotograful și Sculptorul își iau rămas bun și pleacă.

PETROV (*privindu-și portretul*). Te pomenești că și ăsta e pictat tot după fotografie? Dar de ce mai întreb? Doar nu știu să fi pozat cuiva. Sînt curios după ce fotografie anume? (*Se apropie de portret și îl cercetează cu atenție.*) Oare seamănă cu mine?

IVAN IVANOVICI. Ce importanță are dacă seamănă sau nu? Dacă pătrundem în esența lucrurilor, acest portret este o operă de artă monumentală, mobilizatoare și de un înalt nivel artistic.

OMUL CU PĂLARIE DE PAI. Acest tablou vă reprezintă cu fidelitatea unei oglinzi.

IVAN IVANOVICI (*ducîndu-se la ușa dinspre anticameră, se adresează Secretarului și Mariei Andreevna*). Ia veniți încoace, tovarăși.

Intră Secretarul și Maria Andreevna.

IVAN IVANOVICI. Seamănă portretele tovarășului Petrov cu domnia-șă?
SECRETARUL. Ca două picături de apă. Am spus-o din prima clipă! A

- fost o idee minunată să atârnați aceste portrete deasupra capetelor noastre, ca să le avem tot timpul în fața ochilor.
- PETROV (*către Maria Andreevna*). Dar dumneata ce crezi?
- MARIA ANDREEVNA. Noi vă respectăm și înainte de a apărea aceste portrete, așa că după mine nu s-a schimbat nimic.
- PETROV (*descumpănit*). Nu asta voiam să te întreb... Găsești că seamănă cu mine?
- MARIA ANDREEVNA. Știu eu... Cum să vă spun...
- OMUL CU ȘAPCA. Dacă vrei să știi părerea mea, Serghei Konstantinovic...
- IVAN IVANOVICI. Părerea ta nu interesează pe nimeni.
- OMUL CU ȘAPCA. După mine, Serghei Konstantinovic, tu ești cu mult mai scund.
- OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Poftim ce cusur i-a găsit! Crezi că înălțimea omului e lucrul cel mai important? Cum vrei oare să se ridice pictorul deasupra mlaștinei naturalismului, dacă nu-i în stare să facă dintr-un conducător mărunț unul impunător?
- OMUL CU ȘAPCA. Unde mai pui, Serghei Konstantinovic, că tu ai umeri înguști, iar aici vezi bine cât de solizi par. Și apoi, unde-ți sînt zbirciturile? De fapt, tu ai o privire prietenească, blîndă, pe cînd aici privești semeț ca cel mai vajnic dintre cei trei voinici din basme, pictați de Vasnetov.
- IVAN IVANOVICI *face semn Secretarului și Mariei Andreevna să plece și amîndoi ies. Ivan Ivanovici închide ușa în urma lor.*
- IVAN IVANOVICI. Destul. N-are nici un rost să vă arătați atît de incult față de ei.
- PETROV (*tot examinînd portretul, a zărit medalia de laureat atît de vag conturată, încît abia se observă*). Dar asta ce mai e?
- IVAN IVANOVICI. Medalia de laureat.
- PETROV. Păi eu n-am primit-o! Eu n-am decît decorațiile căpătate pe front... Medalia asta nu mi s-a dat!
- IVAN IVANOVICI. Și, mă rog, cine e de vină?
- PETROV. Nu înțeleg.
- IVAN IVANOVICI. Cine e vinovat că n-ați primit această distincție? Dumneavoastră, eu sau altcineva?
- OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Ivan Ivanovici vrea să spună următorul lucru: faptul că dumneavoastră ar trebui să aveți această medalie e cu mult mai real decît faptul că nu o aveți (*Către public*). Pe de altă parte, onorați tovarăși, sarcina artei este reflectarea realității în esența ei. Prin urmare, privind lucrurile din punctul de vedere al realismului vieții și artei, a greșit oare pictorul înfățișînd pe pieptul tovarășului Petrov o medalie pe care, din punctul de vedere al naturalismului, domnia-sa n-o posedă? De bună seamă, tovarăși, că pictorul nu a greșit.
- PETROV. Da, acum înțeleg... Dacă pătrundem în esența lucrurilor... Ciu-dat lucru, Ivan Ivanovici, am început să vorbesc exact ca dumneata. Bine, dar în cazul acesta medalia trebuia pictată mai vizibil... De la o oarecare distanță nici nu se observă...
- IVAN IVANOVICI. Aveți dreptate. Voi îndrepta pe loc această greșală. (*Se urcă pe un scaun, ia din mina Omului cu pălărie de pai o pensulă și o cutie cu vopsea și adaugă la portretul lui Petrov o enormă medalie, în locul celei abia indicate.*) Ei, ce ziceți, acum e bine?
- PETROV. Da, acum mai arată a ceva.

IVAN IVANOVICI. Dar o medalie nu se simte bine stingheră, îi place societatea. (*Alături de prima, mai pictează o a doua medalie.*) Ei, cum vi se pare?

PETROV. Nu știam că ești și pictor, Ivan Ivanovici... Judecând lucrurile în esență, nu oricine știe să pună atât de repede o medalie la locul potrivit. Și pentru asta se cere un anumit talent...

IVAN IVANOVICI. Trebuie să completăm și celelalte portrete cu medalii. O clipă!

Ivan Ivanovici trece împreună cu Omul cu pălărie de pai în anticameră și, ajutat de Secretar, începe să picteze medalii și pe celelalte portrete ale lui Petrov. Maria Andreevna, care șade la masa ei de lucru, se prinde cu miinile de cap și rămîne nemișcată, într-o atitudine de om profund mîhnit. Apoi se ridică, se apropie de ușa dinspre biroul lui Petrov, dar se răzgîndește, se întoarce la locul ei și se așează cu același aer abătut de mai înainte. În tot acest răstimp, Petrov își privește portretul din birou. Sună telefonul. Petrov ridică receptorul.

PETROV. Cu cine vrei să vorbești? Cu tovarășul Petrov? Chemați secretarul. La secretariat, bineînțeles. Ce număr are? Întrebați la Informații... Ba nu, stați puțin... 3-13-26. (*Pune receptorul în furcă.*) Of, tare-s obosit... Mă doare și capul... Dacă pătrundem în esența lucrurilor... dacă judecăm lucrurile în esența lor... (*Incepe să se plimbe prin cameră, apoi se oprește în fața portretului și se uită lung la el. Pe față îi apare o expresie de mulțumire. Se întoarce spre Omul cu șapcă.*) Mai ții minte ce mi-ai spus azi dimineață?

OMUL CU ȘAPCĂ. Ce ți-am spus?

PETROV. Să-ți repet cuvintele tale: „Ivan Ivanovici vrea să te nimecească!” Va să zică ai vrut să ponegrești un om atât de cinstit și de bun cum nu mai găsești altul, un om care are mai multă grijă de mine decît toți ceilalți la un loc! Așadar, ai căutat să mă învrăjbești cu cel mai devotat prieten al meu, cu acest luptător înflăcărat, care merge cot la cot cu mine pe drumul marilor victorii și al realizărilor grandioase, spre idealul nostru luminos! Ce rău ți-a făcut Ivan Ivanovici? De ce îl urăști?

OMUL CU ȘAPCĂ. Tovarășe Petrov, te duci de rîpă. Dar orice ți-aș spune acum ar fi în zadar. Ai și început să ametești. Să știi un lucru, însă: dacă într-o zi vei fi la mare ananghie, să mă chemi. Acum te las. (*Iese.*)

PETROV. Încă n-am făcut nimic pe ziua de azi și mă simt, obosit de parcă) aș fi cărat bolovani zece ore în șir. (*Strigă spre anticameră.*) Andrei Timofeici!

SECRETARUL (*miraș, continuînd să-l ajute pe Ivan Ivanovici, care tot mai adaugă medalii la portrete*). Pe mine mă chemați?

PETROV (*fără să se ridice de la masă, căzîndu-se să vorbească pe un ton cît mai impunător*). Dar pe cine? Pe dumneata, se înțelege!

IVAN IVANOVICI (*mulțumit, către Secretar*). Du-te fuga! Vezi bine că șeful e în toane rele azi. Îi șade bine cînd e supărat!

Secretarul aleargă într-un suflet spre birou.

SECRETARUL. La dispoziția dumneavoastră.

PETROV. În primul rînd, trebuie să se pună negreșit o sonerie în anti-

cameră. Doar n-o, să strig așa de fiecare dată cînd am nevoie de dumneata!

SECRETARUL (*încîntat de noua atitudine a lui Petrov*). Aveți perfectă dreptate! Soneria va funcționa chiar de mîine!

PETROV. Ba nu, de astăzi, să se monteze în pauza de la amiază. Ia notă. (*Secretarul scrie.*) Cînd sun o dată, te prezinți dumneata. (*Secretarul își înseamnă.*) Cînd sun de două ori se înfățișează dactilografa, scrie! Iar cînd sun de trei ori vine îngrijitoarea.

SECRETARUL (*notînd*). Am luat notă.

Ivan Ivanovici ascultă încîntat această convorbire, apoi se dă jos de pe scaun și intră în biroul lui Petrov, urmat de Omul cu pălărie de pai.

IVAN IVANOVICI. Înainte de orice, Serghei Konstantinovici, vreau să vă atrag atenția asupra unui amănunt extrem de important.

PETROV. Te ascult.

IVAN IVANOVICI (*arătînd spre ușă*). Cum puteți îngădui așa ceva? Ce-i asta?

PETROV (*nedumerit*). O ușă ca toate ușile...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Numai într-un hotel de mîna a doua sînt asemenea uși!

IVAN IVANOVICI. Socotesc că cel mai tîrziu mîine, trebuie să fie schimbată.

PETROV. De ce?

IVAN IVANOVICI. În primul rînd fiindcă aveți nevoie de o ușă dublă, capitonată cu piele și pîslă, de o ușă serioasă, prin care nici un sunet să nu străbată din birou în anticameră, sau din anticameră în birou. Într-un cuvînt, o ușă demnă de un adevărat conducător, care știe să se impună.

PETROV (*către Secretar*). Ia notă!

SECRETARUL. Am luat.

PETROV. Trimite-mi dactilografa.

SECRETARUL. Numai decît.

Ivan Ivanovici și Omul cu pălărie de pai ies. Secretarul se duce după ei, dar se oprește în prag.

SECRETARUL (*revenind la tonul și atitudinea dinainte*). Să vă trimit o parte din hîrtii?

PETROV. Ce hîrtii?

SECRETARUL. Voiam să vă întreb dacă aveți cumva timp...

PETROV. Ce-ți veni? Nu ești în toate mințile? În primul rînd, binevoiește de învață să-ți rezolvi singur treburile. Numai în felul acesta se poate instaura ordinea, lichida rutina și strînge șurubul...

SECRETARUL. Vă rog să mă iertați, Serghei Konstantinovici!

Secretarul iese din birou, abia stăpînindu-și bucuria.

SECRETARUL. Slavă domnului! Bine c-am ajuns și noi în sfîrșit s-avem un șef ca lumea!

MARIA ANDREEVNA. Da' ce, parcă pînă acum nu era destul de bun?

SECRETARUL. Nu prea, îi lipsea ceva... Nu-și crease atmosfera cuvenită ! N-are decît să se încrunte cit poștește, nu-mi pasă nici că-mi vorbește fără să se uite la mine, nici de ajutorul lui n-am nevoie, mă descurc eu singur cu treburile mele ! Lucrul cel mai important e ca fiecare să-și cunoască locul său : el e șeful, iar eu sînt subalternul lui. De mîine încep să mă port și eu ca un șef. Am să iau aceeași atitudine față de subalternii mei. (*Aducîndu-și deodată aminte.*) Aoleu, era cît pe aci să uit că te-a chemat... Hai mai repede ! Azi e foarte nervos. (*Iși freacă satisfăcut mîinile.*)

Maria Andreevna ia repede mașina și se duce în biroul lui Petrov. Secretarul se apropie de Ivan Ivanovici, care tot mai pictează medalii pe portretele lui Petrov, în timp ce Omul cu pălărie de pai îi ține vopselele.

MARIA ANDREEVNA (*intră în biroul lui Petrov, dar se oprește lângă ușă*). M-ați chemat ?

PETROV (*ridicînd ochii de pe hîrtii*). Cum ? Ah, da.

Maria Andreevna duce cu greu mașina spre cealaltă masă. Văzînd ce sforțare face, Petrov se ridică fără să vrea, dă să-i ajute, dar se luptă împotriva acestei porniri.

MARIA ANDREEVNA. Să pun mașina la locul obișnuit ?

PETROV (*învîngîndu-și șovăiala, aleargă la Maria Andreevna și-i ia mașina din mînă*). Iartă-mă... (*Pune mașina pe masă.*)

MARIA ANDREEVNA (*oștînd ușurată*). Ah... (*Cu bucurie în glas.*) Vă mulțumesc, Serghei Konstantinovici !

Ivan Ivanovici, Secretarul și Omul cu pălărie de pai urmăresc această scenă prin ușa deschisă. Ivan Ivanovici cade de pe scaun, în brațele Secretarului și ale Omului cu pălărie de pai.

IVAN IVANOVICI. Ei drăcie ! Asta o să-mi mai dea mult de furcă !

Tabloul al cincilea

BUFETUL

Bufetul instituției. Maria Andreevna, Tatiana Vasilievna, Șoferul și alți salariați sed la mese. Omul cu șapcă și Omul cu pălărie de pai stau în picioare în prim plan.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. N-are să vină.

OMUL CU ȘAPCĂ. De ce să nu vină ? Iși ia doar zilnic gustarea aici împreună cu toți ceilalți.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Noțiunea de „zilnic“ este o categorie anti-dialectică. Ce înseamnă „zilnic“ ?

OMUL CU ȘAPCĂ. Sărmana dialectică !

Intră Ivan Ivanovici.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Am onoarea, Ivan Ivanovici!

IVAN IVANOVICI (*prejăcîndu-se că nu-l vede pe Omul cu șapcă, se adresează numai Omului cu pălărie de pai*). Te salut!

OMUL CU ȘAPCĂ. Pe cine ai salutat?

IVAN IVANOVICI. Pe dumneata nu te cunosc și nici nu vreau să te cunosc.

OMUL CU ȘAPCĂ. Nici eu. (*Se îndreaptă spre masa unde șade Maria Andreevna.*)

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Ce credeți, o să vină?

IVAN IVANOVICI. Nu se știe. Dar cum pe lumea asta totul e cu puțință, am căutat să fiu înaintea lui pe cîmpul de bătaie.

Intră Secretarul, care-și rotește ochii în jur, alegîndu-și un loc unde să se așeze.

TATIANA VASILIEVNA. Poftim de șezi.

SECRETARUL. Mulțumesc. (*Trece pe lângă Tatiana Vasilievna și se așează la masa Șoferului.*)

TATIANA VASILIEVNA. Ia te uită! Înainte nu făcea atîtea nazuri, acum însă i se pare sub demnitatea lui să șadă cu oricine la masă... I s-a urcat la cap!

UN FUNCȚIONAR. Parcă numai lui?! Acum fac toți pe grozavii la noi, care mai de care.

MARIA ANDREEVNA (*către Omul cu șapcă*). Pricepi la cine face aluzie? Of, de ce s-o fi schimbat în halul ăsta? Curată nenorocire...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*apropiindu-se de Funcționar*). Imi dai voie să te întreb la cine te-ai referit adineaură?

FUNCȚIONARUL (*fisticîndu-se*). Eu?... La nimeni. Vorbeam de mine! Eu am început să-mi dau ifose! Nu-s eu chemat să-i judec pe superiorii mei...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Așa da, atunci e cu totul altceva. (*Apropiindu-se din nou de Ivan Ivanovici.*)

Intră Liusia și trece pe lângă masa unde șade Șoferul cu secretarul.

SECRETARUL (*ridicîndu-se*). Poftim, Liudmila Alekseevna, luați loc. (*Îi oferă scaunul său.*)

LIUSIA. Mulțumesc, am loc dincolo. (*Trece mai departe.*)

ȘOFERUL. Liudmila Alekseevna!

LIUSIA. Poftim?

ȘOFERUL. Dacă aveți nevoie de mașină, vă stau la dispoziție...

LIUSIA. Nu, mulțumesc, n-am nevoie. (*Se așează la masa Mariei Andreevna.*) N-a sosit încă?

MARIA ANDREEVNA. Crezi că va mai veni?

LIUSIA. De ce nu? Iată-l că sosește!

IVAN IVANOVICI (*cu ciudă în glas*). Tot a venit!

MARIA ANDREEVNA (*bucuroasă*). Uite că a venit!

SECRETARUL (*mirat*). Cum, a venit?...

FUNCȚIONARUL (*speriat*). Aoleo, a venit...

Intră Petrov. Trece printre mese cu un aer important, fără să se uite la nimeni și se așează singur la o masă.

PETROV. O porție de salam și un ceai cu lămție.

BUFETIERA. Prăjituri nu doriți ?

PETROV. Nu.

LIUSIA (*apropiindu-se de masa lui Petrov*). Noroc, Serioja !

PETROV (*zărind-o pe Liusia, se luminează numai decît la față*). Noroc, Liusia... Șezi ! Pe unde umblî de nu te mai vede omul ? De ce nu mi-ai mai telefonat de atîta timp ? M-ai uitat de tot...

LIUSIA. Dar tu ? Adineauri ai intrat ca un lunatec, nici măcar nu te-ai așezat la masa noastră ca de obicei... Știi, dragul meu, alaltăieri a venit Sașa la mine și s-a ținut de capul meu să mă ducă cu mașina la piață.

PETROV. Foarte bine a făcut.

LIUSIA. Ce ai spus ? Socotești că asta e bine ? Cum adică, Sașa să mă ducă pe mine la piață cu mașina statului ? Serioja, ce-i cu tine ? Nu te mai recunosc, dragul meu ! Vino-ți în fire ! Ce se petrece cu tine ?

PETROV. Ai dreptate, cu mine se petrece într-adevăr ceva... Te pomenești că m-am îmbolnăvit... Mă doare capul... Am uneori impresia că-mi plesnește de durere.

IVAN IVANOVICI (*se apropie de masa lui Petrov, se oprește în spatele lui și-i șoptește*). Toată lumea e cu ochii la dumneavoastră. Cum îngăduiți o asemenea intimitate ! Are o atitudine revoltător de familiară ! Un conducător nu trebuie să-și dezvăluie în public legăturile personale.

PETROV. Bine, dar eu...

IVAN IVANOVICI (*tot în șoptă*). De ce ați venit încoace ?

PETROV. Să iau o gustare...

IVAN IVANOVICI. Dați ordin să vi se aducă în birou.

PETROV. Păi se răcește ceaiul pînă acolo...

IVAN IVANOVICI. Așadar nu puteți face nici măcar un sacrificiu atît de neînsemnat pentru cauza construirii comunismului ?

LIUSIA. De ce stai în picioare ? Șezi !

IVAN IVANOVICI. Nu, Liudmila Alekseevna, nu se cade. (*Aplecîndu-se spre ea*). Nu se cuvine, socotesc eu, ca subalternii lui Serghei Konstantinovi să asculte ce vorbim noi.

LIUSIA (*către Petrov*). Cine e omul acesta ?

PETROV. E Ivan Ivanovici.

IVAN IVANOVICI. Liudmila Alekseevna (*arătînd spre masa ei*), ți se răcește ceaiul.

LIUSIA (*către Petrov*). Ce vrea să spună cu asta ?

PETROV. Ivan Ivanovici... Acest amestec în viața mea personală...

IVAN IVANOVICI. Dacă pătrundem în esența lucrurilor, dumneavoastră nu aveți o viață personală, și nici nu puteți avea. Mai bine zis, opinia publică nu admite să aveți una, sau să fi avut vreodată. (*în șoptă*.) Expediați-o înapoi la masa ei. Uitați-vă la secretarul dumneavoastră. (*Petrov se uită la Secretar*.) Nu vedeți cu cîtă mustrare vă privește ? Ați ajuns să vă dezaprobe chiar secretarul dumneavoastră ! Acum întoarceți-vă ochii spre îngrijitoare. (*Petrov își îndreaptă privirea spre Taliana Vasilievna*). E vădit că și ea vă condamnă pentru că vă afișați în public relațiile cu această fată.

LIUSIA. Serioja... Ce vrea omul ăsta ?

PETROV. Ivan Ivanovici, te rog să mă lași în pace.

BUFETIERA (*aducând ceaiul și porția de salam*). Iertați-mă, Serghei Konstantinovici, dar lămiile nu avem.

PETROV. Cum se poate?

BUFETIERA. Am avut, dar s-a terminat!

PETROV. Trimite pe cineva să cumpere.

BUFETIERA. Numaidecît. (*Iese.*)

IVAN IVANOVICI. Ei, v-ați convins? Nu vă bucurați de nici un pic de considerație! Nici măcar atita grijă n-au de dumneavoastră, de șeful instituției, de conducătorul întregului oraș, să vă păstreze măcar o bucățică de lămâie! Acum v-ați dumirit cum vă privesc subalternii dumneavoastră?! În asemenea condiții, puteți oare obține de la acest colectiv o înaltă productivitate a muncii, închinată progresului și grandioaselor noastre realizări?

PETROV. Așa-i, s-au cam lăsat pe tînjală.

IVAN IVANOVICI. E perfect adevărat. Și această delăsare, dacă o privim în esența ei, nu poate decît să dăuneze cauzei generale. Ea dă apă la moara dușmanului. Oare n-am dreptate?

PETROV. Nu știu... Poate... Ba da, desigur!

LIUSIA. Ce-i cu tine, Serioja?

PETROV. Te rog să nu ridici tonul. În primul rînd, dacă privim lucrurile în esența lor, eu cred...

LIUSIA. Atîta zarvă din pricina unei felii de lămâie... Ți-ai ieșit din minți!

IVAN IVANOVICI. Poftim, vedeți? Iși permite să vă spună că v-ați „ieșit din minți“, și asta în văzul și în auzul tuturor!

LIUSIA. Dacă ți-aș spune că ai ajuns un birocrat, asta ar fi încă prea puțin! Mi-e teamă să nu fie ceva și mai grav la mijloc.

IVAN IVANOVICI. A îndrăznit să vă facă și „birocrat“, și încă în public!

PETROV. Liusia, într-adevăr ți se răcește ceaiul...

LIUSIA. Va să zică mă alungi?

PETROV. Cum? (*Venîndu-și în fire.*) Ce-ai spus?

LIUSIA. N-am spus nimic. (*Se ridică și părăsește bușetul.*)

PETROV. Liusia...

Ivan Ivanovici îi astupă gura cu mîna

IVAN IVANOVICI. Ce faceți? Tăceți! Toată lumea e cu ochii la dumneavoastră!

PETROV. A plecat...

IVAN IVANOVICI. Foarte bine a făcut.

PETROV. Din vina mea, numai că n-am gonit-o...

IVAN IVANOVICI. Nici gînd! Nu v-ați făcut decît datoria. Ați făcut un sacrificiu pe care vi-l impune situația dumneavoastră.

În timpul acestei scene, salariații instituției au plecat pe rînd. În încăpere n-au mai rămas decît Omul cu șapcă, Omul cu pălărie de pai, Ivan Ivanovici și Petrov.

PETROV. Bine, dar o iubesc...

IVAN IVANOVICI. Dacă privim lucrurile în esența lor, funcția dumneavoastră nu vă îngăduie să vă îndrăgostiți. Dacă totuși v-ați îndrăgostit, nu vă este permis s-o declarați în gura mare.

OMUL CU ȘAPCĂ (*apropiindu-se de Petrov*). Foarte urît te-ai purtat.
 IVAN IVANOVICI (*către Omul cu șapcă*). Nici acum nu-ți cunoști lungul
 nasului ? Cui îndrăznești tu să faci morală ? Nu-ți dai seama cu cine
 vorbești ? (*Către Petrov.*) Poftim unde duce îngăduința dumneavoastră,
 iată roadele familiarismului !

PETROV (*ridicându-se deodată, bate cu palma în masă și strigă*). Ajunge !
 Asta e prea din cale-afară !

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. La cine strigă ?

IVAN IVANOVICI. Tăcere. În clipa aceasta se hotărăște totul...

PETROV. Destul ! Vă pretind fiecăruia să vă cunoașteți locul.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. La cine se referă ?

IVAN IVANOVICI (*ducându-și mâna la inimă*). Mi-e teamă că mă prăbuș...

PETROV. Pînă aici ! Pretind să fiu respectat.

IVAN IVANOVICI (*bucuros, în șoaptă*). Bravo !

Intră Bufetiera, aducînd o lămîie.

BUFETIERA. Poftiți lămîia.

PETROV (*așezîndu-se din nou*). Mai adu un ceai. Șezi, Ivan Ivanovici. (*Către Omul cu pălărie de pai*). Bei un ceai ? (*Către Bufetieră*) Încă un ceai.

Ivan Ivanovici și Omul cu pălărie de pai se așează la masa lui Petrov, în fața lui.

IVAN IVANOVICI (*întinzîndu-i lui Petrov un pachet de țigări*). Vă rog.

PETROV. Nu fumez.

IVAN IVANOVICI. Poate că tot o să vă apucați într-o zi de fumat ?

PETROV. Poate.

IVAN IVANOVICI. Și în cazul acesta unde aveți de gînd să cumpărați țigări, vreau să spun unde o să trimiteți după țigări ?

PETROV. Ce întrebare ! Acolo unde cumpără toată lumea, firește.

IVAN IVANOVICI (*cu blindețe*). Asta nu se cade. În primul rînd, dacă judecăm lucrurile în esență, ca să cumpărați țigări, ori dumneavoastră personal, ori cineva din familie ar trebui să se ducă la tutungerie. Credeți că ar fi nimerit ?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Cu neputință !

PETROV. Bine, dar atunci ce e de făcut ?

IVAN IVANOVICI. Trebuie să se planifice negreșit organizarea unei baze speciale de aprovizionare, de unde să vi se trimeată țigări numai dumneavoastră și, eventual, cîtorva tovarăși cu munci de răspundere.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Foarte just ! Ar fi inadmisibil că dumneavoastră, sau chiar cineva din familie să piardă vremea cu asemenea amănunte meschine ale vieții cotidiene.

PETROV. În primul rînd, dați-mi voie să vă mulțumesc pentru grija tovarășească pe care mi-o purtați.

Bufetiera aduce ceaiul.

PETROV (*către Bufetieră*). De acum înainte ai să-mi aduci ceaiul în birou. (*Adresîndu-se lui Ivan Ivanovici și Omului cu pălărie de pai.*) Da, ce vă spuneam ? Cînd am sosit în orașul ăsta, n-am găsit decît niște ruine. Pe loc am luat hotărîrea să pornesc la munca de reconstrucție și, în

decurs de cîteva luni, să transform oraşul într-o grădină înfloritoare. Şi cu un entuziasm nestăvilit, am pus mîna pe lopată. Astăzi aveţi în faţă grandioasele mele realizări şi cifrele uluitoare pe care le-am obţinut. Aceste uriaşe transformări care s-au înfăptuit sub conducerea mea...

OMUL CU ŞAPCA (*sărind ca ars de la locul său, se repede la Ivan Ivanovici*). Canalie fără scrupule ce eşti ! Ticălosule ! Bestie ! Iată ce ai făcut dintr-un om minunat ! (*il trînteşte pe Ivan Ivanovici la pămînt şi începe să-l lovească.*)

IVAN IVANOVICI. Ajutor ! Mă omoară !

Petrov şi Omul cu pălărie de pai se căznesc să-l scape pe Ivan Ivanovici din mîinile Omului cu şapcă.

PETROV ŞI OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Stai ! Ce faci ? Ai să-l ucizi !

In învălmăşeala care s-a stîrnit, nu se mai poate desluşi pe cine bate Omul cu şapcă.

Tabloul al şaselea

BAZINUL

Un bazin cu bănci pe margini. Petrov şade într-un fotoliu confortabil, iar în jurul lui stau în picioare Ivan Ivanovici, Omul cu pălărie de pai, Reporterul şi Secretarul. În spatele lui Petrov, ceva mai departe de acest grup, stă Şoferul, tot în picioare. Pe o bancă laterală şade Omul cu şapcă. În bazin are loc un concurs de înot. Fete tinere şi băieţi în costume de baie se plimbă de-a lungul bazinului.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*către public*). După cum vedeţi, iubiţi spectatori, tovarăşul Petrov, care de mult n-a mai trecut pe la bazin, se află din nou printre noi. Azi se desfăşoară aici concursurile de înot. Tovarăşul Petrov ţine ca întregul tineret, toţi copiii, chiar şi bătrîni să facă sport, ca fiecare cetăţean al oraşului nostru să devină campion mondial.

PETROV (*sentenţios*). Dacă privim lucrurile în esenţă, sportul constituie un factor dintre cele mai importante în ceea ce priveşte sănătatea publică.

IVAN IVANOVICI (*către Reporter*). Ai însemnat tot ?

REPORTERUL. Scuzaţi, mi-a scăpat ultimul cuvînt.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Istoria asta se repetă de fiecare dată ! Şi asta se mai pretinde gazetar !

SECRETARUL (*către Reporter*). Ultimul cuvînt este „publică“. Dar nu cumva să uiţi înţelegerea noastră : n-ai voie să notezi în întregime, ci numai parţial, cugetările tovarăşului Petrov, căci oricare este un aforism. Articolele şi reportajele dumitale nu trebuie să constituie o piedică, mă înţelegi ?...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*continuîndu-şi ideea*)... o piedică pentru apariţia cărţii noastre. (*Către spectatori.*) Să rămîna între noi, iubiţi to-

vărași, n-aș vrea să aflu dumnealui (*arătându-l pe Secretar*) că, afară de această carte, eu personal lucrez și la o disertație intitulată „Importanța semnelor de punctuație în aforismele nemuritoare ale tovarășului Petrov”. (*Făcînd iar un semn spre Secretar.*) N-aș vrea să prindă de veste, ca să nu-și vîre nasul și aici. Fie zis în treacăt, stimați tovarăși, eu nu consider just din punct de vedere al intereselor științei ca, datorită aceleiași disertații, tratînd chiar o problemă atît de importantă, să obțină doi oameni titlul de candidat în științe și amîndoi să aibă dreptul de a aspira la titlul de doctor.

PETROV (*arătînd spre o înotătoare din bazin*). Fata aceea cu boneta galbenă se pricepe să dea din mîini. Pe această cale ea contribuie în sectorul ei la dezvoltarea, lărgirea și consolidarea sportului nostru sovietic.

IVAN IVANOVICI (*către Reporter*). Ai scris? Cum, iar ți-a scăpat ceva? REPORTERUL. Scuzați, a spus „fata cu boneta albastră”?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Ba nu, cea cu boneta galbenă.

PETROV. Mi-ar plăcea ca toată lumea să inoate crows.

SECRETARUL (*către Reporter*). Nu cumva să scrii și asta. Cuvintele acestea le păstrăm pentru carte. (*Omului cu pălărie de pai.*) Ce observație subtilă!

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Extraordinar de subtilă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Ia ascultați, voi sînteți în toate mințile? Ce găsiți voi extraordinar în faptul că îi place crowsul? Iacă, mie îmi place să înot pe spate! De ce nu însemnați și această cugetare?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Dumneata raționezi în conformitate cu principiile logicii formale. Noi nu putem privi nici o problemă „în general”. Principalul e să examinezi orice chestiune în ansamblul condițiilor ei concrete, și aici, în speță, hotărîtor e cine a rostit aceste cuvinte? Vreau să spun că greutatea specifică și însemnătatea unui cuvînt este în funcție de situația aceluia care-l rostește.

OMUL CU ȘAPCĂ. Va să zică, atunci cînd Petrov spune o vorbă are un anumit înțeles, iar cînd o spun eu înseamnă cu totul altceva?

OMUL CU PĂLĂRIE DE UAI. Da' ce-ți închipuiai? Unde mai pu; că dumneata nici n-ai fi în stare să rostești cugetări ca ale tovarășului Petrov! Dumneata nu poți scoate un cuvînt, nu poți exprima nici un gînd înainte de a-l fi elaborat mai întîi Serghei Konstantinovici, și asta numai exact așa cum ne învață el. Așadar, nici înaintea lui, nici în același timp cu el, ci numai după el.

PETROV. Inotul, atît în apă dulce cît și în apă sărată, constituie sportul cel mai eficient.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*către Reporter*). Ai grijă să eviți semnele de punctuație, deoarece problema asta îmi aparține.

REPORTERUL. Iertați-mă, dar nu v-am înțeles.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Nici nu încerca să pricepi. Un gazetar care vrea să le înțeleagă pe toate, nu ajunge departe.

PETROV. Pe mine mă interesează în esență cine va câștiga concursul.

SECRETARUL (*către Reporter*). Asta poți s-o notezi.

PETROV. Intotdeauna învinge acela care e vrednic de izbîndă.

SECRETARUL (*către Reporter*). Asta să n-o însemni.

PETROV. Ivan Ivanovici!

IVAN IVANOVICI. La ordinele dumneavoastră.

PETROV. Poți fuma.

IVAN IVANOVICI. Am înțeles (*intorcîndu-se către Secretar.*) Poți fuma!

SECRETARUL (*adresîndu-se grupului următor*). Puteți fuma!

Cuvintele „Puteți fuma“ se transmit din grup în grup.

PETROV. Ivan Ivanovici!

IVAN IVANOVICI. La dispoziția dumneavoastră.

PETROV (*arătându-l pe Omul cu șapcă, care șade picior peste picior*).

Uită-te la el, cum își permite să șadă!

IVAN IVANOVICI. La ce te poți aștepta de la un necioplit ca ăsta!

(*Apropiindu-se de Omul cu șapcă.*) Nu ți-e rușine?

OMUL CU ȘAPCĂ. De ce să-mi fie rușine?

IVAN IVANOVICI. Nu-ți dai seama cum te porți? Ce-i desmățul ăsta?

Cum îți permiți să șezi picior peste picior? Și încă în prezența tovarășului Petrov!

OMUL CU ȘAPCĂ. Doar nu-mi vir picioarele sub nasul lui Petrov, nici nu supăr pe nimeni, așa că pot să șed cum îmi place. Cui ce-i pasă?

IVAN IVANOVICI. Dar respectul față de conducere?

OMUL CU ȘAPCĂ. Și, mă rog, de când ne arătăm respectul cu picioarele? Și apoi, știi ceva? Cară-te de aici... Bagă de seamă, dacă-mi mai încapi vreodată pe mână, nu te mai scapă nimeni. Hai, șterge-o!

IVAN IVANOVICI (*apropiindu-se din nou de Petrov*). Ce zăpușeală, Serghei Konstantinovici...

PETROV. Da, tare e cald. Hm... Ivan Ivanovici...

IVAN IVANOVICI. Ordonati!

PETROV. Cîți ani ai? Dacă nu mă înșel, sîntem de aceeași vîrstă? Dar cînd mă uit la dumneata, am uneori impresia că ești cu mult mai bătrîn.

IVAN IVANOVICI (*jumătate în glumă, jumătate serios*). Aș putea să vă fiu tată, chiar bunice, ba chiar și străbunice!

OMUL CU ȘAPCĂ (*arătându-l pe Ivan Ivanovici și adresîndu-se publicului*). Eu aș zice că ăsta a trăit și pe vremea țarului. Cine știe, poate s-o fi strecurat la noi odată cu așa-zisele baloane meteorologice despre care s-a scris în ziare? Ori te pomenești că s-o fi furișat chiar mai înainte, pe alte căi misterioase. În orice caz, nu-i din plămada noastră. Pe pămîntul nostru nu cresc asemenea buruieni!

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Imi dați voie să vă pun o întrebare, Serghei Konstantinovici?

PETROV. Poftim, întreabă.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Dumneavoastră ne-ați atras cîndva atenția că, pe zi ce trece, baletul rămîne tot mai mult în urma vieții.

PETROV (*luat prin surprindere, lasă de o parte tonul sentențios*). Ești? Cînd am spus eu așa ceva?

IVAN IVANOVICI (*în șoaptă, lui Petrov*). Nu uitați cine sînteți.

PETROV (*pătruns din nou de propria sa importanță*). Cum ziceai? Ah, da, așa-i. Dacă pătrundem în esența lucrurilor, eu am semnalat la timpul oportun...

OMUL CU ȘAPCĂ (*sare ca ars de la locul său și strigă*). Nu vezi că te faci de rîsul lumii?! De cînd te pricepi și la balet? De ce-ți bagi nasul unde nu-ți fierbe oala?!

PETROV (*ingăduitor, dar plictisit*). Află, tovarășe, că nu există domeniu în care să nu mă pricep. Eu pe toate le știu și la toate mă pricep.

IVAN IVANOVICI. Vă ascultăm cu mult interes, Serghei Konstantinovici.

PETROV. Așadar, dacă judecăm lucrurile în esența lor, baletul trebuie să dezvolte în primul rînd tradițiile noastre clasice și în al doilea rînd să îmbogățească baletul rus cu realizările baletului sovietic. Nu trebuie precupețit nici un efort pentru ca noi toți, atunci cînd privim

un balet sovietic, să ne simțim pătrunși de o mindrie pe deplin inte-meiată.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. (*Omului cu șapcă*). Ei, ce mai ai de zis? OMUL CU ȘAPCA. Nimeni nu tăgăduiește acest lucru. Inșă...

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Sst!

PETROV. Dar pentru asta nu este îngăduit să se amestece *pas de deux*, *pas de quatre* și *pas d'Espagne*. Căci aceasta ne-ar împinge înapoi în mlaștina decadentismului. Noi înfierăm orice încercare de a introduce în balet subiectivismul și individualismul.

OMUL CU ȘAPCA (*Omului cu pălărie de pai*). Ei, să te văd ce mai spui dumneata acum? De ce siliți omul cu tot dinadinsul să îndruge astfel de neghiobii?

PETROV. Din păcate, lipsurile pe care le întâlnim în sectorul baletului, mai dăinuiesc la noi și în știința astronomiei. În ceea ce privește astronomia, în primul rînd trebuie să acordăm o deosebită atenție cercetării stelelor, spre a evita primejdia de a se da precădere unui anumit astru în dauna celorlalți și astfel să combatem gravele greșeli care s-au manifestat în lucrările unora din astronomii noștri, care s-au abătut de la adevărata cale a științei. Sarcina de căpetenie a astronomiei este lupta neîncetată pentru o productivitate din ce în ce mai mare, pentru realizări grandioase, pentru cuceriri care să ne mobilizeze la noi și noi acte de eroism.

OMUL CU ȘAPCA (*Omului cu pălărie de pai*). Poftim, admiră-ți opera!

REPORTERUL (*sătre Petrov*). Iertați-mă, tovarășe Petrov, dar n-ați vrea să ne spuneți pe cine anume ați avut în vedere cînd ați vorbit despre astronomii care s-au abătut de la calea cea adevărată? Eu cred că ar fi foarte folositor pentru cititorii noștri să afle numele acestor astronomi, spre a se feri de greșelile lor!

Petrov se uită întrebător la Ivan Ivanovici.

IVAN IVANOVICI. Dacă ar fi fost oportun să se dea publicității numele acestor tovarăși, de bună seamă că Serghei Konstantinovici ar fi făcut-o fără să mai aștepte întrebările dumitale indiscrete.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Aceste nume vor fi date publicității la momentul potrivit.

SECRETARUL. Serghei Konstantinovici, n-ați dori să spuneți cîteva cuvinte noii campioane mondiale?

PETROV. Ba doresc.

Secretarul o aduce pe Liusia, care n-a apucat încă să-și schimbe costumul de baie ud, căci concursul abia s-a terminat. Reporteurul își îndreaptă aparatul spre ea.

IVAN IVANOVICI (*către Secretar*). Dracul te-a pus s-o aduci!

Petrov o privește pe Liusia cu un aer absent; e vădit că n-a recunoscut-o.

PETROV (*cu emfază*). Te felicit pentru noul record mondial pe care l-ai stabilit. Pe vremuri m-am ocupat și eu cu sportul acvatic. Sporturile acvatice joacă un rol de seamă în economia și în etica noastră. Dacă privim lucrurile în esență, sportul este o cheazăsie a sănătății. Iubiți înotul! Înotul, atît în apă dulce cit și în apă sărată, este sportul cel mai eficient. Trăiască sportul acvatic!

LIUSIA (*ascultîndu-l i s-au umplut ochii de lacrimi*). Serghei Konstantinovici...

PETROV (*fără să-și dea seama de nimic*). Vorbește fără sfială. Comunică secretarului meu toate lipsurile asociației sportive din care faci parte. Vom verifica. Le vom lichida. Fii combativă.

LIUSIA (*dezvădăduită*). Serioja!

PETROV. Cu cine vorbește?

IVAN IVANOVICI. Il cheamă pe responsabilul echipei, ca să-i împărtășească și lui cită solitudine i-ați arătat. (*O ia de braț și vrea s-o ducă de acolo.*) Nu-i mai răpi tovarășului Petrov din timpul său atît de prețios... Te rog, tovarășă!

LIUSIA. Serghei! (*Se prăbușește.*)

PETROV. Ce-i cu ea?

Omul cu pălărie de pai și Secretarul se foiesc în jurul Liusiei.

SECRETARUL. Se vede că a răzbit-o oboseala...

PETROV. S-o examineze medicul meu.

Omul cu pălărie de pai și Secretarul o ridică pe Liusia și o scot afară. Ivan Ivanovici se duce după ei.

OMUL CU ȘAPCA (*către Petrov*). Se poate să n-o recunoști?

PETROV. (*sincer mirat*) Pe cine?

OMUL CU ȘAPCA. Pe Liusia.

PETROV (*căznindu-se să-și aducă aminte*). Pe Liusia? Care Liusia? Vai, cum mă doare capul... Oî, îmi plesnește de durere...

Ivan Ivanovici se întoarce în fugă

IVAN IVANOVICI: Vă doare capul? (*îi întinde o tabletă*) Luați un piramidon și o să vă treacă numaidecît.

PETROV. M-am săturat să tot inghit la hapuri! Vreau să înot! (*Iese*).

Intră Omul cu pălărie de pai și Secretarul.

SECRETARUL. Ce arșită!

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Vara, pe vreme călduroasă, omul se poate răcori cufundîndu-se în apă, fie dulce, fie sărată.

SECRETARUL. Asta e un aforism de-al lui Serghei Konstantinovici.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Da, este una din cugetările sale atît de profunde.

IVAN IVANOVICI. Trebuie să întindem o bucată de pînză roșie de-a lungul terenului de fotbal și pe ea să scriem această cugetare cu litere de aur.

OMUL CU ȘAPCA. Bine, dar ce legătură au cuvintele astea cu fotbalul?

SECRETARUL. Fiecare cuvînt al tovarășului Petrov se leagă nemijlocit de oricare sector al vieții noastre culturale și sociale.

Apare Petrov în halat de baie. Secretarul aleargă spre el și-i ia halatul. Petrov rămîne în slip.

IVAN IVANOVICI (*ingrozit*). Ce faceți?

SECRETARUL (*speriat*). Ce-i?

PETROV (*mirat*). Ce s-a întîmplat?

IVAN IVANOVICI (*către Secretar*). Pune-i numaidecît halatul!

Secretarul îl ajută pe Petrov să îmbrace halatul.

PETROV. Ce rost are? Ce te-a găsit, Ivan Ivanovici?!

IVAN IVANOVICI. Mai întrebați? Cum poate un conducător să se arate gol în fața poporului?

PETROV. Bine, dar eu vreau să înot! Doar n-oi fi vrînd să mă arunc în apă cu haina sau cu halatul pe mine!

IVAN IVANOVICI. Am avut grijă de toate. O clipă. (*Către Șofer.*) Sașa! (*Îi face un semn cu mîna.*) Dă-i drumul!

ȘOFERUL. Am înțeles!

De sus se lasă un perete despărțitor de scinduri, care împarte bazinul în două. De o parte rămîn Petrov, Ivan Ivanovici, Secretarul și Omul cu pălărie de pai, iar de cealaltă parte Omul cu șapcă, împreună cu toți ceilalți.

IVAN IVANOVICI (*luîndu-i lui Petrov halatul de pe umeri*). Vă rog, acum puteți înota. De azi înainte, acesta e bazinul dumneavoastră personal. Pe viitor nimeni și nimic n-o să vă mai tulbure gîndurile îndreptate exclusiv spre binele omenirii.

Petrov intră în bazin. Șoferul și Secretarul aduc un colac de plută, de care e fixată o prăjină groasă de bambus.

SECRETARUL (*către Ivan Ivanovici*). Era cit p-aci să uităm!

IVAN IVANOVICI (*îi întinde colacul lui Petrov, care înoată în bazin*).

Fiți atît de amabil, Serghei Konstantinovici, și încingeți-vă.

PETROV. Ce rost are? Știu să înot foarte bine.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Asta n-are nici o importanță. În orice caz, avem obligația să luăm toate măsurile de precauțiune pentru a garanta securitatea vieții unui conducător de neînlocuit, ca dumneavoastră.

SECRETARUL. Viața dumneavoastră aparține poporului. Vă rugăm să vă încingeți!

Petrov își pune colacul. Omul cu pălărie de pai, Secretarul și Șoferul îl tirăsc prin apă, trăgînd cu toții de prăjina de bambus.

PETROV. Destul, m-am săturat! Nici măcar de dragul poporului... nu mă pot sacrifica în halul ăsta... ăsta nu mai e înot, e un adevărat chin! Scoteti-mă afară!

Petrov e tras afară. Secretarul și Șoferul îi scot colacul și-l iau de acolo. Omul cu pălărie de pai îi pune lui Petrov halatul pe umeri. De partea cealaltă a peretelui despărțitor n-a mai rămas decît Omul cu Șapcă. Toți ceilalți au plecat. Din culise se aude cîntînd o fanfară.

PETROV. Nu-mi place muzica asta. (*Către Omul cu pălărie de pai.*) Cheamă-l încoace pe dirijor.

Omul cu pălărie de pai iese.

IVAN IVANOVICI. În nici un caz nu-l puteți primi în halat. Vă rog să vă îmbrăcați.

Petrov iese. Intră Dirijorul.

DIRIJORUL. M-a chemat tovarășul Petrov ?

IVAN IVANOVICI. Pregătește-te să primești o săpuneală zdravănă.

Reapare Petrov.

PETROV. Ei, l-ai anunțat pe dirijor ?

IVAN IVANOVICI. Iată-l.

PETROV. A, dumneata ești ? Bine, tovarășe, asta numești dumneata muzică ? Găsești că e demnă de poporul sovietic ? Îți închipui oare că prin asemenea cîntece contribui la ridicarea nivelului moral al tineretului sovietic ? Nu cumva crezi că printr-o astfel de nocturnă lupți împotriva manifestării rămășițelor mic-burgheze în conștiința maseselor ? Ai uitat, pesemne, că există opere geniale care constituie mîndria moștenirii noastre clasice !

DIRIJORUL. Păi cîntam Ceaikovski ! Iertați-mă, atunci poate dumneavoastră socotiți că operele lui Ceaikovski nu fac parte din moștenirea noastră clasică ?

PETROV (*prefăcîndu-se indignat*). Mai întrebi dacă îl socotesc pe Ceaikovski un clasic ? Cum îndrăznești ? Pe ce temei pui la îndoială dacă Ceaikovski este un clasic sau nu ? „Dansul lebedelor“ de Ceaikovski este o operă sublimă. Cînd o ascultăm ne cuprinde un sentiment de mîndrie pe deplin îndreptățit. S-ar cuveni ca o asemenea operă genială să se cînte în fiecare zi la radio de zece, ba chiar de douăzeci de ori ! Așa să le transmiți din partea mea. Să le repeți textual părerea mea. (*Ii întoarce spatele.*)

Dirijorul iese.

PETROV. Ai văzut cum am nimerit cu bita în baltă !... M-am făcut de rîs !

OMUL CU ȘAPCĂ. Și încă cum !

IVAN IVANOVICI. Ba să-mi fie cu iertare, tovarășul Petrov nu se poate face de rîs față de un simplu dirijor.

PETROV. Mă privea cu atîta dispreț...

IVAN IVANOVICI. Asta e o răbufnire de sentimentalism mic-burghez, Serghei Konstantinovici, și nu vă șade bine.

PETROV. Desigur că povestea a și făcut ocolul orașului și toată lumea își bate joc de mine...

OMUL CU ȘAPCĂ. Te înșeli, nu toată lumea. Prietenii te compătimesc. Ar vrea să te ajute, dar tu nici nu-i iei în seamă.

IVAN IVANOVICI. Ia nu mai vorbi prostii ! Cine îndrăznește să-și bată joc de tovarășul Petrov ? Cine se încumetă să-l compătimească ? Toată lumea se ține la o distanță respectuoasă, atîta tot. Dacă judecăm lucrurile în esența lor, acest oraș este opera dumneavoastră, sinteți inima și creierul lui ! Toate succesele și victoriile lui sînt legate de numele dumneavoastră.

PETROV. Mă apasă ceva... Parcă aș avea o piatră pe inimă... Nimic nu-mi face plăcere... Viața mea a devenit un chin...

OMUL CU ȘAPCĂ. Pe zi ce trece o să-ți fie tot mai greu. Vino-ți în simțiri ! Dezmeticește-te din coșmarul ăsta

IVAN IVANOVICI. Tovarășe Petrov, stăpîniți-vă enervarea de moment. Un conducător de talia dumneavoastră trebuie să aibă nervi tari.

PETROV (*dindu-și din nou ifose*). Fii pe pace, am nervi de oțel. Nimeni n-are dreptul să pună la îndoială tăria mea de caracter, voința și dirzenia mea. O, de s-ar mai găsi în acest oraș cițiva, măcar doi oameni ca mine! Atunci ați vedea ce indici de producție am realiza, ce succese am obține și cu cit avînt am înainta pe drumul progresului! Dar din păcate nu există nici măcar unul singur.

IVAN IVANOVICI. De, nu oricine poate fi un Petrov!
OMUL CU ȘAPCĂ. Ascultă, Serghei Konstantinovici...

Intră Secretarul, foarte alarmat.

SECRETARUL (*intinzîndu-i o telegramă*). O telegramă, Serghei Konstantinovici! Sinteți chemat la centru... Iscălește Konstantin Sergheevici în persoană... Același lucru s-a comunicat și telefonic... A telefonat însuși secretarul lui Konstantin Sergheevici.

PETROV. Nu pot face nimic fără mine. După ce nu-mi văd capul de treburi (*se prinde cu mîinile de cap*), mai mă și cheamă în fiecare lună la centru.

OMUL CU ȘAPCĂ. În fiecare lună? Da' de unde! Se împlinesc trei ani de cînd nu te-a mai chemat nimeni nicăieri.

PETROV. Plec chiar astăzi. Nu pot zăbovi nici o secundă. Uneori și o clipă de întîrziere poate zădărnici realizări grandioase, poate opri în loc dezvoltarea, propășirea și consolidarea noastră. Da, îmi dau seama că mă cheamă în ajutor. Plec imediat să-i scot din încurcătură. Nu preget o clipă!

Petrov și Secretarul ies.

IVAN IVANOVICI (*către Omul cu șapcă*). Ei, ai văzut? Ce-ai de zis? Nu ți-am spus eu că în actul al doilea îl nimicesc? Ha-ha-ha-ha! S-a zis cu Petrov!

OMUL CU ȘAPCĂ (*de partea cealaltă a peretelui despărțitor*). Om fără conștiință ce ești! Ticălosule! Nemernicule! (*Dă să-l lovească pe Ivan Ivanovici cu un ciomag, dar nu poate să-l ajungă din pricina peretelui despărțitor.*) Lasă, nu-i nimic! Om vedea noi mai tîrziu! Urma alege!

IVAN IVANOVICI (*intrigat*). Ce-ai spus? Care urmă? Vorbești de sfîrșitul piesei? (*Devenind deodată slugarnic.*) Desigur, ai dreptate! La sfîrșitul piesei noastre, cei răi își vor primi pedeapsa cuvenită, cei care au greșit se vor îndrepta cu ajutorul autocriticii, totul se va încheia printr-o nuntă, sau cel puțin printr-un banchet.

OMUL CU ȘAPCĂ. Așa, acum te legi și de autor? Ți-ai pus în gînd să-l corupi și pe el!

IVAN IVANOVICI. Nu cumva crezi că nu izbutesc? Ai să te convingi numai de cît. Fii atent! (*Strigă către culise.*) Hei, Nazim Hikmet! Unde ești? Știu eu că Uniunea Sovietică este a doua dumitale patrie, că iubesti poporul sovietic și-l respecti, că ești un vechi comunist — toate astea le știm noi prea bine. Atunci de ce ții cu tot dinadinsul ca prima dumitale piesă despre viața de la noi să fie neapărat o satiră? Crezi oare că Petrov și cu mine sîntem niște oameni sovietici într-adevăr tipici? De ce vrei să șubrezești autoritatea lui Petrov? Ce-ți vine să te legi tocmai de noi doi? Avem și așa destule griji. Lasă-ne în pace. Afară de asta unde mai pui că și pentru dumneata se creează o situație

penibilă, căci, orice s-ar spune, ești oaspetele nostru. N-ar fi frumos din partea dumitale să abuzezi de ospitalitatea oamenilor sovietici. Firește, nu se cade să iei un oaspete la rost, dar și buna cuviință are o margine. Intr-un cuvânt, lasă-te de piesa asta, căci are să fie mai bine și pentru dumneata și pentru noi și pentru teatrul unde se va juca, presupunînd, firește, că se va găsi un astfel de teatru! Dacă totuși îți morțiș la tema piesei, măcar s-o aduci în așa fel din condei, încît totul să se termine cu bine.

GLASUL AUTORULUI. Nu te mai osteni degeaba, Ivan Ivanovici. E adevărat că Uniunea Sovietică este a doua mea patrie și că iubesc foarte mult poporul sovietic. Tocmai de aceea sînt dator să mă port la fel ca orice om cîstit din țara asta. E drept că nu-s decît un oaspete în Uniunea Sovietică, în acest cămin fericit cum nu mai găsești altul pe lume. Dar ce-are a face? Odată ce am văzut o viperă strecurîndu-se în acest cămin, e de datoria mea s-o strivesc. Eu te urăsc, Ivan Ivanovici, și sînt încredințat că Petrov va avea destulă tărie să se descoto-rosească de dumneata. Tocmai de aceea voi duce piesa pînă la capăt, iar sfîrșitul ei nu va fi așa cum îl dorești dumneata.

OMUL CU ȘAPCĂ. Sfîrșitul va fi așa cum îl dorim noi. (*Îngînindu-l pe Ivan Ivanovici.*) Ha-ha-ha-ha!

ACTUL III

Tabloul al șaptelea

GARA

Apare Omul cu șapcă, însoțit de Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*uitîndu-se la ceas*). Oare n-am întirziat?
OMUL CU ȘAPCĂ. Nu.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Sînt curios să văd ce fel de primire o să i se facă lui Serghei în orașul ăsta.

OMUL CU ȘAPCĂ. Și eu sînt foarte curios.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Desigur că au să-l întîmpine cu flori, au să țină discursuri, au să-i pună la dispoziție citeva mașini „ZIM“, poate chiar niște limuzine „ZIS“!

OMUL CU ȘAPCĂ. Niște taxiuri, autobuze, troleibuze, tramvaie.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Mai sînt zece minute pînă la sosirea trenului. Vrei să-ți povestesc o anecdotă?

OMUL CU ȘAPCĂ. Povestește.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Să ți-o spun pe aceea cu cățelul alb. O știi?

OMUL CU ȘAPCĂ. Pe asta n-o știu.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*către public*). Desigur că mulți dintre dumneavoastră, stimați spectatori, cunosc această anecdotă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Nu te mai codi atita. Dă-i drumul.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI (*către public*). Atunci să încep. Pictorul lui X i se primeau la expoziție toate lucrările pe care le trimitea, indiferent de ceea ce reprezentau. Fie că era vorba de niște meri înfloriți în curtea unei uzine, de o clasă în timpul lecției, sau de un peisaj marin, toate tablourile lui, fără excepție, erau expuse. Colegii săi, intrigati de acest lucru, l-au întrebat cum se face că orice tablou de-al lui pătrunde în expoziție. La început pictorul s-a cam fisticit, dar pînă la urmă le-a

spus : „N-aş fi vrut să mărturisesc acest lucru, dar fiindcă m-aţi strins cu uşa, să vă împărtăşesc secretul. Iată-l : pe orice tablou, pictez în prim plan un căţel alb. Bineînţeles că de fiecare dată membrii comisiei protestează vehement : „Ce caută aici căţelul ăsta ? Scoate căţelul !“ Eu, fireşte, mă opun : „Nu, nu pot nici în ruptul capului. Căţelul face parte integrantă din compoziţie.“ Membrii comisiei stăruie. Eu refuz categoric. Şi de fiecare dată cearta se prelungeşte câteva ceasuri. În cele din urmă, o las mai moale : „Lăsaţi-mă să mă gândesc“. Peste câteva zile, mă înfiinţez din nou şi le spun : „Recunosc că aţi avut dreptate. Mi-am însușit critica voastră. Căţelul într-adevăr n-avea ce căuta aici, de aceea l-am şi scos“. Şi tabloul e primit ! Toată lumea e mulţumită, şi eu şi comisia...

OMUL CU ŞAPCĂ. Ia te uită cine a venit !

Ivan Romanovici Semionov traversează scena.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Cine e ?

OMUL CU ŞAPCĂ. Semionov Ivan Romanovici.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Cu ce se ocupă ?

OMUL CU ŞAPCĂ. E muncitor. A luat parte la asaltul Palatului de Iarnă.

În timpul războiului civil a fost partizan în Siberia. (*Către Semionov.*)

Să trăieşti, tovarăşe Semionov !

SEMIONOV IVAN ROMANOVICI. Bună ziua !

OMUL CU ŞAPCĂ. Incotro ?

SEMIONOV IVAN ROMANOVICI. La gară.

Semionov iese.

OMUL CU ŞAPCĂ. În perioada reconstrucţiei s-a întors din nou la strung.

A fost unul dintre primii stahanovişti. În timpul războiului de apărare a patriei, a redevenit partizan.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAIE. Acum e pensionar, de bună seamă ?

OMUL CU ŞAPCĂ. Ba nu, te înşeli. Acum e şef de secţie la aceiaşi uzină.

Pe scenă trece Semionov Aleksei Kondratievici.

OMUL CU ŞAPCĂ. Ia te uită cine a venit !

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Dar, ăsta cine e ?

OMUL CU ŞAPCĂ. Semionov Aleksei Kondratievici.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Unde lucrează ?

OMUL CU ŞAPCĂ. E colhoznic. A intrat printre primii în Komsomol. În timpul colectivizării a luptat împotriva chiaburilor. Apoi a lucrat pe şantierul hidrocentralei de pe Nipru. (*Către Semionov.*) Noroc, tovarăşe Semionov !

SEMIONOV ALEKSEI KONDRATIEVICI. Bună ziua !

OMUL CU ŞAPCĂ. De unde vii ?

SEMIONOV ALEKSEI KONDRATIEVICI. De la gară. (*Iese.*)

OMUL CU ŞAPCĂ. În timpul războiului a fost rănit de două ori. După victorie s-a dus să lucreze la canalul Volga-Don.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Acum, desigur, se pregăteşte să iasă la pensie ?

OMUL CU ŞAPCĂ. Nu, nici prin gând nu-i dă. Doar e membru în colectivul de conducere al colhozului.

Semionova Nina Pavlovna traversează scena.

OMUL CU ȘAPCĂ (*arătînd-o cu mîna*). Uite cine a mai sosit !

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Asta cine mai e ?

OMUL CU ȘAPCĂ. E Semionova, Nina Pavlovna.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Ce meserie are ?

OMUL CU ȘAPCĂ. E scriitoare. În timpul blocadei Leningradului și-a pierdut ambii părinți. Deși era copil, dădea ajutor la stingerea bombelor incendiare, pansa răniții. După aceea a urmat universitatea la Moscova. (*Către Semionova.*) Te salut, tovarășă Semionova !

SEMIONOVA NINA PAVLOVNA. Noroc !

OMUL CU ȘAPCĂ. Unde te duci ?

SEMIONOVA NINA PAVLOVNA. La gară. (*Iese.*)

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Acum a ajuns desigur redactor șef la vreo revistă din cele mai importante.

OMUL CU ȘAPCĂ. Ei, nici de astă dată n-ai nimerit-o. Cum s-a început deștelenirea noilor regiuni, a plecat în Siberia. De doi ani și mai bine stă acolo. Nu-și petrece decît concediul aici. S-a și căsătorit acolo. Scrie versuri și lucrează la bibliotecă. Se mai ocupă și de educația copiilor.

Omul cu pălărie de pai zîmbește ironic

OMUL CU ȘAPCĂ. Ce găsești de ris ?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Spune și tu ce rost avea să se perinde pe aici toți Semionovii ăștia ? E desigur 'un tertip de-al autorului nostru. Cînd și-a văzut eroii lui pozitivi, firește nu vorbesc de mine, ci de tine, bunăoară, sau de bătrîna aceea, Anna Nikolaevna, deși nici pe ea n-o putem socoti un erou pozitiv, sau de Maria Andreevna, de pildă, autorul și-a zis : ăștia prea au rămas în umbră. Atunci, de teamă să nu fie învinuit că defăimează oamenii sovietici, a adus pe scenă — așa, hodoronc tronc — pe toți acești Semionovi.

OMUL CU ȘAPCĂ. Of, imi vine să-ți crăp capul cu ciomagul ăsta, dar mi-e păcat de ciomag. Tare mai ești încuiat ! Va să zică, după părerea ta, Serghei Konstantinovici este un erou negativ ? Știi ceva : după terminarea piesei du-te acasă și gîndește-te bine, iar mîine să-mi răspunzi. Acum să lăsăm discuția că, uite, vine trenul. Vreau să fiu de față la sosirea lui Petrov în acest oraș mare.

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Aoleu, am uitat să cumpărăm flori !

Ies.

Gara. Tocmai a sosit trenul. Petrov și Ivan Ivanovici au coborît și s-au oprit pe peron.

PETROV. Nu cumva trenul a sosit înainte de ora prevăzută ?

IVAN IVANOVICI. Tot ce se poate.

PETROV. Altfel nu se explică de ce n-a venit nimeni să mă întîmpine.

IVAN IVANOVICI. Ar fi de neînțeles.

PETROV. Desigur că primul cuvînt de salut îl vor rosti ei.

IVAN IVANOVICI. Da, așa se obișnuiește.

PETROV. Presupun că vor fi cel puțin trei discursuri : va vorbi un delegat al sindicatelor, apoi un reprezentant al muncitorilor, și la urmă cineva din partea conducerii.

IVAN IVANOVICI. Fără doar și poate.

PETROV. Pionerii, desigur, îmi vor oferi flori.

IVAN IVANOVICI. Nu începe indoială.

PETROV. La urmă am să le răspund tuturor. Mi-am pregătit o scurtă cuvintare. (*Scoate câteva foi de hirtie din buzunar.*) Am socotit să dureze aproximativ treizeci de minute.

IVAN IVANOVICI. N-ați putea s-o mai lungiți ?

PETROV. Cum să nu ! Pot să ajung pînă la patruzeci de minute.

IVAN IVANOVICI. Perfect !

PETROV. Bine, dar de ce nu vin odată ? Doar nu e cu puțință ca toate ceasurile — al meu și al dumitale și al gării — să meargă înainte ? Nu mai înțeleg nimic.

IVAN IVANOVICI. In primul rînd se impune să vă păstrați sîngele rece și demnitatea. Iată că vin ! In frunte cu tineretul.. Ce de flori !

Fete și băieți tineri dau buzna, cu buchete de flori.

GLASURI. Am întirziat ! In ce vagon o fi ? Numai tu ești de vină ! Care știe numărul vagonului ?

Petrov face o mișcare ca și cum ar vrea să le iasă înainte.

IVAN IVANOVICI. (*oprindu-l*). Stați pe loc. Lăsați-i să vină ei. E în joc autoritatea dumneavoastră, demnitatea dumneavoastră.

GLASURI. Ce vagon e ăsta ? Iată-i !

IVAN IVANOVICI. (*către Petrov*). Abia acum v-au recunoscut. Uite-i cum se reped spre dumneavoastră.

Tinerii aleargă spre vagonul în fața căruia se află Petrov și Ivan Ivanovici, dar trec mai departe.

PETROV. Cum... Ce e asta ? Spune-le că sînt aici ! Fugi după ei ! Cheamă-î înapoi !

IVAN IVANOVICI. Degeaba ! Nu pe dumneavoastră au venit să vă întîmpine. Aștia o așteaptă pe Liusia.

PETROV. Pe Liusia ? Cine mai e și asta ?

IVAN IVANOVICI. Noua campioană, Liudmila Kudriavțeva. Pe cît se pare, am călătorit în același tren.

Liusia trece pe lingă ei, cu brațele pline de flori, inconjurată de tineret.

PETROV. Aștia nu-s in toate mințile ! Auzi, să facă o asemenea primire unei campioane oarecare și să mă uite tocmai pe mine ! Dar pe mine cine mă întîmpină ? Pe mine, pe mine — Serghei Konstantinovici Petrov ? (*O pauză.*) Cum adică, eu să rămîn fără flori, fără discursuri ? Oare nu merit eu nici atîta lucru ? Ah, m-a trecut un junghi prin inimă... Parcă mi-a înfipt cineva un cuțit... Oh... ce lovitură !

La hotel, în hol. Intră Petrov și Ivan Ivanovici. Cîțiva inși stau la rînd în fața ghișeului administrației.

PETROV. Asta e nemaipomenit ! Să zicem că n-au avut timp să mă aștepte la gară. Dar să nu-mi trimeată nici măcar un „ZIM“ !

IVAN IVANOVICI. Trebuie să fie cu siguranță o neînțelegere la mijloc.

PETROV. Numai niște invidioși au putut să pună la cale una ca asta !

IVAN IVANOVICI. Fără îndoială.

PETROV. (*arătînd spre ghișeul administrației*). Trebuie să ne treacă și pe noi în registru ?

IVAN IVANOVICI. Este o formalitate inevitabilă. Nu-i nimic de făcut. Inarmați-vă cu răbdare. Cum or să audă cine sînteți, or să vă pună numai-decît o cameră la dispoziție. Dealtfel am avut eu grijă să vi-o rețin telegrafic.

Petrov se apropie de ghișeul administrației și strigă peste capul celorlalți pasageri.

PETROV. Tovarășă !

UN BĂTRIN (*către Petrov*). Așează-te la rînd, cetățene.

PETROV (*cu blindețe*). Eu sînt scutit de așa ceva, cetățene.

BĂTRINUL. Ești „scutit“ ? De unde și pînă unde ?

PETROV. Ai să vezi numaidecît.

ADMINISTRATOAREA. Ce doriți dumneavoastră ?

PETROV. Numele meu a Petrov.

O FEMEIE CARE-ȘI AȘTEAPTA RINDUL. Iar el meu e Zaharova.

Toată lumea ride

PETROV. Mi s-a reținut o cameră.

ADMINISTRATOAREA. Toț ce se poate. Aveți răbdare pînă vă vine rîndul și atunci o să ne ocupăm de dumneavoastră.

GLASURI. Chiar așa ! Treci la coadă, ca toată lumea !

PETROV (*către administratoarea*). Dumneata știi cu cine vorbești, tovarășă ?

ADMINISTRATOAREA. Știu. Cu tovarășul Petrov. Am aflat-o chiar de la dumneavoastră !

PETROV. Ce obrăznicie ! Nu-ți dai seama că am treabă !

GLASURI. Da ce, noi n-avem treabă ? ! Crezi că sîntem niște trintori ?

IVAN IVANOVICI (*către Petrov*). Linișteți-vă, nu vă pierdeți cumpătul...

E sub demnitatea dumneavoastră. Luați loc aici. Am să stau eu la rînd în locul dumneavoastră. O să lămurim noi lucrurile. Trebuie dați afară cu toții, de la director pînă la portar.

PETROV. Da, da, toată lumea să fie concediată... Lasă că-i spun eu lui Konstantin Sergheevici. Numai pe această cale ne putem asigura propășirea și consolidarea.

IVAN IVANOVICI. Pînă una alta, odihniți-vă.

Petrov se așează într-un fotoliu, iar Ivan Ivanovici trece la coadă.

PETROV. Mă doare capul... Parcă m-ar fi lovit cineva cu o măciucă... ,
Intră Ana Nikolaevna și dă cu ochii de Petrov.

ANA NIKOLAEVNA. Aa, Serghei Konstantinici ! Să trăiești !

PETROV (*descumpănit de atîta familiaritate, se căznește să-și aducă aminte de unde o cunoaște*). Bună ziua !

ANA NIKOLAEVNA (*se așează pe un fotoliu, lângă Petrov*). Ei, cum merg treburile ? Cu ce te mai lauzi ? Știi, fiule, am povestit aici la multă lume ce rînduială ciudată ai statornicit tu pe la voi, dar nimeni nu m-a crezut.

PETROV. Mi se pare că mă confund.

ANA NIKOLAEVNA. Se poate să te confund ? Slavă domnului, încă nu m-am ramolit. Nu ești tu Petrov ? Serghei Konstantinici ? Acela care iscălește cererile oamenilor pe loc, în picioare, care vorbește cu toată lumea la telefon și ajută femeii aceleia bătrîne — deși nu știu dacă e chiar atât de bătrînă — să ducă mașina de scris ? Tuturor le povestesc despre tine și te dau de exemplu. Le spun mereu : ăstuia nu i s-a urcat la cap că e șef, a rămas un om la fel ca tine și ca mine. Cum, nu ești tu Serghei Konstantinici ?

PETROV. Da, eu sînt.

ANNA NIKOLAEVNA. Ei vezi ! Sînt foarte bucuroasă că te-am întilnit. Venisem tocmai să dau o telegramă. Am auzit că telegramele trimise de aici ajung mai repede. Ajută-mă, te rog. Scrie-mi-o tu, că eu nu văd fără ochelari.

PETROV. Eu ?

ANNA NIKOLAEVNA. Tu, firește. Da ce-i cu tine, fiule ? Abia acum bag de seamă cît ești de palid. Nu cumva ești bolnav ? Ori poate ți s-a întimplat, doamne ferește, vreo nenorocire ? Ți-o fi murit vreun neam ? Lasă, nu te pierde cu firea. Toți o să ajungem acolo. Important e să trăim ca niște oameni cumsecade. Să nu ne năpăstuim unii pe alții. Bine ar fi să fie toți ca tine. Iartă-mă, fiule. Imi dau seama că nu de mine îți arde acum... Găsesc eu pe altcineva să-mi scrie telegrama. Dacă mai vin vreodată prin orașul vostru, am să trec negreșit să te văd. Rămii sănătos, fiule. (*Iese.*)

PETROV (*mirat*). Ce tot îndruga bătrîna asta ? Nu părea în toate mințile. De unde m-o fi cunoscînd ? (*O pauză.*) Te pomenești că în blestematul ăsta de hotel nu poți cumpăra nici măcar o gazetă ? (*Se ridică, se duce la standul de gazete, cumpără un teanc, se întoarce cu el la locul său și își aruncă ochii pe un ziar.*) Ia să vedem pe ce pagină au anunțat sosirea mea și ce fotografii au publicat. Ce e asta ? Aici nu-i nimic... Nici măcar un rînd... Presa noastră a cam rămas în urma vieții. Mai cu seamă în marile centre. Ar trebui să vină la mine să-i învăț eu cum se lucrează. (*Răsfoiește un alt ziar.*) Nici aici nu-i un singur cuvînt... Cum se explică una ca asta ? E de neînțeles... A sosit tovarășul Petrov în acest oraș ori ba ? E interesant să afle poporul sovietic acest lucru ori nu ? (*Răsfoiește celelalte ziare.*) Nici ăștia nu s-au invrednicit să dea măcar o notă... Cîtă lipsă de răspundere ! Oare nu se manifestă și aici rămășițele trecutului ? (*O pauză.*) Parcă bătrîna m-a întrebat dacă nu mi-a murit cineva ? Poate a vrut să spună că eu sînt un om mort ?

IVAN IVANOVICI (*apropiindu-se*). Totul e în ordine. Poftim cheia de la camera dumneavoastră.

PETROV. Ivan Ivanovici...

IVAN IVANOVICI. La dispoziția dumneavoastră.

PETROV. Oare este adevărat că pe vremuri iscăleam cererile oamenilor pe loc ? Oriunde mă aflam, în picioare, fără să mă așez măcar în fotoliul meu ? E adevărat că pe atunci mă putea chema oricine la telefon cînd i se năzărea ?

IVAN IVANOVICI. Ciudate gînduri vă trec prin cap ! Duceți-vă mai bine în cameră, faceți o baie și odihniți-vă, trebuie să fiți obosit după atîta drum. Se apropie ora cînd trebuie să mergeți în audiență la Konstantin Sergheici.

PETROV. Cum ? Eu îi duceam Mariei Andreevna mașina de scris ?! Răspunde-mi, Ivan Ivanovici ! Șimt că înnebunesc ! Orașul ăsta... mă scoate din minți, orașul ăsta care m-a primit cu atîta nepăsare !

IVAN IVANOVICI. Duceți-vă în cameră !

PETROV. Nu mă duc nicăieri ! Dă-mi pace ! Te rog să mă lași singur... Intoarce-te acasă... Așteaptă-mă acolo. Lasă-mă ! Ia trenul și pleacă ! Dacă nu pleci imediat, încep să strig !

Ivan Ivanovici, uluit, se dă cîțiva pași înapoi și iese. Petrov se prinde cu mîinile de cap și se prăbușește pe masă, lîngă fotoliu. Intră Omul cu șapcă.

OMUL CU ȘAPCĂ. (punîndu-i lui Petrov mina pe umăr). Am sosit.

PETROV. (desmeticîndu-se). Ce-i ? Ce vrei de la mine ?

OMUL CU ȘAPCĂ. Eu nu vreau nimic de la tine. Dar nu cumva ai tu nevoie de mine ?

PETROV. (descumpănit). Ce ajutor poți tu să-mi dai ?

OMUL CU ȘAPCĂ. Cîteva cuvinte prietenești, spuse de la inimă, așa cum știe să spună numai poporul.

Tabloul al optulea

SERGHEI KONSTANTINOVICI — KONSTANTIN SERGHEEVICI

Biroul lui Konstantin Sergheevici. Un enorm portret al lui Konstantin Sergheevici, într-o masivă ramă aurită, atîrnă pe un perete, acoperindu-l aproape în întregime. Portretul, aidoma cu ale lui Petrov, este însă de două ori mai mare. Konstantin Sergheevici cercetează tocmai niște hîrtii, aplecîndu-se atît de tare peste masă încît fața nu i se vede. Intră Petrov. Konstantin Sergheevici nu-și ridică ochii. Petrov își rotește privirea de jur împrejur și cînd vede portretul lui Konstantin Sergheevici, face un gest de mirare, se apropie de portret și se uită cu atenție la el. E vădit că ceea ce l-a izbit este asemănarea. Konstantin Sergheevici ridică în sfîrșit capul. Seamănă leit cu Petrov.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (fără să-l vadă pe Petrov la față). La ce te uiți ?

Petrov se întoarce spre el și se privesc cu mirare.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. A-a...

PETROV. A-a...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Dumneata...

PETROV. Dumneavoastră...

KONSTANTIN SERGHEEVICI (arătîndu-se pe sine). Eu...

PETROV (făcînd același gest). Eu...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Portretul meu... parcă ar fi portretul dumitale...

PETROV. E portretul nostru.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ia loc, Serghei Konstantinici.

Petrov se așează pe un fotoliu de partea cealaltă a mesei.

PETROV. Vă mulțumesc, Konstantin Sergheici.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ne-am hotărît să te chemăm fiindcă...

PETROV (*intrerupindu-l*). Nu m-a așteptat nimeni la gară. La hotel a trebuit să stau la coadă. Nici măcar o biată „Pobedă“ nu s-au învrednicit să-mi trimită. Ca să vin la dumneavoastră am fost nevoit să iau un taxi.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ai venit cu un taxi ?

PETROV. Da, inchipuiți-vă, cu un taxi. Dar și din asta a trebuit să mă dau jos la mijlocul drumului. Șoferul a început să critice rînduiala din oraș. Atunci m-am infuriat, m-am dat jos și m-am urcat într-un autobus.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. În autobus ?

PETROV. În autobus mi-a mers și mai rău. Nici un pic de respect nu mi s-a arătat. O înghesuială grozavă, toată lumea m-a îmbrîncit, nimeni nu s-a ridicat să-mi ofere locul. Văzînd așa, am coborît și m-am suit în troleibus.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. În troleibus ? Nu m-am urcat niciodată într-un asemenea vehicul... Ori poate m-oi fi urcat vreodată, dar am uitat.

PETROV. Și eu am uitat de mult. Dar acum, neavînd încotro, l-am luat. Dar nici acolo n-am putut rezista, prea mi-era silă. În cele din urmă am recurs la tramvai.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ei așa ! Oare mai există tramvaie ?

PETROV. După cum vedeți, există.

O clipă de tăcere. Se privesc îndelung și cu mare atenție.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Dumneata...

PETROV. Eu...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Dumneata... (*O pauză.*) Noi te-am chemat fiindcă...

PETROV. Tramvaiul e un lucru îngrozitor.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Îngrozitor ? De ce ?

PETROV. Parcă ai citi o carte unde se spune tot adevărul.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*cu ironie*). Și mă rog, ce scrie în cartea asta ?

PETROV. Niște lucruri foarte neplăcute pentru dumneavoastră.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*la fel de ironic*). De pildă ?

PETROV. Scrie, de pildă, că prea s-a înfumurat Konstantin Sergheici. O să fie pus la locul lui nu peste mult.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*furios, dar stăpînindu-se, caută să întoarcă totul în glumă*). Dar despre dumneata ce scrie ?

PETROV. Fără doar și poate, scrie cite ceva și despre mine, însă în orașul meu, nu aici. Cînd mi-a venit ideea asta, am reînceput să mă gîndesc, după multă vreme. Mare lucru e să te gîndești.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Bine, dar după părerea dumitale, ce-ar trebui să facem ? Să nu mai mergem cu mașina, să ne lipsim de secretar, să nu mai apăsăm pe butonul soneriei și cînd avem nevoie de ceva, să zbierăm cît ne ține gura ?

PETROV. Nu chiar așa... Mă gîndesc... Mă frămîntă fel de fel de gînduri... Nu e așa... Vom merge și de acum înainte cu mașina, doar nu-i

nimic rău în asta. Vom avea și pe viitor un secretar. Ba chiar, dacă va fi nevoie, vom ține trei secretari, căci nu ne putem lipsi de secretari. E just să avem la dispoziție tot ce ne ajută în muncă. Și să apeși pe sonerie e mai civilizată decât să strigi cât te ține gura. Nu asta voiam să spun... Dar mă gândesc... Mă chinuie gândul că... Și mașina, și secretarul și vila de la țară — toate acestea sînt necesare. Însă ele nu trebuie să devină un zid care să ne despartă de restul lumii.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*deodată foarte serios*). Să trecem la treburile noastre. Dacă pătrundem în esența lucrurilor, noi te-am chemat cu scopul...

PETROV (*întreprîndu-l*). În orașul ăsta, nu se interesează nimeni de mine. Nu pe mine mă respectă lumea aici, ci pe o fetișcană oarecare, că de, e mastru al sportului! Mi se pare că am mai văzut-o undeva pe vremuri...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Serghei Konstantinici...

PETROV (*fără să-l asculte*). Dar într-o zi veți pleca și dumneavoastră în alt oraș mai mare, unde n-o să vă ia nimeni în seamă. Și acolo se va găsi vreun lăcătuș căruia i se va acorda mai multă atenție decât dumneavoastră. Adică, vreau să spun că de-ar fi să plecați...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Nu înțeleg ce tot vorbești. Să trecem la chestiunea noastră. Te-am chemat fiindcă...

Intră secretarul, un om posac, cu sprîncene negre și stufoase. În urma lui vine Omul cu șapcă. Secretarul pune un teanc de hîrtii pe masă.

SECRETARUL. Iată cererile. (*Iese.*)

PETROV (*petrecîndu-l pe secretar cu ochii*). E desigur unul dintre secretarii dumneavoastră... (*Aducîndu-și aminte de ceva*). Da, da... el e: posomorît și cu sprîncene ca pana corbului... Trebuie să mai fie încă doi: unul cu ochelari, celălalt cu părul cîrlionțat și cu bujori în obraji... Și fiecare și-a stabilit rînduiala sa... De unde știu eu toate acestea?

Fără să citească hîrțile, Konstantin Sergheevici face pe fiecare cîte un semn, — folosînd cînd un enorm creion roșu, cînd unul albastru, cînd unul verde la fel de mare, — și așează pe rînd cere-rile în trei teancuri deosebite.

OMUL CU ȘAPCĂ (*făcîndu-i semn lui Petrov să se uite la Konstantin Sergheevici*). Îți dai seama ce face?

PETROV. Sortează cererile.

OMUL CU ȘAPCĂ. Dar fără să le citească!

PETROV. Are să le citească pe urmă.

OMUL CU ȘAPCĂ. Privește: le ia la rînd, prima o înseamnă cu creionul roșu, pe a doua cu albastru, iar pe a treia cu verde, și tot așa pînă le termină.

PETROV. Văd.

OMUL CU ȘAPCĂ. Pe cele însemnate cu roșu, are de gînd să le citească miine, pe cele însemnate cu albastru le trimite înapoi spre cercetare, iar pe cele din al treilea teanc, însemnate cu verde, le respinge. Și toate acestea fără să le citească.

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*iși ridică ochii și îl zărește pe Omul cu*

șapcă). Ce cauți dumneata aici? Cine ești? Ieși afară din biroul meu.
(*Apasă pe butonul soneriei.*)

OMUL CU ȘAPCĂ. Nu e nevoie să chemi pe nimeni. Dar dacă nu-ți schimbi felul de a vorbi, în curînd o să te dea și pe tine afară de aici, și încă în așa fel de n-ai să mai nimerești înapoi. (*Iese*).

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Da, unde rămăsesem? Dacă privim lucrurile în esența lor, Serghei Konstantinici, te chemasem pentru... Mă ascuți?

PETROV. Da, da.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. În primul rînd e necesar să se coordoneze, să se sancționeze, să se ia măsuri preventive...

PETROV. E necesar să se coordoneze... (*Dezmeticindu-se.*) Konstantin Sergheici... Ce ar fi să nu mai folosim limbajul ăsta...

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*fără să-l fi ascultat*). Se cene să se coordoneze, să se cadă de acord, să se totalizeze rezultatele, să se stringă șurubul...

PETROV (*molipsindu-se, continuă*). Trebuie neîncetat, fără a se precupeți nici un efort, să se introducă, să se curme, să se completeze...

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*corectîndu-l*). Nu, mai întîi să se completeze, și abia pe urmă să se curme, să se introducă, să se reglementeze...

PETROV (*desmeticindu-se*). Konstantin Sergheici!

KONSTANTIN SERGHEEVICI (*fără să-l ia în seamă*). ...să se prelucreze, să se lichideze, să se semnaleze!

PETROV (*molipsindu-se din nou*)... să se prelucreze, să se lichideze, să se semnaleze!

Din acest moment și pînă la sfîrșitul discuției, Petrov repetă ca o oglindă gesturile, intonațiile, chiar și expresia feței lui Konstantin Sergheevici.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Să se coordoneze, să se prevadă, să se lărgească...

PETROV. Să se coordoneze, să se prevadă, să se lărgească...

KONSTANTIN SERGHEEVICI și PETROV (*în cor*). Să se pună capăt, să se introducă, să se stimuleze, să se dezvolte, să se extindă.

Cităva vreme acest joc continuă fără cuvinte, ca și cum ei și-ar urma discuția, iar în timpul acesta Petrov repetă ca o oglindă fiecare mișcare a lui Konstantin Sergheevici.

Ușa se deschide puțin și Omul cu șapcă vîră capul înăuntru.

OMUL CU ȘAPCĂ. Stai!

Omul cu șapcă dispăre. Ușa se închide. Petrov și Konstantin Sergheevici încetează deodată, ca la comandă.

PETROV și KONSTANTIN SERGHEEVICI (*în același timp*). Cine este?
Ce s-a întîmplat?

PETROV. Konstantin Sergheici... Dumneavoastră vă dați seama unde am ajuns noi?

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ce vrei să spui ?

PETROV. Eu îmi dau seama ! Deodată am înțeles tot (*Arătând portretul de pe perete.*) Eu știu cine a atârnat aici portretul ăsta... Portretul meu... Portretul nostru... E opera lui Ivan Ivanovici ! Nu e așa ? Dați-mi voie să mă întorc numai decît acasă, în orașul meu.

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Ce mai e și asta ? Ce te-a găsit ? Noi te-am chemat încoace cu scopul...

PETROV. Lăsați-mă să plec pentru douăzeci și patru de ore... Atîta mi-e de ajuns ca să mă duc și să mă întorc...

KONSTANTIN SERGHEEVICI. Se poate...

PETROV. Konstantin Sergheici ! Tovarășul meu ! Fratele meu ! Ba nu, mi-ești mai aproape decît un frate, doar amîndoi sintem comuniști, ne leagă partidul ! Am înțeles în sfîrșit. Ivan Ivanovici a hotărît într-adevăr să mă distrugă. Deși nu văd ce rău i-am făcut. Aici la dumneata, lucrurile iau proporții și mai mari, în jurul dumitale nu se învîrtește un singur nemernic de teapa lui Ivan Ivanovici, trebuie să fie vreo cinci sau zece, dacă nu și mai mulți... De aceea plec, anume ca să-l alung pe Ivan Ivanovici din preajma mea ! Dar mai întii îl voi sili să-mi răspundă la cîteva întrebări... Și dumneata trebuie să te descotorosești imediat de acești Ivani Ivanovici care te-au prins în mrejele lor... Pe loc să-i gonești ! La revedere, Konstantin Sergheici ! Mă întorc foarte curînd ! (*Iese.*)

Tabloul al nouălea

A EXISTAT OARE IVAN IVANOVICI ?

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. S-a înapoiat cumva Petrov de la centru ?

OMUL CU ȘAPCA. Da. L-am întilnit chiar adineauri pe scară, sărind peste cîte patru trepte deodată. Vino să-i dăm bună ziua.

OMUL CU PALĂRIE DE PAI. Să mergem.

OMUL CU ȘAPCA (*impingîndu-l ușor pe Omul cu pălărie de pai*). Hai mai repede !

OMUL CU PALĂRIE DE PAI (*strimbîndu-se*). Cînd o să te lași odată de apucăturile astea grosolane ?!

Ies.

Biroul și anticamera lui Petrov.

PETROV (*trecînd prin anticameră, strigă Secretarului*). Cheamă-l pe Ivan Ivanovici la mine !

SECRETARUL (*nedumerit*). Poftim ?

PETROV. Am nevoie de Ivan Ivanovici. Ia-l de unde știi, din pămînt din iarbă verde, dar să mi-l trimiți numai decît.

Petrov intră în biroul său.

SECRETARUL. Ce i-a cășunat ?

MARIA ANDREEVNA. Nu știu... Umblă de parcă a dat strechea în el...

SECRETARUL (*cu muștrare în glas*). Ah, Maria Andreevna, ce expresii mai sînt și astea ! Totuși nu înțeleg pe cine mi-a dat ordin să chem ?

MARIA ANDREEVNA Pe un oarecare Ivan Ivanovici...
SECRETARUL. Care Ivan Ivanovici? Habar n-ăm...

Soneria sună o singură dată.

SECRETARUL. Pe mine mă sună. Furios mai e azi! Vai de capul meu ce mă așteaptă!

Secretarul intră în biroul lui Petrov. Soneria sună de două ori.

MARIA ANDREEVNA. Acum mă sună și pe mine... Ce-o fi avînd azi? Cînd s-a întors, a dat buzna peste noi ca un apucat...

Maria Andreevna intră în biroul lui Petrov. Soneria sună de trei ori. Tatiana Vasîlievna intră cu sufletul la gură.

TATIANA VASILIEVNA. Aoleu, a sunat de trei ori... Pe mine mă cheamă... Doamne, nu mă lăsa! (*intră în biroul lui Petrov.*)

PETROV (*către secretar*). Ei, l-ai găsit?

SECRETARUL. Pe cine?

PETROV. Mai întrebî „pe cine“? N-ai auzit pe cine ți-am spus să chemi?

SECRETARUL. De auzit am auzit eu... Mi-ați dat ordin să-l aduc pe Ivan Ivanovici...

PETROV. Și ce mai aștepți? De ce nu vine odată? (*Bate cu pumnul în masă.*) De ce nu-i încă aici?

MARIA ANDREEVNA. Serghei Konstantinovici...

PETROV (*cu blîndețe*). Te rog să mă ierți, Maria Andreevna, că strig așa... De-ai ști însă cît de important e pentru mine să-l găsesc!

Intră Omul cu șapcă și Omul cu pălărie de pai.

OMUL CU ȘAPCA. Noroc!

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Să trăiți, Serghei Konstantinovici! Bine ați venit!

PETROV. Bine te-am găsit. Șezi. (*Îi face semn să se așeze pe un fotoliu.*) Trebuie să rezolv numaidecît o chestiune extrem de importantă. Îmi pare bine că ai sosit tocmai la țanc, poate-mi dai o mîină de ajutor. (*Către Secretar.*) Te rog să mi-l găsești pe Ivan Ivanovici.

SECRETARUL. Care Ivan Ivanovici?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Ivan Ivanovici și mai cum?

PETROV. Numele de familie nu i-l știu nici eu... Dar ce-are a face? E vorba doar de Ivan Ivanovici pe care-l cunoașteți cu toții foarte bine. (*Către Secretar.*) Ce mai țura-vura, e Ivan Ivanovici al nostru!

SECRETARUL. Iertați-mă, Serghei Konstantinovici, poate o să vi se pară ciudat, dar printre cunoscuții mei nu este nici un Ivan Ivanovici.

PETROV. Ce-i cu dumneata... ți-ai pierdut cu desăvîrșire memoria? (*Către Maria Andreevna.*) Nu cumva nu-l cunoști nici dumneata, Maria Andreevna?

MARIA ANDREEVNA. Eu cunosc doi Ivan Ivanovici. Unul e portarul de la spital, un bătrîn tare simpatic, iar celălalt e vecinul meu, geamgiul.

PETROV. Nu pe ăştia îi caut eu. Dar ce înseamnă asta? Cine a înnebunit: eu sau dumneavoastră?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Păi eraţi prieteni nedespărţiţi. Părea să ţină foarte mult la dumneavoastră.

PETROV (*bucuros*). În sfârşit! Va să zică dumneata ştii despre cine vorbesc?

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Din păcate, eu nu cunosc nici un Ivan Ivanovici, stimată tovarăşe.

PETROV (*arătând portretul său*). Cine a atârnat portretul ăsta aici?

SECRETARUL. Şoferul dumneavoastră... Saşa...

PETROV. Din ordinul cui? Şi apoi cine a dat comanda pictorului?

SECRETARUL. Noi am crezut că dumneavoastră socotiţi necesar, ca să zic aşa... să se pună aici portretul dumneavoastră...

OMUL CU PĂLĂRIE DE PAI. Eu i-am făcut comanda pictorului şi sînt foarte mîndru de acest lucru, stimată Serghei Konstantinovici.

PETROV. Nu mai înţeleg nimic! Atunci cine m-a oprit să-mi mai iau gustarea la bufet? Cine m-a silit să-mi deschid o bază personală de aprovizionare? Cine-mi tot dădea ghes să spun fel de fel de nerozii? Să-mi dau cu părerea despre lucruri de care n-am habar? Cine m-a făcut de rîsul lumii? Datorită cui am ajuns un caraghios, un nenorocit? Cine e vinovat de toate astea, cine?

OMUL CU ŞAPCA. Ivan Ivanovici!

PETROV. Cine m-a înstrăinat de Liusia? Se poate s-o întîlnesc, să mă uit la ea şi să n-o recunosc? Cine m-a adus în halul ăsta?

OMUL CU ŞAPCA. Ivan Ivanovici.

PETROV. Ivan Ivanovici, fireşte! De aceea vă şi rog să-l aduceţi încoace. Şi voi mai pretindeţi că nici nu-l cunoaşteţi! Aşadar aţi acoperit pereţii cu portretele mele fiindcă eu socoteam, chipurile, că e necesar? Din vorbele voastre reiese că Saşa şi Secretarul au făcut isprava asta?

TATIANA VASILIEVNA. Le-am dat şi eu o mîină de ajutor.

PETROV. Dar bazinul cine l-a despărţit în două?

OMUL CU ŞAPCA. Tot Ivan Ivanovici.

PETROV. Bine, dar unde-i acest Ivan Ivanovici? Vă rog să-mi răspundeţi, vă implor... (*O pauză.*) Incep să mă întreb dacă Ivan Ivanovici a existat într-adevăr?

Intră Ivan Ivanovici.

IVAN IVANOVICI (*către public*). Dumneavoastră ce credeţi: am existat ori ba?

PETROV (*către Omul cu şapcă*). Iţi mai aduci aminte că mi-ai spus într-o zi: cînd te vei găsi la ananghie, să mă chemi în ajutor. Uite, acum a sosit momentul să mă ajuţi. Răspunde-mi tu (*arătîndu-l pe Ivan Ivanovici*): individul ăsta a existat ori ba?

OMUL CU ŞAPCA. Dacă ţii cu orice preţ să afli adevărul, iată răspunsul meu! (*Îl loveşte pe Ivan Ivanovici cu ciomagul în cap. Ivan Ivanovici se prăbuşeşte. În momentul cînd ciomagul se abate peste capul lui Ivan Ivanovici, Petrov se prinde cu mîinile de cap.*)

PETROV. Vai, mă doare... Aoleu, capul meu!

IVAN IVANOVICI (*ridicînd capul*). Eu sînt Ivan Ivanovici.

OMUL CU ȘAPCA (*il izbește din nou în cap*). Na, ține! Piei din mijlocul nostru!

PETROV (*prinzându-se iarăși cu mâinile de cap*). Aoleu, capul meu!... Vai ce tare mă lovești!... Au, îmi pleznește capul... Ce faci?

OMUL CU PĂLARIE DE PAI. Nu mai înțeleg nimic. Ce se petrece aici? Lămuriți-mă și pe mine: Ivan Ivanovici a existat ori ba?

Omul cu șapcă mai ridică o dată ciomagul, ca să-l lovească pe Ivan Ivanovici, dar acesta dispăre.

Petrov îl apucă de mână pe Omul cu șapcă.

PETROV. Ajunge! Acum m-am dumirit!

OMUL CU ȘAPCA (*către public*). V-ați dumirit și dumneavoastră? Tare aș vrea să știu ce credeți: a existat într-adevăr Ivan Ivanovici, ori ba?

SFIRȘIT

Noiembrie-decembrie 1955

Moscova

In românește de Emma Beniuc

DEMOSTENE BOTEZ

ITINERAR

LA MINASTIREA RILA

*La Rila-n munți, în paraclis,
Cînta diacul Dionis.
Dar cîntul lui, nu-i cîntec van,
Ci cînt voinic de partizan.*

*Nu chiamă proștii la prescure,
Ci partizanii în pădure;
Nu-i chiamă-aici pentru molifte,
Ci să-i armeze pentru liște.*

*Și cîntul lui nu-i cînt de jale,
Ci sună lung ca din cavale,
Iar noaptea toată în chilie,
Nu stă-n genunchi a schivnicie.*

*Ci-ascute coarnele de furci,
Să intre mai ușor în turci,
Și-n oala cu trei piciorușe
Nu face-aghiazmă, ci cartușe.*

*Iar la arhondaric, pe paturi,
Și pe podeaua cu macaturi,
Nu stau doar frați cu bărbi cărunte,
Ci partizani veniți din munte.*

*Nu pun la cale-o panahidă,
Ci cum să scape de obidă,
Și cum să capete pistoale
Ca să coboare-apoi devale.*

*În zorii zilei, mai pe urmă,
Nu merge pe la oi, la turmă;
Vrea să-l apuce dimineața,
Depart, tocma-n tîrg, la Vrața.*

*De-aceea-ncins cu iatagan
Pornește ca un uragan
Prin loc ferit și prin tăceri
Să-nfrunte oști de ieniceri*

*Păn-nu se lasă încă seara,
Că prea-i secătuiră țara.
Coboară cal de munte mic,
Cu un călugăr, pe colnic.*

*Căci dumnezeu n-a fost în stare
Cu-atita rugă și cîntare,
Și cu tămiiie și lumini,
Să-i scape țara de streini.*

*In Vrața răsună o flintă
Și glonțul nimeri în țintă,
Și ce-a fost scris s-a petrecut :
Un turc nevolnic, a tăcut.*

*La Rila-n munți, la paraclis,
Cînta diacul Dionis
Poruncile :... „să nu ucizi !...“
Dar, dacă-și spuse-atunci în gînd, —
Ți-i țara plină de omizi,
Mai bine-i tu să mori plîngînd ?*

*Și domnul dumnezeu, atunci,
Cu harul și blindețea lui,
De pe-o icoană prinsă-n cui,
Uită de sfintele porunci,
Și l-a iertat pe Dionis,
Acolo chiar, în paraclis.*

Soția — Iunie 1955.

CATRE VAPȚAROV

*Vreau să-ți scriu,
Neculai Vapțarov,
Ca unui prieten pe care l-am întilnit astă-noapte,
Ca unui om viu.
Pînă-n ziuă ți-am citit poemele.
Coborise pe Vitoșa cornul de lună,
Moartă de mult,
Și eu stăteam tăcut să-ți ascult,
De acolò, din nemurire,
Șoaptele versurilor ca o mărturisire :
Cuvinte de ură,
Și de iubire,
Strigăte puternice de luptă ;*

Și ți-am văzut fața senină și suptă
 Chipul tău frumos
 Și ochii, —
 Și ochii
 Care mă priveau de nu știu unde, curios.
 Șoaptele tale erau ca o lumină,
 Pe care o vedeam de departe,
 Tu-mi vorbeai,
 Dar buzele mele mișcau repetindu-ți gândul în surdină,
 Așa cum îl prindeau de pe carte,
 De parcă buzele mele
 Le-ar fi repetat din nou,
 Ca un ecou,
 Trimis de undeva, din stele.
 O ! Cum vroiai să-mi spui vieța,
 Tot ce-ai trăit odinioară,
 De parcă o trăiai a doua oară
 Și te temeai să nu ne prindă dimineața.
 Și te temeai că n-o să fie vreme,
 Să-mi spui tot ce-ai fi vrut
 Mai înainte ca un nu știu cine
 Să te cheme,
 Și să fi tăcut.
 Te auzeam, nu știu cum,
 De departe,
 Din niște zări de fum,
 Dar mi-amintesc și-acuma iar,
 Că glasul tău era sonor și clar,
 Și răsuna pe-ntreg pământ,
 Și că-n fiecare cuvânt
 Era scris cit într-o carte.
 O ! Cum vroiam să-ți întind mina,
 Să ți-o pun pe umăr,
 Pe spate,
 Să te-mbrățișez ca pe un frate.
 Am simțit de la tine care nu mai erai,
 Decît ca o umbră prin ceață,
 Dragostea de viață,
 Și am simțit cum mă-nconjoară,
 Din țara ta, parfüm de Mai,
 Miresmele de primăvară.
 Tu,
 De dincolo de moarte,
 M-ai învățat pe mine, cel viu,
 Să știu
 A iubi viața, ca pe-un dar fără pereche,
 Și acum îmi sună vorbele-n ureche.
 Ne-am întâlnit doi oameni în noapte,
 Și peste ani,
 Peste eternități și peste spații,
 Ne vorbeam încetisor, în șoapte,
 Ca frații.
 Parc-aș fi fost rătăcit

Prin niște bezne fără de contur,
 Ce mă impresurau roată-mprejur,
 Și-atunci te-am întâlnit.
 De când mi-ai vorbit sint și eu mai tare,
 Și mi-e mai aproape orice ființă.
 Ce putere mare
 Stă încă-n trecuta ta suferință !

Sofia — Iunie 1955.

SCRISOARE

E ceasul timpuriu de dimineață
 Și Vitoșa se pierde ca-ntr-o ceață
 Cu irizări subtile de lumină,
 Ca în perdele gri de muselină.
 Nu știi de-i amintirea unui nor
 Sau poate numai visul munților.
 Pe cer tot urcă profilări de creste
 Ca prin nedumerirea unui fum,
 Și eu sint singur să văd toate-aceste...
 Tu unde ești acum ?

Prin parcul Sofiei cu iarba verde
 Și pasul meu și gândul meu se pierde.
 Prin străveziu-acestei frumuseți
 Respir răcoarea unei dimineți
 Cu amintiri de codri și izvoare.
 Suave parcă, razele de soare
 Sclipesc în trefla frunzei de trifoi,
 Și-n șirul lung al blocurilor noi
 Pun plăci de argint, o clipă, în ferești,
 Plăci de sideș pe-al Vitoșei omăt,
 Și toate-aș vrea acum să ți le-arăt...
 Dar unde ești ?

Trec printre oameni și ce-și spun, nu știu ;
 Cuvintele-mi par sunete deșarte.
 Mă-nchid în mine și rămân deoparte
 Ca-ntr-un pustiu.
 În jurul meu e ris și veselie,
 O lume-ntreagă care se frământă.
 Pe o crenguță care se mlădie,
 În vârful plopului, pe sus,
 O păsărică cenușie, cîntă.
 Și aș avea atît de spus !
 Mi-s gândurile semne de-ntrebare ;
 Aș vrea să ți le spun deodată, toate,
 Prin locurile-acestea minunate...
 Dar unde ești acuma oare ?
 E-atîta de frumos și-atît de bine
 În claru-acestei calme dimineți,

*Dar ce ar fi aceste frumuseși
De n-aș purta,
In ochii ce le văd, in mine,
Ca pe-un prieten, amintirea ta ?*

Sofia — Iunie 1955.

REVENIRE IN PRAGA

*Merg singur azi prin Praga, pe străzile pe unde,
Acum un sfert de secol, trecurăm amîndoi.
Sînt eu, și totuși parcă sînt propriu-mi strigoii
Te chem, vorbindu-mi singur, și nimeni nu-mi
răspunde.*

*Ca un parfum de floare, ești astăzi undeva,
Și nici măcar o umbră-n grădina Elisee.
In inima-mpietrită, săpat ca-ntr-o camee,
Îți port de-atuncea chipul, sculptat de mîna mea.*

*Văd iar bătrînul ornic, la vechea primărie,
Cu dansul de păpușă, cînd bate la amiaz.
Și îmi măsoară încă tristețea mea de azi,
Și-ncearcă să-ți măsoare, imensa-ți veșnicie.*

*Doar sfinții cei de piatră-nșirați pe „Karlů most”
Cu milă-și pleacă fruntea, in drumul meu cînd trec,
Și astăzi eu, ateul, in fața lor mă plec,
Și-aduc, sărac, obolul a toate cîte-au fost.*

*Pe-a Viltavei oglindă, văd chipul tău cum saltă, —
Inchipuire vană, in plăci de mozaic, —
Și apa calmă duce, de vale-acest nimic,
Stație ireală din lumea ceialaltă.*

*Nici nu mai am tăria revoltei să blestem.
Cum nu-mi pot duce singur povara grelei vieți,
Nici să admir eu singur atîtea frumuseși,
Intorc in urmă capul și ca atunci te chem.*

*In jur, pereți de veacuri, trec mute îndărăt,
Ca rătăcit prin lume, stau mult din loc in loc,
Iar cînd mă împresoară tot farmecul baroc,
Cu mîna mea te caut, alături, să-ți arăt,*

*Dar o retrag deodată, uscată, tremurînd.
Nici mîna asta parcă nu poate să-nșeleagă.
O, tinereță scumpă, prietena mea dragă,
De ce m-ai lăsat singur, pe-aici, așa curînd ?*

Praga, 23 aprilie 1956

RĂNITUL *)

*Ce strună a plesnit deodată — ruptă,
De-a fiuit așa prelung în craniu?
Pe cîmpu-nnebunit de-atîta luptă,
Se lasă greu un întuneric straniu.*

*In inimă, sau unde e fierbinte?
Și cine-a stîns luminile în el?
Cad una după alta, înainte,
Innegurate pînze de oțel...*

*Ridică-n aer brațele, agale,
Ca negre crengi dintr-o tulpină seacă,
Dar mînele, ca niște mari petale
De veștede lalele, se apleacă.*

*Și trupul se prăvăle ca un trunchi,
Ce nu-l mai ține nici o rădăcină,
Se-ndoaie frînt și moale din genunchi,
Golit acum de sînge și lumină.*

*Plutește ca pe creasta unui nor
In care fulgerele-acum s-au strîns,
Il mai atinge-abia cu un picior,
Prin care viața-ntînsă s-a prelîns.*

*Pămîntu-i ca o groapă fără fund,
In care cade, cade în neștire,
Și ochii în orbite i se-ascund
Și-i totul numai milă și iubire.*

*Il prind să-l ducă sloiuri mari de gheață
Și totul tremură subt el, febril,
Începe somnul fără dimineață,
Și-și strînge mînele ca un copil.*

Praga, 1 mai 1956

*) După statuia lui Șturza din muzeul de sculptură de la Zbraslav.

RADU BOUREANU

UNEALTA*)

*Din cîrciuma lui Uroș Giuricin
Ieși un om ferind pe lingă ziduri,
Dosind în podul palmei o țigară,
Cu umbra una căutînd să fie.
Copacii frămîntați ușor de vînt,
Clatină jalnic capete-ncomate
Și cel ieșit din cîrciumă, sperios,
Privind pieziș, din umbra lor s-abate.
O buhă-n moara arsă a Milevei
Iși asvirli de șapte ori chemarea ;
Ecol unui ris trezi ruina
Iar omul ce se clătina în umbră
Cu drojdia în creer clătinată
Crezu că buha numele i-l strigă,
Că arborii se-ableacă să-l privească
Șoptind uscat cu freamătul de frunză :
— E Ivo, ajutorul de grăjdar...
La Uroș a băut din fapitul serii ;
Erau acolo Colompar și Gheza,
Și alții, jumătate de duzină
Ce-n suflet au mutat bășica fierii
Și nu le place satul pe lumină.
Noi, i-am văzut.. parcă șoptesc copacii,
Cum îi turnau lui Ivo în ureche,
Cum drojdie-i turnau umplînd paharul,
Că înecat de șoapte veninoase
Și de vinars, la urmă fu grăjdarul ;
Acuma uite-l... știm că se îndreaptă
Spre grajdul colectivei să se culce ;
E Marinco, grăjdarul, de trei zile
Bolnav de friguri, Ivo-i ține locul,
Dar Ivo-i plin de vorbe-nveninate,
Și-n capul lui vinarsu-și joacă focul ;
— Au zis vra-s zică, dacă fac ce zic,*

*) Din ciclul „Cîntecul despre cei din Cenad“

Că ei, îndată ce se-ntoarce roata,
 Mă fac grăjdar întreg, și alt nimic...
 Aștia sînt oameni vechi și sînt avuși
 Că vîntură bănetul cu lopata...
 Și tot făcînd nebune socoteli
 Și negre wrzituri țesînd sub țeastă,
 Il scutură adesea cite-un frig
 Și parcă simte-o țeavă-mpunsă-n coastă.
 Atunci pe lingă ziduri se prelinge
 Și suduie și buha și copacii
 Și stelele ce parcă îl privesc
 Cu niște ochi de sînge mari cît macii.

La grajd ajunge Ivo. Nu e nimeni;
 Doar caii sforăind lovesc podeaua.
 În semi-întuneric unii-s negri
 Ca smoala, alții albi ca neaua.

— Iarnă de-ar fi, spusese Colompar,
 Sub paie, de-ai uda virtos nisipul,
 În ger și wdătură, asta-i chipul
 Să între boala-n caii colectivei.
 — Atunci la ce o să mai fiu grăjdar?
 — Ei! adăpa-i-ar moartea să-i adape!
 Aducem armăsar de armăsar,
 Minzoci și iepe, caii noștri frate,
 Dar pîn-atunci, pe aștia dă-i pe spate,
 Indoapă-i cu trifoi pîn-or să crape
 Și cînd umflați vor sta ca niște butii
 Or crede că trifoiul, nu otrava,
 Le-a fost sfîrșitul, asta-i viclenia...
 Să fii isteț, să arzi în foc cutia...
 Și vezi, închide-ți gura cu lăcată
 Că dacă ești muiere sau caiafă,
 De noi nu scapi cu pielea necrestată

În grajd e cald, miroase-a cai, a hamuri,
 A fîn și a gazorniță încinsă,
 Și parcă cu clipirea lor nestînsă,
 Spre Ivo, stele reci privesc prin geamuri.
 Respiră greu și grea i-e călcătura,
 Înfiorat, o clipă se oprește;
 Un ochi holbat și alb ce-l sfredelește,
 Spre el, întoarce iapa sură, Tura.
 În grajd e cald, în creier arde focul
 Vinarsul sbate-ncinse salamandre;
 O horă de văpăi își schimbă locul,
 În geamuri, stele joacă policandre.
 Și podina în grajd se învîrtește
 Și caii înșirați pe două rînduri
 Parcă sînt cai de lemn bătuți în scînduri;
 Ca-n bilciuri, fuga lor îi ametește.

*In mină, Ivo ține strîns cutia
 Strivind-o ca-n strînsoarea unui clește ;
 Parcă gonește-n creier herghelia
 De slute năluciri încălecată...
 Dădu să cadă... se propri de-odată
 Cu palma de stănoaga-n care Tura
 Albea merew spre el căutătura.
 Mai apucă în iesle să arunce
 Cutia spintecată ce se sparse.
 Se prăbuși ca un buștean în paie
 Părînd că a vinarsului văpaie
 Ca pe-un morman de bălegar îl arse.*

*Visa în zori că e strivit de-un munte.
 Cînd se trezi, deschise ochii tulburi,
 Inlătură cu trudă de pe frunte,
 Un bot de cal, jilav și plin de spumă,
 O spumă verde, botul era rece ;
 Prin gînd lui Ivo fulger negru-i trece ;
 Se saltă tras în sus ca de-un îndemn
 Proptindu-se de cal ; părea de lemn
 Inșepenit un șarpe rece-l înfășoară ;
 Un veac de-ar fi gîndit n-ar fi putut
 Să depene ce-o clipă a văzut...
 Nu răsuna de-afară nici-un svon
 Sta friul Turei prins într-un piron ;
 Cu gîtul strîns în lațul lui de piele
 Ivo privea cu ochi holbași la stele...
 Tot timpul cît s-a legănat în ham
 Ochi reci de stele l-au privit prin geam.*

SĂLAȘUL

*E un sălaș acolo lingă dolmă
 Intre pădurea Sumuștoc și Ritici
 Și între văile ce dau spre Mureș,
 E un sălaș sărac ce nu dă roadă,
 Că brațele lipsesc, îs numai patru ;
 Sînt două cum sînt crengile uscate
 Și alte două ca doi lujeri tineri,
 Dar nu-s de ajuns să cheme-mbelșugarea ;
 E Piroșca de optsprezece ani
 Și maică-sa bătrînă ca pămîntul
 Și mintea-i e cu vremile plecată,
 Pămîntu-i chiaburos, ca untul negru,
 Dar nu sînt vite în sălaș să-l are
 Nici cît fazanii-l scormone în ghiare,
 Așa că-l seceră de finu-n floare
 Secera lunii cînd răsare nouă...
 Și Piroșca pleznește-n pielea-i albă
 Și singe-i suie-n față ca-ntr-o rujă*

Că nu-nfelege maica ei bătrână
 Să părăsească-n plata lui sălașul
 Ca valea Iosafatului de stearpă :
 — Nu vezi că viile rodesc la Murăș
 Că roadă dau sălașurile-n preajmă ?
 Boscorodește Sara inciudată.
 — Or da ! răspunde Piroșca în lacrimi,
 Că-s chiaburani, cu vite împlinite,
 Ca Gheza care-mi dă mereu tîrcoale
 Să mă-nsoțesc cu el să-i crească lotul,
 Dar eu mai bine mă răpăd în Murăș
 Decît să mă cunun cu putregaiul.
 Ah, Gheza ăsta nu are păreche,
 E parcă un blestem cu ochi și carne ;
 Se spune că cușitul lui tresare
 De singele ce i-a udat prăseaua,
 Că nu-l înfipse doar în porci și vite,
 Și singele îi stăruie-n privire
 Și în pistrui pe mîinile păroase,
 Pe mîinile ce parcă tot apucă
 Și trag din spate cerga și dulama,
 Și sufletul din om parcă l-ar trage.
 Așa poțtește cu privirea-i rece
 Adulmecînd pădurea și pămîntul...
 Și cu dihorul ăsta să-mi leg viața?
 Cu scîrbă scuipe Piroșca în colbul
 Pe care îl frămîntă-apoi cu talpa.
 Nici nu sfîrși că-n briul de pădure
 O cocie coti venind spre fată.
 Ce limpede văzu că-n ea e Gheza
 Cu Colompar ce-i este ca o umbră...
 Și Piroșca fișni ca o săgeată
 Ce se înfige-n umbrele pădurii.

Din tuțele ce-n umbră o îmbracă
 Piroșca vede o poveste veche ;
 Cocia a oprit la ei în poartă,
 Din ea coboară Colompar și Gheza
 Și-n prag, cu gura acră și boțită
 Bătrina îi întimpină-nciudată...
 Piroșca vede-un joc fără cuvinte ;
 Cei doi întoarnă chipurile aspre
 Spre locul unde mîna uscățivă
 De parc-ar blestema, așa arată ;
 Străbate mîna ei pădurea Ritici
 Ca gestul unor moaște-n racla vremii...
 Stă mult așa, uscată-ncremenită,
 Și Piroșca îi știe înfelesul...
 — S-a dus pesemne-acolo, blestemata,
 Că doar acolo gîndul îi năzare,
 Nu vrea un rost pe lume, cununie,
 Către-nhăitații din Cenad o trage așa...
 Mă tot îndeamnă spre gospodărie.

Piroșca știe bine tot ce cîntă
 Biata bătrînă tulbure la minte ;
 Ea bîguie ce știe din vechime,
 Că e muierea bună doar de roabă
 Și de vîndut în tirg pe-un vîrf de zestre.

Intoarce fata ochii de la locul
 Care-mpletește scirba cu prostia,
 Cu pașii scrie-un arc printre hățișuri
 Pînă ajunge-n viile din care
 Zărește peste Murăș Apodfalva ;
 In preajma ei, ciorchini ciopliți în aur,
 In chihlibar și-n piatră de agată
 Stau grei, cu zeama-n boabe, pe butucii
 Ce-și răsucesc în spațiul gol circeii
 Ce parcă se întind să se-nfășoare
 Pe razele apusului de soare.
 Un iepure țîșni, — pîndar de vie
 Ce detună cu flinta spaimei timpul.
 O fâzăniță se prelinse iute
 Sub frunzele cu palme-ocrotitoare
 Cînd răsări ca din pămînt, în față,
 Un grănicer cu umerii de piatră ;
 Ridea sdrobînd un strugure de singe
 Că buzele-și sporeau mai mult roșeața
 Și-n ochi îi licărea tot chihlibarul
 Ciorchinilor străfulgerați de raze.
 Acuma parcă nu de supărare
 Se-mbujoră la față ca o rujă
 Piroșca-ncremenită pe cărare.
 El o-mbia cu poama sîngerie
 Și ea, întinse leneș, cu șfială,
 Cinci degete ca cinci circei de viță ;
 Și-o aripă-i bătea sub sîn, în stînga
 Unde părea ascunsă-o porumbiță.

Atunci se auzi din nou cocia
 Ce părăsea sălașul, și Piroșca
 Intoarse după sunet o privire
 Mai neagră decît bobul cel mai negru
 Din via ce cădea acum în umbră.
 Spre praful ce urca lingă pădure
 Intoarse moale capul grănicerul
 Privînd tăcut, iar Piroșca-nciudată
 Svîrli în glod scheletul de ciorchine
 Care căzînd sări ca o lăcustă.
 — Nu mă slăbește Gheza, blestematul,
 De nu mi-l ia pămîntul, îl tot umblă,
 Ca vulpea ce adulmecă vînatul...
 Dar nu-s eu curca ce-o s-o ospăteze !
 Pe Murăș săgetau acum lăstunii,
 Suveici, țesînd pe suprafața apei
 Și parcă-n turnul de la Apodfalva

Părea înfiptă seceruica lunii.
— Tot nu te-ai dus? — întreabă grănicerul...
— Tot nu, că n-oi da buzna, și-apoi mama
E ca o ghiară-nfiptă în sălașul
Ce nu rodește nici cît palma asta ;
Dar nu va trece mult și-oi smulge ghiara
De-ar fi s-o duc pe maica peste dolmă
Tîriș pină-n Cenad, tîriș, să vadă
Gospodăria și să înțeleagă
Că nu i-oi fi nicicînd lui Gheza pradă.
Zicînd, simți cum palma ei întinsă
Mărturisind că locul nu dă roadă,
Cu arșiță-n strînsoare-i fu cuprinsă
Și-n umbrele prin vie revărsate,
Treceau legași, cum vezi unite-n vie,
Prin moi cîrcei, într-o strînsoare-ntinsă
Tulpinele de viță-mpreunate.

ALFRED MARGUL SPERBER

CÎNTEC DESPRE MINUNATUL PĂMÎNT

*Pămîntul nostru are bucate din belșug,
Dar mulți mai plîng amarnic pe coarnele de plug.
Și datoria noastră-i să facem pe pămînt
Ca „foamea“ să rămînă un vechi, uitat, cuvînt.*

*Pămîntul nostru are și raze și lumină,
Dar mulți mai poartă-n beznă opaițul în mînă.
Și datoria noastră-i să facem, fiecare,
Ca oamenii din noapte să iasă către soare!*

*Pămîntul nostru-i darnic, și-i meșter la răsplată,
Dar mulți își frîng grumazul, lucrează fără plată.
Și datoria noastră-i să facem să nu fie
Spinări încovoiate, harapnic și robie!...*

*Pămîntul nostru, pacea vrea ca simbol s-o poarte,
Dar sînt din cei ce suflă în trîmbița lui Marte,
Și-i sfîntă datorie să facem totul noi
Să nu mai fie sînge, nici lacrimi, nici război!*

*Pământul nostru-ascunde comori de fericire!
 Hai tineret, primește-ți marea moștenire!
 Și de-ți cunoști menirea, de lupți doar pentru bine,
 Stea mândră între stele — pământu-ți aparține!*

In românește de M. Djentemirov

COMENTARIUL POETIC AL UNUI TEXT MARXIST

LANȚUL DE AUR*)

*Din al primei tinereți tezaur
 Văd în vis un șah persan uitat,
 Cercuind un pom c-un lanț de aur
 Ca un dar, frunzișului bogat.*

*Tilcul darului și-acum mă-ncintă,
 Ca pe vremea când eram copil;
 Chiar dacă-ndoiești azi mă frământă
 Și-ntrebări mă copleșesc, tiptil.*

*Ca să poată cumpăra odorul,
 Mă întreb, câți inși au flămînzit?
 Câți copii s-au stins curmîndu-și zborul,
 Și câți robi, sub jug, s-au prăpădit?*

*Frumusețea muncii, șahul oare
 Tot atît la om o prețuia?
 Noaptea auzea el plînsul care
 Din maghernițile scunde răbufnea?*

*Judecata, azi mai nemiloasă,
 Vrea răspuns să-i dăm la întrebări.
 (Drept! Pe-atunci nu erau bombe, ca să
 Macine, de sus, atîtea țări!).*

In românește de Lazăr Iliescu

*) F. Engels: Anti-Düring (ed. germană) Moscova 1946, pg. 220, pg. 223, Rd. 9 sus.

DERBEDEII

POVESTIRE

Fragmente

MARIN RĂDUȘ VREA SĂ-L TAIE PE TITI FIȚARU

Răduș a pornit-o spre casă. E vremea prânzului. I s-a făcut foame. Merge agale. Te miri că nu-i e rușine: om în toată firea și cu pantalonii peticiți în spate. Și tocurile de la pantofi s-au dus. Mai are puțin și calcă pe ștaifuri. Ei, dar freza-i freză. Iar își aranjează bucelele.

— Ce-ai pățit, mă, cu Stanca ?

— Ați și auzit ? Fi-v-ar telefonul al dracu' !

Încă nu s-au instalat telefoane în casele oamenilor, dar nici nu-i nevoie.

— Răduș, ia stai puțin.

— Ce-i, Căpriorene ?

— Mă, tu nu mai vorbești cu Matilda ?

— De ce mă-ntrebi ?

Răduș s-a oprit în loc. Se uită la Căprioreanu.

— De ce mă-ntrebi, mă ?

— Așa, ca chestie !

— Vorbesc.

— Aseară te-ai întâlnit cu ea ? Dar alaltăseară ?

— Nu. N-a venit la-ntîlnire. O fi avut treabă.

— A avut treabă cu Titi Fițaru. Am văzut-o cu el. Il ținea de braț. Se duceau înspre găzărie. Să-mi sară ochii dacă te mint.

— Fugi, bă, poate n-o fi fost ea.

— Ce, mă Răduș, crezi că sînt chior ? Dacă vrei, îți spun și cum era îmbrăcată. Avea taiorul ăla maro, foile alea gri, șosete albe și...

— Zău, mă, cu Titi Fițaru ! Parcă nu-mi vine să cred, mă ? ! După masă am întîlnire cu ea, să vedem, vine ?

— Nu vine... Dă-mi, mă, și mie o țigare.

— N-am Căpriorene, să mor dacă am !

— Un'te duci mă, acum ? Hai, mai stăm pe la cizmărie.

— Mă duc acasă, mi-e foame.

— Te-ai bătut cu Stanca, mă ?

— Și tu ai auzit ?... Dacă nu vine la-ntîlnire, o bat de-o stric.

— Pe cine, mă, pe Stanca ?

— Fiți-ar Stanca a dracu'... Ce-am eu cu Stanca ! Spune, Căpriorene, ai văzut-o tu ? Pe ochii tăi ?

— Pe ochii mei c-am văzut-o ! Ce nevoie am să te mint ?

— Dacă nu vine la întâlnire azi... Mă duc, mi-e foame de mor. Noroc !

A plecat. Mai bine nu se-ntilnea cu Căprioreanu. I-a făcut singe rău. Dar foamea tot nu i-a tăiat-o. Din toate casele răzbate pînă la nasul lui Răduș miros de mîncare. Miroase a carne prăjită în tigaie. A rîntaș, a ceapă prăjită.

În piață nu mai sînt cumpărători. Negustorii fac socoteli. Unii aranjează marfa pentru după-masă. Pentru cei care ies de la serviciu. Fane Cărbunaru își numără și el banii. Nevastă-sa îi ia din mînă și-i bagă într-o casetă. Casetă o ține ea : Cărbunaru o mai ia razna din cînd în cînd.

În drum spre casă, Răduș trece prin piață. Îl vede pe Cărbunaru numărînd banii.

— Facem un barbut, Fane ?

— Aai bbani ? Fffacem !

— Du-te dracu', derbedeule, cu barbutu' tău, mai bine du-te la muncă, sare cu gura nevasta Cărbunaruului.

Răduș o înjură și-și vede de drum. A vrut numai să pună paie pe foc. Au și început să se certe.

— Ai juca barbut, Fane, ai ?

— Ttaci, fă.

Răduș rîde. Soții Cărbunaru se ceartă mereu. Mare minune dacă într-o zi nu s-or lua la bătaie. Fane Cărbunaru e mort după jocurile de noroc.

Pe la porți, pensionarii stau de vorbă să treacă timpul. Se strîng cîte doi-trei la un loc și vorbesc : că iar nu se găsește mălai, că ieri n-a ajuns pîinea de la centru, că n-ar fi rău să plouă. E chiar timpul să dea dumnezeu puțină ploaie pentru griu, să nu fie și anul ăsta secetă. Răduș trece pe lingă ei, le dă bună-ziuă. Răspund și ei.

Acum vorbesc despre Răduș.

— Golan, fratele ăsta al Victorinei.

— Păcat de el.

— Derbedeu.

Răduș aude. Scuipă printre dinți și-și vede de drum.

A ajuns acasă. De bucurie, Cioban cîinele începe să latre. Se smucește în lanțul legat de stănoaga de porumbei. Stănoaga se mișcă de smuciturile lui. Porumbeii zboară care încotro. Sînt fel de fel : codalbi, misirlii, bălțați, voltați, de toate neamurile. Porumbeii nu sînt ai lui Răduș, ci ai lui cumnatu-său, Matei. Da' de cînd a plecat Matei din București, ate Răduș grijă de ei.

Coana Victorina, sora lui Răduș, a auzit poarta și a ieșit în prag. Cînd îl vede pe Răduș, intră bosumflată în bucătărie. Bombăne :

— A venit boierul la masă.

Răduș se duce la cotețul de porumbei să se uite la pui. Cițiva porumbei clocesc. Au apă într-o farfurie de tablă. Pe Răduș l-a apucat vrednicia. Le mai pune și el.

Victorina bombăne mai departe :

— Ție nu-ți mai vine, mă, mintea la cap ? Ce-ai avut cu Stanca ?

Răduș se face că n-aude. Se joacă cu cîinele. Cioban sare în două labe și-l linge pe față. E-un cîine mare, ciobănesc, flocos, cu o pată galbenă pe spinare.

— ...Te-am ținut patru ani, treacă, ai fost ucenic! Dar acum ești lucrător. Mă gîndeam c-o să-mi fii și tu un ajutor în casă, ai s-aduci și tu un ban, cînd colo ție-ți arde de golănit.

Răduș a dezlegat cîinele. Cioban aleargă la poartă. Poarta-i închisă. Cioban fuge de la un cap la celălalt al curții. Intră în bucătărie.

— Ieși afară, javră, n-auzi?... De ce-ai dat drumu', mă, la cîine?

— M-a rugat.

— Ce-ai avut, mă, cu Stanca?

— Mai lăsați-mă în pace cu Stanca, că mi-ați impuiat capul.

— Vai de capul tău și de zilele tale de leneș!

Răduș se așează pe pragul magaziei. Un porumbel vine lîngă el. Ciugulește de pe jos firimituri. Pisica, urcată pe tejgheaua de timplărie a lui Matei, scuipe de acolo spre cîine.

— Să te duci la muncă, aia vreau.

— Nu-mi place să muncesc. Stau. Numai așa, de-al dracului, am să stau!

— Stai, sta-ți-ar stîlpul la cap ca lu' mama. Dar să vedem ce-o să crape. N-o să-ți mai dau nici de mîncare.

— Altceva mai știi?

O strigă cineva peste gard pe Victorina.

— Coano Victorino!

— Da, madam Albulescu.

— Ai să-mi dai puțină sare de lămîie? Am uitat să cumpăr dimineață.

Victorina se duce după sare de lămîie.

Răduș asmute cîinele spre pisică. Pisica s-a făcut ca un arc. Părul pe ea e ca o perie de sîrmă.

— Te-ai bătut cu Stanca, Răduș? Așa am auzit.

— Oi fi auzit, îi răspunde Răduș vecinii în doi peri și-și vede mai departe de treabă.

Treabă! Necăjește un cîine și-o pisică.

Victorina iese cu sarea de lămîie.

— Poftim, madam Albulescu.

— Mulțumesc. Ți-o dau miine dimineață înapoi... — Face semn din cap spre Răduș. — Ți-a venit domnu' la masă.

— Să-l arză focu' de domn. Muncește prostu' de bărbatu-meu pentru el.

Madam Albulescu pleacă. Victorina continuă:

— Da' ce, doamne ferește, are vreo mină ruptă, vreun picior? E sănătos tun... De ce nu te duci, mă, să lucrezi? C-a fost și Alecu p-aici, și zicea să te trimit la el. De ce nu te duci? Te-ai înhăitat cu derbedeul ăla de Ilie Chelie și-i dai zor, că dacă era bună munca, o lua boierii.

— Păi așa e.

— Așa e, ești leneș.

Răduș a intrat în magazie. Iese de-acolo cu un cuțit. Il freacă pe-o piatră să-i scoată rugina.

— Ce faci cu cuțitul ăla?

— Imi trebuie... Victorino, în curînd o să scapi de mine.

— Te pomenești că te-nsori! Asta-ți lipsea. N-ai pantaloni pe tine și vorbești de fete.

Răduș se uită cu coada ochiului la soră-sa.

— Mă duc în pușcărie, Victorino.

— Unde, mă?

- In pușcărie.
- Ce-ai căpiat ?
- N-am căpiat. Mă duc în pușcărie. Zău !
- Mai bine te-ai duce la muncă.
- Nu glumesc... Vezi cuțitu-ăsta ?
- Răduș arată cuțitul. Il plimbă prin aer.
- Cu el am să-l înjunghii.
- Ai innebunit ? Pe cine vrei să...
- Pe Fițaru... Mi-a luat-o pe Matilda.
- Ia uite-te ce-i arde derbedeului.
- Victorino, și tu ai fost tânără ca mine. Spune-mi, ce să fac ?
- Să te duci la muncă !

Cioban a intrat peste Victorina în bucătărie. S-a ridicat în două picioare pe masă.

— Cioban, vino aici.

Victorina îl apucă de gît, îl scoate afară și-l leagă.

Un miros de rîntaș gidilă nările lui Răduș.

— Mi-e foame, Victorino.

Răduș se uită spre bucătărie. De-acolo vine mirosul. Oala cu cicrbă de pe plită a dat în fiert.

Cîțiva porumbei trec pragul bucătăriei. Ciugulesc.

— Să fie al dracului care-ți dă, se jură Victorina.

Intră în bucătărie și amestecă în cratița cu iahnie de cartofi.

— Ai tu inima aia să mă lași nemîncat !

— Dă-mi pace.

— Victorino, tu ești o femeie bună.

— Lasă-mă-n pace, Răduș, că dau cu ceva după tine.

— Victorino, cîți ani aveai tu cînd te-ai măritat ?

— Iți crăp capul, Răduș, lasă-mă !

— Șaptesprezece ani aveai, știu. Eu am împlinit nouășpe ani. Dă-mi și mie voie să iubesc... Il omor pe Fițaru...

Răduș se ridică de pe pragul magaziei, se apropie de Victorina și se așează pe un scaunel lingă ea. Cioban dă din coadă cu ochii spre bucătărie. Victorina îi aruncă o coajă de piine. Cioban sare și dă jos prăjina de rufe. A trîntit de pe frînghie o cămașă. Porumbeii care ciuguleau prin apropiere și-au luat zborul. Bucata de piine a căzut mai departe. Cioban n-ajunge la ea. Încearcă s-o tragă cu laba. Mîriie. Răduș se scoală și dă bucata de piine aproape de el. Cioban înfige colții în ea. O ține cu labele. Răduș ia cămașa de jos și i-o duce Victorinei.

— Ce mîncăm azi, Victorino ?

O prinde de umeri și-o sărută pe obraz. Victorina se ține tare. Ii vine să rîdă dar se stăpînește.

— Am spus că nu-ți dau de mîncare. Nu meriți ! Zău dacă meriți.

— De ce ești așa rea ?

— Adu niște lemne din magazie. Da' mai subțiri.

Răduș se duce într-o goană la magazie. Vine cu un braț de lemne. Le așează sub sobă. Aranjează colțul unui preș. Ridică de pe găleata de apă capacul. Nu e apă în căldare. Se duce să scoată. Victorina se uită la el. Ride. Ii pune să mănince.

Să nu-i fie de deochi, are poftă de mîncare Răduș. Infulecă de parcă a intrat în anul morții. N-ar merge acum o țigară ?

— Victorino !

— Ce mai vrei ?

— Dacă te-aș ruga frumos să-mi dai niște bani de țigări, mi-ai da ?

— Eu să-ți dau bani ?

— Pentru un pachet, Victorino.

— Să te văd lat și nu-ți dau.

— Victorino !

— Lasă-mă !...

— Victorino ! De cînd a murit mama, de cînd am rămas orfan, tu mi-ai fost și mamă și tată. Ce mă făceam dacă nu erai tu ? Tu, cu inima asta a ta... Vezi, și Dumnezeu ăsta cum știe să le orînduiască pe toate ! A luat-o pe mama, dar în schimb mi-a lăsat o soră... De-un pachet, Victorino ! Răduș împreună mîinile ca pentru rugăciune.

— Nu ți-e rușine să ceri ?

— Cer de la un străin ? Cer de la soru-mea.

— Nu-ți dau.

Răduș strînge masa. Adună firimiturile în palma făcută căuș. Aruncă firimiturile afară, la porumbei. Face farfuriile teanc. Vrea să le spele.

— Ce faci ?

— Le spăl. De ce să te obosești tu atîta pentru mine ?

Victorina ride. Ii ia vasele din mîna.

— Victorino, îmi dai ?

— Ești mai rău ca riia !

— Să mor dacă nu ți-i dau înapoi îndoit. O să-ți dau întreit. Ce vorbesc eu ? Inzecat... Să iau din bufet, Victorino ? Numai un pachet ! Zău ți-i dau înapoi...

Exact pentru un pachet de țigări a luat. Nici mai mult, nici mai puțin. În privința asta Răduș e cum trebuie. Nu pune mîna.

S-a asigurat de țigări pînă mîine seară. Pleacă.

— Mulțumesc, Victorino !

— Un' te duci ?

— Am treabă.

— Ce-ți pasă ?! Stomacul ți l-ai aranjat, bani de țigări ai... Mai bine pune mina și sapă grădina să punem niște arpagic. Toți vecinii au săpat, numai noi...

Răduș schimbă vorba :

— Victorino, peste cîteva zile o să te-mbrac în bani... S-auzim de bine !

A plecat. Victorina iese după el. Strigă :

— Răduș !

— Da.

— Lasă cuțitul acasă !

— Nu-l las !

— Răduș, n-auzi ? Lasă cuțitul acasă !

— Nu-l las !

Au auzit vecinele că Răduș a plecat cu un cuțit la el. Iși fac cruce și vorbesc între ele.

— Doamne, ce s-a stricat băiatul ăsta ! Și ce cuminte era !

— De cînd s-a-nhăitat cu derbedeul ăla de Chelie...

Răduș nu le-aude. A luat-o la picior.

Victorina strigă după el :

— Lasă cuțitul acasă, Răduș...

— Bărbieri, sînt dărîmat pînă la temelie. Vezi cuțitu-ăsta?

Răduș stă pe Giulești de cînd era atîta. Dar pînă azi nu l-a văzut ni-meni chiar așa de întăritat. Ia uite cum răsuțește cuțitul! Stă rezemat în ușa frizeriei lui Anghel și i se plînge frizerului.

— Vezi cuțitu-ăsta, nea Anghele? S-ajung cum e mai rău dacă nu-l bag pînă-n prăsele în Fițaru. Și ei de n-o să-i dau vreo douăzeci de pumni peste gură, de n-o bat în gură ca pe o coasă, să nu mai îmi zici mie Răduș. E foc.

Frizerul își ia mandolina din cui și îi zgîndăre coardele cu pana. Curios cum sînt toți frizerii, iscodește.

— Pe cine vrei, mă, să bați în gură ca pe coasă?

Pe bancă, lingă frizer e o cutie de table. Răduș o dă la o parte și se așează.

— Pe Matilda.

— Dar ce-ai, mă, cu ea? Și pe Fițaru de ce vrei să-l înjunghii?

— Ce am cu ei? oștează Răduș.

Șterge lama cuțitului de pantaloni. Bărbierul se uită la el. „Habar n-are ce-i în sufletul meu, se gîndește Răduș. Și chiar dac-ar ști, cu ce m-ar putea ajuta?”

— Ce am cu ei?!... Vorbeam cu Matilda, cu fata aia care s-a mutat lîngă noi, și nenorocitul de Fițaru s-a băgat peste mine. Doamne... De pun mîna pe el, șfaițăr îl fac. Spăl cuțitul în el, nea Anghele. Uite-așa îl răsucesc. E bun. Răsuțește cuțitul ca un descreierat.

— Ia o țigare, nea Anghele.

Ii întinde pachetul. Frizerul alege o țigară mai moale. Pune mandolina lîngă el.

— Ai văzut-o cu Fițaru?

— A văzut-o Căprioreanu și Fane Edita... Aveam întîlnire cu ea astăzi după-masă și n-a venit. Așa-i fac ochii, nea Anghele... Ai un foc, bre?

Anghel scapără un chibrit. Aprinde țigara.

— Cît e ceasul, nea Anghele? A ieșit Triajul?

— N-a sunat. Trebuie să sune acum de patru.

Răduș se scoală de pe bancă. Era să dea mandolina jos.

— Ce faci, mă, un' te duci?

— Mă duc la poartă, la Triaj, să stau de vorbă cu Fițaru.

— Stai, Răduș. Hai să te fac o tablă.

— De table-mi arde mie acum? Dac-o să vezi trecînd o salvare pe-aici, să știi că Fițaru e-n ea.

— Stai, mă, aici, nu fii nebun!

— Șfaițăr îl fac, nea Anghele.

ȘI FIȚARU VREA SĂ-L TAIE PE RĂDUȘ

Abia pe la începutul anului 1946 au început tinerii din Giulești să dea baluri. Pînă atunci se distrau pe unde puteau. Mergeau la sala C.F.R.-ului din Grivița, sau la Ceamé, la sala Fumozan, cum i se spunea, — ori acasă, la vreunul din băieți sau fete. Fosta cîrciumă a lui Titî Bărbosu stătea de pomană. O închisese Bărbosu încă înainte de '44. Nu-i vorbă că era pe-o stradă dosnică, aproape de linia ferată, chiar lîngă biserică. Cînd era noroi, greu pătrundeai pînă acolo. Nu începuse încă repararea străzilor.

În '46 tinerii s-au reorganizat. Au apărut afișe pe străzi. S-a împetriștat cartierul de afișe :

„Stop. Mare bal. Mare. În sala Bărbosu. Se va alege regina balului. Confețe și serpentine. Dans pînă la ziuă“.

Veneau băieții din Giulești-Sărindari, cu șepcile făcute la Bănică, pe calea Griviței, șepci cu opt colțuri și marginea cozorocului îmbrăcată în piele. Toți din Giulești-Sărindari purtau șepci din astea. Cei din cartierul Giulești, de mai aproape de oraș, veneau cu capul descoperit. Ei nu purtau nici pălărie. Le aranja Anghel părul, le făcea ondulații cu apă. Sîmbăta seara, Anghel nu se ocupa de cît de ondulații.

Atunci începuse moda hainelor largi, a nodului de cravată mic, a pantalonilor strîmți și mai cu seamă a dansului țopăit. Cei din Giulești-Sărindari se simțeau în inferioritate. Ei nu știau să danseze așa. Ca să-și refacă moralul, se duceau la bufet și trăgeau la măsă; pe urmă, țin-te Pirleo. Oriciți oameni de ordine erau, nu se putea să nu iasă scandal. Găseau cei din Giulești-Sărindari motive. Că i-a călcat unul din Giulești pe picior, că s-a uitat urît la ei. Femeile-și luau fetele, se trăgeau într-un colț sau plecau acasă. Scandalul nu dura mai mult de cîteva minute, pentru că se băgau oamenii de ordine între bătauși. Mînceau și ei bătaie cîteodată. Mai tîrziu i-a venit cuiva o idee bună : i-au pus pe scandalagii să facă ordine, — și au făcut. De atunci n-au mai fost bătaii mari.

În sala Bărbosu a cunoscut-o Răduș pe Matilda. O mai văzuse el de cîteva ori, de cînd se mutase fata pe Giulești, dar n-avusese cum să intre în vorbă cu ea. Într-o sîmbătă seară i s-a ivit prilejul. Matilda venise pînă la sală în cizmulițe și cu pantofii în pachet, că plouase vineri toată ziua și sîmbătă pînă la prînz. Răduș era la ușă. Fata nu cunoștea pe nimeni. A intrat în vorbă cu ea. I-a ajutat chiar să-și pună pantofii. În timp ce se încălța, a ținut-o de mînă să nu-și piardă echilibrul. Apoi Răduș a aranjat cu un băiat de la bufet să păstreze el cizmulițele pînă se termină balul. Matilda era drăguță și dansa foarte bine. Răduș știa foxuri „cu figuri“. Matilda, care abia se mutase din centru, nu credea să-și găsească aici la mahala un partener așa de bun. Răduș era ușor la dans, și voia să-i arate tot ce știe. Femeile se ridicau în picioare pe bănci, se uitau după ei și-și făceau cruce.

Răduș nu venise cu hainele cu care era la frizeria lui Anghel. Imprumutase pentru ocazie costumul lui Matei, cumnatu-său. Aveau aceeași talie. A dansat toată seara cu Matilda. Au plecat de braț. Aveau același drum. A condus-o pînă la ea la poartă. Mai bine de o oră au stat în fața porții. Unui bec pe care cei de la electrică s-au găsit să-l instaleze tocmai acolo, i-a făcut Răduș de petrecanie cu o piatră.

S-a mai văzut Răduș cu Matilda într-o seară, pe urmă în seara următoare, și tot așa mai multe seri la rînd.

„E dată dracului fata asta, își aduce aminte Răduș. Știe meserie, nu glumă. Și acum să-i tragă clopotele Titi Fițaru ! Pentru el am spart eu becul ?!“

A sunat de patru, au început să iasă muncitorii. Trec pe lîngă Răduș. Răduș strînge cuțitul în mînă. Trebuie să se răfuiască cu Fițaru. Varză îl face.

„A dracului muiere Matilda, gîndește iar Răduș și schimbă cuțitul din buzunarul stîng în cel drept, să-i fie mai la-ndemînă. M-o fi văzut Fițaru și n-are curaj să iasă.“

Iese pe poartă Costică Rișcaru. Cînd îl vede pe Răduș, vine la el. Sînt

prieteni. Au vorbit mai de mult amândoi cu fata lui Hristache de pe groapă. Și cu el era să se bată Răduș.

— Ce-i cu tine, Răduș, te angajezi la noi ? S-a angajat astăzi și Fane Buzatu... De dimineață era și Ion Căprioreanu pe la poartă. S-apucă toți de muncă. Li s-o fi urît tot golănind. Băi, Răduș, cere-te la mine, la ajustaj.

— Altă treabă n-am !

— Nu te angajezi ? Atunci ce-i cu tine pe-aici ? Aștepti pe cineva ?

— Pe Fițaru.

— Ce-ai cu el ?

— Am eu o chestie...

— Știu.

— Ce știi, mă ?

— Mi-a spus că ți-a luat-o pe Matilda. E foc. Zice că dacă pune mîna pe tine te năucește.

— Cine, Rișcare ? Cine să mă năucească ? Fițaru !? Fițaru, mă ? Păi îl bat la el în poartă ! De ce nu iese ? I-e frică. Ia uite aici ! — Răduș scoate cuțitul. — Bucăți îl fac. De zece ca Fițaru nu mi-e frică !

— Proști sînteți ! Vă bateți pentru asta !? Asta a fost în Cruce... Dacă pune mîna pe Matilda, o deznoadă.

— Pe Matilda ?! se miră Răduș.

— Pe Matilda. Ce te uiți așa la mine ?!

— Dar ce-are, mă, cu ea ?

— Parcă tu nu știi ?

— Ce să știu ?

— Ai, bă, nu mai mă aiuri ! — Rișcaru dă să plece. — Crezi că sînt vr-un prost ?

— Tu ești nebun, Rișcare !

— Sînteți voi nebuni. Ia spune, Răduș, tu vorbești serios ? N-ai nimic ?

— Ce să am ?

— Păi Fițaru s-a învoit mai devreme, zicea că se duce la Eugen frizeru', ăla care lucra la Anghel, a auzit că are de vînzare un irigator.

Răduș zvîrle cuțitul cît colo și-l lasă singur pe Rișcaru. O pornește spre frizerie. Nu, nu Fițaru e de vină. Ea e de vină, Matilda.

„Va' zică de-astea mi-erai ?... Prostul de mine ! Ia uite pentru cine era să-l tai pe Fițaru...”

Ă ajuns la frizerie. Ăre întîlnire aici cu Ilie Chelie. Frizerul joacă table cu Fane Edita : un pol linia și 30 marțul.

— Chelie a fost pe-aici, nea Anghele ?

Frizerul aruncă zarurile, face „poartă-n casă” și nu răspunde decît într-un tîrziu, dar cu ochii tot la table :

— N-a fost, ce-i cu el ?

— Am eu ceva cu el.

— Nu te văd bine, puștiule... Șase-cinci, mai ai una afară. Ia-o și pe asta în brațe... Te-ai inhăitat cu Chelie.

— De ce, bărbiere ?

— Ăla-i pungaș, mă ! Lucrează prin tramvaie... Cît ai avut, patru-trei ? Mai stai !... L-a prins unul cu mîna în buzunarul lui, în tramvaiul 19. Cu fuga a scăpat... Trei-trei. Mai joci linia asta, Edito ?

— Joc.

— La Brăila îți dă cu vaporul în cap dacă mai joci.

— Aici sîntem pe Giulești, nu la Brăila.

— Cînd, bre nea Anghele, cînd l-a prins ? se interesează Răduș.

— Ăcu' o săptămină.

— Aia o știu. Credeam că l-a agățat astăzi.

Frizerul se uită la Răduș.

— Zi, știi că fură prin tramvaie și mai... Te pomenești că te faci și tu pungaș de buzunare !

— Hai, bre nea Anghele, ce mă iei așa peste picior ?

— Atunci ce-ai cu el ?... Am o linie...

— Ne facem negustori !

— Ce negustori ?

— O întindem cu trenul la Lehliu, la Sighireanu, cumpărăm făină, mălai și p-ormă vindem aici. Nu vezi cum umblă oamenii cu gura căscată după pâine ? Ne rămîne la un drum cîteva mii... Bărbiere, știi că nu-l mai tai pe Fițaru. Nu e el de vină. Matilda ! Ea e capul răutăților. Al dracu' să fiu, nea Anghele, dacă n-o înnebunesc în bătaii...

BABA MARIȚA E SUPĂRATA FOC

— Să dea Dumnezeu să-l arză un foc, să nu-i ajute maica precistă de păcătos... Și voi ce vă uitați peste gard, ce-ați văzut ? Ce-ați văzut, fă, vr-un c... gol, de vă uitați așa ? Auzi, nerușinatul, să între peste mine în casă !

Victorina care tocmai albăstrea niște rufe, cum a auzit-o țipînd pe baba Marița, a dat drumul la legătura cu albăstreală în albie și-a alergat la poartă.

— Pe cine blestemi, babă Marițo ?

— Să mă lași în pace și tu, Victorino. Să mă lăsați în pace, că așa cum sînt acum, nu știu ce sînt în stare să fac.

Nevasta lui „Picior de porc“ a înfipt în pămînt hîrlețul cu care săpa grădina de flori și-a dat și ea fuga în stradă.

— Cin' te-a supărat, vecină ?

— Un spurcat... Și tu ce vrei, lasă-mă cu Dumnezeu... Fir-ar al dracului să fie el cu ziuica lui !

Niculina Alexandrescu a venit și ea în mijlocul drumului cu droaia de copii după ea. Cel mijlociu se ține de fusta mă-sii și plinge. Alălalt mai mic (de vreo trei ani) cere să-l pună pe oală. Da' poți să-ți vezi de copii acum, cînd în stradă e „chermeză“ ?

— Cine, babo Marițo, cine să fie al dracului ?

Baba Marița își șterge nasul cu șorțul vîrgat de bucătărie și se uită la Niculina.

— Cum cine ?... Și tu de ce nu duci copilul ăla să-l pui pe oală ? Uite ce-a făcut pe el !

— Lasă asta, cine să fie al dracului ?

— Spurcatu' ! Am tras o sperietură, nu l-ar mai ține Dumnezeu pe pămînt... Du fă, copilul ăla de-aici. N-am avut ceva la-ndemînă că-l plesneam că nu se mai ridică de jos. Am vrut eu să-l apuc de păr dar a zbughit-o, pungașul... Lua-l-ar guta de păcătos !

— Cine a fost, babă Marițo ? se interesează și fata scriitorului de vagoane, ieșită în stradă să scuture niște preșuri.

S-aude scîrțîind o roabă. Vine Niculae-hamalul cu roaba cu gunoi. Duce gunoiul la groapă. Scîrțîie al dracului roata. N-a uns-o de cînd o are. Oprește și el roaba, se așează pe un braț al roabei, își aprinde o țigară și cască gura la femeile adunate în mijlocul străzii.

— Dacă vă spun, vă cruciți, auziți ? Vă cruciți ! Mănînc aseară. Ptiu... trăsni-l-ar Dumnezeu... Sting lampa, voi știți, la nouă sînt în pat, mă bag sub plapomă, nu trece nici o jum'ate de ceas și văd că se deschide ușa, încet,

încet. Nu știu cum am făcut de-am uitat-o descuiată. Mă dădusem după alte treburi și-am uitat s-o-noui. Mă uit așa pe-ntunerice și deslușesc un om. Înghetase inima în mine. M-am făcut mică-n plapomă. Ce-o vrea și ăsta măntreb. Dormi, fă ? aud o voce. Simțeam că mor de spaimă. Acum m-au mai călcat pe mine hoții prin '26. Au intrat atuncea tot așa, peste mine în casă. Trăia și bietul bărbatu-miu, dumnezeu să-l odihnească, că tare cumsecade era. Douăzeci și opt de ani am stat împreună, dar nu mi-a zis nici dă-te mai încolo. Să mă dea la dracu' pe mine ? Doamne ferește !

A început să scîrție iar roaba lui Niculae-hamalul. A văzut că nu se discută ceva serios, a plecat.

— Și?... o îndeamnă Alexăndreasca să povestească mai departe.

— Toată casa mi-a golit-o atunci, și ceasul mi l-a luat. Ei, ce ceas aveam ! Roscopatent. A vrut să-l cumpere Bodrîncă, nu știu cit a vrut să ne dea pe el, nu-mi aduc aminte. Moșu-meu era plecat nu știu unde. Uitase ceasul acasă. Au intrat hoții peste mine așa cum a intrat și ăla aseară, da' la fel ! Tot așa m-a întrebat și ăla : Dormi ? Auzisem eu că dacă răspunzi, te trimite pe lumea ailaltă. N-am zis nimic nici atunci. Am tăcut chitic. Tot mi-a luat. Am avut noroc că-mi dăduse prin cap să bag sub pernă cutia cu actele casei, că și pe aia mi-o lua. Te joci cu hoții ?

— Aseară cum a fost, babo Marițo ?

— Cum era să fie ? Am tăcut și aseară. Mă mai întrebă odată : Dormi ? Eu, nimic. Scot capul binișor din plapomă... Nu prea văd bine, că l-am rugat pe nepotu-meu să-mi facă rost de niște ochelari mai buni, ăștia care-i am abia văz cu ei să bag ață-n ac. Dar ți-ai găsit, cum mi-ați adus voi ochelari, așa mi-a adus și el. Neamurile-s bune numai să ia...

— Și ?

— Aud mișcări prin casă. Imi zic : caută banditul lucruri mai de preț. Noroc, îmi zic în gînd, că n-am putut să mă duc astăzi să ridic pensia. Mi-am dat pantofii ăia buni la pingelit, la pîrlitul ăla de Nelu. Mai are firmă de cizmar de lux. E un cîrpaci. De-o săptămîină i-am dat să mi-i repare și nici acum nu sînt gata. — Baba Marița își umflă nările și trage aer în nas. — Dar parcă miroase a ars.

Niculina Alexandrescu fuge să amestece mîncarea : din partea aia vine mirosul.

— Stai, babo Marițo, să nu începi, că mă întorc și eu acum.

Niculae-hamalul a deșertat roaba la groapă și acum trece înapoi.

— N-ați mai terminat ?

Babei Marița îi sare țandăra.

— Da' du-te-ncolo, urîtele, ori n-ai loc de noi ! Și mai unge și tu roaba aia, că parc-ar fi roabă de văduvă.

Niculae-hamalul a pornit cu roaba. Pină la piață se aude scîrțitul.

Coana Niculina a luat mîncarea de pe foc. Se întoarce într-un suflet.

O să vină bărbații femeilor astea la masă și n-o să găsească mîncarea gata. Dar știu ele să se descurce : cum se apropie ora, se leagă la cap și se vaită că sînt bolnave.

— Și cum vă spun, să țip ? Să nu țip ? Mă omoară țiharul dacă țip. Mai bine tac. Și-am tăcut. Il aud bombănind : Așa-i că nu te așteptai să viu ? S-aștepta dracu' să vii, zic eu, da-n gînd. Puteam să vorbesc ? Imi pierise și graiul de spaimă.

Copiii lui madam Alexandrescu au ascultat și ei ce-au ascultat. N-au înțeles nimic. Acum au luat-o razna spre balta lui Opjler unde cîntă brotăcei. Madam Alexandrescu a uitat de ei.

— Cine era, babă Marițo ?

— Las-o, madam Alexandrescu, să povestească.

— Băga-s-ar dracu-n el. Auzi, acum la șaptescinci de ani să pățesc una ca asta ! Cînd eram mai tinăra nu venea.

— Cine ?

— Spurcatu'. Nu v-am spus ? Mă pomenesc cu el în pat lîngă mine, despuiat cum l-a făcut mă-sa. M-apucă de gît, mă pupă, și iar mă întrebă: Mai ești bolnavă ? Ii dau un ghiont și strig : Piei de-aici, ucigă-te toaca. Cum mi-a auzit glasul, a sărit ca ars. Și-a luat bulendrele în brațe și pe-aci ți-e drumul. A tăiat-o prin grădină și s-a oprit tocmai dincolo de groapa de gunoi. Am strigat după el. Că și voi dormiți, poate să omoare omul în casă și voi nu vă sinchisiți. Numai eu știu cît am strigat. Toată noaptea n-am dormit. Auzi, femeie la șaptescinci de ani, să mi se întîmple una ca asta !

În timpul ăsta, iese dintr-o curte c-o halcă de carne în gură, un cîine mare ciobănesc, cîinele lui Radu Macagiu. Cum îl vede, fata scriitorului de vagoane îi sare în drum, să lase carnea jos. Degeaba.

— L-ai cunoscut, babă Marițo ? Era cineva dup-aici ? Încearcă Victorina s-o tragă de limbă.

— Da' știu eu cine era ? Nu ți-am spus că era întuneric... Vr-un hăndrălau de-al Matildei. Că mi-am băgat pe dracu-n casă. Ziceam să fac un bine. Cînd colo...

— Și Matilda dumitale unde-i acu' ?

— Doar me, că lucrează de noapte.

— E adevărat, vecină, că Matilda a fost d-alea, femeie stricată ?

— Și dac-a fost, ce ? Treaba ei, ce-ți pasă ție ce-a fost ? Să vorbim de ce este, nu de ce-a fost.

Cîinele aleargă. Fata scriitorului de vagoane aleargă și ea. S-a zis cu bucata de carne. Dacă lasă ușa de la bucătărie deschisă și pleacă la taifas... Așa-i trebuie !

— Macagioaicooo ! Macagioaicooo ! De ce nu legi, fă, cîinele ?

Macagioaica a ieșit cu cuțitul de bucătărie în mînă. Un cuțit mare, făcut de bărbatu-său la atelier, dintr-o foaie de arc. Bun cuțit ! De Crăciun îl împrumută la toți vecinii să înjunghie porcii cu el.

— De ce nu-ți legi cîinele, Macagioaico ?

— Da' ce-ai cu cîinele meu ?

— Să nu te superi cînd i-oi da miez de pîine cu ace !

Macagioaica are cîinele de cînd era mic. Ea l-a crescut. I-ar pare rău să rămîină fără el.

— Da' ce ți-a făcut ? Ori vrei să-ți zic una acum ? De ce să-i dai ace ?

— A intrat în bucătărie și mi-a luat carnea de pe masă.

A început cearta. Macagioaica își aduce aminte că nu de mult, motanul fetei scriitorului de vagoane i-ar fi omorît doi porumbei moțați la care ținea foarte mult. Iar fata scriitorului de vagoane se plînge că băiatul Macagioaicei a tras anul trecut cu praștia și i-a ologit un boboc de rață leșească.

Baba Marița, dumnezeu știe cum, a ajuns să vorbească cu celelalte trei vecine despre mutarea lui popa Clăbuc pe Giulești. A aflat ea din surse sigure că popa Clăbuc n-o să slujească la biserica lor, că s-a mutat aici numai cu casa. Că popa Clăbuc ar fi făcut niște daraveli pe unde a stat înainte și a fost nevoit să se mute de-acolo.

— Voi n-ați văzut ce albie avea popa ? Albie de lemn nezincuită ! Mai mare rușinea ! Aia nu-i albie de popă.

Madam Albulescu a început să-și facă cruce și să scuipe a „piei, drace“.

Povestește ce-a văzut ea alaltăieri cînd a trecut prin fața casei lui popa Ionescu.

— Auziți? Mă duc alaltăieri la nevasta lu' Țucra, de pe Arțarului. Mi-a promis că-mi dă niște ouă de bibilică. Mi-a căzut cloșcă găina aia moțată și n-aveam ouă. Preoteasa întindea rufele. Îi dau bună ziua și mă uit peste gard la ea. Nu știu cum mi-arunc ochii la prăjina de rufe și mă apucă un fior. Ce credeți că pusese în locul prăjinei?

— Ei, ce?

— Ce pusese?

— Bățul de la prapure.

— Cu prapure cu tot?

— Nu, numai bățul.

— Ei?!

Au vorbit despre bățul de la prapure pînă a sunat de douăsprezece. Atunci s-au găsit să fugă să pregătească mîncarea.

Dumnezeu știe de ce, Victorina, sora lui Răduș, se gîndea numai la ce i se întîmplase babei Marița în noaptea aia.

ILIE CHELIE ARE NEVOIE DE UN CÎRLIG

Zincă, negustorul de pe Giulești, picotește după teighea. Cînd trece careva pe stradă, se uită după el. Îl urmărește cu privirea pînă trece de vitrină. Pe urmă își ia iar vechea poziție.

Nu mai merge negustoria. Nu mai vin oamenii să-și piardă toată după-masa în cîrciumă. Din cînd în cînd, Zincă se uită la brevetul de băuturi spirtoase agățat pe perete, alături de autorizația de funcționare. Ar închide cîrciuma, dar trebuie să predea brevetul. Și numai el știe cît s-a zbătut acum douăzeci și ceva de ani să-l obție: brevetul ăsta pentru el e mai ceva de cît o icoană. Uneori cînd ațipește, i se întîmplă să viseze forfota din cîrciumă de acum cîțiva ani, clienții pe care abia pridideau el și nevastă-sa și încă două ajutoare să-i servească. Vede în vis zecile de căruțe înșirate în fața prăvăliei. Avea han. Trăgeau la el toți cărăușii care transportau cărămidă în oraș, căruțașii din comuna Rudeni, Catane, Zurbaua, Săbăreni, Dudu. Aici deshămau toți, la cîrciuma lui Zincă. Joia și duminica cel puțin, era omor. Veneau cu marfă la oraș sute de cărăuși. La întoarcere lăsau banii la Zincă. Pe lîngă ăștia, mai erau clienții de toate zilele, localnici, muncitorii care lucrau sau care locuiau aici pe Giulești. Și leafa lor tot aici rămînea. Cum ațipește, Zincă vede butoaiele de vin pe care le aducea de la Jariștea, calupurile cu jumări presate, grătarul, tigia cu cabanos (doi lei bucata) pe care niciodată n-o lua de pe foc, butoaiele cu bere, kilogramele de mezeluri, livrate la domiciliu de PAȚAC, din Calea Griviței.

Dar cînd deschide ochii: maica domnului, în jurul lui nimic din vis. Aparatul de bere stă neîntrebuințat. Furtunul cu care scotea vin s-a uscat agățat de cine știe cînd într-un cui alături de niște ciorchini de struguri stafidiți, legați de Zincă de astă toamnă. Raftul e gol.

Zincă n-a citit ziarul în viața lui. Nu făcea politică. Liberali, țărăniști, averescieni, lui îi erau tot una. Liberalii i-au propus odată să-și pună candidatura la primăria sectorului. N-a primit. Ce-i trebuia lui bătaie de cap? Cîștiga destul și așa. Acum însă citește ziare. S-a abonat la două: „Universul” și „Scînteia”. Doar paginile externe îl interesează. După ce le citește dintr-un cap într-altul și constată: „Nimic nou, nu-i nici-o mișcare”, iar închide ochii, iar visează.

Cam la două ceasuri odată intră cîte un client. Bea un dorobanț de

țuică și pleacă. Zincă ar vrea să intre în vorbă, să discute, să-și aducă aminte împreună cum era înainte, dar clienții sînt grăbiți.

Cîtă diferență între Zincă de-acum și Zincă din tabloul (mărime naturală) agățat în stînga raftului cu sticle, meditează Zincă. Tabloul i l-a făcut un desenator tehnic de la I.C.A.R., care se pricepea și la pictură. S-a inspirat după o fotografie reușită de la „Foto-Reval“. În tablou i se văd și dinții de aur. Doi dinți din față. Ei, cînd s-a fotografiat el la „Reval“, erau încă timpuri bune! De cîtiva ani Zincă nu prea mai zîmbește, rar își mai arată dinții de aur. „Azi, îi zice Zincă nevesti-sii, cîrciuma e la fel ca o stație de tren neînsemnată prin care nu trece decît un personal pe zi, dar șeful gării (adică el, Zincă) trebuie totuși să fie în permanență prezent. O să vină timpul să fiu iar șef de gară centrală“, zice, ca să-și consoleze nevasta care stă toată ziua la fereastra locuinței și numără de acolo clienții care intră.

Lucrurile mai de preț din cîrciumă, un ceas mare ca de gară, niște pahare mai scumpe, sticle de diferite forme cu apărători de rafie, Zincă le-a pus bine. Fețele de masă, toate la fel, în pătrățele albastre și albe, le-a băgat nevastă-sa la naftalină. Lîngă tabloul lui, Zincă a prins două steaguri încrucișate, unul tricolor și altul roșu, să se vadă că și el e cu regimul, deși pe perețele celălalt e un aviz îngălbenit, rămas încă din timpul războiului: „Discuțiile politice interzise“.

Pe pragul ușii, a bătut nu de mult o potcoavă. Poate așa să i se mai întoarcă norocul.

Un singur client credincios i-a rămas, Ilie Chelie. El e cel mai „gras“. Mereu e aici. Nu dă niciodată bani pe ce bea. Plătește în natură. Ieri i-a adus un fier de călcat. Are și cont.

— Cît e datoria, nea Zincă?

Zincă ia catastiful și se uită în el mai pe la coadă. Catastiful ăsta, de cîte ori îl deschide îl întristează. Toți Giuleștenii sînt trecuți în el. Ii aduce aminte de vremea bună, cînd era „gară centrală“.

— Cît zici că am, nea Zincă?

— Păi să tot ai..., răspunde Zincă, după ce-i mai trece supărarea.

Chelie scoate din buzunar o pereche de ochelari și un stilou.

— Dacă-ți dau stiloul ăsta „Parker“ și o pereche de ochelari de soare... Da' ia uite ce ochelari, uite ce ramă au! Ei, ce zici, facem tîrgul?

Zincă examinează cu atenție obiectele. Pînă la urmă ajung la învoială.

— Nea Zincă, batista asta nu te interesează? Batistă boierească! Ia uite ce deșteaptă e! Are și monogramă. O cinzeacă...

Pe preț de nimic cumpără Zincă și portofele goale de piele bună, port-țigarete, piepteni, creioane automate. I-a adus Chelie odată și un revolver. Zincă l-a luat la goană. Alt client pentru pistol Chelie n-a găsit. L-a aruncat într-un closet.

Cu ceasurile se învoiesc mai greu. Ilie Chelie a început să cunoască mărcile. Înainte, Zincă îi dădea pe un Longines sau pe un Tellus aceiași bani ca pe un ceas de duzină. Cînd are cîte un ceas prost, Chelie nu se tocmește prea mult.

— Ia-l, treacă de la mine, da' nu vrăjești la nimeni de unde-l ai.

Cînd are „zi bună“, Chelie dă să bea la toată lumea. Care e în cîrciumă trebuie să bea. Face cinste Ilie Chelie.

Azi a avut o zi proastă.

— Ai ceva, Chelie?

— Nimic, nea Zincă! Se țin fraierii de buzunar în tramvai. S-a „prins“. Dă și mie o țuică și niște țigări.

Se așează la o masă. Zincă ia o sticlă de o litră și o spală. Scoate damigeana de sub tejghea.

— Mă las de meserie. Nu mai merge, nea Zincă ! se plînge Chelie. Aștia dacă te prinde, te bagă de nu mai vezi soarele.

„Cu ce să-mi plătească dacă se lasă de meserie ?“ se socotește Zincă. Pune litra la loc. Ia din tava cu sticle o cinzeacă.

— Dumneata mai ții mult mustăria asta ? Nu mai merge nici negustoria dumițale, nea Zincă !... Ce faci, bre, numai o cinzeacă îmi pui ? Pune-o litră, dom'le !

Zincă stă pe gînduri. In sfîrșit, pune o litră.

— Și cînd îmi dai banii ?

— Ți-i dau eu, n-avea frică ! Nu mi-o dai pe de-a moaca !

Prin vitrină se vede trecînd pe partea cealaltă a străzii, Răduș.

Ilie Chelie iese în prag, înghite țuica și strigă :

— Bă, Răduș. 'Ai încoa !... Mai dă un țoi, nea Zincă.

Răduș intră. E necăjit.

— Pe tine te căutam !... Ce facem cu chestia aia ? Ne-apucăm de negustorie ? Că nu mai merge. Toți se iau de mine. Soru-mea nu mai vrea să-mi dea să mănînc...

— 'Ai să bem o țuică, încearcă să-l împace Chelie.

Ii foarnă.

Zincă și-a băgat mîinile în buzunarul halatului și se plimbă de colo pînă colo prin spatele tejghelei. „Se lasă și ăsta de meserie, am pierdut și clientul ăsta“.

— Mă Răduș, tu ai niște sîrmă pe-acasă ?

— Sîrmă ? Ce fel de sîrmă ?

— D-aia care se bagă în beton. — Arată degetul mic. — Cam așa de groasă.

— Fier-beton, vrei să zici.

— Așa, d-ăla.

— Am.

— Da' scule ai ?

— Se poate ? Am și scule.

— Uite-aici. — Ilie Chelie udă degetul în țuica vărsată pe masă și desenează alături, pe mușamaua prăfuită, un fel de cîrlig de undiță. — Îmi faci un cîrlig cam așa. Aici să fie ascuțit bine... Aici, unde-i cîrligul. Dincoace îi faci un mîner să-l pot ține cu mîna. De la cîrlig la mîner să fie lung cam de doi metri.

— Pentru ce-ți trebuie ? întrebă curios Zincă.

— Ce te bagi dumneata ?

Negustorul își vede de treabă. Scoate un dop din tirbușon și-l aruncă pe tejghea. Șterge tejgheaua cu o cîrpă udă.

— Ce zici, Răduș, poți să-l faci ?

— Cum să nu ! Asta-i jucărie pentru mine. Da' pentru ce-ți trebuie ?

— O să vezi tu. Il termini pînă diseară la șase ?

— Intr-o oră n-am ce-alege din el !

— Atunci ușchi acasă și vino cu el. Te-aștept la șase în fața găzării. Bă, la șase !

Răduș a și plecat.

— Stai, Răduș. Țigări ai ?

— Am.

— Atunci, la găzărie, la șase.

O FI MURIT MOLDOVEANUL ?

De dimineață era soare. Acum nu mai e. L-au înghițit norii. De cer atiră grămezi de nori. Lumina zilei a scăzut dintr-o dată. Departe, Sfintul Ilie își încearcă biciul. Tună. Vine potopul. Dinspre asfințit aleargă încoace un vînt cu vârteje. Bucăți de hîrtie, prinse de vârteje planează pe deasupra caselor. Pomii se îndoie. Nu mai e mult și începe. Copiii care băteau mingea pe „triunghi“ fug acasă.

— Care ți-ai uitat, mă, șapca ?

Un copil se oprește din goană. Se întoarce, își ia șapca și iar aleargă.

O capră fuge besmetică de colo-colo. Au speriat-o tunetele. Nevasta cantonierului fuge după ea. O prinde și o leagă de coarne. Pe urmă o trage după ea.

Cîteva clipe se agită pe cer un fulger ca o sîrmă înroșită în foc, apoi tună și apare alt fulger. Cîteva vrăbii își caută adăpost sub streșini. Cantonierul a ieșit în pragul cantonului. Se uită pe cer. A lăsat bariera. Trebuie să treacă un tren. Ciocănelele de la semnalul cantonului bat într-una. Semaforul arată liber. Se vede fumul de la o locomotivă. Nu vine în viteză. Trage vagoane multe, încărcate cu marfă și oameni. Pe scări sînt ciorchini de oameni și saci cu grîu. Trenul merge spre Moldova. Duc oamenii grîu în Moldova. Acolo e foamete.

Ilie Chelie și Răduș stau pe iarbă pe panta terasamentului. Răduș povestește ce a pățit cu baba Marița. Chelie se uită nerăbdător spre trenul care se apropie. Se ridică în picioare și ia de pe jos bucata de fier. Se uită în lungul trenului. Pe urmă se uită la terasament. Se uită în toate părțile. E loc dosnic aici. În afară de ei nu-i nici țipenie de om.

— Să fii atent la mine, Răduș.

A început să pice rar. Trenul vine încet. Pilotează. Ia o curbă. Răduș se uită la Chelie. Habar n-are ce vrea să facă asta cu cîrligul. Dă mirat din umeri.

S-au lăsat și mai jos norii grei de ploaie. Locomotiva pufăie. Fumul ei se amestecă cu norii.

— Ce vrei să faci, Chelie ?

— Să fii atent aici.

„Ce-are de gînd nebunu' ăsta ?“. Răduș se scoală în picioare. Se uită la oamenii din tren.

Locomotiva trece prin fața lor. Acum trec vagoanele. Răduș se uită la vagoane. Ilie Chelie scuipe în palme. Strînge în mînă bucata de fier și cercetează trenul ca un uliu prada. A ochit ceva. Trenul începe să-și mărească viteza. A trecut de curbă. Sînt mulți saci pe scările vagoanelor. Și pe acoperișurile vagoanelor sînt saci încărcăți. Ilie Chelie zvîrle cu putere cîrligul care se înfige într-un sac. Sacul cade.

Fulgeră. Tună. Răduș își face cruce.

Oamenii din tren amenință cu pumnii. Injură. Huiduie.

Vagoanele trec unul după altul. Chelie a pregătit din nou cîrligul. Zvîrle. S-a înfipt. Gata ! Alt sac se rostogolește pe panta terasamentului.

Răduș a încremenit lingă linie. Se uită cînd la oamenii din tren, cînd la Chelie. Nu știe ce să facă.

În sacul ăsta e grîu. Și-n ălăla't tot grîu. Se zice că pentru grîu moldovenii își dau acum și bucata de pămînt. Îi așteaptă copiii cu piine. Piinea le-a luat-o cu arcanul Chelie.

Nu poate să se ducă acasă moldoveanul fără grîu. Mai bine moartea, decît să-și lase copiii flămînzi. Își face cruce.

— Nu sări, Gheorghe.

— Nu sări, Gheorghe.

Strigă oamenii din vagon.

A sărit ! Se rostogolește ca un sac pe panta terasamentului.

Răduș închide ochii.

A mai sărit unul, departe în față, aproape de locomotivă. Stăpînul celuilalt sac. Rămîne un timp ghemuit jos. Pe urmă se ridică.

Ilie Chelie aruncă sîrma din mînă și fuge. Răduș se ia după el. Da' de ce să fugă ? El n-a furat nimic. Se oprește. Moldoveanul care s-a ridicat aleargă spre el. Celălalt zace încă pe prundiș.

— De ce ne-ați furat mă, pîinea ? De ce ? — îl apucă de gît pe Răduș.

Răduș nu se apără. Ii cade în cap o ploaie de pumni.

— Nu mai da, mă, că n-am furat eu, zice moale Răduș.

— Să nu dau, dumnezeii cui te-a făcut ! L-ați schilodit pe om. Ufte-l, mă, cum geme !

Cad pumnii în capul lui Răduș. Dinspre canton vine în goană un jandarm. Răduș se smucește și scapă din mîinile moldoveanului. O ia la fugă ca scăpat din pușcă, și din cînd în cînd se uită înapoi. Fuge.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă jandarmul.

— Ia, ne-a smuls sacii din tren.

— Și de ce i-ați dat drumul ?

Moldoveanul trage amîndoi sacii la un loc. Adună din iarbă boabele risipite. Jandarmul ajută celui căzut să se ridice. Omul are piciorul rupt.

— Unde mi-e sacul ? întrebă schiloditul.

Acum plouă cu picături dese. Fulgeră. Răduș nu se mai vede.

Plouă cu găleata. N-a mai fost de mult o ploaie ca asta. Pe străzi nicîțipenie de om. Fulgeră și tună într-una. Drumeții s-au adăpostit pe sub streșini. Unii își fac cruce. Prin cîte-o curte gospodina aleargă la cotețul păsărilor să vadă dacă sînt toate la adăpost. O să țină mult ploaia asta. Pe sub burlane se văd albi și cazane puse să se strîngă în ele apa de ploaie. Ultimele ferestre deschise se închid una cîte una.

S-au umplut șanțurile cu apă.

— Ajunge, doamne !

Pe linia lui unsprezece, tramvaiele abia merg. În unele locuri apa ajunge la osiile vagoanelor. Călătorii nu mai coboară la stații. Stau în tramvai. Merg pînă la capul liniei, poate s-o mai liniști ploaia.

Răduș vine de-a lungul liniei. Merge prin ploaie și stropii îi spală fața plină de sînge.

În frizeria lui Anghel s-a încins un barbut. Aici înăuntru sînt la adăpost. Chelie stă pe margine. Ține tira. „Sticleții“ nu umblă pe ploaie. Stau și ei la circumscripție, pînă se oprește. Totuși Anghel e cu ochii în patru: l-a amenințat comisarul că dacă-i mai prinde odată la joc, închide frizeria. De-aia e Anghel cu ochii mai mult pe fereastră. Da' se mai uită și la joc, să nu-l păcălească la caniotă. Mai iese ceva și de-aici.

Ilie Chelie urmărește jocul cu jind. Ce-ar mai juca și el...

— Dă, bre nea Anghele, și mie niște bani.

— „Semn“ ! Dacă-mi lași un „semn“ îți dau.

— Ce să-ți las ?

— Un ceas, haină...

— De unde ?

În timpul ăsta intră Fane Cărbunaru, blbiitul. Frizerul țipă la el :

— Șterge-ți, bă, bine pantofii ! Nu intra cu noroi. Acum am dat cu bradolină pe jos !

Bîlbîitul se șterge pe picioare.

— M-m-mă pp-pri-m-m-iți ș-și p-pe mmm-mi-ne în joc ?

— Ai bani ?

— A-am.

— Să văd.

E plin de bani Fane Cărbunaru. Are gheretă în piață. Vinde de toate. Unii îi zic speculant. Nu se supără pe ei. Vorba lui : „Bani să iasă“.

A început să joace și Fane. Jocul s-a ntețit, sînt bani mulți pe masă.

Doamne, ce-i așteaptă pe jucătorii ăștia ! Nevasta bîlbîitului a pîndit pe fereastră și l-a văzut pe bărbatu-său intrînd în frizerie. Știe că acolo e rost de pierdut bani. Și-a luat un sac pe ea, ca o glugă, și a venit în fața frizeriei. Stă în ploaie și strigă :

— Fane, nu juca, Fane !

Bîlbîitul o înjură și se uită la zaruri :

— Patru-trei !

— Vino la gheretă Fane !

— L-l-lasă-mă, fă !

Ce-i proastă să-l lase ! Știe ea ce-i jocul de barbut. A mai pierdut Fane bani aicea. Strigă la jucători :

— Plecați, fir-ați ai dracului de golani ! Nu-mi întărițați bărbatul.

Oamenii muncesc și voi derbedeilor, la barbut !

Barbugiții își văd mai departe de joc. Sînt obișnuiți cu scandalurile nevastei lui Cărbunaru.

Chelie, cu toate că nu joacă, se simte jignit :

— Fane, spune nevastei-ti să nu mai drăcuie, că-i rup gura !

Tocmai atunci intră în frizerie Răduș. E plouat ca un șoarece. Pe față i se preling șuvițe de apă amestecate cu sînge. A venit după Chelie. Anghel îl întreabă.

— Cu cine te-ai bătut, Răduș ?

Răduș tace. Se apropie de Ilie Chelie și îl apucă de guler. Il zgîlție.

— De ce-ai făcut, mă, asta ?

Jocu! s-a oprit. S-au ridicat toți în picioare. Fane se dă-ntr-o parte.

— Ce-aveți, mă ?

Ilie Chelie e vînat. Se uită speriat la Răduș și tace. Răduș izbește cu năduf în obrazul lui Ilie Chelie. Frizerul se viră între bătauși :

— Ieșiți afară, nu vă bateți aici ! Spargeți oglinzile.

Răduș îi dă frizerului un brînci. Il lovește iar pe Chelie.

— De ce-ai făcut, mă, asta ?

— Ce-a făcut, mă ?

— Știe el... Să te duci, mă, să vezi dacă n-a murit. — Il mai lovește odată. — Auzi, Chelie ? Să te duci. Acum !

— Cine să moară, mă ?

— Să te duci, mă, Cristosu' mă-tii ! — Și-l îmbrîncește cu toată puterea.

Chelie se duce de-a-n bou'ea pînă-n masa cu scule a frizerului. Vrea să se sprijine dar cade cu masă cu tot. Sculele s-au împrăștiat pe jos. A căzut și oglinda. S-a făcut zob.

Anghel e înnebunit.

— Stai, Răduș, să-mi plătești oglinda !

— Du-te-n măta, cu oglinda ta cu tot !

Răduș iese. Frizerul strigă după el să plătească oglinda. Răduș se îndepărtează bombînd.

— Bine ți-a făcut ! se bucură nevasta bîlbîitului.

Frizerul o înjură.

Ploaia a stat. Răduș merge aiurea. Trecătorii se uită după el. Părul îi e vilvoi, are sînge pe față. La Zincă e deschis. Răduș intră înăuntru.

— Dă-mi o cinzeacă !

— Ai bani ?

— Dă-mi o cinzeacă, n-auzi ? se răstește Răduș.

Zincă se uită la Răduș. Mai mult de frică pune țuică într-o cinzeacă.

La o masă mai sînt cițiva clienți. Se uită și ei la Răduș. Il cunosc. Vorbesc între ei :

— Ce derbedeu a ieșit și din băiatul ăsta !

A mai intrat un client. Cere o țuică. Vine cu o noutate :

— Ați auzit ce s-a-ntimplat?... La haltă, dincolo de barieră. Niște derbedei au tras cu cîrligele saci din vagon.

Zincă face ochii mari. Se uită la Răduș. Răduș se întoarce către cel care povestește. Ascultă.

— Unul din moldoveni mi se pare c-a murit !

Răduș bea țuica, plătește și iese. În stație s-a oprit un tramvai. Răduș se urcă. Taxatoarea se uită la el. Parcă-i scos de la murat.

— Ai sînge pe față.

Răduș se șterge cu mîneca hainei.

La piață se urcă și Vasile Alecu, cetățeanul care-l tot pisează să se ducă la lucru.

— Ce faci, Răduș. Incotro ?

Răduș n-are chef de vorbă. Dă din cap, ca și cînd ar spune : încolo.

Alecu se așează lîngă el.

— Te-ai bătut cu cineva?... Ia batista asta, șterge-te.

Răduș ia batista în silă. Se șterge.

— A venit cumnată-tu ? M-am întilnit cu Victorina. Zicea că vine astă-seară.

— N-a venit.

— Ei, te-ai gîndit ? Vrei să intri să lucrezi la noi ?...

Răduș tace.

— Ce zici tu, măi Răduș ? Putem să facem un lăcătuș din prietenul ăla al tău ?

— Care prieten ?

— Prietenul ăla al tău, Chelie !

— Prieten cu mine ?

— Veniți mîine amîndoi pe la atelier. Intrebați de mine la poartă. Și spuneți să mă cheme la poartă.

Răduș se uită pe fereastra vagonului. „Un stîlp de telegraf, doi stîlpi, trei stîlpi...”

— Pe la ce oră veniți ?

— Ia mai lasă-mă în pace !

Se ridică de pe scaun și la prima stație coboară.

Alecu strigă după el :

— Te aștept, Răduș !

Cu cine-o fi vorbind Alecu ?

Răduș intră la cinematograful Marconi. Are bani la el. I-a dat soră-sa, Victorina, să-i scoată pantofii de la cizmar.

Doar brotăceii de la ba'ta lui Opller se mai aud. E o seară răcoroasă. S-au risipit toți norii. Mîine n-o să plouă. Rar trece spre casă cîte un întîrziat. Cîinii se iau după el. Latră ce latră ; pînă la urmă se lasă păgubași. La răstimpuri, luminează cerul niște lumini asemănătoare fulgurilor : sînt tramvaiele care încep și ele să se retragă.

Răduș vine cu ultimul tramvai. Cioban, cîinele, i-a ieșit în cale în capul străzii. Sare pe Răduș. Alți cîini latră. Răduș merge încet. Nu se grăbește. Mîine doar nu se duce la lucru.

Ii vin mereu în minte vagoanele care trec unul după altul, sacii, cîrligul. „O fi murit moldoveanul?“

A ajuns la poartă. Se uită mereu înapoi : are impresia că-l urmărește cineva. Desface cîrligul fără zgomot. Intră. Merge în vîrfurile picioarelor să n-o trezească pe soru-sa. Iar o să-i facă scandal. O să fie supărată că nu i-a adus pantofii. Se mai uită odată spre poartă. Nimeni.

Din camera Victorinei se aude vorbă ; Răduș se uită pe la marginea perdelelor lăsate. Înăuntru e Matei, cumnatu-său, cu Victorina și cu Alecu Vasile. „Alecu Vasile? Ce caută ăsta la noi?“

Răduș trage cu urechea.

— Și totuși trebuie făcut ceva cu băiatul ăsta, zice Alecu. Trebuie izolat de Chelie... Tu nu poți să-l iei cu tine acolo pe șantier ?

— Ce să fac cu un lăcătuș la dulgherie ?

— Matei, de ce nu vrei tu să vorbești măcar odată cu el ? se plînge Victorina.

— Ce să-i spun ? Ce e copil ?

— N-ai dreptate, Matei, sare Alecu. Trebuie să vorbești cu el, poate de tine ascultă, că ai avut atîta timp grijă de el.

— Dragă Alecule, o să-i vină lui mintea la cap. Doar nu-i băiat rău și nici prost nu e. O să-și dea el singur seama...

— Dar înțelege, Matei, s-a înhăităt cu Ilie Chelie și știi ce poamnă e ăla... Să vrea Răduș să-l taie pe...

— Să taie ? Pe cine ?

— Pe nepotul birjăresei, pe Titi Fițaru.

— Pentru ce ?

— De golan, zice Victorina. Pentru asta de peste drum. Intr-o noapte a intrat în casă peste ea și...

— Răduș ? Nu cred ! Nu e el în stare de așa ceva. N-a avut cînd să se strice în halul ăsta.

— Ascultă, Matei, așa e cum spune Victorina, intervine Alecu. Numai cu Chelie umblă. I-am întîlnit și eu la frizerie la Anghel. Nu știu ce vor să pună la cale...

Răduș își mușcă buzele. Ce-ar mai intra în casă peste Alecu să-i dea cîteva pumni. De ce se bagă el ? Nici măcar nu-i e rudă. De ce se ține de capul lui ?

Deodată Răduș tresare : a auzit zgomot la poartă. Cineva încearcă s-o deschidă. Inima i se face cît un purice ; l-au prins pe Chelie ; pe poartă intră șeful postului de jandarmi ; șeful are în mîini niște cătușe.

Răduș se scutură. Se uită mai bine spre poartă. Poarta e deschisă dar nu-i nimeni acolo. Uite-l pe Cioban. O fi deschis Cioban poarta.

Răduș respiră ușurat și pornește spre bucătărie. Înăuntru lampa e făcută mică. Răduș ia cheia din gîlăstră cu flori, deschide încet și intră. Pe sobă sînt două farfurii acoperite. Săraca Victorina ! Uite cum i-a lăsat și lui de mîncare ! Pe masă e pusă piinea învelită într-un șervețel. Alături, o sticlă cu puțin vin. Răduș face lampa mare și se trîntește pe pat.

Sub el fișie un ziar. Il scoate și-l pune lângă el pe pat. Se uită în sus. Parcă n-are poftă de mâncare. Totuși se ridică, ia farfuriile de pe sobă, începe să mănânce în silă. Privirile i se opresc pe ziar. Citește titlul unui articol : „Noi brigăzi voluntare de tineret au pornit spre șantieru!...” Aruncă ziarul sub pat.

Mîncarea asta n-are nici un gust. Iși toarnă vinul rămas în sticlă. Bea.

„O fi murit moldoveanul ăla? Eu i-am făcut cîrligul lui Chelie!” Lampa fumegă. Nu mai are gaz. Răduș o face iarăși mică.

Cioban zgîrie cu laba la ușa. I-o fi foame. Răduș deschide ușa și-i aruncă o bucată de pîine muiată în sos. Aude că se umblă în față. Pleacă Alecu. Răduș se încruntă. Ar ieși după el, dar nu vrea să dea ochi cu Matei. A plecat Alecu... Dinspre camera Victorinei nu se mai aude nimic.

Răduș deschide fereastra. Dinspre grajdurile Institutului „Pasteur” vîntul aduce un miros de bălegar. Undeva duduie un tractor. Pesemne tractorul care ară pe balta institutului. Ară și noaptea, la lumina farului. Inghite mîncarea cu noduri. Răduș trage ziarul de sub pat.

Uzinele de fier din Hunedoara angajează mecanici, strungari, lăcătuși, cazangii, șoferi.

„Unde-o fi Hunedoara asta? O fi murit moldoveanul?”

Pe o frînghie întinsă în dreptul sobei sînt puse la uscat o cămașă și o pereche de izmene. Sînt ale lui. I le-o fi spălat Victorina, să le aibe pentru a doua zi. Și se jurase că nicio batistă n-o să-i mai spele...

Tot ce are Răduș, e acolo, pe frînghie. În afară de ce-i pe el, numai un schimb are. Cămașa asta și o pereche de izmene.

„Plec la Hunedoara!”

Scoate de sub pat o lădiță. O deschide. Salopeta e înăuntru. Aruncă peste ea cămașa și izmenele umede. Mai bagă un săpun, sticla de ulei de nucă, o perie.

Bagajul e gata.

Scrie pe-un colț de ziar : „Rămîneți cu bine. Pantofii nu ți i-am scos. Iartă-mă. Nu erau gata. Banii ți-i trimit. Am să-ți trimit mai mulți bani. O să vă scriu”. Se uită încă odată de jur împrejur. Pe urmă ia lădița și iese în prag. Incuie ușa, pune cheia în glastră, salută spre camera Victorinei.

Cioban îl petrece pînă la poartă.

„La cît o fi tren spre Hunedoara?”

Ploaia de cu seară a înoroiat strada. Răduș calcă prin noroi. Nu e grea lădița lui Răduș. Are în ea o cămașă și o pereche de izmene. Și o perie de haine. Ce să facă Răduș cu peria de haine? Mai e și sticla cu ulei de nucă. De asta are nevoie. E trecut de miezul nopții. Ferestrele sînt întunecate.

Tomonoaica a uitat rufele pe frînghie. Răduș pleacă la Hunedoara. Cum pleacă? Bani n-are și pe degeaba nu-l duce C.F.R.-ul. Tomonoaica n-are ciine. Frînghia e plină de rufe. Cu banii pe care i-ar lua pe rufele astea, ar putea să înconjure țara cu trenul.

Răduș lasă lădița jos. Se uită peste gard. Luna s-a pitit după un nor. Nu. Răduș nu e în stare de așa ceva. Și-a luat lădița.

În piață e liniște. Țăranii care-au venit cu marfă dorm pe rogojini. Unul a făcut un foc lângă roata căruții. Răduș trece pe lângă ei. E închisă și frizeria lui Anghel. Tramvaiele s-au retras. Răduș merge prin mijlocul drumului. Grăbește pasul. E o bucată de drum pînă la gară.

Hunedoara are nevoie de lăcătuși!

La toate casele, luminile stinse. Oamenii dorm. „O fi murit moldoveanul?”

În fața brutăriei lui Bodrîncă o echipă repară linia. Se aud lovituri puternice de ciocan. Niște becuri luminează locul de muncă. Un sudor electric topește sîrmă pe o șină de tramvai.

CABANA ȘMECHEROȘILOR

Deși nu urcă, trenul Simeria-Hunedoara merge de parcă e împiedecat.

— Ce-are, mă nene, trenu' ăsta de s-a lenevit așa? întrebă Răduș pe unul cu șapcă de ceferist, care stă lingă el pe coridor.

— Păi ăsta-i tren mixt, răspunde omul plictisit.

— Adică cum mixt? Duce și bărbați și femei?

Ceferistului se pare că nu prea-i arde de glumă. Il măsoară pe Răduș și zice în silă:

— Duce și șmecheri ca dumneata, și duce și material pentru uzină. Asta înseamnă mixt.

Răduș nu ia în seamă răutatea cu care i s-a răspuns. Iar întreabă ceva:

— Hunedoara a cita e?

Ceferistul crede că băiatul se interesează a cita în clasament e echipa Hunedoara. Cum nu vrea să se întindă la vorbă cu un pisălog, dă din umeri, își ia felinarul de frinar și lădița de mincare și pornește de-a lungul coridorului.

„E crîntit la bilă!” îl iartă Răduș și dă să întrebe pe altcineva. Dar între timp mai toți călătorii s-au ridicat. Se pregătesc de coborire. Răduș își pune lădița pe umăr și se duce spre coada vagonului. E în ultimul vagon. De afară, de pe scări, se uită lung înainte, să vadă gara. Departe în față sînt niște clădiri scunde, slab luminate. Mai sus, ca pe un deal, sclipesc mii de becuri. Într-un loc se văd tremurînd limbi de foc, mari de parcă ar arde șire întregi de paie.

„Aia trebuie să fie uzina” își zice Răduș și inima i se strînge, nici el nu știe de ce.

Trenul s-a oprit. Cineva îl înghiontește din spate pe Răduș:

— Ce faci? Nu te dai jos?

Răduș coboară. Prin apropiere nu se vede nici o clădire mai acătării. Altfel și-a închipuit el Hunedoara.

— Asta-i Hunedoara? întrebă pe cineva ca să se convingă.

— Hunedoara.

— Cantonul nostru e mai mare decît gara, asta, spune Răduș.

A vorbit în vînt că nu-l ascultă nimeni. Pornește de-a lungul liniei spre clădirile slab luminate care se văd în față. Trece pe lingă o cocioabă de scînduri ridicată pe birne. Deasupra ușii Răduș citește: „Magazie de tranzit”.

De-o parte și de alta a liniei, pe cîteva sute de metri, sînt înșirate fel de fel de materiale, saci de ciment acoperiți cu carton, grămezi de cărămizi, mașini-unelte. Peste tot se văd movile de cocs și minereu. Chiar în fața gării, dincolo de încrucișările liniilor, sînt mormane de fier vechi, de zece ori mai mari decît casa. Pînă și între linii s-au descărcat grămezi de piatră de var. În harababura asta, lui Răduș gara mică și murdară i se pare și ea ceva aruncat în neștire.

Lumina slabă a citorva becuri lasă să se vadă cum atirună de pereții coșcoviți hîrtii decolorate — cîndva au fost roșii și scria ceva pe ele. Lozincile mai noi sînt toate cu „Votați soarele“. Chiar în mijlocul peronului gării cineva a desenat cu var un soare uriaș și strimb, cu raze prea scurte. Călătorii trec încoace și încolo peste el. Numai un băiețandru a încremenit chiar în centrul cercului și de acolo îi trece în revistă pe cei care au coborît. Il vede pe Răduș căscînd gura spre oraș. Se duce lingă el.

— Ai venit la lucru ?

— Da, răspunde Răduș. Se găsește ?

— Cît vrei. Brațe să ai.

Răduș îl înșură pe voinicul din tren.

Băiețandru se uită la freza lui Răduș. Il măsoară din priviri.

— Bucureștean ?

— Bucureștean !

— Eu sînt ploieștean, pricepi ? Am fost și în București. Am stat vreo trei ani hamal în Obor. Sînt ca și bucureștean. Am și o tușe acolo. Pe Pieptănari. E măritată cu un vatman. Pricepi?... Femeie rea, tuși-mea... Zice că n-o să iasă nimic din mine. Că n-o să fie nimic de capul meu, zice, că e păcat de piinea care o mănînc. Asta fiindcă i-am stricat mașina de cusut și p-ormă i-a dispărut și ceasul de masă. Zice că sînt hoț. A trăit atîta timp în București și-i ca o cizmă, pricepi?... Nu te uita așa la mine că ceasul nu i l-am furat eu ! Eu nu sînt mirlan, sînt orășan ! Chiar din Ploiești, din oraș !

Pe Răduș nu-l interesează. Poate să fie orice. Numai să știe să-i spună unde să se ducă să ceară de lucru.

Moldovenii au întreat și ei printre oameni dacă au să aibe unde să muncească. Lucru aici, cît vreți, le-a spus toată lumea. După ce s-au liniștit dinspre partea asta, moldovenii s-au întins în șir unul lingă altul pe caldarîm, și-au pus traistele sub cap și au adormit : la biroul de angajări nu e nimeni la ora asta, e noapte, sînt obosiți.

— Eu în fiecare seară viu în gară, pricepi ? îi dă înainte băiețandru din Ploiești. Vreau să aflu ce mai e nou. Și am ș-o gagică la Simeria. Mereu o conduc pînă-n gară. Ai mai fost pe-aici ?

— Nu !

— N-ai unde dormi. Așa e ? Frățioare, nici o grijă. Dormi cu mine. Pricepi ? Știu ce-nseamnă să n-ai unde dormi !... Păduchi ai ? Nu-ți fie rușine. Și eu am fost ca tine ! Pricepi ? Am scăpat de ei.

— Cum o să am păduchi ?

— Cum o să ai ! ? Uite-așa, bine ! Noi am scăpat de ei cu de-de-te... Te duc la noi la cabană. Cabana șmecherilor. Acolo stau ! În dormitorul ăsta sînt numai băieți de-ai noștri, bucureșteni, nu sînt mirlani. Stai, frățioare, să-ți ajut eu la cufăr. E greu ?

— Nu-i greu. Cabana e în oraș ?

— Nu, frate ! Colo ! — Ploieșteanul arată spre furnalele care scot flăcări și fumegă într-una. — Nu e voie să duci pe nimeni acolo, pînă nu-i face formele de angajat. Dar n-o să zică nimeni nimic, dacă vii cu mine. Pe paznic il duc eu ! Îi spun că-mi ești văr. E tolmac ! Se pune cu mine ? ! Trei ani am stat în București ! Pricepi ?

Răduș se uită buimac spre flăcările uriașe, de deasupra uzinei.

— Alea-s Osemeurile, face pe atotștiutorul fostul hamal din Obor. Alimentează cuptorul cu fier vechi. Și de la Buituri se văd flăcări.

Ca artificiiile sar scinteile. Toată Hunedoara e acoperită de fum. Fumul s-a îngrămădit deasupra Hunedoarei ca norii. Parcă stă să plouă.

— Pe-aici, frățieare. Uite, colo e Bataga. Așa e că nu știi ce e Bataga? La Bataga se depozitează zgura de la furnale. Pricepi?

— Pricep.

— Vezi să nu te-mpiedici! Incet! Vino după mine.

Se strecoară amîndoi printre munții de fier vechi. Urcă și coboară peste grămezi de calcar, de cocs, de siderită. Pe-aici e o potecă mai de-a dreptul.

— Cum te cheamă, frățieare?

— Marin Răduș.

— Pe mine, Morhan. Toți îmi spun „Ploieșteanu“. Atît. Ploieșteanu. Pricepi? Nici ploieștenii nu sînt mai fraieri decît bucureștenii.

Au ajuns la cabană. Pe locul viran din fața cabanei tinerii au făcut focuri. Unii perpelesc la flacăra bucăți de slănină sau fac mămăligă, alții spală rufe. Paznicul s-a așezat și el la foc și ascultă o poveste. Halal paznic! Dar ce să păzească aici?

— Asta-i cabana noastră! face mindru Ploieșteanu și-l trage pe Răduș după el. Hai cu mine!

În cabană, urcat în vîrfurile patului, unul cu o bască pe vîrfurile capului și descheiat la toți nasturii de la cămașă, amestecă niște cărți de joc. Cum aude ușa, duce mina cu cărțile la spate.

— Fă cărțile, frățieare. Nu te speria. E de-al nostru. L-am cules din gară. — Și spre Răduș: — Asta-i Jan șoferul.

Jan șoferul amestecă mai departe cărțile. În jurul lui vreo șase inși, unii în salopete, alții în chiloți și maiou, așteaptă să facă grămezile. Se joacă copcica. Se joacă pe bani. A ieșit asul. Jan șoferul ia banii de pe cărți.

— Amestecă-le mai bine.

Jan le amestecă. Iar face grămezi.

Înăuntru e un miros greu de D.D.T. Paturile sînt îmbicsite de D.D.T. Din saltelele rupte păiele s-au revărsat peste cearceafurile năclăite de ulei. La capul fiecărui pat, lingă pernele fără fețe e cîte un oufăr. În cabană sînt și niște dulapuri. Dar niciunul n-are uși. Se văd hainele unsuroase agățate în ele. Pe masă e pusă o oglindă spartă și o găleată cu apă de a cărei toartă e legată cu lăntșor o cană. Un tinăr care pînă acuma a scris ceva pe colțul mesei, cu o carte alături, strigă de-odată:

— Liniște! Ia fiți atenți aici!

Se face liniște. Jucătorii de cărți se potolesc și ei. Răduș se așează pe lădița lui și ascultă.

Tinărul ia bucata de hîrtie și arată la toată lumea trandafirul pe care l-a desenat într-un colț. Pe urmă citește:

— Iubita mea, mult iubita mea, am făcut fel de fel de cunoștințe, însă n-am găsit încă, n-am găsit o altă față să-mi placă. Tu, numai tu ești icoana zilelor mele. Cînd văd mîrginirea în care sînt cercuite puterile active și scrutătoare ale omului; cînd văd că toată activitatea are drept țel numai de a procura mulțămirea nevoilor care — la rîndul lor — n-au nici un alt scop de cît să lungească sărmana viață și apoi că toată liniștea în privința unor anumite puncte de cercetat — e numai o resemnare visătoare... Ce mai, draga mea, te iubesc. Mă întorc în mine însumi, și găsesc o lume nouă. Iarăși mai mult ca presimțire și dorință nelămurită, de cît ca descriere și forță vie. Și atunci, totul plutește pe dinaintea simțurilor mele și eu îmi port iar visul zîmbitor spre tine... Și ca atare vino miine seară în spatele cantinei, după ce termini de servit. Te aștept pînă la unșpe jumate. Ah, cum mă trec fiori prin toate vinele cînd degetul meu atinge din nebă-

gare de seamă pe al tău, atunci când tu îmi torni cafea în cană. Ce-i o lanternă magică fără lumină? Abia te-apuci să pui o lămpiță înăuntru, și-ți apar icoanele cele mai variate. Vino diseară și cu Profira. E îndrăgostit Neagu Mircea profund de ea... Veniți? Sper c-o să veniți... Rătăcirea și in-tunericul sufletului meu se-mprăstie și respir mai liber!... Dacă poți adu și niște piine. Rămii cu bine scumpa mea, rămii cu bine, cerul să te binecuvinteze. Rămii cu bine pînă mîine seară. Nu uita, în spatele cantinei la ora unșpe jumate. Al tău și numai al tău. Costică Bucătaru — furnalist. „Hai ce ziceți? O să vină mîine seară?”

— Vine!

— Mă, da' dășteaptă scrisoare!

— E din capu-tău?

— Aiurea. Le-am luat din cartea-asta și-am mai pus și de la mine.

Așezat pe patul lui, — lîngă al lui Jan șoferul, o matahală de om, Ioniță Bozolan, ghiftar la furnale, îi explică lui Jan cum vede el viața.

— Tîmpitul ăsta de Bucătaru acum cîteva seri i-a scris altei fete, și tot prostii de-astea. Azi e cu una, mîine cu alta. Nu e bine așa frățioare. Mie îmi place să fie omul, om! Cum am învățat de la tata! Să-ți cauți femeia care te potrivești cu ea, s-o duci la primărie, la popă, și pe urmă să ai casa ta. Să ai patul tău, masa ta, să-ți pui toamna butoiul cu varză, borcanele cu murături, să ai cartofi în beci, ceapă, fasole. Așa am pomenit la tata, dumnezeu să-l ierte.

Jan șoferul cască plictisit.

Ioniță Bozolan bagă de seamă și dă din mîină a lehamite. Se lungește pe patul care troznește din pricina greutății. Îi face loc și lui Jan care se așează lîngă el și se apucă să-și dezlege șireturile de la bocanci.

Tocmai acum un derbedeu se găsește să arunce sub patul lui Bozolan un chiștoc de țigară. Pe urmă trimite printre dinți un scuipat chiar pe chiștocul aprins.

Bozolan sare de pe pat și se repede la derbedeu:

— Dacă-ți dau una, te pupă mă-ta rece! De ce arunci, mă, la mine sub pat? De ce faci mă, murdărie la mine? Ia numaidecît țigara de-acolo! Dacă-ți place să stai în gunoi, aruncă la tine acolo, sub patul tău!

Derbedeul se execută numaidecît. Bozolan se urcă în pat și îi spune lui Jan:

— Mă uit la ăștia, parcă au crescut în grajduri... Și bea cîte unul de stînge. Tata n-a venit niciodată beat acasă... Cînd avea poftă de băutură, aducea și bea cu noi.

— De ce a murit, mă tac-tu?

— L-a călcat trenul. Era în camion cu mama. Veneau de la gară... Aveam camionul nostru. A lăsat cantonierul bariera și i-a prins trenul între bariere, s-au speriat caii și gata... au murit! — Lui Bozolan i-au dat lacrimile. Schimbă vorba. — ăștia zic că sînt șmecheri, vai de capul lor!

A început iar jocul. Costică Bucătaru a băgat scrisoarea într-un plic, după ce a mai desemnat o glastră cu fori în colțul celălalt și a pus și o amintire:

*Precum dintr-o scînteie
S-aprinde o clădire
Tot așa dintr-o gîndire
Se naște o iubire...*

A semnat și pe plic și a virit scrisoarea în buzunarul salopetei.
În afară de paturile suprapuse, de dulapuri și de masă, în dormitor

mai sint citeva cuiere goale, o altă masă șubredă, niște scaune șontoroage. Pe jos, paie cite vrei. E curat numai în dreptul paturilor în care dorm Bozolan și Jan șoferul. Într-un colț citeva brațe de lemne de foc. Sint aici încă din timpul cind se făcea focul. Peste ele hirtii mototolite, unsuroase, din care ies la iveală fărîmituri de brînză, coji scorjite de mezeluri. Pe sub paturi, împrăștiate peste tot, sticle de vin golite, unele sparte, niște țoiri furate de la cine știe ce cîrciumă. Soba, care nu mai e de nici o trebuință acum, stă într-o rină. Burlanele au ieșit unele dintr-altele. Stau suspendate în aer, legate de tavan cu sîrmă. Păianjenii au țesut pînze peste tot. S-au agățat în ele muște, fire de funingine. Dintr-un cufăr vine miros de mîncare acrită. A uitat cineva înăuntru un castron cu tocană. De murdărie și din pricina păienjenişului geamurile au devenit mate.

Ploieșteanul îi arată lui Răduș un pat din care atîrnă niște paie.

— O să dormi aici, frățioare. Asta-i patul lui Baba Ion. Lucrează de noapte. Dormi aici! Pricepi?

Costică Bucătaru se studiază un timp în oglindă și pe urmă, așa îmbrăcat, se lungește în patul de dedesubtul celui al lui Baba Ion.

Răduș privește paturile murdare. Cum or putea dormi oamenii aștia aici? Un bătrînel într-o salopetă mai curată, vecin de pat cu Răduș, se recomandă:

— Pîrșu, geamgiul uzinei.

— Marin Răduș.

— Ai o țigare?

Răduș scoate pachetul și îi dă o țigare.

— Dă, bă, și mie o țigare, strigă unul din jucători.

Îi dă și lui. Se reped toți la pachet. Copică continuă. Iar i-a ieșit asul lui Jan șoferul. Mereu îi iese asul. Jan șoferul face cărțile din nou. Ceilalți jucători sint atenți cum amestecă. Unul îi cere cărțile și caută așii. Sint în cărți toți patru. Se fac iar grămezi. Jan vrea să-și ridice grămada, dar dinspre ușă se aude vocea Ploieșteanului:

— Șase! Șase!

Jucătorii se împrăstie imediat. Au aruncat o pătură peste bani și peste cărți. Pîrșu, geamgiul, începe să povestească ceva. Improvizează. Jan șoferul s-a lungit în pat. Se preface că vorbește în somn.

Au intrat Pătrău de la Comitetul de Partid, Ifrim de la sindicat și funcționarul de serviciu pe uzină. Fac controlul cabanei.

— Bună seara.

Cîtiva răspund. Unul scuipe printre dinți. Cineva, numai de-al dracului, a început să sforăie. Costică Bucătaru a scos scrisoarea din plic și o citește cu glas tare. O muscă s-a prins într-o plasă de păianjen și bizlie cumplit. De sus își dă drumul pe un fir un păianjen mare cît o lăcustă: se repede la pradă.

Pătrău vede pe jos o carte de joc. E un valet. Il ridică. Dă la o parte pătura de pe patul cel mai apropiat. Vede cărțile și banii.

— Cine a jucat?

Nici un răspuns. Acum sforăie mai mulți. Pătrău îi ia la rînd pe toți cei din cabană. Ciurel, un țigănaș, bucureștean și el de prin groapa Floreasca, a scos dintr-o ladă singura cravată din cabană, a lui Costică Bucătaru. Și-o aranjează la oglindă.

Pătrău îl întrebă:

— Cine-a jucat?

Ciurel se uită la Pătrău cu nevinovăție.

- Ce să joace ?
 — Cărți.
 — Nu știi. Acum am venit... 'Ce zici, tovarășe Pătrău, mi-ar sta bine cu cravată ?
 Pătrău se face că n-aude.
 — Cine-a jucat ? il întreabă pe Ploieștean.
 — Pe onoarea mea că nu știi, pricepi ?
 Il întreabă și pe Ioniță.
 — Cine a jucat ?
 — Eu nu mă bag cu ăștia.. Am jucat și eu odată mai de mult, dar nu-mi place. Nu-s bune jocurile de noroc.
 — Așa-i, n-a jucat nimeni. zimbește Pătrău. Banii ăștia sint ai mei... Cărțile sint ale dumitale, tovarășe Ifrim ?
 Ifrim răspunde clipind din ochi :
 — Ale mele.
 — Va să zică n-a jucat nimeni. — Il întreabă și pe Răduș : — Cine a jucat ?
 Răduș se uită la Pătrău, ca și cum ar spune : „Ce-i cu ăsta ? O fi vr-un șmecher !“ Intr-un tirziu, răspunde într-o doară :
 — Eu am jucat, lasă banii acolo.
 — Cu cine ai jucat ?
 — Cu el... cu dumnealui, cu... — arată spre Jan șoferul care sforăie.
 Ii spune pe toți. — Și dacă iam jucat, ce ?
 Ifrim le ține o predică. Ii ia în primire și Pătrău.
 — In loc să vă îngrijiți să curățați dormitorul ăsta ! Uite ce mizerie e aici ! Ați fost în celelate cabane ? Ați văzut cum s-au aranjat ?
 S-au strîns toți în jurul lui. Au început să se plingă : că dormitorul lor abia instalat într-o magazie evacuată, n-a primit cutare și cutare ; că pe aici trec toți flotanții ; că le-au dat saltele și pături de la reformă.
 — Nu sinteți voi gospodari ! Ceilalți stau mai bine ca voi ? Dar ție mai mare dragul să le intri în dormitoare. Voi in loc să îngrijiți, jucați cărți. Uitați-vă, mă, în ce hal sint paturile alea. Uitați-vă ce e sub ele. Dați-o incolo, e mai mare rușinea ! Haine murdare peste tot, bocanci rupți... Dacă nu vă mai trebuie, de ce nu-i aruncați.
 Pătrău dă cu ochii de Jan șoferul. Il cheamă mai aproape :
 — Tovarășe Jan, mașina dumitale e cea mai bine gospodărită. Ai fost și evidențiat... Unde dormi dumneata ?
 Jan arată un pat. Dacă nu pui la socoteală patul lui Bozolan, e cel mai arătos din dormitor : salteaua e cirpită cu petece de stambă colorate și pătura e frumos indoită.
 — Aici dorm.. Nu se poate ține curățenie aici, tovarășe Pătrău. Vorbeam și cu Bozolan. Vin murdari de la lucru, se trîntesc pe pat... S-au învățat așa...
 — Orice învăț are și dezvăț.
 Ploieșteanul s-a trîntit și el pe pat. Incepe să cînte un cîntec de ocnă.

*De la Ploiești la vale,
 Se află o închisoare...*

Pătrău ascultă cîntecul. Se duce lîngă Ploieștean și se așează pe marginea patului :

— Și-l știi bine. Grozav cîntec !

— Eu cintecele le prind foarte repede, pricepi?

— Inseamnă că ai memorie buna.

— Am.

— O să-ți spun ceva, dar te rog să nu uiți nici asta. În pat nu trebuie să te sui niciodată îmbrăcat și încălțat.

Ploieșteanul se ridică în capul oaselor și dă picioarele jos de pe pat.

Pătrău se întoarce spre Bozolan.

— Și dumneata, tovarășe Ioniță... La lucru, după cite știu, ești altfel. Aici...

— La mine e curat, tovarășe Pătrău! se împotrivesc Ioniță jignit. Ia uitați-vă, aici dorm eu, asta e patul meu!

— Uite, mă băieți, continuă Pătrău, aș vrea să vă fac o propunere. Alegeți dintre voi pe cineva care să răspundă de curățenie. Un responsabil. Sau să nu-i zicem responsabil. Gospodar. Gospodarul cabanei. El să se ocupe și să răspundă de curățenie.

O jumătate de oră îi dăscălește Pătrău. Pe urmă pleacă împreună cu ceilalți doi. A luat cărțile cu el.

Imediat ce a ieșit controlul, cițiva derbedei se apropie de Răduș.

— Măi șmecherie cu ghivent, ce-i în capul tău, mă? De ce ne-ai turnat? — îl apucă unul de git pe Răduș.

Pe nervosul asta îl cheamă Neagu Mircea.

— Fiindcă m-a întrebat, de-aia am spus.

— Pe mine nu m-a-ntrebat, mă?

— Da' pe mine!

— Eu am fost mormint cind s-a luat „nea Stelian“ de mine, sare altul.

— Frățioare, aici nu merge cu turnătorii. Pricepi? Nu merge! se răstește și Ploieșteanul.

Neagu Mircea îi dă lui Răduș un pumn în falcă.

— Na, să ne mai torni și altă dată!

Răduș își pipăie falca. Se uită la Neagu Mircea.

— Ce te benoclezi, bă, așa? Ești vre-un zmeu? Dacă-ți mai scap două, te scot din pantofi!

Răduș își mușcă buzele: sint mulți. Dar degeaba, că nu se mai poate stăpîni. Cu dreapta îi trimite lui Neagu Mircea o directă în bărbie, cu stînga îi caută plexul. Gata. L-a dărîmat. E pe podea, lat.

Au rămas toți stană de piatră. Lovitul se vaită. Ploieșteanul se hotărăște de-odată și se repede la Răduș. Răduș se dă într-o parte. Impinge genunchii înainte. A căzut și Ploieșteanul grămadă.

Pină acum Ioniță Bozolan nu s-a amestecat. A stat pe patul lui, nepăsător. El e tartorul cabanei. Dacă zice el că e albă, atunci e albă. E mai solid ca toți. Cind vede că și Ploieșteanul a mâncat bătaie, Ioniță se ridică din pat, își ia galenții în picioare și se apropie de Răduș.

— De unde ești, mă șmecherosule?

Răduș se proptește bine pe picioare: așteaptă lovitura.

— Din București.

— Ce cartier?

— Giulești.

— E de-al meu, bă nasolilor, izbucnește vesel Bozolan. Nu mă face de rîs Giuleștiul! — Se dă mai aproape de Răduș. — Bravo, — puștiule, foarte bine. Bine ai făcut că n-ai mințit. Eu sint din Grand. De pe Crîngăși. Stăteam lîngă piață... Pe băiatul lui Iabrușu îl cunoști?

Răduș dă din cap : îl cunoaște. Îl măsoară pe Ioniță. E tot numai mușchi, Ioniță ăsta. Dintr-un pumn te trimite pe lumea aialaltă.

— Da' pe fata lu' Angelescu o știi?... Mișto gagică ! Am cobzărit cu ea. Am vorbit și cu o fată de la voi de pe Giulești. Stătea pe Arțarului... Nu era nimic de capul ei. Era să mi-o tragă unii de-acolo... Făceam cărăușie pentru unul. I-au murit ăluia caii și am întins-o incoa'... Sînt mare furnalist... Firuță mai are cafenea pe Giulești ?

— I-a închis-o de mult. Aud că-i aici. Are-o băcănie sau nu știu ce, aici în Hunedoara.

— Băcănie ? Apăi îl știu, fraților ! Mi se părea mie cunoscut negustorul ăla ! Îl știu !

Toți se uită cu interes la Răduș. Nu-i bine să te pui cu ăsta, nu prea știe de glumă. Bravo lui ! Neagu Mircea s-a trinit pe un pat. Îl fixează dușmănos pe Răduș.

— Eu sînt aici din '45, continuă Ioniță. Sînt ghiftar. Imping toată ziua la care cu minereu. Grea muncă... Se vorbește c-o s-o mecanizeze. Ar fi o treabă bună... E și-un văr de-a lu' Tudose pe-aici. Tudose camionaru'. S-a însurat. Are cameră-n oraș.

Ploieșteanul omoară cu piciorul o ploșniță. Jan șoferul se scarpină. Neagu Mircea nu-și ia ochii de la Răduș.

— Ți-e foame, frățioare ? întrebă Bozolan. Ai mîncat ceva?... Aveți, mă, ceva pe-aici ? Ia vezi, Ploieștene, fă rost de ceva haleală. Răduș spui că te chiamă ?

— Da.

— Știi că mi-ai plăcut. L-ai abțiguit bine. Merita !

Ploieșteanul a făcut rost de niște brinză. Răduș mănîncă.

A sunat dudu de unsprezece. E unsprezece noaptea. Au început să vină la culcare cei din schimbul doi. Răduș e prezentat tuturor. Se povestește cu amănunte bătaia. Discuțiile nu se încheie decît după miezul nopții.

Răduș nu poate să adoarmă. Îl ține treaz mirosul de-aici, foșnetul paielor. Se răsuțește într-una în pat.

Mult mai tirziu i se pare, deodată, că aude pași. Se uită atent în jos. E Ploieșteanul. Operează. Scoate din buzunarul pantalonilor lui Răduș portofelul și pleacă tiptil înapoi la patul lui. Răduș n-are mare scofală în portofel : cîțiva lei.

În cabană arde doar un singur bec care dă o lumină slabă de opaîț. Răduș se ridică într-un cot. Îl vede pe Ploieștean cum ascunde portofelul în saltea unuia pat vecin, rămas liber.

Răduș stă mult pe ginduri.

„Ce să fac ? Să mă duc să-l iau de giț, să-i dau vreo două ? Totuși e băiat simpatic Ploieșteanul ăsta. De nu era el dormeam în gară. Și nu-mi poartă nici pică fiindcă l-am pus jos. Poate cu gîndul ăsta să mă fi adus aici, ca să mă fure ? A și găsit clientul !“

Se dă jos din pat încet, să nu-l trezească pe Costică Bucătaru care doarme dedesubt. Pornește pe virfuri spre patul unde a ascuns Ploieșteanul portofelul. Îl ia. Tot pe virfuri se duce la patul Ploieșteanului. Acesta s-a acoperit tot cu pătura și începe să sforăie.

Răduș ridică pătura și-i șoptește :

— N-am mare scofală în el. Dacă ai nevoie, facem pe din două... Pe rabla asta de portofel nu dă nimeni nimic.

Ploieșteanul sforăie mai departe.

— Hai, nu te mai fă că dormi ! — îl zgîlție Răduș.

— Ce, ce s-a-ntimplat ? S-a făcut ziuă ? întrebă, ca trezit din somn, Ploieșteanul.

— Astimpără-te ! Crezi că sint vreun fraier ? Dacă-ți place portofelul, ți-l împrumut !

— Ce portofel, frățioare ? Eu am dormit ! Pricepi ! ? Acum m-am trezit.

Din fundul cabanei se aude o voce :

— Ia mai lăsați, bă, gălăgia !

Ploieșteanul se ridică în capul oaselor.

— Du-te, frățioare, și te culcă. Mîine la treabă, și să nu-ți fie frică. Aici nu se fură. Pricepi ?

Nu mai zice nimic Răduș. Se duce înapoi la patul lui. Ia pantalonii, pantofii, toate lucrurile, le face pachet și, cu ele subțioară se urcă în pat. Le bagă sub pernă. Așa e mai sigur.

Răduș nu poate să se învețe cu mirosul greu de D.D.T. Stă lungit în pat și numără ochiurile de la ferestre : patruzeci și opt. Numără și paturile : treizeci. Din tavan îi cade pe față o ploșniță.

Dintr-un pat de lingă geam se dă jos cineva. Lui Răduș i se pare că e Chelie. Se uită mai bine. E geamgiul, se duce la căldare. Bea apă direct din căldare : o fi mîncat pește sărat.

Afară șuieră o locomotivă. Răduș închide ochii. Chelie înfige cîrligul și un sac se rostogolește pe panta terasamentului. Înfige iar cîrligul. Un om sare din tren. Apoi altul. Unul din ei rămîne jos.

Răduș deschide ochii. Nu e nici o locomotivă. E într-o sală mare. Pe o scară, la o masă lungă, niște oameni îmbrăcați în negru. Pe masă, o cruce. Sînt judecătorii. „Tu ai făcut cîrligul ?“ Răduș se scutură. Judecătorii au dispărut. E la cabană.

Intr-un tirziu, a adormit.

A ZBURAT PUIUL CU AȚA...

— Scoală, frățioare, s-a făcut ziuă !

Răduș se întoarce pe partea cealaltă. Ploieșteanul ride de el. Îi cheamă pe Ioniță și pe ceilalți.

— Ia veniți încoa' ! Nea Stelian și-a pus pantofii și hainele sub pernă. E huidumă ! Pricepi ?

Răduș doarme mai departe. Ploieșteanul se urcă în patul lui Costică Bucătaru și îl trage pe Răduș de picior. Ioniță strigă la Ploieștean :

— Lasă-l, mă, să doarmă ! Nu intră azi în „șut“. Nici nu s-a angajat.

Neagu Mircea injură. Îi spune geamgiului :

— Așa de mîna mea moare. Nu-i iert eu pumnii ăia ! De nu-i scot mațele, să pic aici pe loc. A avut noroc cu Ioniță aseară ! Dacă nu se băga malacul, îl ștergea mă-sa din cartea de imobil. Da-l prind eu la îngheșuală...

Geamgiul se spală. A luat apă în gură, și din gură toarnă în palme. Neagu Mircea se uită la Răduș și scrișnește din dinți.

— De ce nu te speli, mă, la baie ? strigă Ioniță la geamgiu.

— Păi ce, mă spal ? Ce, e simbătă ? Dau cu puțină apă să-mi fugă somnul.

— Dacă te prind că te mai speli în dormitor, o iei din loc de-aici. Geamgiul se șterge cu un colț al cearceafului pe miini și pe față.

S-a făcut ziuă. Răduș vorbește în somn. Cei din schimbul doi dorm și ei buștean. Poți să tai lemne pe ei.

Neagu Mircea pornește cu geamgiul spre uzină.

— Îi pun pătura-n cap lu' ăsta cît de curînd!

Geamgiul îl întărită :

— Da' ți-a tras-o!

S-a luat și Ploieșteanul după ei :

— Dac'aș fi în locul tău, m-aș zgîria pe ochi. Pricepi? Să te bată ăla!?

— Il sminteam dacă nu se băga aiuritul ăla de Ioniță.

— Are cuțit la el! Pricepi? Îi dă înainte Ploieșteanul. Și e depe Grand.

— Păi eu n-am cuțit, mă? se miră intunecat Neagu și scoate din buzunar un șis. Ia uite!

Geamgiul îi dă Ploieșteanului un ghiont.

— De unde știi, mă, că are cuțit? I-ai umblat în buzunare!

— Eu să-i umblu în buzunare? Mă iei drept altul! Pricepi?

*
* *
*

Au început să vină la cabană cei din schimbul trei.

— Măi, Grecule, cîte ghifte ați băgat, mă?

— Douășpe!

Răduș s-a trezit. „Ce-or fi alea ghifte?“ Se ridică în capul oaselor, ascultă la ghiftarii care vorbesc.

A făcut ochi și Costică Bucătaru. Scoate de sub pernă scrisoarea și se uită la ea : nu i-a luat-o nimeni. O pune la loc.

Ghiftarii care au ieșit din schimb își caută în cufere după slănină și ceapă. Își completează micul dejun.

Răduș controlează cămașa și pantalonii. Nu găsește nimic. Își trage pantalonii. Coboară la Costică Bucătaru.

— Bună dimineața!

— Am onoarea!

Costică Bucătaru îi întinde mîna.

— Am impresia că nu ne-am cunoscut personal. Costică Bucătaru.

— Marin Răduș... Unde găsesc niște apă de spălat?

O locomotivă veche alimentează baia improvizată într-o baracă de scînduri. Se spală amîndoi.

— Pot să-mi las și eu pe-aici pe undeva valiza asta? Să nu mă mai car cu ea prin oraș?

Costică Bucătaru își scoate din ladă o cămașă. E o cămașă nouă. O îmbracă pe cap fără să-i descheie toți nasturii.

— Las-o aici! Nu ți-o fură nimeni — îi răspunde într-un tîrziu lui Răduș, și trage de subt saltea pantalonii de sărbătoare puși acolo la călcat. Îi scutură de paie.

Costică Bucătaru își șterge pantofii cu o pătură. Pe lîngă Răduș e boier. Cămașă nouă, pantofi noi, pantaloni la dungă.

— Merg și eu în oraș, spune Costică. Te duc pînă la biroul de angajări. Da' mai întîi mergem la cantină. Trebuie să-mi aranjez o întîlnire pentru diseară... Hai!

Răduș, ca să fie mai sigur, ia valiza cu el.

— Lasă, măi frate, valiza aici... Dă-o-ncoa'! Răspund eu!

Au ajuns la cantină.

— Eu aștept afară pînă mănînci, propune Răduș.

— Vino cu mine, îți fac eu rost de-un bon de masă.

Cantina e plină. La ușă cere cartelele o fată grasuță, îmbrăcată într-un halat alb. Il oprește pe Răduș :

— Cartela, tovarășe!

Costică Bucătaru îi face cu ochiul.

— E la mine cartela! și-l trage pe Răduș după el.

Se așează la masă. Costică Bucătaru și-a pus scrisoarea la îndemână, sub farfurie. O strigă pe fata care servește :

— Jeni! Jeni!

Fata vine lângă el. Costică îi spune ceva la ureche și-i dă scrisoarea. Fata o ascunde în sân. Servește repede, nerăbdătoare. Le dă două căni și două sferturi de pâine. Pe urmă fuge în bucătărie să citească scrisoarea.

Au terminat de mâncat.

— Mergem în oraș?

— Mergem! aprobă Costică Bucătaru și se uită spre ghișeu.

Jeni nu se vede. Probabil tot mai citește scrisoarea.

O pornesc spre strada gării. De o parte și de alta a străzii înguste și înoroiate, se înșiră case mici, toate la fel. Rar vezi o casă mai înaltă; cîțiva avocați au clădit aici, pe strada gării, ca să fie mai la îndemână țaranului care venea de la sat să se judece. Doar casele lor dacă sînt mai arătoase. Cît vrei găsești pe strada asta noroi. Toate casele sînt stropite cu noroi. Mașinile care trec în viteză, împroașcă cu noroi pereții și trecătorii.

Deși e foarte de dimineată, pe terenul de fotbal e antrenament. Fotbaliștii Hunedoarei vor să intre în divizia B. Trecătorii se opresc și se uită peste gard. Se opresc și Răduș cu Costică Bucătaru.

— Ala-i Bundic. Ala care trage acum! Știi ce șut are? Il vezi pe ăla cu chiloți albi? L-au adus de la București. E Coprol. Ai auzit de el. Țsta ar putea juca și-n divizia A. Hai, mergem...

Tocmai a venit în gară un tren de la Simeria. Din spatele gării se văd ieșind o mulțime de oameni. Merg spre oraș.

Melencioaia își împinge grăbită de-a lungul străzii căruciorul cu bomboane. Se duce la gară și-a întîrziat. Are bomboane, grămezi de mere și gogoși făcute de ea pe plită. Merele nu se prea vînd. Nici bomboanele. În schimb gogoșile se vînd. Le cumpără moldovenii.

Răduș și Costică Bucătaru trec pe lângă Melencioaia. Din susul străzii vine spre ei un zugrav cu căldări pline de var și cu niște bidinele în ele.

— Ți-a ieșit cu plinul, comentează Bucătaru.

Răduș dă din umeri.

Un băiețuș țîrăște după el un pulverizator de D.D.T. cu pompă și furtun. Trece și un dulgher, cu fierăstrăul pe umăr, cu tesla și rindeaua în mînă. O femeie împinge un cărucior de copil stropit cu noroi. Și copilul dinăuntru are noroi pe față.

Au ajuns în centru.

— Uite, colo e biroul de angajări... Eu mă duc puțin prin piață. Ne întîlnim diseară la dormitor.

Biroul de angajări e într-o fostă circiumă. Cele două odăi sînt pline de oameni. E cald, miroase a sudoare și a D.D.T. Funcționarii nu mai prididesc. Comisia medicală are de lucru. Oameni dezbrăcați pînă la brîu așteaptă să intre la vizita medicală. Așteaptă și Răduș.

Furnalele duduie. In jurul lor se învîrtește furnicar de oameni. Dau furnalelor să mănînce minereu și cocs. Nu mănîncă singure furnalele, cu toate că sînt mari. Trebuie să le bagi în gură ca la copiii mici. Nu le dai să mănînce, nu mai trăiesc. Ca oamenii!

— Minereu! Minereu!

— Haideți cu cocsul mai repede!

Un furnal mănîncă la o masă patru care de minereu și patru de cocs. O masă din asta se cheamă ghiftă. Cu cît îi dai furnalului ghifte mai multe, cu atît îi face și el treabă mai bună. Tot ca oamenii.

— Cîte ghifte a băgat, mă, schimbul trei? întrebă moș Marin Toacă.

— Unșpe ghifte.

Furnalul poate să înghită mult mai multe. Se lasă îndopat ca o gîscă

— Unșpe ghifte.

— Unșpe!

Moș Marin Toacă se miră nemulțumit. Numai unșpe?

— Bă, derbedeilor de București, voi puteți mai mult, dară! Nu numai unșpe!

Un car cu minereu are aproape o tonă jumătate. Minereul se încarcă cu lopata. Căruciorul e înalt. Ridici lopata încărcată cu minereu la un stat de om. Tremură carnea pe tine. Scuiți în palme, ridici iar lopata. Intră lopeți multe într-un car. Ți se roșește și ți se bătătorește podul palmelor. Te doare mijlocul. Te dor vinele gîtului. Pe urmă trebuie să împingi carul încărcat de la grămada de minereu pînă la gura furnalului. Pui umărul. Te opintești. Mai rău ca la galere.

Localnicul are lîngă el traista cu slănină. Lasă lopata jos și taie cu brișca slană și pită. Derbedeul de București n-are traistă cu merinde. Nici Ioniță Bozolan n-are. Nici Ploieșteanul, nici Dănilă, nici Lungu, nici Coca, nici Dumitrașcu, nici Neagu Mircea. Nici-un golan de București n-are traistă. Perenceag, administratorul cantinei, le trimite cîte o bucată de slănină rîncedă, verde și mică. Derbedeul o înfige într-o țepușă și-o perpelește la foc, să-i alunge mirosul.

— Sînt puține ghifte, moș Marin Toacă?

— Puține, dară!

Derbedeii se uită la moș Marin Toacă. Le ghiorăie mațele de foame.

— Și slănină e puțină.

Furnalele duduie de parcă ar vrea și ele să mănînce mai mult. Și furnalelor le e foame, și ghiftarilor.

Neagu Mircea stă rezemat în lopată. N-are poftă de lucru. Numai la bătaia pe care a mîncat-o aseară de la Răduș se gîndește.

Moș Marin Toacă, maistrul de schimb, se învîrtește printre ghiftari. Supraveghează încărcarea.

— No, acu de ce stai?

— No, fiindcă așa vreau! îl imită Neagu.

Moș Marin Toacă bagă mîna în buzunar. Scoate o bucată de hîrtie și un ciot de creion.

— Apoi dumitale cum îți zice?

— Neagu!

Marin Toacă se întoarce cu spatele la Neagu. Se face că-i notează numele.

— Neagu, zici?

— Neagu.

— De mâine ești concediat !
 — Pînă una alta, învoiește-mă dumneata. Am treabă la policlinică.
 Mi-e cam rău.
 — Bine, du-te. Și-auzi ! Să spui acolo să te vindece bine că-i concediez. Hai, meri-n treaba-ți. Dimineață să te prezinți la lucru.
 N-are nici pe dracu Neagu Mircea. Nu-i bolnav. Ba are o boală. Are boală pe Răduș. De ce s-o fi învoit ? Unde s-o duce ?...

* * *

— Ce meserie cunoști ?
 — Lăcătușerie !
 — Calificat ?
 Răduș scoate carnetul de lucrător și îl întinde funcționarului de la biroul de angajări. Funcționarul se uită la carnet. Vorbește ceva cu alt funcționar și se întoarce spre Răduș.
 — Fișa medicală ai complectat-o ?
 — Da.
 — Te-a văzut doctorul ?
 — Văzut !
 — Te dăm la Construcții Metalice. Te duci chiar în schimbul doi. După masă. La Construcții Metalice. Te prezinți la maestrul Vilcu. La trei ești acolo. Uite chiar acum îl anunț la telefon că-i trimit un calificat... Ia-ți legitimația. Intri pe poarta numărului unu'.

Răduș trebuie să fie la lucru abia la trei. Mai e pînă la trei. Cu foaia de angajare în buzunar, o pornește prin oraș. E o zi de primăvară. S-a încălzit bine. Rar mai vezi pe cineva cu căciulă. Cerul e limpede. Doar fumul îl mai pătează pe-alocuri. Stă puțin pe cer, și pe urmă se risipește. Răduș se uită la vitrine.

În ușa frizeriei lui Pal a ieșit o frizeriță să ia aer. Moarcăș, șoferul e pilit. O ciupește de sîni în văzul oamenilor. Frizerița ride. Îi dă mîna la o parte. Șoferul o ciupește iar și-i face cu ochiul.

— Vii diseară !

Fata în halat dă din cap.

— Viu, da' nu mai bei.

Răduș s-a oprit lîngă ei. Nu-i frumos să ascuți. El ascultă. E a dracului de drăguță frizerița.

Orașul e tăiat în două de un pîrîu, Cerna. Podul care face legătura între cele două părți ale orașului geme de lume. S-au topit zăpezile la munte și a venit Cerna mare. Odată la trei-patru ani vine Cerna mare. Apa aduce bîrne, oi înecate, cotețe, albi. Răduș stă și se uită la Cerna întăritată. În cele din urmă dă din cap și pleacă.

Orașul nu-i mare. În două ceasuri l-ai ocolit. Pînă la trei mai e. Abia la trei intră Răduș în schimb. Sînt cîteva luni de cînd n-a muncit. O să fie greu. „Dacă era bună munca, o lua boierii.“

Într-o cîrciumă cîntă niște lăutari. Răduș intră înăuntru și cere țigări.

— Allo ! Măi acesta ! Ia fă-te încoa' !

Răduș întoarce capul. Îl vede la o masă pe Neagu. E amețit. „Dracu' m-a pus să intru aici după țigări ?“

— Ia vino, mă, încoa'.

— Ce vrei ?

— Hai să bei o țuică cu mine. — strigă spre negustor : — Mai dă o litră și un țoi.

Cîrciuma e plină de fel de fel de oameni: țărani în ițari, furnaliști în salopete, precupeți cu saci în care au adus marfă. Răduș stă puțin la-n-doială. Nu-i arde de scandal. Neagu s-a ridicat să vină la el. Se duce la masă. La masă cu Neagu e și Ciurel, țiganul.

Ciurel nici n-a băgat de seamă că le-a venit un musafir. E ocupat. Se ceartă cu un bețiv care picotește cu capul pe masă. L-a făcut ăsta mai înainte țigan.

— Să mă facă pe mine țigan, auzi! Să intru chior în pămînt, dacă nu te sparg!

Ciurel se duce la lăutar și îl ia de gît. Il pupă.

— Să-mi zici mie una ca la ușa cortului...

Lăutarul începe o țigănească. Ciurel o joacă mărunt în vîrfuri.

— Haida, na, na, dă-i așa...

S-a mai sculat de la masă un bețiv și a venit și el să joace. Asta îl întărită pe Ciurel. Ii dă mai cu foc. Se lasă pe vine, se ridică. Nici celălalt nu rămîne dator. Lăutarul a obosit. Dar Ciurel joacă într-una. Abia acum s-a înfuriat.

Neagu îl sărută pe Răduș. Ii dă să bea cu sila.

— Să moară mama, dacă n-am fugit de la lucru din cauza ta.

— Din cauza mea?

— Da, mă zmecherie, din cauza ta. Ai dat în mine și n-ai halit-o...

În viața mea n-am mîncat bătaie de la cineva. Și scandaluri am făcut. Că sînt din Tei. Ia uite-aici.

Neagu scoate din buzunar un cuțit. Il înfige adînc în masă. Ii apasă prăselele cu arătătorul pînă-l face arc. Pe urmă îi dă drumul. Cuțitul vibrează.

Răduș se uită cînd la Neagu, cînd la cuțit. S-a întors și Ciurel la masă. Trage cuțitul din masă și-l bagă în buzunar. Abia după aceea dă cu ochii de Răduș. Il întrebă pe Neagu:

— Țasta cine e?

— Nași-miu!

Ciurel toarnă țuică în pahare. Toarnă și pe jos. Ii tremură mîna.

— Noroc... Cum naș? Cum naș, mîncă-te-aș?

— Țasta-i ăla de-aseară.

— Cu bătaia?

Ciurel lasă paharul jos. Se uită la Răduș. Scoate cuțitul.

— De ce-ai dat, mă, în ăsta?

Neagu îi ia cuțitul din mîna.

— Ia, nașule, bea, zice Neagu. Nu-ți fie frică. Să moară mama, dacă se atinge cineva de tine. Lasă-l, Ciurele.

Ciurel scrișnește din dinți. Pe urmă bagă mîna în buzunar, scoate bani, se uită la ei. A uitat de Răduș. Vorbește singur.

— Am avut și eu o ambiție. Am plecat de lingă țiganca mea. Am vrut să mă fac boier. Iaca, am vrut să mă fac boier. Să mor în ocnă, dacă n-am vrut să mă fac boier, și tot țigan am rămas.

Neagu l-a prins pe după umeri pe Răduș și l-a sărutat. Au mai închinat cîte un țoi. Acum se uită amîndoi la Ciurel care-și răstoarnă buzunarele pe masă. Rîd de el.

— Cum ai vrut, mă, să te faci boier? se interesează cineva de la altă masă.

— Am avut ambiție să-mi cumpăr haine boierești. Să mă duc la țiganca mea, înțolit mișto, cu cravată, să nu mă mai cunoască țiganii. Am boală mare la cravată.

— Ești însurat, Ciurele ? întrebă Răduș.

— Sînt, mînca-te-aș. Am și-un puradel, să-mi trăiască. — Vintură banii de pe masă. — S-a dus ambiția. S-au dus banii care i-am strîns pentru țoale. Asta-i a treia oară că beau banii de țoale. S-au dus! Negustorule, mai dă aici niște rachiu. Uite banii. Ia-i. Fă-ți tu haine, negustorule. Bă ăla cu vioara, hai încoa'! Să-mi zici tu mie *Tarapanaua*.

Lăutarul scoate sacizul din buzunarul de la vestă. Dă pe arcuș.

— Eu îți zic, dar pe ce ? Pe veresie ?

— Îi dă Ciurel o mînă de bani.

— Ține aici. Aștia-s din banii de cravată.

Lăutarul cîntă tarapanaua. Ciurel începe domol, în virfuri și-n călcie. Pe urmă se infierbîntă. Îi merg picioarele ca o sîrlează. Se așează în genunchi, și bate fierul pe o nicovală închipuită. Dă cu pumnul în arătătorul întins. Întoarce degetul cum întoarce fierarul bucata de fier. Se scoală în picioare. Pune mîinile în șolduri și dă-i. Lăutarul îi zice cu foc. Pune suflet. Ciurel își șterge nădușeala de pe față cu mîneca salopetei și joacă înainte. Pîrîie dușumeaua negustorului. Negustorului îi pare bine. Gălăgia aduce clienți.

În cele din urmă Ciurel obosește. Se așează pe un scaun. Îl trage pe lăutar lingă el.

— Să-mi zici tu mie una de ocnă. Asta o știi ?

Și cîntă la urechea lăutarului :

Pabar debla Dunărea...

— N-o știu, să mor dac-o știu.

— Atunci ține-mi mie secunda.

De focul banilor și al hainelor boierești se pornește Ciurel să cînte pe țigănește. S-au dus ambițiile. Tot țigan a rămas.

Neagu îi mai toarnă un țoi lui Răduș.

Ciurel a uitat din cuvintele cîntecului. Îl lasă pe viorist să cînte singur. Îl trage pe Neagu spre el, se apleacă la urechea lui.

— ăsta spui că te-a bătut ?

Neagu dă din cap și-i face cu ochiul.

— Să dau cu tîrnăcopul în sare, dacă nu-l spintec.

— Lasă, mă, că mă răfuiesc eu cu el. Pe mine nu m-a bătut încă nimeni.

A prins achiu și Răduș. Din banii pe care-i mai are, cere și el o litră de țuică. Ce-i rămîne, dă lăutarului.

— Da' știi ce să-mi cînți ? „A zburat puiul cu ața.“

Plînge vioara în mîna țiganului. În cîrciumă s-a făcut liniște.

Cîntă și Răduș :

Pleacă puiul de la mine
Tuturor le pare bine,
Numai mie-mi pare rău,
C-a fost puișorul meu.

Negustorul a rămas cu pîlnia în mînă. Ascultă la Răduș. Un bețiv duce la gură degetele de la o mînă făcute mănunchi și le sărută. Neagu îi șoptește lui Ciurel :

— E ocnă mare și ăsta. Nu-l mai bat.

Răduș cîntă :

A zburat puiul cu ața,
Cînd a fost frumoasă viața.

Puișorul meu iubit,
Stai la noi dac-ai venit.

.

Lăutarul cîntă într-una. Acum îi cîntă pe gratis lui Răduș. De la mesele vecine au venit cîteva litre cu țuică.

Cîntă și Neagu „La șalul oel negru“.

Răduș bagă mîna în buzunar după țigări. Dă peste o hîrtie. O scoate : o legitimație de la uzină. Iși aduce aminte că la trei trebuie să se prezinte la lucru.

— Care-aveți un ceas ?

Un ceferist care asculta și el cîntecule, lăsă paharul jos și-și scoase ceasul.

— Trei fără zece.

— Trei fără zece ?

Răduș fuge spre uzină. Dar nu drept. Lumea se uită după el. A ajuns la poarta uzinei. Îi arată portarului legitimația. Portarul n-are timp să-l vadă mai bine. La ora asta intră schimbul doi, trec pe lîngă el sute de muncitori. Răduș întreabă pe cineva unde-i secția Construcții Metalice. Omul îi arată. Lui Răduș i se pare că i-au răspuns doi oameni. Dar nu e decît unul.

De data asta și furnalele sînt parcă mai multe. Și nu stau locului, se învîrtesc. La dracu', ce-i asta ? De ce se învîrtește pămîntul cu el ? Adică pămîntul trebuie să se învîrtească. Dar nu în halul ăsta !

Atelierul de Construcții Metalice e în mijlocul uzinei. Răduș umblă multă vreme pînă să ajungă acolo.

Intră clatinîndu-se pe poarta deschisă. Dar ce-i asta ? Răduș a înțepe-nit locul. Se clatină și se uită în sus. Două fete gemene manevrează două macarale. Răduș se scutură. Nu, e numai o fată și numai o macara. Dar ce macara poate să fie asta care transportă un vagon ? Un vagon, cît e el de mare, luat de ghiarele macaralei și plimbat cum ai plimba o jucărie. Răduș se freacă la ochi dar macaraua nici nu se mai mărește, nici nu se mai micșorează. Atelierul în care a învățat el meseria era mic. Nici vorbă de așa macarale... În partea cealaltă a atelierului se mișcă o altă macara. Asta e și mai și. A luat pe sus corpul unei locomotive.

„Ce oameni or fi ăștia care lucrează aici ?.. A, uite ! Sînt la fel ca mine, nu sînt mai ai dracu' !“

Chiar în fața lui un ținc — lui Răduș i se pare cu mult mai tînăr decît el — manevrează un pistol pneumatic. Strigă și face semne spre un alt ținc care stă la gura unui cuptor. Al doilea ținc scoate cu cleștele din cuptor un nit încălzit la roșu și-l aruncă la picioarele celui cu pistolul. Acesta a lăsat pistolul jos, a luat nitul dintr-o mișcare într-un clește și-l viră într-un schelet de vagon care trebuie nituit. Pe urmă pune pistolul pe el.

Răduș se uită să vadă ce ispravă mai fac cei doi ținci. Nituitorul țipă iar la cel de la cuptor. Acesta aruncă alt nit. Nituitorul a lăsat pistolul jos și potrivește nitul. Lui Răduș i-a venit o idee. Face doi pași, se apleacă. Gata : pistolul e în mîinile lui. Îl așează pe capul nitului, apasă pe întrerupătorul de aer comprimat. Pistolul începe să piriie. Pîriie ca o mitralieră. Tremură mușchii pe Răduș. Răduș se uită în jur să vadă dacă e atent cineva, dacă vede cineva ce face el acum : nituiește cu pistonul pneumatic ! Dar în afară de stăpinul pistolului nu se uită nimeni la el. Nu s-a întimplat nimic neobișnuit. Numai lui Răduș i se pare totul neobișnuit.

— De ce aruncă nitul ? De ce nu ți-l aduce aici ? Sînteți certați ?
— îl întreabă Răduș pe nituitor. Limba i se încilcește în gură.

Țincul îi ia pistolul din mână și răspunde zîbind zeflemitor :

— Aruncat face timp mai puțin. Dacă fuge cu el, pin-aici se răcește. Înțelegi ?

Răduș dă din cap c-a înțeles. Se roagă să-l mai lase să nituiască.

— Nu pot, sînt în întrecere cu Papoi. Ieri a bătut cu zece nituri mai mult ca mine. Azi nu mă mai întrece !

— Lasă-l pe Papoi, ăla și mai dă-mi să nituiesc !

— Vezi-ți de treabă, că nu-ți dau. Și du-te de-aici că vine maistrul.

— ..In mă-sa de maistru, dă-mi pistolul să mai bat vreo două.

— Ce, ești turc ? Nu-ți dau nimic. Și să nu mai zici așa de tovarășul maistru că o pățești, auzi ?

Maistrul e chiar în spatele lor. Il apucă pe Răduș de cămașă :

— Dumneata unde lucrezi ?

Răduș se întoarce și se uită la omul în halat.

— Unde lucrezi ? întrebă iar maistrul.

— O să lucrez aici. Dumneata ești șef aici ? Uite hirtia.

Maistrul ia repartizarea. Pe urmă se apleacă spre Răduș și-l miroase. Ii arată cu degetul un afiș colorat. Ii spune nituitorului :

— Ia citește-i ce scrie acolo !

Nituitorul silabisește :

— Pen-tru pre-ve-nirea ac-ci-den-te-lor, se in-ter-zice in-tra-rea în u-zină a per-soa-ne-lor în sta-re de e-brie-ta-te...

— Nu-ți dau voie ! — mișcă din mîini Răduș. — Nu-ți dau voie să spui că sînt beat !

Maistrul îl împinge ușor spre ușă :

— Du-te, măi băiete, du-te și vii miine.

— Dumneata să nu mă dai pe mine afară — se trage înapoi Răduș. — Nu-ți dau voie ! Să nu mă faci pe mine bețiv, auzi ?

— Hai, zău, du-te acasă... — spune într-una maistrul. — Hai, vii miine după ce te-ai odihnit... — și-l apucă strîns de braț să-l ducă pînă la ușă.

Răduș îi dă un brinci.

— Să nu pui mîna pe mine ! Să nu pui mîna pe mine ! — și lovește într-una aerul cu pumnii.

Au sărit cîțiva muncitori. Vor să-l scoată afară cu sila. Răduș se zmucește, îi pune piedică la unul și scapă. Nimereste sub macaraua care ridică acum scheletul unui vagon. Macaragița bate disperată din clopot. Scheletul se balansează în macara.

— Hei ! La o parte !

— La o parteee !

Răduș se uită în sus spre macaragița care țipă la el. Bagă mîna în buzunar și scoate carnetul de lucrător. Il flutură de-asupra capului.

— Eu sînt calificat, strigă spre cabina macaragiței. Auzi ? Sînt calificat.

— La o parte ! Hei ! La o parte !

Cineva îl trage de sub macara. Răduș dă cu pumnii în el.

— Chemați paza !

— Telefonați la pază !

JAN ȘOFERUL ARE NEVOIE DE NIȘTE PADUCHI

— Să te duci în paștele mă-tii de-aici imediat ! țipă Bozolan la administratorul cantinei.

Bucăți de mămăligă făcută din mălai mucegăit zboară pe lângă administratorul cantinei, un ins solid și chel, care, la gălăgia abonaților, a venit în sala de mese.

Ioniță Bozolan sare la el și-l apucă de git. Chelul nu se apără.

— Asta-i mămăligă? răcnește Bozolan.

— Nici porcii nu mănincă tocana asta! țipă un altul și bagă farfuria cu tocană în nasul administratorului.

— Dă cu el de pământ, Ioniță!

— Mușcă-i urechea!

Fetele care servesc au încremenit. De spaimă una a început să plingă. Ploieșteanul se viră și el în grupul care l-a înconjurat pe administratorul cantinei.

— Ești hoț! Pricepi? E un hoț nerușinat, se întoarce el spre ceilalți. Eu am aflat totul. Știu cu cine a schimbat mălaiul. Pricepi? A schimbat mălaiul bun cu ăsta mucegăitul. Și carnea o duce tot la băcănia lui Firuță. Carnea care trebuie s-o gătească pentru noi. Pricepi? Dă-i una, Ioniță.

Numai Costică Bucătaru stă mai departe la masă ca și când nimic nu s-ar fi întâmplat. Jeni e lângă el. O ține de mină. Ii stringe degetele. Se uită în ochii ei.

— Te-aștept diseară.

Jeni trage mina.

— Viu, dar piine nu aduc, c-a fost zi de mămăligă azi. Și Profira nu vrea să vină, zice că nu-i place de Neagu. Că-i prea șmecher. A ciupit-o alaltăieri și ea l-a drăcuit, pe urmă el a injurat-o, așa că nu vine.

În grupul care l-a înghesuit într-un colț, administratorul cantinei se scuză, vinăt:

— Așa l-am primit de la depozit. Mucegăit.

— Cum l-ai primit așa? sare Ploieșteanul. Te-au văzut oamenii când l-ai schimbat. Pricepi?

— Ia telefonați, mă, să vină cineva de la sindicat, face ordine Bozolan. Acum să-l dea afară. Dacă nu, ne facem dreptate singuri.

Un moldovean recunoaște în administratorul cantinei pe voinicul din tren, chelul care a spus că la Hunedoara nu se găsește de lucru.

— Asta e mare hoț! își dă el cu părerea.

A venit un activist de la sindicat.

— Ce s-a întâmplat, tovarăși?

— Să ne schimbați administratorul, spune Bozolan calm dar fără să-i dea drumul chelului. Gustă și dumneata din mămăliga asta. Tragem opt ore la furnal de ne ies ochii din oap și dumnealui face negustorie cu mincarea noastră?! Acum să-l schimbați.

— Aveți răbdare, tovarăși. Nu putem să-l dăm afară așa. Trebuie să facem cercetări.

— Faceți cercetări după ce îl schimbați.

Scandalul de la cantină s-a terminat târziu, după nouă seara, când s-a anunțat numele noului administrator.

E întuneric. Doar la intrarea barăcilor arde cite un bec. Pe locul viran din spatele cabanelor s-au aprins focuri. Pilcuri, pilcuri, tinerii prăjesc la flăcări slănină și bucăți de mămăligă. Imbrăcați în maiou și în chi-loți, ori în salopete, derbedeii stau de vorbă, spun bancuri. Bozolan își curăță bocancii de noroi cu o surcea. În dreptul barăcii nr. 1, s-a încins o bîză. Se dă cu năduf. Pe o bancă, un tinăr cu ochi bulbucăți și părul buclat cîntă din muzicuță o romanță și privește spre jumătatea de lună.

— Neagule! Care l-ai văzut, mă, pe Neagu?

— E-n formă. S-a-mbătat cu Ciurel.

Dinspre uzină se aud duduitori ca de compresoare. De aici de la barăci, se vede toată uzina mii și mii de lumini. De peste tot sar în aer steluțe. Se golesc cuptoarele — sar scînteii, trec spre Batagă vagoane încărcate cu zgură fierbinte — sar scînteii și din vagoane. Uzina arată de parcă ar fi un pom uriaș de Crăciun. Un pom de lumînări, cu steluțe.

În fața barăcii nr. 1 biza continuă

— Nu mai da, mă, așa, că-l omori.

— Intri și tu acum în biză... Ia fă-te... Tu ai dat.

L-a ghicit. S-au schimbat. Cel care a stat pînă acum, se pregătește să-și scoată pîrleala. Își face loc. Păzea!

Muzicuța a dat-o într-un tangou.

De ce nu vii cînd castanii înfloresc ?

De unde să vină ? De la București ?

Cîțiva s-au apucat să danseze.

— Sîmbătă mergem la Straus, la bal ?

— Mergem.

Pe bancă, lîngă cel cu muzicuța, s-a așezat un derbedeu din cabana șmecherilor. S-a dezbrăcat de cămașă și, în timp ce ascultă tangoul, caută la incheieturi după păduchi. N-a mai găsit de mult. Dar caută mereu. Așa s-a obișnuit. De la nouă ani, cînd a murit maică-sa și-a rămas pe drumuri, de-atunci are Vegetarianul — că așa îi zice — păduchi.

E slab Vegetarianul. Sînt numai oasele de el. Dacă au supt zece ani păduchii singele din el !

După ce a murit maică-sa, a fugit de-acasă. Se incurcase taică-su cu o femeie, el n-a vrut să-i zică mamă, taică-su l-a bătut. Atunci s-a hotărît să fugă. L-a găsit un unchi vagabondind prin gară. L-a dus acasă. L-au spălat, l-au îmbrăcat. Taică-su l-a luat de-oparte și i-a spus cu frumosul că femeia e ca și mama lui, că o să aibă grijă de el ca de copilul ei... După o vreme iar a fugit. Se certau toată ziua din pricina lui, că nu vroia să-i spună mamă.

A făcut de toate : a vîndut ziare, a fost hamal în gară. Într-o vreme s-a statornicit în Obor, hamal în piață. Ani de zile a trăit numai cu fructe și cu zarzavaturi : cartofi, morcovi, roșii, castraveți, ridichi, după sezon, ca vegetarienii. De-acolo i se trage și porecla.

La Hunedoara a venit de cîteva luni. L-a adus unul care are camion. I-a tot promis c-o să-l facă șofer. Încărca pămînt, var, cărămidă. Muncea Vegetarianul de dădea în brinci. Pînă s-a îmbolnăvit și n-a mai putut lucra. A zăcut un timp în mașină. Pe urmă patronul s-a plictisit de el și l-a dat jos. A găsit altul mai zdravăn să-i muncească. Vegetarianul s-a pomenit în spital. L-au oprit acolo la administrație. Nu i-a plăcut, el voia să ajungă șofer. S-a angajat la garajul uzinei. E ajutorul lui Jan.

Cum n-are ce face, se dezbracă de cămașă și caută păduchi. În nouăsprezece ani, cît a trăit, asta a învățat.

În cabana șmecherșilor se comentează evenimentul cel mai important al zilei : beția lui Răduș.

— Ce zici, bă, de zmecherie ăsta ? S-a dus din prima zi beat la lucru. Face urît cînd e beat.

— Da' ce-a făcut, mă ? se interesează Ioniță care și-a terminat de curățat bocancii și s-a întors în cabană.

— A! Chestii mari! L-a bătut pe maistrul Vilcu de la Construcții. Nu-l mai primesc ăia la lucru. Il înhățase doi de la pază să-l ducă la poliție. Dacă nu eram eu cu Blujdea, îi lua ăia măsura acum.

— Trebuia să-l lăsați, să se învețe minte.

— Cum să-l lași, mă Ioniță? Se poate? Oameni sîntem... Ia uite-l cum doarme ca scăldat!

Jan șoferul mătură în dreptul patului în care doarme el. După ce termină, îi întinde vecinului mătura:

— Ia mătura, Dumitrașcule, servește-te! Dă-i puțin și pe sub patul tău, că nu cere bani.

— Vezi-ți, mă, de treabă. Lasă gunoiul acolo. Să se cunoască că trăim! Curățenia la spital! Acolo e nevoie de ea!

Jan își netezește pătura. Se uită scirbit la Dumitrașcu.

— Măi Ioniță! se întoarce spre Bozolan. — Ar trebui să ne punem cu parul pe ăștia că le pute urma, nu vezi?

— Treaba lor. Dacă s-au învățat să trăiască așa, n-au decît. Tata zicea...

— Lasă-l pe tat-tu, că pînă una alta pe noi o să ne mănînce păduchii de vii.

Ioniță se răsucește în pat. Geme patul sub greutatea lui.

— Numai să găsec un păduche pe mine și le-arăt eu lor!

Jan a rămas cu privirile pironite pe Ioniță. „Dacă ar fi ăsta responsabilul cu curățenia, ar face treabă“.

— Ioniță, hai mă să te alegem șeful cabanei, se roagă Jan. Că ne facem de rîs. Ai văzut ce zicea și tovarășul Pătrău. M-am întîlnit și astăzi cu el. Ci-că să mă ocup eu de curățenie. Dar pe mine nu mă știu ăștia de frică. Zău, mă, numai tu ești bun!

— Lasă-mă, de asta-mi arde mie? — și îi întoarce spatele lui Jan.

Jan nu mai spune nimic. Se gîndește. Il judecă în gînd pe Ioniță. „Lasă că-ți arăt eu ție!“ se ridică deodată. I-a venit o idee.

Iese din cabană să-l caute pe Vegetarian. Nu-l găsește. Aleargă pînă la dormitorul moldovenilor. Se duce la un grup.

— Măi fraților, am nevoie de vreo doi-trei păduchi. Care vrei să mi-i împrumuți pentru un ceas?

Moldovenii se uită buimăciți la Jan. Păduchi împrumut!

— N-aveți, mă?

— Am avut! Ni i-a omorit de-de-te-ul.

Jan merge din grup în grup. A găsit la un țigănuș abia venit din Bîrlad. I-a dat ăsta doi pe cinci țigări bucata. Cînd a văzut că are nevoie, n-a vrut să lase mai ieftim.

Cu păduchii în podul palmei, Jan fuge spre cabana șmecheroșilor.

Ioniță e tot în pat. Picotește. Jan se așează lingă el. Într-o mîină ține un păduche și într-o mîină altul.

— Ce părere ai, Ioniță, de ăsta? arată spre Răduș care s-a tolănit așa îmbrăcat, de-a curmezișul patului.

Ioniță nici nu se uită într-acolo.

— Derbedeu și el.

Jan profită de neatenția lui Bozolan.

— Stai! Stai așa, Ioniță! strigă deodată. Ce-i asta!? Mamă! Un păduche!

Ioniță sare ca ars jos din pat.

— Pe mine?!

— Uite-l!... Țițț — se preface Jan că-l prinde. Și am stat și eu pe patul tău... Ia-ți-l!

Ioniță întinde palma. Se uită la păduchele pe care i l-a dat Jan.

— Doamne, uite și pe mine unul! țipă iarăși Jan. Acum l-am luat de pe patul tău.

Și Jan fuge de lângă patul lui Ioniță, scuturându-și pantalonii.

— Așa! muge Ioniță și se repede spre ușă. Păi se schimbă calimera! Ii adun pe toți, îi caut de păduchi și-i bat de-i omor.

— Lasă-i, Ioniță! — îl apucă Jan de cămașă și îl oprește din drum.

— Miine dimineată îi sculam la cincă. Păstrăm păduchii să-i arătăm. Pe urmă îi punem la treabă.

Jan reușește cu greu să-l potolească pe Ioniță.

Gălăgia l-a trezit pe Răduș. E mahmur. Are urdori la ochi. Cască. Părul îi e vilvoi. Caută din ochi găleata cu apă.

— Aduceți-mi, mă, găleata.

Jan șoferul îi aduce găleata. Ia apă în pumni și-l stropește.

— Ce-ai avut, mă, cu maistrul Vilcu?

Răduș tace.

— De ce te-ai dus beat, mă? întrebă și Ioniță.

Răduș bea apă cu găleata. Il arde țuica pe piept. Ar merge acum, așa pe nemincate, un castravete acru.

— Să mor dacă știi cum am ajuns aici și ce-am făcut pe-acolo.

— Cu cine ai bătut?

— Cu Neagu. El n-a venit? O dormi prin vr-un șanț.

Ioniță Bozolan s-a potolit. A luat o andrea și coase cu ea o ruptură a saltelei. Se uită la Răduș de parcă ar vrea să-i spună ceva. Ii face semn să vină lângă el.

— Auzi, bă ăsta... Ia vin-ncoa'. Credeam că ești de doamne-ajută. Aseară m-ai mințit. Ziceam că ești deștept, dar tot lepră ești și tu... M-ai făcut de rușine. Se poate, mă? Dacă nu știi să bei, de ce bei?

Cițiva derbedei care tocmai au intrat în cabană, își dau coate.

— L-a luat malacu' la întrebări.

Răduș cascade, se freacă la ochi. Ioniță coase înainte și-l judecă:

— Tu ce zici acu? Că ești șmecher... C-ai dat în maistrul ăla când te-ai îmbătat, ești șmecher, ai?

— De-obicei nu prea beau și nici de bătut nu mă bat, se apără Răduș. Azi nu știu ce-a fost cu mine.

— Mai mare rușinea! zice și Jan șoferul.

— Acum trebuie s-o iau din loc la București, se plinge Răduș. M-am făcut de băcănie. Și zău dacă nu-mi plăcea atelieru' ăla.

— Da' de ce-ai dat, bă, în maistrul Vilcu? se bagă un derbedeu. Păi, zi și tu, se face?!

— De necaz că nu m-a lăsat să lucrez, d-aia am dat. — Acu' ce dracu' să fac? La Construcții Metalice să mă pici cu ceară și nu mă mai duc să lucrez. Mi-e rușine de oamenii ăia.

— Da' nici nu te mai primește. Ce-s proști să te primească?

— Luați-l la voi, la furnale, propune Jan șoferul. Il luați la furnale, Ioniță?

— Păi lui ăsta nu-i arde de lucru.

— Mie? se supără Răduș.

— Ai mincat ceva astăzi? schimbă vorba Ioniță.

— Nu prea am mincat, recunoaște Răduș.

— Il duc eu la cantină, zice Jan șoferul. Cînd iese schimbul doi. Acum trebuie să sune. Am un bon. Il bag printre moldoveni.

Cînd aude de moldoveni, Răduș tresare. Vede trenul încărcat, pe Che-lie, moldoveanul ghemuit pe jos. „O fi murit moldoveanul?”

De afară se aude vocea Ploieșteanului:

— Ia deschide, bă, unu' ușa!

— Deschideți-i, mă, că o fi ciungit.

Jan șoferul deschide ușa. Ploieșteanul intră încărcat cu două pachete mari. Abia le duce. În urma lui vine Neagu Mircea cu niște cutii de șah și o bucată de pînză roșie.

— Ce-ai, mă, în pachetele ălea?

— Unde-ai fost, Ploieștene, pînă acum?

Ploieșteanul pune pachetele pe masă.

— Auziți: mă duceam să-mi aștept gagică. În dreptul Comitetului de Partid mă izbesc nas în nas cu nea Stelian: tovarășu' Pătrău de la Partid. Pricepi? Cînd mă vede, mă oprește și zice: Ia vino puțin încoa'. Cine? întreb eu. Dumneata, ăsta, cu memorie bună, zice. Vino înăuntru. Și mă bagă într-un birou. Mă, îmi zic, ce vrea ăsta de la mine? Te văd băiat deștept, zice el, dezghețat... Cunoaște la oameni... Pricepi? Numai mătuși-mea de la București, zicea că eu...

— Iar o ia ăsta cu mătuși-sa, îl întrerupe Jan șoferul. Mai las-o-n-colo de mătușe, spune ce-ai pătit.

— Zice: te văd băiat deștept. Am crezut că face mișto de mine. Uite, zice, aseară v-am luat niște cărți... Pricepi? Cărțile de joc. Zice: Uite, vi le dau înapoi, și-mi dă pachetele astea. Și-a cerut iertare că mi-a dat mie să duc pachetele. Pricepi? Zicea că avea de gînd să le trimită cu cineva. Bă, să știi că nea Stelian nu-i fraier..

— Și ce-ai mă, în pachetele ălea? îl întrerupe iar Jan șoferul.

— Tu ești surd, mă? Ne-a spus: cărți, bombăne Neagu Mircea.

— Ce fel de cărți?

Ploieșteanul pune pachetele pe jos și golește masa. Intinde pe ea pînza roșie. Despachetează cărțile.

— Și cine o să aibe grijă de ele, Ploieștene? întrebă Jan șoferul.

— Da' ce o să le fure cineva? — și Ploieșteanul își lovește obrazul cu arătătorul. — Chereșteaua!

Ioniță se uită la pînza roșie de pe masă.

— De unde o ai?

— De la nea Stelian!

— Ia-o jos de pe masă. Și lasă cărțile grămadă, nu le înșira. Ce te uiți la mine ca vițelul la poarta nouă? O să-ți spun eu mîine dimineată cum le așezi. Vă spun eu mai multe mîine dimineată. S-a înțeles? O să vă arăt eu vouă responsabil!

Ploieșteanul dă din umeri.

Sună dudu de unsprezece. Iese schimbul doi.

Costică Bucătaru s-a dus lingă Neagu.

— Da' tu de unde ai mai ieșit? îl întrebă.

— Dintr-un șanț, răspunde Ploieșteanul în locul lui. Stătea și el la aer.

— Mă, Ploieștene, zice Bucătaru, da' vreo carte de dragoste o fi aici? Vreau s-o înnebunesc pe Jeni. Îmi place, mă, de ea la nebunie Diseară ne-ntilnim. Adică ce diseară, acum la unșpe jumătate...

Se întoarce spre Neagu Mircea:

— Auzi, bă, Profira nu vrea să vorbească cu tine. Că ai ciupit-o nu știu cînd... Eu am dat-o gata pe Jeni cu scrisoarea aia. Hai, bă, să-i scriem și

Profirei o scrisoare. Ți-o compun eu. Dacă nu vine mâine seară la-ntîlnire să nu-mi zici mie pe nume... Și n-o ciupi și tu așa, în văzul lumii, că d-aia s-o fi supărat. Zicea că ești prea șmecher.

— Dă-o-n măsă! face Neagu Mircea și se duce clătîndu-se spre patul lui.

Costică Bucătaru se uită mai bine la Neagu. Iși dă seama că e beat. Se duce la Ploieșteanul.

— În cutia aia cu pătrățele, ce e, mă, șah?

— Da, șah!

— Tu știi să joci?

— De unde dracu' să știu?!

Derbedei s-au ingrămădit pe cărți. Răsfoiesc la ele pînă tirziu.

A trecut de miezul nopții. Derbedei dorm. În cabană mai arde un singur bec. Un derbedeu citește.

— Stinge, mă, lumina! Du-te-n mă-ta cu cartea ta cu tot, și culcă-te odată!

— Care ești, mă ăla, de înjuri? Ia sfă-te-ncoa'! Pricepi?

Ploieșteanul citește. Un derbedeu citește o carte.

DERBEDEILOR LE E FOAME

De sus de la gura furnalului, vezi toată uzina, ba chiar orașul întreg.

— Răduș, uzina asta e tot așa de infometată ca noi. Uite-o cum roade din oraș!

Răduș se uită încotro privește Ioniță. Vrea să-și dea și el seama cum roade uzina din oraș.

— Colo unde sînt săpăturile alea pînă zilele trecute erau niște cocioabe. Nu mai sînt.. Se face, aud, o termocentrală.

— Ce-aș mai roade și eu ceva acum! — se vaită Răduș în timp ce cercetează din ochi curtea uzinei.

O locomotivă mare trage anevoie vagoane încărcate cu materiale. Locomotive mai mici duc după ele vagoane basculante pline cu zgură lichidă. Altele transportă spre osemeuri oale cu fontă. Cu trenurile care aleargă în sus și în jos, curtea uzinei parcă e un triaj.

Răduș recunoaște atelierul Construcții Metalice. Acolo e macaraua aia mare, acolo trebuia el să lucreze. Se întoarce, își scuipă în palme și începe să arunce cu lopata minereu în car. Din partea asta se vede castelul Huniazilor. Răduș se uită la statuia din vârful castelului:

— Ioniță, statuia aia cu ce se hrănește, mă? Ii dă cineva să mănînce?

— A mîncat destul! Acum e în greva foamei! răspunde Ioniță cu ochii tot spre uzină.

— Ptiu! Iar am adus vorba de mîncare. Ia ascultă, Ioniță... Ascultă sirba popilor cîntată din chiorăituri.

— Uite, Răduș, ce mici se văd oamenii ăia de jos! se minunează Ioniță ca să-l facă pe Răduș să-și mai uite foamea. Parcă-s niște furnici. Uite-i cum cară, ca furnicile. Ce fac acolo? Ai zice că montează niște șine. Ce dracu' o fi nevoie de atîtea linii?

Răduș vine lîngă Ioniță și-l lămurește:

— Păi tu nu vezi, acolo, lîngă turnătoria de fontă? Se face o hală nouă. Trebuie mijloace de transport, ce, te joci?!

O vreme tac amîndoi și privesc totul cu lăcomie. Deodată, Răduș întrebă:

— Bă, Ioniță, omul a făcut toate astea ?

— Avea tata o vorbă, mă Răduș, spune încet Ioniță. Mare e omul, zicea. De jos, de la gura furnalului, se aud strigăte :

— Hei, ce faceți acolo ? Ați înțepenit ?

— Haideți, bă, cu minereul mai repede.

Strigă ghiftarii care au adus la gura furnalului care încărcate cu cocs. S-au înșirat unul după altul patru care cu cocs, dar furnalul n-a deschis încă gura. Mai întâi trebuie să i se dea minereu și abia pe urmă cocs.

— Bă, voi n-auziți ? Haideți mai repede cu minereul !

Cocsarii mai au timp să fumeze o țigară pînă vin carele cu minereu. La un car cu cocs împinge un om, la carul cu minereu — doi. E greu minereul, piatră ! Cocsarului i-e mai ușor să-și încarce vagonetul. Dă zor, vine repede cu carul. Pînă ajung și carele cu minereu, are timp să se lungească lîngă gura furnalului, să-și odihnească oasele și să fumeze o țigară.

— Cad de-a-n picioarele, Ioniță, mi-e foame ! se plînge Răduș. Nu mai pot să ridic lopata.

— Mai odihnește-te puțin. Las-că încarc eu în locul tău.

Dar Răduș nu se odihnește. Scuipă-n palme. E grea lopata cu minereu. Ploieșteanul s-a rezemat în coada lopeții. Strigă la ceilalți :

— Prea vă omoriți, bă ! Pricepi ? Dați-i mai încet, c-o să scuipăm sînge p-ormă !

— Ce faceți, bă ăia, nu veniți cu minereu ? se aude iar o voce de jos.

— Haideți, fraților, că ne-așteaptă cocsarii, zice Ioniță.

— De ce aduc cocsul așa repede, prăpădiții ăia ? Trebuie bătuți. Pricepi ?

Duc carele, le descarcă și pleacă iar la încărcat.

— Răduș !

— Ce-i, Ploieștene ?

— Ți-e foame ?

— Mi-e foame de văd numai găini !

— Ia uite la ăla. — Ploieșteanul îi arată un ardelean. — Il vezi ?

Are traista plină. Bagă în el, nehalitul, și de muncit, maica domnului ! Stă toată ziua rezemat de lopata aia să nu cadă. Pricepi ? Hai să-l amendăm.

Răduș lasă lopata din mîină. Se uită spre ardelean. Traista cu mîncare e agățată într-un cui lîngă el.

— Ploieștene, nu știi cum îl cheamă ?

— De unde să știu ! Te duci la el ?

— Mă duc.

— Viu și eu ?

— Las' pe mine.

Răduș a și pornit spre ardelean.

— Unde se duce, mă, ăla ? se interesează Ioniță.

— I-e foame.

— Și dacă îi e foame, ce caută încolo ?

— I-a pus gînd rău traistei ăleia cu slănină. Pricepi ? Da' nu vă mai uitați încolo, că se șucărește nea Stelian.

Ioniță e gata să se ia după Răduș, să-i dea vreo doi pumni. Numai să fure îi mai lipsea. Dar se răzgîndește. „I-e foame. Dacă ar avea, n-ar fura. Și-apoi, bine-i face. Răduș muncește. Ardeleanul are și slănă, are și pîine, dar de muncit...”

Ioniță înfige adînc lopata în grămada de minereu. Se face că nu vede. Răduș a ajuns lîngă ardelean.

- Cum îți zice dumitale ?
 — Rot.
 — Rot și mai cum ?
 — Rot Mihai. Da' pântru ce ?
 — Ești din Zlaști ?
 — Din Vadul Dobrei.
 — Așa e, fugi repede la moș Marin Toacă să te treacă la primă, te căuta.
 — Tu șuguiеști.
 — Imi pare rău ! Fugi, bă, dă goană. Da' numa' dacă te cheamă
- Rot Mihai.
 — Rot Mihai mă cheamă. Zău-dumnezeu c-așa !
 — Atunci fugi.
 Fuge Rot Mihai să-l caute pe moș Marin Toacă. Cine-l vede, se miră :
 pînă acuma nimeni nu l-a mai văzut fugind.
 Intre timp Răduș operează traista.
 — Răduș, bagă-i, mă, în traistă niște cocs, strigă Ploieșteanul.
 Răduș umple traista cu cocs și se întoarce la derbedei.
 — Haideți după gheretă să mîncăm.
 Ioniță se uită la derbedei cum mîncă. Răduș îi face semn să vină și el să ia. Matahala dă din cap că nu.
 — Da' trebuie să ai benzină, ride Răduș.
 Toată platforma furnalelor a umblat Rot după maistrul de schimb.
- Pină la urmă l-a găsit.
 — Să trăiești, domnule maistru !
 — Trăiesc.
 — Eu mi-s Rot.
 — Ș-apoi dacă ești Rot, ce ?
 — Din Vadu-Dobrei mi-s ! Rot Mihai !
 Moș Marin Toacă se uită ponciș la Rot.
 — Și ce dacă ești din Vadul Dobrei ?
 — Am venit cum ați zis, să mă treceți...
 — Unde să te trec ?
 — La primă.
 — Tulai, că-i nebun ! ? La primă, mă ? Cin' te-o trimes ?
 Ardeleanul se supără.
 — Apoi răgățanul ăla de la minereu.
 — Meri în treabă-ți ! O ris de tine.
 Ardeleanul se face vînat.
 — ...In mumă-sa de răgățan. Cu mumă-sa să șuguiască, nu cu mine...
 Răduș încarcă minereu. Rot trece pe lîngă el înjurînd. E supărat. Da' cînd o găsi cocs în loc de slănină ! ?
 Un grup de oameni urcă scările furnalului. Se opresc la furnalul unu. Scot rulete și planșe. Au venit să facă măsurători. Unul mărunțel cu cravată neagră, deșiră ruleta. Ceilalți se uită pe niște planuri. Un inginer întinde ruleta de la „Planul inclinat“ pînă la furnalul unu și scrie ceva pe o hîrtie.
 Cîțiva ghiftari își fac de lucru pe lîngă ei. Trag cu urechea dar nu înțeleg nimic.
 Derbedei țin sfat.
 — Ce fac, mă, ăia acolo ?
 — Nu vezi ? ! Măsurători !
 — Da' pentru ce ?..

— Eu știu ?

— ...Mama lor... înjură Neagu Mircea. Eu trag la căruciorul ăsta de-mi ies ochii, și ei se joacă cu pamblica aia. Ia uite la ei ce curați sînt ! Te pomenești că au și unghiile făcute.

— Fiecare cu darul și cu norocul lui. Ei au învățat, tu ai golănit zice Ioniță.

— Taci, bă și tu, că-ți zic și ție ceva de dulce. Am golănit ! De ce-am golănit ? !

Ioniță n-are vreme să răspundă că-i strigă șeful cocсарilor.

— Haideți, bă, cu minereul ăla mai repede !

Cărucioarele pornesc.

— Te doare spatele, Răduș ? Ce te-ntinzi așa ? întrebă Ioniță.

— Nu mă doare.

După felul în care sînt îmbrăcați doi din străinii de la gura furnalului nu par ingineri. Unul e în haine de doc, celălalt e încălțat cu pantofi luați pe bon și are șapcă cu cozoroc de piele.

Cel cu șapcă se uită la ghiftarii care descarcă carele în furnal. Sînt o apă. Soarele de iunie dogorește. Dar lingă furnal dogorește mai al dracului. Cămașa ghiftarului nu ține mult. O putrezește nădușeala. Mereu e cămașa udă pe el.

— Cînd încep lucrările, tovarășe inginer ? se interesează cel cu șapcă.

— Asta maistrul Epure poate să ne-o spună.

Răduș îl vede pe cel cu șapcă arătînd spre el :

— Să-î dăm zor, tovarășe, să-i scăpăm odată de munca asta. In uițați-vă la ei.

— Da' ce faceți aicea ? întrebă Răduș din mers.

Nu aude răspunsul. L-a strigat cineva.

— Care ești, mă, Răduș ?

— Eu !

— Du-te pînă la cadre. Da' acum !

„La cadre ? Pentru ce ? Am dat-o dracului !“ se gîndește Răduș.

— Ce, ești necăjit, mă ? se miră Ioniță.

— Nu sînt necăjit !

Minte. S-a posomorît dintr-odată. Coboară scările de la furnal cite trei. Iși mușcă buzele. „Dacă o fi murit moldoveanul și-au aflat că sînt aici ?“

A ajuns la biroul de cadre. Bate la ușă și intră fără să aștepte răspuns.

— Stai puțin, ce dai buzna tovarășe ! il oprește un cetățean cu voce groasă. Ieși în hol că te chemăm noi.

Răduș se plimbă de colo pînă colo prin hol. „El m-a rugat să-i fac un cîrlig. L-am făcut. Știam eu pentru ce are el nevoie ? Nu știam“. Răduș are impresia că toți care trec se uită la el. Parcă toți îi spun : „Da, Chelie a vrut să fure sacii cu grîu. Dar tu i-ai făcut cîrligul. Din pricina ta a murit un om“.

În fața ușii biroului de cadre s-a oprit o fată. Bate și vrea să intre. Răduș se repede la ea și o apucă de mîină. Fata îl măsoară întrebătoare.

— Am venit înaintea dumitale ! spune repede Răduș și imediat se simte încurcat. „Bădăran mai sînt“. Fata dă din umeri, apasă pe clanță. A intrat înăuntru.

Dar ușa se deschide din nou. Fata iese și începe și ea să se plimbe prin hol.

Răduș își scoate bascul și se caută prin buzunare după pieptene. Iși aranjează freza, apoi viră bascul într-un buzunar. Se uită din cînd în cînd la fată. E drăguță. Ii iese în drum :

— V-a spus să mai așteptați ?

— Mi-a spus c-am venit în urma dumatăle, răspunde cu ironie fata și ocolindu-l își continuă plimbarea.

Răduș scoate o țigare. Aprinde un chibrit. Se uită după fată. E tare drăguță. A uitat de chibrit. Flacăra ajunge la degete. Răduș aruncă cit colo bățul de chibrit și își scutură degetele arse. Fata râde de el.

Din biroul „post-calcul“ iese un tânăr cu o mașină de calculat în brațe. O vede pe fată.

— Alo, Sanda ! Ce-i cu situația aia de la turnătorie ? Nu ne-o mai trimiți ?

Tânărul cu mașina de calculat în brațe vrea să intre în biroul contabilității. Sanda se duce să-i deschidă ușa.

— Mai am puțin la ea. Până la prînz ți-o dau.

Răduș aprinde alt chibrit. „Sanda o cheamă“.

După ce termină țigara, nu mai are ce face cu miinile. Scoate bascul din buzunar și începe să-l învîrtească pe un deget. Sanda se plimbă iar. Răduș rotește bascul cu viteză. Mai repede de cit așa nu se poate. Încearcă totuși. Bascul îi scapă de pe deget, se duce de-a rostogolul pînă la picioarele Sandei. Sanda se apleacă, ia bascul și i-l întinde lui Răduș. Răduș parcă nu mai știe să vorbească. Murmură ceva de neînțeles.

În ușa biroului de cadre a ieșit cetățeanul cu voce groasă.

— Aveți treabă cu mine ?

— Da, m-ați chemat dumneavoastră, răspunde Sanda.

— Dumneata lucrezi la depozite?... Poftim înăuntru.

— Dumnealui a venit înaintea mea.

Răduș inghite pentru a doua oară ironia.

— Poftiți amindoi.

— Aștept, se încăpăținează Răduș.

Nu vrea să intre odată cu fata. De ce să afle și ea de moldovean ? Sanda iese imediat. Cînd trece pe lîngă Răduș, se uită lung la el. Și Răduș se uită la ea.

Pe urmă intră la cadre.

— Spune, tovarășe, ce-ai pățit.

— Eu n-am pățit nimic. Mi-ați comunicat să viu la dumneavoastră.

Cetățeanul cu voce groasă caută într-un raft niște hîrtii. Le răsfoiește.

Alege una.

— Cum te cheamă pe dumneata ?

Răduș stinge mucul de țigară în scrumieră. Se uită la hirtia din mîna funcționarului. Nu reușește să citească nici-un cuvînt.

— Marin Răduș mă cheamă.

Șeful cadrelor întoarce hirtia pe partea cealaltă, îi îndoaie un colț. Pe urmă se ridică în picioare, bagă mîna în buzunar, scoate de acolo un lanț cu chei și începe să-l învîrtească pe deget.

Intr-un tirziu îl întreabă pe Răduș :

— La ce secție lucrezi ?

Parcă n-ar știi ! N-a trimis după el la furnal ?

— La furnal.

— Încărcător ?

— Da.

„Da' spune-odată ce-ai de spus, nu mă mai fierbe atîta !“

— Și cum merge munca la furnal ?

— Merge bine, răspunde scurt Răduș, să mai ciștigi din timp.

— Tovarășe Răduș, dar dumneata ai meserie! Ești calificat. Lăcătuș, dacă nu mă înșel?

— Lăcătuș.

— Și de ce te-ai dus la muncă necalificată? Ți-ai făcut parcă angajarea pentru Construcții Metalice?! N-ai fost acolo?

— Nu! Adică... am fost și... Am găsit niște prieteni din București care lucrează la furnal... Știți... Aș rămîne la furnal... Îmi place mai mult aici.

— Treaba dumitale.

— Bună ziua.

Răduș răsufală ușurat și iese ca glonțul. Ura! Nu l-a chemat pentru moldovean! În hol își rotește privirile prin toate părțile: o caută pe Sanda.

„Ce prost am fost, nici nu m-am recomandat. Matilda pe lângă asta e nimic. Are ochi verzi și lipicioși ca Sofica“.

Sofica Văduva e fata unui ciferist de pe Giulești. A încercat Răduș de vreo citeva ori să intre în vorbă cu ea, dar fata îl ocolea mereu. De! Era intelectuală, elevă, și el numai ucenic la lăcătușerie. Umbla cu studenți. Și Sanda e intelectuală. Dar parcă s-a uitat cu alți ochi la el. „O cheamă Sanda și lucrează la depozite“.

În drum spre furnal ocolește și trece prin fața biroului „Depozite“. Se uită de departe pe fereastră. Se preface că-și leagă șiretul la bocanc, cercetează o ladă cu șuruburi, dar degeaba își pierde vremea, n-o vede pe Sanda.

„N-ai pantaloni pe tine și umbli după fete. Rușine să-ți fie!“ Așa zicea soru-sa, Victorina.

DERBEDEII FAC TIRGUIELI

Moș Marin Toacă e necăjit. Se viră printre ghiftarii care se spală la bazinul de la gura furnalului.

— Domnule! Ia vino la mine, îi strigă lui Bozolan.

Ioniță îi face semn să aibă puțină răbdare și se șterge pe față cu poalele de la cămașă.

— Iar are moș Marin Toacă nevoie de ceva, de mă ia cu domnule, îi spune Ioniță lui Costică Bucătaru, în timp ce-și bagă în pantaloni cămașa udă la poale.

Pe urmă își strînge cureaua și se duce la maistru:

— Am venit.

— Auzi, domnule, îi bai!

— De ce, baci Toacă?

— Na-u venit oamenii la două care.

— Și am eu vreo vină? face pe prostul Ioniță.

— Rămîneți careva și schimbul doi, se roagă moș Marin Toacă.

Curios, Costică Bucătaru se apropie de Ioniță. Iși dă la o parte părul din ochi.

— Ia dă-mi, Ioniță, și mie pieptănul ăla.

Ioniță scoate un pieptene de aluminiu fără cîțiva dinți, îl șterge de pantaloni și i-l întinde lui Costică.

— Ce vrea, mă?

— Îi lipsesc din schimbul doi patru ghiftari.

Ioniță se apropie de bazin.

— Mă, ăștia, care vreți să mai rămîneți un schimb?'

— Poftim? întrebă aproape toți în cor, cu toate că au auzit.

- Bucătare, rămii ?
- Da' ce, m-au cîștigat la belciuge ?
- Lipsesc băieți de-ai noștri ? se interesează Ploieșteanul.
- Numai un derbedeu îi lipsă, răspunde moș Marin Toacă. Ala netuns, cu părul ca de popă. Las' că-l concediez eu.
- Iar îl concediezi ? ride Ioniță.
- De cîte ori l-ai concediat pînă acum ? întrebă și Bucătaru.
- No că mai țiu eu minte ?
- Pe mine de șase ori. Pricepi ? face Ploieșteanul.
- Las numa', o să vedeți voi pe dracu', numa', să mă mai necăjiți voi mult. No, destul am vorbit. Care, derbedeu rămîne ? Că n-o sta furnalul după noi !
- Lopata cu minereu e grea. Și lopata cu cocs e grea. E greu să împingi la care. Te dor toți mușchii. Cînd împingi, te proptești în picioare pînă nu ți le mai simți. Impingi și cu umărul. Nici oasele de la umăr nu ți le mai simți. Și stomacul e gol. Are pe zi un sfert de piine și o supă de chimen, dimineața.
- Care mai rămii un schimb ? întrebă iar Ioniță.
- Să facă fraierii două schimburi unul după altul, zice Neagu Mircea, dar nu pleacă.
- Ce să-i faci ? Dacă trebuie... Furnalul n-are voie să stea, spune Ioniță.
- Ei, unu-i derbedeu de București ! strigă Ploieșteanul și pune mîna pe o lopată.

* * *

Ziua a început să fie mai mare. Se întunecă mai tirziu. Golani care au reușit să pună ceva țoale pe ei, se plimbă în fiecare după masă pe Corso. „Fac garagață“ cum spun ei. Se agață de fete. Care n-au haine stau la cabană. Joacă fotbal, biza...

- Ce faci, Răduș, nu mergi pe Corso ?
- Nu merg.
- Cui îi scrii ?
- Scriu acasă.

Lungit pe burtă în pat și bălăbănindu-și călcîiele, Răduș scrie, dar nu acasă, ci lui Anghel frizerul.

Nea Anghele,

Io sînt la Hunedoara, îi trag tare. Sînt Ghițtar. Ce mai ie pe Giulești, ce fac ai mei ? E și Firuță cu cafeneaua aici, are băcănie. Am o mare rugăminte la Dumneata. Interesează-te ce s-a întîmplat cu Moldoveanu, știi Dumneata. Te rog scrie-mi pe adresa: Marin Răduș, Cabana Gheorghe Apostol, Hunedoara.

Pese. Nu uita să-mi scrii ce-i cu Moldoveanu și cu Chelie.

- Răduș !
- Ce-i, Ploieștene ?
- Hai să mergem să cumpărăm ceva de haleală.
- Ai bani ?
- Hai, că ne deschide Firuță cont... Pricepi ? Răduș, tu îl cunoști pe Firuță ?
- Din vedere, că nu prea mă duceam la cafenea... El cred că nici nu mă știe.

— Zi, a avut cafenea ? Asta ori a furat la viața lui, ori nu... Putem să ne facem cont mai mare la el, pricepi ?

Băcănia lui Firuță e plină de clienți. Intră și derbedeii. Sint șapte. Ploieșteanul face pe cumpărătorul. O săsoaică servește. E nouă. Nu știe șurubăriile. Ploieșteanul a mirosit-o.

— Trei piini, îi cere el.

Fata aduce piinile.

— Un kilogram de brinză, dar în două pachete că iau și pentru un amic.

Fata taie brinza.

— Bucata aia de salam și niște slănină.

— Cît să fie ?

— Cît vrei dumneata, zice Ploieșteanul.

Vînzătoarea cîntărește salamul și slăcina.

— Cinci paste de dinți. Pune și trei săpunuri. Dar lux, pricepi ? Că altfel tușim.

Fata scoate din raft paste de dinți și săpunuri.

Intre timp, a intrat în băcănie Sanda. Cere o piine. Răduș o recunoaște și fără să vrea o salută. Costică Bucătaru o fixează insistent. Sanda ia piinea și își face loc spre ieșire. Costică Bucătaru se ține după ea.

— Imi permiteți, duduie, sint furnalistul Bucătaru. Imi dați voie ? — și-i întinde mina.

Sanda îl lasă să vorbească singur. Bucătarul n-o slăbește un pas. Răduș a ieșit după ei.

— Bucătaru, ia stai puțin.

Bucătaru se face că n-a auzit. Umblă după Sanda și îi dă înainte :

— Duduie dragă, îmi pare rău. De ce ești așa sălbatecă ? Vreau să te invit diseară în parc. Cîntă muzica...

— Bucătare, n-auzi ? Stai ! — îl ajunge Răduș și-l apucă de cămașă.

— Ce vrei, mă ? Ce te bagi peste mine ? Nu vezi că s-a prins ? S-a uitat de două ori înapoi.

— Termină ! Las-o, îți zic. Nu e d-alea... O cunosc eu... Termină, că dacă nu...

— Stai mă, ce te-ai supărat ? Dacă o cunoști tu, se schimbă chestia. Nu mă mai bag pe fir. Ia-ți-o ție toată.

Sanda se mai uită odată înapoi. Roșu ca racul, Răduș îl trage pe Bucătaru înapoi spre băcănie.

La băcănie, Ploieșteanul comandă înainte.

— Un kilogram de marmeladă.

Vînzătoarea pune kilogramul de marmeladă.

— Incă două piini și jumătate cașcaval.

Golanii se uită la Ploieștean și-și dau coate.

Săsoaica s-a dus după piine. Ploieșteanul ia de pe teighea o piine, salamul, un pachet cu brinză și i le dă Vegetarianului, care pleacă spre ieșire.

Vînzătoarea s-a întors cu piine.

— Două perechi de șireturi.

Vînzătoarea zmulge șireturile dintr-o legătură mare.

— Albăstreală de rufe aveți ?

— Avem !

— Două pachete.

Derbedeii rîd : „Albăstreală de rufe !“

— Ce mai luăm, fraților ? îi întreabă Ploieșteanul și se strîmbă la ei. A, da ! Dă-mi te rog și... Cafea naturală n-aveți ?

— ???

— Atunci un baton de Frankcafea și o cutie de Unica. Cît se întoarce vînzătoarea să scoată din raft marfa cerută, Ploieșteanul pune în brațele lui Răduș două pîini, slănină și alte cîteva pachete mai mici. Ii face semn să plece.

— Dă-mi și două scrumbii, dar să aibă icre. Pricepi ?

• Iar rid golanii.

— Fă-mi, te rog, nota.

Ploieșteanul se caută în buzunar. Chipurile vrea să scoată portofelul. În afară de el, în prăvălie n-a mai rămas nici un derbedeu.

— Stai ! strigă deodată. Nu face socoteala ! Prietenii ăștia ai mei se țin de bancuri proaste.

Iese în ușă.

— Dați-mi, mă, portofelul.

Vegetarianul vine lîngă el.

— Dă-mi, mă, portofelul, n-auzi ?

— Bucătaru ți l-a luat, l-am văzut eu.

Clientii se uită la ei.

— Uite, bancurile astea nu-mi plac. Pricepi ?

Ploieșteanul intră înapoi în prăvălie și îi spune săsoaicei :

— Să nu le despachetezi. Fă, te rog, socoteala, că viu numaidecît cu banii... Uite, d-aia nu-mi place mie să mă bag cu derbedeii ăștia. Pricepi ? Fac niște bancuri... Să nu le despachetezi. Și mai pune și un kilogram de untură. Pe urmă o servești pe dumneaei că așteaptă cam de o oră.

Clienta se uită la Ploieștean și dă din cap a dispreț.

— Derbedei ! Mie mi-au furat două găini. Din cotet le-au scos... Vezi că ți-au luat niște pachete. A ieșit unul cu ele. Nu-i mai prinzi pe-aici.

Derbedeii au dispărut.

Vînzătoarea fuge în prag după ei. Se uită în lungul străzii.

ȘI-UN MITING

Pe platoul de descărcare a fierului vechi, în fața cîntarului trei, s-au adunat furnaliștii din schimbul întii și doi.

E miting.

— Tovarăși ! Mai aproape, măi tovarăși !

Localnicii, pe care-i cunoști după lădițele și traistele în care-și aduc mîncare, s-au înghesuit aproape de scară, să poată pleca.

— Ei, tovarăși ! Dumneavoastră de la scară ! Tovarășe Pojgoi, tovarășe Pop, veniți, frate, mai încoa ! insistă secretarul organizației de bază a furnalului.

La masa prezidiului, o masă mică, acoperită cu pinză roșie, e și tovarășul Pătrău de la comitetul de patrid. Ține degetul pe o bucățică de hirtie, o filă de agendă, pe care a scos-o din buzunar și a pus-o pe masă. Auzindu-și numele, Pojgoi și Pop vin mai în față. Derbedeii s-au grupat toți lîngă o grămadă de calcar.

— Tovarăși ! începe secretarul. Ați fost convocați la acest miting, pentru a discuta unele probleme, care probleme noi știm că ne-am lovit de ele. Așa că dau cuvîntul tovarășului Pătrău.

Ioniță Bozolan se așează pe un tub de oxigen, lîngă Răduș.

— Ne ține mult ăștia ? se interesează Răduș.

Ploieșteanul ia de pe jos o bucată de dolomită și o bagă în buzunarul lui Suciubaci, cantaragiul.

— Șezi, mă copile! se supără Suciubaci că nu e lăsat să asculte.

Tovarășul Pătrău vorbește despre importanța ridicării producției de fontă și despre organizarea secției furnal care a rămas în urma celorlalte secții.

— Apăi cum să nu rămînem în urmă, tovarășe Pătrău? izbucnește Solcoi, primtopitorul de la furnalul unu. Cum să nu rămînem în urmă? Ha! repetă el. Dacă ne-ați trimis aici la furnal numai răgățeni!

— Și răgățenii nu sînt oameni? — sare în picioare Bozolan. — Ce-ai cu răgățenii? Ți-au făcut dumitale ceva? — și scuipe disprețuitor într-o parte.

Ploieșteanul se uită la Răduș.

— Ce vrea, mă, nea Stelian ăla cu noi?

Răduș nu e atent. S-a tras mai aproape de balustradă. Se uită spre curtea uzinei. Ies oamenii din secții. E trei și cinci. Celelalte secții n-au mîling. Și de la biroul depozite ies. Ce-o fi făcînd Sanda?

Zvîcnind din mîină, Solcoi se căznește să alunge o muscă, dar ea i se așează mereu pe nas.

— Păi răgățenii ăștia, numai de furat is buni. Pune-i să fure o traistă cu mîncare, și minten ți-o fură. S-o închizi sub zece lăcate și tot rămii fără ea. Este sau nu este?

Munteanu Aron, încărcător la prăjitoare, se bagă mai în față și se ridică în vîrfuri să-l vadă cei de la masă.

— Țasta așa-i! Dreptu-i ce spune Solcoi. Mi-au luat și mie straița. Doamne, că hoți-s!

— Spune, Aroane, spune, că dumnealor poate nu crede, îl încurajează Solcoi. No cînd s-o întîmplat?

— Azi e o săptămină. Aveam straița lîngă mine. Dam cu lopata și mă uitam la straița. Că doară n-o ia răgățanu' din ochii mei. Cum stam așa, vine copilul ăsta la mine. — Arată spre Ploieștean. Domnule, zice el, fii bun și hai de-mi ajută să pun căruciorul pe linie. A sărit de pe linie. Zic: Da' tu n-ai ortac? Am ortac, zice el, da' l-o apucat foalele și s-o dus, și pînă vine, el trebuie să încarc carul. Să mă tune dracu' dacă m-am gîndit o țiră că-i minciună. Hai repede, zice el, c-așteaptă furnalul după minereu. Parcă mi-o luat dumnezeu mîințile. Am lăsat straița lîngă lopată și m-am dus să ridic căruciorul. Cînd m-am întors, straița nu mai era lîngă lopată. Tulai, că hoți sînt răgățenii ăștia!

Mihai Rot din Vadu-Dobrei a ridicat și el mina și o agită, în semn că vrea să vorbească. Dar cei de la masă nu-l văd. Ei se uită la moș Marin Toacă care își face repede loc cu coatele și iese în față, lînga mașă.

— Derbedei is, tovarășe Pătrău, zice el și vocea lui răgușită de om bătrîn tremură. Da' ei nu știu numa' a fura straițe, știu și a lucra. — Se întoarce și îl vede pe Rot care a rămas cu mîna în sus. — No spune. Spune, tu ăsta, cum îți zice? Tu care ai venit să te trec la primă.

— Eu n-am venit, strigă Rot, răgățanul m-o trimis la dumneata. Și cînd m-am întors, în locul slanei și pitei am găsit în straița cocs. L-am întrebat pe răgățan unde-i! Și s-o jurat, doamne, ce urît știu a se jura, s-o jurat că nu știe. Ba ăla de nu se tunde, o zis c-o văzut straița mea la un cîine în gură. Eu, să mă bată dumnezeu, de cînd sînt la furnal, n-am văzut ciine trecînd pe-aici.

— Da' de cînd ești la furnal, îl întrepupe moș Marin Toacă, făcut-ai vreodată două schimburi? Cînd or lipsit unii de la lucru și nu trebuia să

steie furnalele, făcut-ai două schimburi? Așa derbedei cum is ei, înțeleg că furnalul nu trebuie să steie. Dar tu cum suflă duda, gata! Făcut-ai vreodată două schimburi? Ha? Făcut-ai? Nu! Derbedei or făcut. Cînd or lipsit atunci ghiftari, cine s-or dus la care în locul lor? Nu răgățenii? Tu te-ai dus? Și nu numai atunci. Dă-i din straița ta, că și pentru tine lucră. Că tu ai petecul tău de țărîină și de uzină nu-ți pasă.

Ioniță Bozolan ia și el cuvîntul.

— Măi tovarăși, tovarășul Pătrău zice că ne trebuie fontă multă. Ne-o trebui. Mîncare, spune dînsul, deocamdată e puțină: Credem și asta. Dar și din puținul care este ni se fură. Alimentele care trebuie să ni se dea nouă le vinde Fîruță la negru. Pe Perenciag l-am prins noi furînd. Da' tot l-au lăsat contabil acolo. De ce-l mai ține acolo directorul administrativ? Ca să ne infometeze și mai tare?... Aron și Rot ăsta zic de noi că furăm. Eu n-am furat niciodată, mă Rot, auzi? N-am furat nicioadă și dacă te mai aud vreodată că zici de mine ceva, pun lopata pe tine. Și băieții dacă fură, fură de foame. Muncesc și le e foame. Asta e. Rot și ăștelalți au țraista plină și nu muncesc. Stau toată ziua. Păi noi o să le arătăm cum trebuie să muncească. O să le arătăm noi! Atît am avut de spus și să nu mai aud vreunul că zice ceva de noi că furăm, că e de rău! Atît!

Ploieșteanul stă lingă Costică Bucătaru care ține în mină o cărticică. Pe coperta neagră e o cruce aurie dedesubtul căreia stă scris „Noul testament“.

— Ia uite ce-am aici, îi arată Bucătaru.

— Te-ai tîmpit! Pricepi? spune Ploieșteanul și ascultă mai departe la ce vorbesc oamenii.

Costică Bucătaru deschide cartea și îi citește în șoaptă cîteva rînduri Ploieșteanului care nici nu-l aude.

— Îi scriu diseară, spune, cu asta o fac praf. Cade la așternut.

Ploieșteanul dă din mîină plictisit.

— Mai vezi de alții, nene, pricepi? Mătuși-mea făcea și ea rugăciuni și de ce se ruga mai mult, de ce o bătea vatmanul mai tare. Ești prost, pricepi?

— Ia ascultă aici, îl trage de mincă Bucătaru.

Văzînd că n-are cum scăpa de pisălog, Ploieșteanul ascultă:

Să ne oprim. Un cîntec ne vine de la han.

Vinul e bun. Patu-i adînc și tu ești dulce.

Și-aș vrea învăluită în părul tău bălan,

Pe jaruri carnea noastră de vie să se culce.

— Mișto! constată uimit Ploieșteanul. Asta trebuie că e un nou testament pe care tuși-mea nu-l știe. De unde-l ai, Bucătare?

— L-am găsit la o gagică în poșetă.

Ploieșteanul se simte jignit că Bucătaru e mai deștept ca el. Schimbă vorba:

— Ce zici mă, de ăștia? Se iau de noi. Neserioși. Pricepi?

Mîtingul s-a terminat. Trebuie fontă mai multă, a spus în concluzie tovarășul Pătrău. Furnalele pot da fontă mai multă. Trebuie să dea. Derbedei au ridicat din umeri. Ce, e treaba lor?!

Acum aleargă spre cantină. Îi așteaptă un sfert de piine și-o mîncare. Răduș se uită într-una spre biroul-depozite.

— Ce tot te uiți, mă, Răduș, încolo? se miră Ploieșteanul. O să rămii cu gîtul strîmb. Pricepi?

— O avea și el vreo gagică pe-acolo, spune Neagu Mircea. După Chiva te uiți, mă ?

— Care Chiva ?

— Femeia de servicii... L-a iubit și pe Bucătaru. Așa e, Bucătare ?

— Astea sînt chestii care nu se discută, intervine Ioniță Bozolan.

Hai bă, Răduș, nu mai căsca gura, că rămînem nemîncați.

— De Chiva te-ai lipit, mă ? întrebă iar Neagu Mircea.

Răduș oftează.

— Nu de Chiva. Ah, doamne, de-aș avea acum un costum de haine...

— Da' ce, mă, nea Stelianca-i pretențioasă ?

— Na, bravo ! Păi e funcționară.

— Și se uită la un cîrpă-n... ca tine ? ! rînjește Neagu Mircea.

Răduș se împiedecă. A dat cu virful pantofului într-o piatră. S-a desfăcut talpa din cuie. Asta-i mai lipsea. În fața lor sună din clopot o locomotivă mică. Derbedeii se dau la o parte. Trec vagoane încărcate cu fontă. Vin de la furnale.

— Uite bă, fontă ! Asta noi am făcut-o ! se miră Ploieșteanul.

— Mî-e foame, mă, haideți mai repede, zice Neagu Mircea. Da' Ioniță unde e ?

— Uite-l colo cu tovarășul Pătrău și cu Moș Marin Toacă. I-am văzut eu adineauri, i-au făcut semn să vină cu ei. Pricepi ?

ILIE CHELIE A PLECAT LA PESCUIT

— Simeria ! Urmează Simeria ! — Conductorul abia reușește să-și facă loc pe culoarul aglomerat. — Urmează Simeria !

Trenul aleargă între Orăștie și Simeria. Un soldat își trage ranița spre coborîre. Cîțiva, care au cufer mari, încearcă și ei să se mai apropie de ușă. Pe ferestre nu se vede deloc afară. Doar din cînd în cînd apare pentru o clipă o scînteie de la coșul locomotivei.

Mai sînt vreo trei ore pînă la miezul nopții. Trenul s-a mai golit toți, nu mai e nimeni pe scări, nici pe acoperișurile vagoanelor. Numai pe acoperișul vagonului de dormit mai e un călător fără bilet : Ilie Chelie. Locomotiva fluieră într-una.

„O avea mecanicul rude prin apropiere ! își zice Ilie Chelie. Prea trage mult fluierul de la locomotivă. Ajunge !“

Dar mecanicul nu se lasă deloc. Bagă viteză și fluieră într-una.

Chelie stă spînzurat cu capul în jos. Și-a încolăcit picioarele pe după burlanul de aerisire al vagonului. Mîinile îi atîrnă spre o fereastră a vagonului de dormit. Își face meseria.

Pasagerii din cușetă au lăsat geamul deschis. Au avut probabil nevoie de aer curat. Ilie Chelie a aruncat o undiță prin fereastră. Pescuiește. Ia să vedem, are noroc ? Prinde ceva ?

Gata ! În undiță s-au agățat o pereche de pantaloni cu bretele. Chelie îi ridică pe acoperiș și-i bagă sub el să nu-i ia vîntul. Aruncă iar undița de sirmă. Stai ! Pișcă !

Cine a fost măcar odată la pescuit cunoaște emoția pescarului, în clipa cînd pluta începe să miște, și trestia arcuiește la zmucitură. Ilie Chelie e emoționat. Undița a prins iarăși ceva. S-a îngreunat. Ilie trage. O pălărie ! E bună și asta.

Locomotiva își încetinește viteza. Intră în Simeria veche. Ilie se ridică

în picioare. Își scoate șapca de pe urechi și își șterge ochii plini de zgură. Coboară la Simeria.

Ceasul de pe peronul lung al gării Simeria arată ora zece și un sfert.

— Unde-i tras trenul de Hunedoara ?

— Pe linia a treia.

— Hai, Velicule, pe-aici !

O locomotivă șuieră. Se aude o izbitură de tampon, apoi alta și alta. Izbitura se duce din tampon în tampon pînă la ultimul vagon. A pornit un marfar.

În sala de așteptare pentru clasa a treia e întuneric. Doar într-un colț sînt două felinare de ceferiști aprinse. Oamenii dorm, care pe bănci, care pe jos. Un soldat și-a scos cizmele. I-au făcut o rozătură. A adormit cu capul pe ele ca să nu se ducă miine la unitate în ciorapi. „Uite-al dracului !“ îl înjură Chelie în gînd.

— La cît pleacă Hunedoara ? întrebă în vînt.

— Trebuie să plece, îi răspunde un ceferist.

La lumina felinarelor, Ilie Chelie cercetează pantalonii. Nu sînt răi.

Intr-un buzunar găsește o batistă, niște bilete de tren București-Arad și o pilă de curățat unghiile. Chelie se uită în jos. Aici, în sala de așteptare, nu-i rost de client.

Iese pe peron și se urcă în trenul de Hunedoara. Pînă la Hunedoara trenul face patruzeci și cinci de minute. Muncitorii care se duc să intre în „șut“, mai ciupesc în drum un pui de somn. Mulți au ațipit de pe acum. Cînd se urcă Ilie Chelie, tocmai se atașează la garnitură locomotiva. Se aprind și luminile. Toate băncile sînt ocupate. Ilie Chelie se vîră printre călători.

— Care n-ai, mă, pantaloni ? Vino să te-mbrac ! — Ridică pantalonii în sus să-i vadă toată lumea. — N-auzi, mă, care vrei să te însori ? Care n-ai pantaloni de ginere ?

Cîțiva moldoveni se apropie de el.

— Ce ceri pe ei, vericule ? se interesează unul.

Ilie Chelie își cîntărește clientul din ochi.

— Fugi bă,ăștia nu sînt pantaloni de nasul tău.

Vine alt client, un căpitan cu mustață.

— Ia dă să-i văd eu !

Pipăie ștofa.

— Aveți bani ? întrebă politicoș Chelie. Mi i-am făcut la Nelu în București și e maică-mea bolnavă.

— Adă să-i văd și p-ormă vorbim.

Lui Chelie căpitanul i se pare suspect. Îi întoarce spatele și iese în coridor.

— Treci, mă, de te-mbracă, n-auzi ? strigă. Care n-ai, mă, pantaloni ?

Se apropie un ceferist. Îi pipăie și el. Îi spune conductorului :

— E buni ! — Pe urmă se interesează : — Cît ceri pe ei ?

— Ne împăcăm noi ! Ciți bani ai ?

— Ei, cît am ! Am eu !

— Să-i văd !

— Imbracă-i, vezi dacă-ți vin. Au și conzondraci, poți să faci praștie la copii.

Ceferistul ia pantalonii să-i încerce.

Ilie Chelie ridică pălăria în sus. Caută alt client.

— Care ai, mă, cap ! Să-ți dau o pălărie ! De-o pilă de unghii care ai nevoie ! Cumpără-ți, mă, pilă de unghii, că la iarnă n-o să găsești !

Ploieşteanul, venit la Simeria cu trenul de patru să-şi conducă fata, o cantarăgiţă de la furnal, se întoarce şi el la Hunedoara. A luat vagoanele la rînd, să vadă cine mai călătoreşte cu el, dacă nu găseşte un cunoscut.

A ajuns în vagonul unde îşi desface marfa Ilie Chelie.

— N-auzi, mă ! Care ai cap, să-ţi vind o pălărie ?

Ploieşteanul îl aude şi începe să rîdă.

— Eşti zmecher, ai, faci mişto de nea-stelieni ! Eu sînt ploieştean, pricepi ? Eşti bucureştean ?

Ilie Chelie îi face cu ochiul.

— Te-am mirosit.

Ceferistul se întoarce cu pantalonii.

— E mici ! Dacă era mai mari îi luam.

Între timp s-a găsit unul cu cap. A dat o nimica toată pe pălărie. Şi ce pălărie : fetru. Pe de-asupra i-a făcut cadou Chelie şi pila de unghii.

Ploieşteanul se uită cu jînd la pantalonii.

— Mergi la Hunedoara ?

— La Hunedoara, răspunde Chelie şi strigă din nou : — Treci, mă, de te-mbracă !

— Dă să-i încerc eu ! se roagă Ploieşteanul.

Vin turnaţi pe el, parcă ar fi făcuţi de comandă.

— Aştia-s buni pentru mine. Pricepi ? Ii iau eu.

— Bani ! cere Chelie.

— Păi n-am acum. Ți-i dau la Hunedoara. Am bani la Hunedoara. Pe cuvîntul meu de-onoare. Eu nu-mi dau cuvîntul așa aiurea ! Pricepi ? Mergem la cabană şi Ți-i dau. Pe cinstea mea !

— Mă coinnac, eu n-am nevoie de cinstea ta. De bani am nevoie.

— Mai e puţin pînă la Hunedoara. O juma' de oră. Mergi cu mine să Ți-i dau.

Ciţiva cetăţeni, aşezaţi pe banca din fundul vagonului, studiază pălăria. Şi-o trec din mină în mină.

— Nu te-ai păcălit, mă.

— Bună pălărie.

— Îi schimb cordeaua asta, că-i prea îngustă, îi pui una de vreo trei degete şi ai o pălărie... să n-o scoţi nici în biserică.

Cumpărătorul îşi ia şapca din plasă şi-o bagă în lădiţa cu mîncare. Rămîne cu pălăria pe cap.

Ploieşteanul caută să-l convingă pe Ilie Chelie să aibe răbdare pînă la Hunedoara şi să-i lase pantalonii.

— Din ce cartier eşti ? il întreabă.

— După Giuleşti.

— La noi în cabană sînt doi după Giuleşti.

— Zău ! face neîncrezător Chelie.

— Pe cuvîntul meu.

— Cum îi chiamă ?

— Pe unu' Ioniţă Bozolan.

— Ioniţă Bozolan ? Nu-l cunosc. Şi pe ălălaltu' ?

— Marin Răduş.

— Î ştii pe Răduş ? se miră Chelie.

— Mi-e prieten. Eu l-am adus la cabană. Pricepi ? N-avea unde dormi.

Nici eu nu sînt fraier. Sînt ploieştean. Am o tuşe în Bucureşti. Am stat mult pe la ea.

— Treaba ta. Il gădesc în noaptea asta pe Răduş la cabană ?

— Acum te duc la el...

Ploieșteanul se ridică pe vîrfuri și îi spune lui Chelie ceva la ureche :

— Auzi... trebuie să-i vopsesc ?

— Ce să vopsești ?

— Pantalonii.

— De ce ?

— Nu i-ai furat de pe aici ?

— Poți să-i porți fără frică.

— Cînd i-ai pescuit ?

— Prea multe vrei să știi. Ia dezbracă-i !

Ploieșteanul dezbracă pantalonii dar nu-i dă lui Chelie, îi ține în brațe. Nu se mai deslipește de Chelie : are nevoie de pantaloni, să nu mai poată după el cantaragița.

N-A MURIT MOLDOVEANUL

În acest timp la cabana șmecherilor se discută lucruri mari.

Ioniță Bozolan nu-și găsește astîmpăr. Aleargă de la un capăt la altul al odăii și fumează țigară după țigară. Scrumul și chiștoacele le aruncă într-un bocanc vechi. În cabană nu sînt scrumiere, dar nimeni nu dă scrumul pe jos pentru că-l amendează Jan șoferul. Jan are o listă. Cum prinde pe unul care face murdărie, îl notează. La leafă, îl execută.

Pereții cabanei sînt văruiți proaspăt. Geamurile nu sînt încă toate șterse dar sînt larg deschise. Paturile au toate pături cirpite cu grijă și cearceafuri albe. Doar din salteaua Ploieșteanului mai curg paie.

— Cînd îți coși, bă, salteaua ? strigă dintr-un pat de sus Vegetarianul. Bă, Ploieștene, unde ești ?... Unde-i Ploieșteanul ?

— S-a dus cu ursoaica la Simeria. I-am dat eu haina mea să fie mai prezentabil, răspunde un derbedeu deșirat, cu părul mereu în ochi.

— Să-i spui haimanalei să-și coasă salteaua ! tună Ioniță alergînd într-una.

— Ce-i, mă Ioniță, cu tine ? îl ia Vegetarianul cu binișorul. Ce, ai viermi ? De ce nu stai locului.

Ioniță se oprește brusc din mers. Se trîntește pe pat. Jan se repede la el.

— Gata ! Cinci lei ! Gata ! Fraților, l-am prins pe malacu' ! L-am prins pe gospodar în flagrant delict de amendă ? S-a trîntit pe pat îmbrăcat ? Derbedei vin grămadă să vadă.

— Bravo, Jane ! Să-i pui amendă dublă... că-i responsabil !

Ioniță se ridică imediat. Degeaba ! Tot l-a trecut Jan pe listă. Nu-i nimic : s-a mai îmbogățit bugetul, au capital mai mare acum.

Dar cum de-a uitat Ioniță ? Miop să fii și vezi avizul pe care chiar el l-a bătut în perete : „Nu te mai trînti mă îmbrăcat pe pat, murdărești cearceafurile și plătești amendă !“ Cine știe ce-o fi cu el ? !

Vegetarianul se dă jos din pat și se duce afară să se spele.

Răduș și Costică Bucătaru joacă șah. Adică nu șah joacă, șahul e greu. Joacă țîntar cu figurile de șah.

Un derbedeu s-a apucat să steargă un geam. Fiecare are geamul lui de șters. Jan-șoferul a împărțit geamurile pe oameni.

Ioniță și-a scos salopeta și bocancii, s-a lungit în pat și și-a aprins altă țigaretă.

— Bă, äia, ia veniți încoa ! strigă de-odată și se ridică în capul oaselor. Răduș ! Vino și tu incoa', lasă dracului țintarul äla.

— Stai, bă, mai are o mutare și gata, l-am închis.

S-au strîns toți în jurul lui Ioniță, care se așează turcește în mijlocul patului.

— Ați văzut, mă, cine s-a luat de noi?... Ați văzut, mă, cine zice că nu muncim ? Știți ce m-am gîndit ? Hai să ne punem cu biciul pe ei.

— Pe cine să ne punem cu biciul ?

Costică Bucătaru stă cu coatele pe genunchi și cu capul sprijinit în palme. Cu arătătorul dă în sus și în jos pe buze ca pe coardele unei mandoline. Ascultă și el la Ioniță. Jan șoferul îl înghioldește să se ducă și el să spele geamul : e ultimul care a rămas murdar. Bucătaru se face că nu-l aude pe Jan.

— Cum să ne punem cu biciul pe ei ? — îl întreabă el pe Ioniță.

Derbedeul lung și deșirat, cu părul mereu în ochi, s-a băgat sub pătură. Stă într-o rînă și se uită în ochii lui Ioniță.

— De Solcoi nu-mi pare rău că s-a luat de noi, zice Ioniță. Muncește. Dar Aron ? Dar Rot ? Aștia să zică, mă, aștia să zică de noi că nu muncim ? Aa, de mîine schimbăm calimera cu ei. Le-o facem, băieți ? Am vorbit cu moș Marin Toacă, și cu tovarășul Pătrău, mi-au spus că ne bagă la acord. Cît muncești, atît primești. Cu cît mai multe ghifte, cu atît mai multe sute. Aia de la O.S.M. cîștigă de zece ori mai bine decît noi, dar și muncesc ! Ați văzut ce îmbrăcați sînt ? Ce ziceți, mă, le-o facem ?

— Ce să le facem ?

— Am oprit la timp, îi spune lui Bucătaru la ureche.

— Da'-napoi poți să dai ?

— Sigur, uite-așa e marșalierul.

— Te-ai dat dracului, murmură Costică Bucătaru. Ai învățat șoferia.

— În șase luni am boală să văd carnetul de șofer în buzunar.

— Și de vînătoare te lași ?

— Ce vînătoare ?

— Vînătoarea de păduchi.

— M-am lăsat. Nu mai găsesc.

La urmă au uitat să mai vorbească în șoaptă. Ioniță Bozolan țipă la ei :

— Bă, aștia, voi nu vreți să ascultați aici ? — Pe urmă continuă să vorbească cu ceilalți. — Cum stă unul, cum îl luăm în bețe : Pune mîna la muncă, plăvane, că ai traista plină. Dă-i bătaie, că la miting te vîitai de noi. Spuneai că nu sintem buni de nimic... Ei, ce ziceți, băieți, le-o facem ?

— Da' o să ne dea leafă mai bună, mă ? se trezește să întrebe Costică Bucătaru.

— După cît muncim, n-ai auzit, unde ți-e capul äla, că degeaba mai ai gît să-l duci ?!

Se aude duduitul ca de compresoare al suflamatelor de la furnale. A sunat de unsprezece. O locomotivă șuieră. Trebuie să fie cursa dinspre Simeria.

Răduș a luat o carte de pe lădița lui Bozolan și o răsfoiește.

— A cui e cartea asta ? se interesează.

— A mea, zice Ioniță.

— Mai ai mult la ea ?

— Mai am cîteva pagini.

— Deștept, ästa care a scris-o. Le vede. Ia ascultați aici : „— Hai, hai lasă asta ! Nu mai glumi, drac impielițat ce ești... N-ai oare de gînd să începi a jefui oameni prin casă și pe stradă ?

— *Pentru ce? Imi ajunge ce găsesc aici. Zău că-mi ajunge, Semionici! Am auzit că iar ai șterpelit două bucăți de ștofă... Păzește-te, Semionici, fii mai cu băgare de seamă, să nu te prindă cineva.*

Costică Bucătaru se aplecă peste carte să vadă dacă scrie într-adevăr așa, sau pune Răduș de la el.

— Unde scrie „a jefui“ și „șterpelit“ ?

— Uite-aici.

— Da' de gagicăreală nu scrie nimic ?

— Pleacă, bă, cu gagicăreala de aici.

Jan șoferul vrea și el să facă pe deșteptul. Zice :

— După cele ce-am auzit din citirea lui Răduș, cartea trebuie să fie scrisă de ăsta, cum îl chiamă, Gorki. Este ?

— Maxim Gorki, aprobă Ioniță. E viața vagabondului Celcaș.

— Eu mi-am dat seama imediat cum a început să citească, se laudă mai departe Jan. Cunosc operele lui Maxim Gorki. Am văzut și „Azilul de noapte“ de Maxim Gorki. E grozav !

— Ce-ai văzut ? se miră Vegetarianul.

— Piesa „Azilul de noapte“. E tot cu oameni. Oameni ca noi. Eu cred că Gorki ăsta a trăit ca noi.

— Stați așa ! îl întrerupe o voce care vine dinspre ușă. Mîinile sus. Nu mișcă nimeni !

Cu două revolve imagineare, Ploieșteanul somează oamenii din dormitor. În urma lui intră Ilie Chelie.

— Mîinile sus ! N-auziți ?

— Dă-te, bă, în mă-ta, îl repede, jignit c-a fost întrerupt, Jan șoferul.

— Ce-ai, mă, ai înnebunit ? întreabă și Bucătaru.

— Răduș, băi Răduș, ți-am adus un giuleștean !

Răduș îndoiaie colțul filei de pe care a citit, închide cartea și se ridică din pat. Cînd dă cu ochii de Chelie incremenește.

— Răduș ! — țipă Chelie. Din doi pași e lingă Răduș și l-a prins în brațe. — Ce faci, Răduș ?

Răduș tace. Il dă încet pe Chelie la o parte. Într-un tirziu răspunde :

— Bine.

Imediat apoi îl apucă de mîină și-l trage lîngă el pe pat. Il întreabă în șoaptă :

— Ce s-a întimplat cu moldoveanul ? Spune, spune repede.

Ilie Chelie își scoate șapca, își șterge cu ea nădușeala de pe față și de pe ceafă. Pe urmă o aruncă pe pat împreună cu pantalonii cu cozondraci.

— Care moldovean, Răduș ?

— Ce, ești nebun, bă ? se supără Răduș. Nenorocești pe om și... Ala cu sacii ! A murit ?

— Cum o să moară, mă ? De-atita ? N-a avut nici pe dracu' ! Și-a scrîntit puțin un picior, încolo nimic. A schiopătat o săptămînă, p-ormă i-a trecut. L-am văzut eu. Ți-ai mîncat ficiații pe chestia asta ?! Fraier ești !

Răduș sare în sus, se apleacă peste Chelie și-l sărută. Ii ia și pe ceilalți pe rînd și-i sărută.

— Fraților, dac-aș avea bani acum, praf m-ași face. Mi-a fost o frică grozavă.

— Ce, era într-o ureche să moară de-atita ? Fraier ești ! se distrează Ilie Chelie.

— Ce fac ai mei ? întreabă Răduș.

— Am văzut-o într-o zi pe soru-ta, Victorina. Am vrut să vorbesc cu

ea în mod civilizât. Da' ea a început să mă drăcuie, să țipe la mine. Zicea cu te-am stricat...

— Nea Anghel ce face ?

— Bine, cu frizeria.. Dar stai, nu mi-i prezinți și mie pe oamenii ăștia?... Pe mine mă cheamă Ilie Chelie... Nu sint gagici pe-aici? Pot să-mi scot cămașa? Mi-a intrat zgură de la locomotivă. Am venit călare, e mai mult aer. Ilie Chelie mă cheamă.

Dă mina cu toți. Derbedeii se uită la golan: simpatic.

Jan șoferul l-a și luat în primire pe Ploieștean.

— Umbli după gagicăreală... De ce nu ți-ai cusut salteaua? Acum te dau pe mina lui Ioniță!

Ploieșteanul n-are timp de Jan. Aleargă pe la toți să facă rost de bani, să cumpere pantalonii.

— Care-mi dai, mă, niște bani? Mai am nevoie de-o sută. Pricepi?

— Lasă chestiile astea, că nu scapi, se ține după el Jan șoferul. Dacă nu-ți coși salteaua, în noaptea asta nu dormi aici. Iți dau patul afară.

A apărut în ușă Neagu Mircea. Are în mână un sul de hirtii și niște poze lucioase.

— Ia uitați-vă, bă, aici!

Desface sulul și împrăștie pe jos cîteva reclame de cinematograf. Fotografiile circulă din mână în mână.

— Ce ziceți, sint frumoase?

— De unde le ai, mă? De unde vii la ora asta? întrebă Ioniță.

— De la cinematograf. Mi le-a dat casierița. Ii place lu' tanti de mine, zice că-i aduc aminte de băiatul ei. Sanchi! Hai să le batem pe pereți. Auzi, mă Jane, m-am întîlnit cu Iaremschi de la Edil, te injură că nu i-ai dus aparatul de sprîțuit. De ce nu i l-ați dus? Ați terminat de spoit, de ce nu i l-ați dus?

— Il ducem acuma, cînd mergem la garaj, miine dimineață il are, zice Jan.

În cabana șmecherilor a mai venit un derbedeu: Ilie Chelie.

— Il facem ghiftar? întrebă Ioniță. Vrei să te faci ghiftar?

— Ce-i aia ghiftar? se interesează Chelie.

— O să vezi.

— Da' poate o fi calificat, își dă Vegetarianul cu părerea.

Ioniță se întoarce spre Chelie:

— Ai vreo calificare? Te pricepi la ceva?

Ilie Chelie scoate trei cauciucuri.

— Uite calificarea mea. Care-i cu timbru, care-i fără timbru? Asta-i cu timbru, asta-i fără timbru. Care-i cu timbru?

Derbedeii rid și-și fac cu ochiul: nu-i prost golanul.

— Și mai are o calificare, se bagă și Ploieșteanul în vorbă. E pescar. — Ridică pantalonii de pe pat. — Aștia i-a pescuit în drum spre Hune-
doara.

Jan și Vegetarianul au plecat la garaj. Răduș îl trage pe Chelie spre patul lui. Își dă jos bocancii și ciorapii. Se întinde în pat.

— Stai jos aici. Dacă vrei, poți să dormi cu mine. Spune-mi ce mai e pe Giulești.

Chelie bagă în lada lui Răduș pantalonii cu cozondraci. Pe urmă se așează pe marginea patului și își descheie haina.

— Spune-mi, mă, ce mai e nou pe Giulești? întrebă iar Răduș.

— Păi ce să fie? Lui nea Anghel i-a murit cîntezoii ăla care trăgea în gușe... Și Costică care lucrează la Oțel Rapid, și-a lăsat perciuni.

Era să se bată cu nea Anghel c-a vrut ăsta să i-i taie. Incolo mai nimic.

— De unde ai știut că sînt aici?

— Mi-a spus ăsta în tren. Nu-i vorbă, mi-a zis și nea Anghel, da' pierduse adresa. Am auzit că e pe-aici nea Fîruță. S-a umplut de bani pe-aici. Mi-a spus soru-sa că i-a trimis astă iarnă haină de blană. Tot neamul și l-a îmbrăcat ca-n filme. Ii merge plugul. Trebuie să dau de el. Tu nu l-ai întîlnit?

— L-am văzut. Are o băcănie.

— Băcănie?! O ține de sanchi. Face el alte învirteli mai mari pe aici, nu-i fraier... Bă, eu unde solesc?

— Dacă nu vrei să dormi cu mine, uite patul ăla e liber pînă mîine dimineață. Vegetarianul e de noapte.

Ploieșteanul a cerut peste tot bani cu împrumut. Cu chiu cu vai a adunat cît îi trebuie. Vine la Ilie Chelie:

— Nu dai pantalonii lu' altu'. Cu mine ai vorbit, pricepi? Ține banii.

Răduș deschide cartea pe care a luat-o de la Ioniță. Dar nu înțelege nici-un cuvînt. A avut o mare bucurie astăzi. N-a murit moldoveanul.

DERBEDEILOR LE CINTĂ MUZICA

— Vînt!

— Hai fraților! Dați-i vînt!

— Halo! Halo! Ce presiune e?

— Șaisprezece!

— Dă-i bătaie! Presiune mai mare!

— Vînt!

Cărucioarele aleargă pe linie de parcă le-au pus motor. Furnalul înghite cu lăcomie. A deschis gura mare.

— Cocs!

— Haideți cu cocsul!

Ioniță Bozolan scupă în palme și aruncă în cărucior lopată după lopată. Ploieșteanul împinge la car. Carul merge greu.

— Ce are, mă, carul? strigă Ploieșteanul spre Ioniță.

Ioniță Bozolan aleargă la el.

— Uite, bă, aici. Împingi ca fraierii. Ia încearcă așa. Carul de aici trebuie apucat!... Așa se împinge, de la mijloc, nu dintr-o parte.

Ploieșteanul împinge cum l-a învățat Ioniță. Merge mai ușor.

Un pădurean stă mai la o parte, rezemat în lopată, cu traista de mincare lingă el. A obosit. Ploieșteanul îl vede.

— Ai obosit? Ai obosit, mă cofleașă?! Pune mîna! Azi nu se stă, pricepi?

Pădurarul se codește. Se ia de el și Dumitrașcu, un tinăr cu fața teșită de mongol, cu un basc îmbicsit de praf în cap.

— Ce stai, mă? Te-a uitat cineva așa?

— Mereți în fras, se minie pădureanul.

Răduș aleargă după carul golit de minereu. Ii scapă din picior un galent. Il scoate și pe celălalt, îi ia în mîna pe amîndoi și fuge mai departe după car. Moș Marin Toacă fluiere după el.

— Hei, domnule! Ia vină la mine!

— Lasă, moș Marine, avem treabă.

— Vîno numai încoace, lasă treaba. Că-ți dau eu minten treabă să nu poți duce.

Răduş n-are incotro. Se întoarce din drum.

— Ce-i, moş Marine ?

— Auzi ? Eu te bat la fund de te mai prind cu tălpile goale pe ştec !

— N-am nici pe dracu, moş Marine, se împotrivesc Răduş dar se apleacă să-şi pună galenţii.

Cind să-l încalţe pe al doilea, aude o voce subţirică :

— Bună ziua, tată !

— No ce-i, Sanda ?

Răduş rămâne cu galentul în mână. Se uită la fata care-i întinde un pachet lui moş Marin Toacă. E Sanda, Sanda de la depozite !

— Ți-am adus mâncare, zice Sanda. Ticu n-a putut să vină la dumneata c-a întârziat de la şcoală.

— Bine.

Cind să plece, Răduş îi întâlneste Sandei privirile. O salută. Sanda îi răspunde la salut şi se uită de cîteva ori după el.

— Cocs !

— Haideţi cu cocsul !

— Vînt !

— Daţi-i presiune !

Furnalul e mulţumit : i se dă de mâncare.

Cărucioarele aleargă pe linie unul după altul. La înăditura liniei sar şi zdrăngăne.

— Ce i-a apucat pe derbedei ?

— O intrat strechea în ei.

Moş Marin Toacă aleargă printre derbedei.

— Cite ghifte avem pînă acum ?

— Paisprezece.

— Daţi-i zor.

— Nu sta, mirlane ! strigă şi Ploieşteanul.

— Presiune, hei, presiune !

— Nu mai strigaţi ! Ce-aţi înebunit ? Sînt 18 atmosfere ! Țipă cineva de jos, de la gura furnalului.

Cocsarii sînt negri de praf. Seamănă toţi cu Ciurel. Ciurel acum e şi mai negru. Derbedeilor nu li se văd decît albul ochilor şi dinţii. Cei de la carele cu minereu sînt roşii. Parcă-s boiţi. Minerul de Crivoirog e roşu. Şi părul, şi faţa, şi hainele derbedeilor sînt cărămizii.

La fiecare car de minereu împing doi oameni : un localnic şi un derbedeu. Aşa a hotărît Ioniţă, ca să poată trage derbedeii de localnici să țină aştia pasul cu ei.

Rot își ia traista cu mâncare şi se așează pe o grămadă de calcar să se odihnească.

— Mă ! Măi n-auzi, nu sta, c-ai luat cuvîntul la miting ! se agață Ioniţă de el.

Solcoi, prim-topitorul, a venit de la gura furnalului. Stă pe platformă şi se uită la derbedei. De cînd e prim topitor n-a mai pomenit așa un iureş.

Ioniţă Bozolan trece în goană pe lingă el. Solcoi îi strigă ceva, dar derbedeul nu-i răspunde. Derbedeii nu stau de vorbă. Sînt în întrecere. Bozolan se duce la moş Marin Toacă.

— Moş Marine, trimite un băiat cu niște ulei pentru osii.

Moş Marin Toacă aleargă la depozit. Imediat vine un băiat cu o găleată cu ulei.

— Fraţilor, daţi ulei la roţi ! comandă Bozolan şi se întoarce la carul lui.

- Of! face Aron cind il vede.
- De ce oftezi? il intreabă Ioniță.
- Mă dor șelele.
- Lasă șelele. Hai, că ne-o iau cocsarii înainte.
- Las' să ne ieie.
- Ba să nu ne ieie!

Derbedeii trag la lopată cit doi. Ardelenii se mai proptesc in lopată, mai stau.

Cantaragiii își fac cruce. Ce-o fi cu vârtejul ăsta? De obicei între o ghiftă și alta aveau timp să tragă un somn. Acum însă nu-i lasă de loc derbedeii: cer să le cîntărească repede carele.

Ioniță Bozolan mai trage o linie pe panoul unde se scriu ghiftelile.

— Cincisprezece.

Moș Marin Toacă dă din cap mulțumit și aleargă la telefon. După un timp vin niște fete de la cantină imbrăcate în halate albe. Aduc șuncă, piine și lapte pentru derbedei.

Toată conducerea furnalului e sus pe platformă. Și maiștrii, și inginerii.

Ioniță Bozolan trage cu creta încă o linie pe panou.

Șaisprezece.

Moș Marin Toacă fuge tot timpul printre derbedei.

— Mai mere?

— Merge, Moș Marine.

Un derbedeu netuns bea apă la cișmea.

— Ia vino, tu ăla netuns! Ia vino la mine! îl strigă moș Marin.

— Cine a murit, moș Marine? face pe șmecherul netunsul.

— Fă-te numa' incoa', să-ți arăt eu cine o murit!

Derbedeul vine. Moș Marin il apucă de urechi.

— De ce bei apă rece așa ud?

— Mi-e sete.

— Iți dau eu ție numa' sete! De ce nu bei lapte?

— E mai bună apa.

— Ajunge! Să nu mai bei apă cind ești nădușit că te concediez! Meri-n treabă-ți!

Răduș se uită tot timpul după moș Marin Toacă. Ii vine să se ducă la el și să-i spună: „Sanda e fata dumitale? Imi place de ea“.

Ploieșteanul se ceartă cu ardeleanul lui care s-a așezat pe un pietroi, a scos slană, pită, o ceapă și brișca, și mănincă tacticos. Sint gata să se incaiere. Moș Marin fuge la ei.

— Moș Marine, ii dau cu lopata in cap, pricepi? se agită Ploieșteanul.

— No ce-ai cu el, copile?

— De-un ceas tot mănincă!

— Da' unde mi-s aici, la pușcărie? se mînie ardeleanul. Sint fur? Nu pot nici să mînc?

— Ii dau cu lopata in cap, moș Marine, nu se potolește Ploieșteanul. Eu am dus două care de minereu și el încă n-a terminat cu mîncarea, pricepi?

Răduș se înțelege cu ortacul lui. Ortacul impinge la cărucior și-l in-deamnă:

— No, Răduș, ce tot te uiți după baci Toacă? Așteaptă cocsarii!

Moș Marin Toacă aleargă iar la telefon.

— Halo, Comitetul? Adă-mi-l pe tovarășul Pătrău... Eu mi-s, Marin Toacă. Acu is la șaisprezece ghiftelile... Tovarășe Pătrău, am nevoie musai de

famfară... D-apăi, am zis bine, famfară.. Nu mi-s nebun... Îmi trebuie famfara... Oți vedea pentru ce... No lasă!... O găsec eu. Spune numa' cine-i șeful lor ?

Moș Marin formează alt număr.

— Halo, laboratorul ? Cine ?... tovarășe Chindler, aici îi Marin Toacă. Dă-mi-l numa' pe tovarășul Gostian... Aștept... Tovarășul Gostian ? Da, eu mi-s. La ora trei fără cinci vreau să am famfara toată aici la furnal. Cine a zis ? Dumnezeu ! Cine să zică ? Eu ! La ora trei fără un sfert să fie famfara... Cum îi ? Da' ce, voi numai de 7 Noiembrie și 23 August cînțați ? Da, îi scoți cu o juma, de oră mai devreme din producție. Eu răspund..

Moș Marin Toacă aleargă din nou la panou. Numără liniile: sînt șaptesprezece. Se duce în goană la birou și vorbește cu femeia de servici. Îi dă un bilet. Femeia se uită năucă la el.

— No, fugi odată, ce mai stai ?

Pe scările furnalului se lovește de Ilie Chelie care și-a făcut angajarea și a venit în recunoaștere. Chelie mănîncă semințe de dovleac. Scurpă o coajă pe baticul femeii. Îi face loc să treacă.

Femeia pleacă repede.

Ilie Chelie se uită curios în toate părțile. Mîine intră și el în șut. Se duce la gura furnalului și se miră de derbedeii care aleargă cu carele pe linie.

— Răduș, băi Răduș !

Răduș împinge carul gol. Nu-l aude. Chelie se ține după el.

— Ce-i, mă, cu voi, cine v-aleargă ?

Răduș și-a luat lopata și încarcă. Împinge cu genunchiul în coada lopoșii. E tot o apă. N-are timp de Chelie.

— Așa, e, mă, că dacă era bună munca o lua boierii ?

Răduș dă din umeri.

Suflanta duduie.

— Vînt !

— Dați-i presiune !

— Vînt !

Optsprezece ghifte !

Nouăsprezece !

E trei fără cinci. Sună sirena. Fanfara urcă scările spre furnal.

Derbedeii n-au lăsat încă lucrul. Vor să facă douăzeci de ghifte.

— Ce-i cu nea-stelienii ăștia ? se interesează Ploieșteanul. Uite-l și pe tovarășul Pătrău. O să ne țină un miting !?

— Dar cu muzica ce mai vor ? se miră și Costică Bucătaru.

E trei. Ioniță Bozolan trage cu creta încă o linie pe panou. Douăzeci de ghifte.

— Ți-a plăcut, moș Marine ?

— Apăi mare scofală n-ați făcut. Douăzeci de ghifte ? Asta-i nimic ! Ioniță se uită buimăcit la bătrîn.

— Da, da, nu te uita așa. Voi puteți și mai mult.

Fanfara își acordează instrumentele. Cîntă un marș.

Au venit trei muncitori de la oțelărie. Sînt delegație. Vor să-i felicite pe ghițari.

Moș Marin Toacă își adună derbedeii. După ce îi numără să vadă dacă sînt toți, face semn muzicii să oprească. Îi felicită din partea organizației de bază a furnalului. Între timp s-a întors femeia de servici, cu brațele încărcate de flori. Vine lingă moș Marin și îi șoptește :

— A zis floraru' să vizeze bonu' și sindicatu'.

— Bine, bine! Dă numa' florile-ncoace!

Moș Marin îi ia buchețele din brațe. I le dă lui Pătrău. Pătrău ride și le împarte derbedeilor. Îi felicită, le stringe miinile. Fanfara întonează „Mulți ani trăiască”. Rostoș suflă în trombon, Gostian bate în tobă. Răsună tot platoul de încărcare. Derbedeii din schimbul doi se uită cu jind.

Ilie Chelie stă rezemat de balustradă și mănincă semințe. Strigă spre Răduș care a venit și el lingă balustradă, să se uite jos la depozite, după Sanda.

— În fiecare zi vă cîntă, mă, muzica?

Răduș nu-i răspunde. O caută din priviri pe Sanda.

Dar Sanda e aici, printre spectatori. Fanfara s-a auzit pînă la poarta cealaltă a uzinei. Au venit mulți curioși. Și Sanda e curioasă. Dă cu ochii de Răduș. Vine la el și îi întinde mîna.

— Primiți felicitări?

Răduș se întoarce și cînd o vede se face stacojiu:

— Mai ales de la dumneavoastră.

Scoate cîteva flori din buchetul lui și i le oferă. Apoi își dă seama cum e îmbrăcat. I se face rușine. Își ia la revedere de la fată și aleargă la Ioniță.

Chelie s-a dus lingă Ploieștean. Are și Ploieșteanul un buchet de flori în brațe.

— Și pe tine te-a aiurit ăștia cu muzica lor? Și ție ți-a cîntat?

— Păi ce, eu sînt oprit de doctor? I-am spus lui Rostoș să-mi cînte la ureche „De la Ploiești la vale”... A zis că nu poate de nea-stelienii ăștia.

Derbedeii din schimbul unu au pornit spre ieșire. Fanfara merge după ei cîntînd. Muncitorii aplaudă. Ioniță Bozolan abia duce florile. Toată lumea se uită la el. Douăzeci de ghifte!

ILIE CHELIE ÎȘI MAI CUMPARĂ NIȘTE SEMINȚE

Ilie Chelie a rămas rezemat de balustrada de la furnal. Scuiță în jos printre dinți. Scuiatul se oprește pe șapca unui lăcătuș de la suflantă. Lăcătușul se uită în sus. Ilie Chelie mai scuiță odată, scoate din buzunar o mîna de semințe și continuă să mănînce privind la ghiftarii din schimbul doi.

— Ți-ai făcut angajarea? îl întrebă un derbedeu din cabană.

Ilie Chelie se uită la el. După ce-și aduce aminte că l-a cunoscut azi noapte în cabană, îi răspunde spărgînd semințe între dinți:

— Mi-am făcut-o. Dar trebuie să fiu fraier să trag aici la lopată. Furnal îmi trebuie mie? Dă-i în mă-sa cu furnalul lor cu tot. Ce, sînt ocnaș?

Derbedeul îl măsoară și el. Își scoate din sîn coaja de semință pe care i-a suflat-o acolo Chelie, și mormăie printre dinți:

— Dar tu ce credeai că e aici? Credeai că o să te angajeze să stai cu burta la soare?

Chelie își dă seama că n-are cu cine discuta. Se apropie de un alt ghiftar, care aruncă piatră de var într-un cărucior. Își șterge de pantaloni palma transpirată de sarea de la semințe.

— Ia dă, mă, și mie puțin lopata aia.

Ilie Chelie aruncă în cărucior cîteva lopeți de minereu. „Greu! Să trag la lopată găseam și la București. Pentru asta trebuia să viu pînă aici?” își face șocoteala Ilie Chelie.

Aruncă lopata cît colo, mai scoate niște semințe și pornește spre scări. Ocolește o macara care descarcă fier vechi dintr-un vagon, ridică de jos

o bucată de siderită, se miră de greutatea ei, se uită la ea și o aruncă. Pe urmă își scuipe în palme și se șterge pe pantaloni.

A trecut multă vreme de cînd au plecat derbedeii din schimbul unu. Forfota dintre schimburi s-a domolit. Chelie coboară scările furnalului. Numără treptele.

Pe la mijlocul scării îl ajunge din urmă pe Suciū-baci, cantaragiul. Suciū-baci coboară greu. Are peste o sută de kilograme și pe deasupra e bolnav de astmă.

— Unde alergi, mă copile?

Chelie se întoarce spre el.

— Pardon?

— Unde-alergi? Mi-a plăcut de voi azi. Ați făcut ispravă bună.

— Sanchi!

Ilie Chelie o ia la fugă în jos pe scări. „Cine-o mai fi și ăsta?“ Coboară cite două-trei trepte deodată. Strigă peste umăr spre Suciū-baci:

— Hai mai repede, moșule, să mai slăbești puțin!

Cînd ajunge jos, Chelie se caută prin buzunare după semințe. Nu mai are. Scoate din buzunarul de la cămașă pachetul de Mărășești și plicul de chibrituri. Își aprinde o țigară.

Trece pe lângă portar. În timp ce-i arată legitimația, îi suflă în ochi fumul pe care l-a tras din țigară. Iese pe poartă, fără să se mai uite înapoi la portarul care-l înjură.

În fața cinematografului Maxim Gorki, o fată așteaptă pe cineva. E Jeni de la cantină. Chelie se oprește în fața ei.

— Te fac o pinză, mamă scumpă? Sint băiat cuminte.

Jeni se depărtează cîțiva pași și-l face golan. Chelie nu se supără.

— De ce ești rea, mămică?

— Astîmpără-te, tună o voce în spatele lui Ilie Chelie.

E Costică Bucătaru. Cînd îl vede, Jeni răsufilă ușurată.

— S-a legat golanul ăsta de mine!

— Pardon? face Chelie pe miratul și aruncă chiștocul de Mărășești între picioarele lui Costică Bucătaru.

Acesta i se uită în ochi și îi zice amenințător:

— Injug-o!

Ilie Chelie bagă mîinile în buzunarul pantalonilor, își trage piciorul drept în urmă, își lasă greutatea corpului pe el, și îi spune printre dinți:

— Ce, mă, ești vr-un smeu?

— Ușchește-o!

Chelie scuipe la cîțiva milimetri de bombeul pantofilor noi-nouți ai lui Costică Bucătaru. Costică Bucătaru scuipe și el la picioarele lui Chelie.

— Hai, du-ți gagica la film, dă Chelie înapoi. Distreaz-o.

Costică Bucătaru intră cu Jeni la cinematograful. Chelie își aprinde o țigară. Se uită la pozele din vitrină. Rulează „Călăreții din valea morții“. L-a văzut la București.

Pornește spre biroul de angajare. Vrea să-și retragă actele. Prin mijlocul drumului trec cîntind elevii școalei de ucenici. Merg și ei la film. Chelie se uită după ei. În fața debitului de tutun a lui Zucărbecher, vreo cinci-șase tineri l-au înconjurat pe Poali, prostul orașului. Poali se crede ofițer. Are pe cap o șapcă a Frontului Renașterii Naționale.

— Ce ești tu, Poali? Căpitan? îl întreabă cineva.

— Nu. Eu sint maior. Tăpitan mă fat mai tîldiu.

— Un' te duci, Poali?

— Mă dut tătăna la Deva.

— Ce-ai mincat tu, Poali ?

— Am mîntat leveș.

— N-ai mincat leveș, Poali, ai mincat...

Jignit, Poali, salută militărește și iese din cerc. Se duce la Ilie Chelie :

— Imi dai și mie un ban ?

Chelie scoate o monedă din buzunar. Poali întinde mina. Chelie îi trîntește chiar în podul palmei un scuipat.

Toți rid. Rîde și Poali, salută militărește și pleacă. Copiii se țin după el.

Chelie intră în debit. Nu mai are țigări. Înăuntru, un domn elegant cumpără un pachet de Tomis. Chelie întinde banii pentru un pachet de Mă-rășești. Domnul elegant își aprinde o țigare. Ilie Chelie se vîră în el.

— Imi dai voie și mie să iau niște țigări ?

Se înghesuie și mai tare în el. S-a făcut. Portofelul domnului elegant e pe jumătate afară... Deodată Ilie Chelie îngheață : domnul elegant i-a apucat mina.

— Ce faci stimabile?!... — îl măsoară, dar pe neașteptate izbucnește :

— Chelie ! Ce-i cu tine aici, mă băiete ?

Chelie își revine. Se uită mai bine la „fraier“.

— Nea Firuță ! exclamă bucuros.

— Ce-i mă, cu tine ? Cînd ai venit ? — îl ia de braț fostul patron și ies împreună afară.

— Aseară. Te-am căutat azi dimineață la mustăria dumitale, nu erai acolo.

— Imi pare bine că te-am întîlnit. Am nevoie de băieți deștepți. Vîno diseară pe la mine. Stau în spatele băcăniei. Facem cîțiva amici un cheful.

— Nea Firuță, ceva de lucru ? Ziceam să mă duc la furnal. Dar ce-i acolo ! E nenorocire.

— Ți-ai făcut angajarea ?

— Da, da' mă duc să le spun că nu-mi convine.

— Nu te duci nicăieri, spune Firuță. Lasă-ți angajarea care o ai.

Vorbesc eu cu un amic, să-ți aranjeze un transfer la altă secție... Da' — Firuță duce arătătorul la gură — mormint !

— Imi pare rău, Nea Firuță !

*
*
*

Ilie Chelie nu s-a mai dus la biroul de angajări. A hoinărit prin oraș pînă seara. La opt a trecut pe la băcănie. A întrebat o vînzătoare unde poate să-l găsească pe Firuță. Vînzătoarea l-a dus în fundul curții la locuința patronului.

Firuță joacă poker cu un bărbat voinic și chel și cu un ins răpănos, între două vîste, cu părul mare și cu o mustață la fel de mare căzută peste buza de sus, în care Chelie recunoaște pe funcționarul de la biroul de angajări. La piciorul unui fotoliu sînt cîteva sticle de vin go'ite. În mijlocul mesei e o sticlă de coniac de un kilogram pe trei sferturi plină.

— Să vi-l prezint pe elevul meu, Ilie Chelie, — îl primește Firuță.

Ilie Chelie întinde mina la fiecare.

Cetățeanul cu mustață îl întrebă mirat pe Firuță :

— Nu înțeleg, cum elevul dumitale ?

— A crescut la mine în cafenea. De la mine a învățat meseria. Și, păcătosul, astăzi a vrut să mă fraierească.

Firuță le povestește cum era să-l fraierească Chelie.

— Ziceai să-i facem transfer la control? întrebă pe urmă mustăciosul. O să-l recomand șefului. Știe carte, nu?

— Sigur că știu, se supără Chelie.

— Ce origine ai?

— Bună, răspunde pentru el Firuță. Orfan, copil necăjit, ceea ce trebuie.

— Am să-l recomand... — Mustăciosul își toarnă coniac în paharul de vin. Spune: — Mă, nea Firuță, strigă la fata aia să-i aducă și elevului dumitale un pahar. Zici c-o să se poată descurca?

— Nici o grijă, îl instruiesc eu.

Fata aduce un pahar. După ce au ciocnit odată toți patru, bărbatul chel, care n-a scos nici o vorbă tot timpul, și mustăciosul de la biroul de angajări, s-au ridicat să plece.

— Miine vii la mine la birou, îi spune mustăciosul lui Chelie. Nu mă cunoști... Bine?

Cînd rămîn singuri, Chelie se uită cam speriat la patron:

— Nea Firuță, nu mă bagi în vreo aiureală să-mi dea ăștia cîțiva coți la pîrnaie. Ce ești dumneata aici, nea Firuță?

— Băcan.

— Sanchi!

— Ascultă, Chelie, doar nu ne cunoaștem de azi, de ieri... Atîta îți spun: tu n-ai nimic de făcut decît să-nchizi ochii. Atît. Să nu vezi nimic.

— Adică cum, să nu văd nimic?

— Mă, Chelie, secția asta, control și recepție, e o vacă cu lapte. Tu n-ai nevoie de bani?

— Și ce trebuie să fac?

Firuță mai toarnă coniac în pahare.

— Ascultă la mine: controlul ăsta e o secție cheie. Pe acolo trec toate materialele care intră în uzină... Sînt vreo cîțiva căruțași de ai mei care aduc nisip pentru construcție. Tu de la control măsoți figura de nisip și semnezi. Construcțiile de aici înghit mii de figuri de nisip. O sută-două de figuri acolo în minus, nici nu se cunoaște. Măsoți de două-trei ori o figură... Ai înțeles?

Chelie se gîndește.

— Și ce folos dacă o măsoți de două-trei ori?

— O plătește și uzina de două-trei ori.

— Da' nu se prind?

— Cine dracu' ține socoteala? Tu ești acolo, tu controlezi. Pe urmă, cu fierul vechi... Fierul vechi se plătește cu 40 de bani kilogramul. Dacă e tăiat la dimensiuni care intră în cuptor se dă în plus un leu la kilogram. Gîndește-te: în uzină intră peste o sută de vagoane pe zi. Ieșe cincisprezece mii la fiecare vagon.

— Nu înțeleg, nea Firuță.

— Mă, mandatarii sînt oamenii noștri. Ei trimit fier vechi obișnuit și tu scrii pe factură „desmembrat“ — șarjabil“, adică tăiat la dimensiunea care intră în cuptor. Cine ține socoteală dacă fierul a venit sau nu desmembrat?

— Dumneata ești vorbit cu ei? Cu... cu mandatarii?

— Asta nu te privește. Capeți partea ta și faci ce-ți zic. Asta-i tot. Unde dormi?

— O noapte am dormit pe la cabană.

— O să-ți găsesc eu o cameră în oraș... Ai nevoie de ceva bani?

— Se poate, nea Firuță? Mă jignești, rîde Chelie.

AI FOST UN DERBEDEU BUN, PLOIEȘTENE, PRICEPI?

Ilie Chelie n-a mai dat pe la cabana șmecheroșilor. Nici un derbedeu nu și-a mai adus aminte de el. Prea s-au întâmplat evenimente importante : ghiftarii lui Ioniță Bozolan au luat primă și leafă dublă, la cantină li s-au rezervat două mese la care n-aveau voie să se așeze decît ei. Apoi, cînd vin la dormitor, derbedeii au altele de discutat. A început întrecerea între schimburi. Nici un schimb nu bagă mai puțin de douăzeci de ghiftari. Totuși, schimbul lui Bozolan e tot în frunte. Așa că nimeni n-a observat că derbedeul care știe să mînuiască zarurile și cauciucurile șmecherite n-a mai apărut. Nici măcar Răduș. Răduș e foarte ocupat. Are de citit. Ia cărți de la moș Marin Toacă și le citește repede ca să meargă cît mai des pe acolo. Necitite nu vrea să le ducă. Dacă-l întrebă bătrînul ceva despre carte ? Că vorba Ploieșteanului : bătrînul ăsta e trăznit. Poate să te întrebe te miri ce.

Așa, într-o seară, se întorcea Răduș cu Ploieșteanul de la croitor și au trecut prin fața porții lui moș Marin Toacă. Bătrînul uda florile din fața casei. Băieții au salutat. Răduș s-a uitat după Sanda : nu-i în curte.

Bătrînul i-a chemat înăuntru.

— No, ce-i cu voi pe-aici ?

— Am fost la Beclenaș, la probă.

— Vă faceți haine ?

— Ne facem, moș Marine, de ce să nu ne facem, ce, nouă ne-a interzis doctoru' ?

Și Ploieșteanul începe să-i povestească bătrînului de tuși-sa de la București care a zis de el că numai haine de dric o să aibe, că alea o să i le dea alții de pomană. Răduș își face de lucru pe la pompă. Nu-i e sete, dar vrea s-o vadă pe Sanda.

— Apăi nu bea așa, zice bătrînul. Meri și cere un pahar din casă... Sanda !

În susul scării apare Sanda.

— Apăi tu nu vezi că avem musafiri însetați ? strigă bătrînul la ea. Adu un pahar.

Fata ride la Răduș, intră în casă și după puțin timp iese cu un pahar. Răduș pompează. Cînd Sanda ajunge lîngă el, îi șoptește :

— Am scos bilete pentru diseară. E un turneu din București. La șapte vii să te iau.

— Să vorbești cu tata.

— Am să vorbesc.

Ploieșteanul povestește înainte. S-a așezat alături de bătrîn pe bancă. Răduș se duce lîngă ei.

— Apăi, mătuși-ta asta a ta trebuie să fie tare proastă, dacă zice de tine așa.

Ploieșteanului i se pare că bătrînul îl laudă și se umflă în pene.

— Nu e proastă, dă-o dracu' ! E încuiată, pricepi ?

— Trebuie să zică și mai rău.

Ploieșteanul se uită buimăcit la moș Marin.

— De ce să-mi zică și mai rău ?

— Păi fiindcă meriți ! Copil bun ai fi tu : muncești, nu bei, ești ascultător...

— Și ce mai vrei, moș Marine ? se bagă și Răduș.

— Asta nu-i de-ajuns — zice moș Marin. Pe urmă îi trîntește Ploieșteanului una din întrebările lui trăznite : — Tu, copile, știi pentru ce muncești ?

Ploieșteanul se încurcă :

— Păi... s-arăt tuși-mii asta că nu sînt un...
 — Asta-i tot ? Pentru asta ? D-apăi mîine să nu mai vii la lucru la mine. Te concediez !
 — De ce, moș Marine ?
 — Fiindcă ești prost. Ești prost și nu știi pe ce lume trăiești. Tu știi de ce descarcă ăia materiale aiurea ? De ce ne trimite fier vechi în loc de șpan ? De ce Perenceag învîrtea ce învîrtea la cantină ?...
 — De hoți, pricepi ? De hoți, ca să fure.
 — Așa, de hoți. Da' unii nu numai de asta. Unii ca să nemulțumească oamenii, să plece oamenii de la lucru. Unii vor să nu mai meargă uzina asta, să nu mai dea fontă.
 — Păi ce au ei cu uzina ?
 — Uzina asta înainte a fost a lor. Da' acum nu mai e. Și nu le mai convine.

— A lu' Perenceag ? Așa bogat a fost ?
 — Ei, a lui ăsta !... A Perencegilor ăștia toți care le stăm acum în gît și care, dacă ar putea, ar da cu voi de pămînt atunci cînd băgați douăzeci și cinci de ghifte, sau cînd oțelarii dau mai multe șarje.

Mai tîrziu, bătrînul le-a spus că Bozolan și încă vreo doi derbedei din celelalte schimburi or să plece peste cîteva zile la o școală de ofițeri de doi ani.

— Bozolan, ofițer ? se miră Ploieșteanul.
 — D-apăi ! ?
 — Pentru asta nu trebuie școală ?
 — O să facă școală... E băiat bun, a citit... Apăi, tu derbedeule, spune-mi, tu cite cărți ai citit pînă acum ? Uite, eu acum la bătrînețe și tot mai citesc din cînd în cînd ca să nu nărozesc.

Ploieșteanul recunoaște că n-a citit mai nimic. „Poate dacă citeam, mă trimitea și pe mine la școala de ofițeri. Atunci să mă fi văzut tuși-mea“.

Chiar în seara aceea a cerut la bibliotecă „Capitalul“ de Karl Marx. La bătrîn pe masă era o carte la fel și s-a gîndit Ploieșteanul că poate din cartea asta știe bătrînul atîtea. A citit cîteva pagini și n-a înțeles mai nimica. Erau pline de cuvinte împerechiate ciudat : plus valoare, rata plus valorii, capital constant. A dus-o înapoi la bibliotecă și l-a întrebat pe Răduș cam ce-ar putea să citească. Se gîndea că poate se uită cineva de la Partid pe fișele de la bibliotecă și cînd o s-o vadă plină pe a lui, o să-l trimită și pe el la școala de ofițeri.

Acum Răduș e amic bun cu Ploieșteanul. Tot timpul au să-și spună cîte ceva.

— Raduș !
 — Ce-i, Ploieștene ?
 — Auzi, ia vino-ncoa' ! Vino să-ți spun ce mi s-a întîmplat. Stăteam aseară în față la telefoane. Așteptam pe aia de la Simeria. Știi că s-a mutat aici, a găsit casă la o prietenă. Pricepi ? Și cum zic, stăteam în față la telefoane, și așteptam pe nea stelianca. Trece unu' pe lîngă mine și-mi trage șapca pe ochi. Uite-așa, pricepi ? — Și Ploieșteanul își trage șapca pe ochi : arată cum i-a tras-o omul despre care povestește. — Mă uit eu la om. Nu-l cunoșteam. Cine să fie ? Incliflat la fix. Avea niște pantofi așa, ca vișina putredă, și șireturile de la pantofi nu le avea în față ca oamenii, nu, aici, într-o parte. Și-o talpă la pantofi, atît de groasă. Pricepi ? Un costum pe el, ca-n filme.

— Cine era, Ploieștene ?

— Ai răbdare. Auzi, mă mai apucă odată de cozoroc și vrea să mi-l

mai tragă odată. I-am dat una peste mână. Era să-i zic și ceva de a bătrână. Ce faci, mă, cumetre? mă întreabă omul. Ce-are ăsta cu mine? îmi zic eu. Credeam că e fostu' nea stelian al gagicii mele. Știi că a vorbit cu unul de la O.S.M. Imi zic: ăsta a venit să se ia de mine. Da' el m-apucă de obraz și zice: Ce, bă spetează, nu mă mai cunoști? Io te-am îmbrăcat. Prietenul tău era. Chelie. Pricepi? Da' știi ce întolțit e? O fi fost iar la pescuit.

— Unde l-ai întâlnit?

— Nu ți-am spus? În față la telefoane.

— Lucrează undeva? L-ai întrebat?

— Zice că e în uzină, nu știu pe la ce secție... Auzi, Răduș, am boală să-mi fac și eu încă un costum și să mă învoiesc pentru câteva zile să mă duc la Ploiești, să trag un chef. Să merg cu acordeonul după mine. Pricepi?

Ploieșteanul dă la o parte colțul cearceafului de pe patul lui Răduș, să nu-l șifoneze, și se așează:

— Auzi, Răduș! Dacă-mi mai fac un costum, îmi cumpăr și-o valiză, și când mă învoiesc dau și pe la tuși-mea din București. Că o fi primit scrisoarea. Un costum îl îmbrac și un costum îl pun în valiză. Și de la gară mă duc la ea și numai de-al dracu' deschid valiza să vadă și ea hainele. Pricepi? Dacă mă trimeteau și pe mine la școala de ofițeri, o prăpădeam... Știi că duminică m-am fotografiat cu Ciurel. Săptămîna viitoare sînt gata pozele, le trimit la toți cîte una. Eu și Ciurel, amîndoi puși la șpiț, cu cravată. Asta a fost boala lui Ciurel, să avem și cravată. Dar ce s-aude? O sirenă!

Răduș și Ploieșteanul se reped afară.

Sună alarma. Prin fața dormitorului trec în fugă oameni. Sirenele urlă a jale. Toate sirenele din uzină sună.

— Ce s-a întîmplat, fraților? oprește Ploieșteanul pe cineva.

— Prăpăd! A luat foc fabrica de oxigen. Dacă ajunge la generator, aruncă furnalele în aer — și cetățeanul o ia la fugă după ceilalți.

Toți derbedeii au ieșit din cabană. E și moș Marin cu ei. A venit în vizită la Ioniță Bozolan. Sirenele sună într-una. Se aud mașinile pompierilor care gonesc spre uzină. Tot felul de oameni trec strigînd prin fața cabanei:

— Fugiți!

— A luat foc fabrica de oxigen!

— A explodat un tub!

— E plină rampa de tuburi!

— Nenorocire!

Derbedeii, desculți și dezbrăcați cum au ieșit din cabană, aleargă și ei spre fabrica de oxigen. Dinspre fabrica de oxigen fug îngroziți oamenii spre pădure.

Sirenele sună. Arde o baracă întregă. Focul se întinde pe conducta de oxigen spre tuburi, spre uzină.

Moș Marin se apropie de foc.

— Să cărăm tuburile pline! le strigă derbedeilor și pune mîna pe un tub.

— La tuburi! răcnește și Ioniță.

Derbedeii aleargă de-alungul rampei. Iau tuburile în spinare. Le cară departe de foc.

Dinspre oraș străbate la răstimpuri pînă aici urletul ciinilor. Focul se întinde spre uzină. Pompierii nu pot băga așa ușor mașinile pînă sus.

— Să n-ajungă focul la uzină! Izolați conducta centrală! — se aud din uzina de oxigen strigătele mecanicului.

Focul înaintează. Se întinde ca un șarpe. Oamenii, care au venit să salveze uzina se bagă printre flăcări. Nimeni nu știe cum să izoleze conducta. Derbedeii gonesc cu tuburile pline în spinare.

— Izolați conducta centrală! Trageți minerul înspre dreapta! strigă într-una din uzină mecanicul.

Gata! Flăcările au înconjurat uzina. L-au prins pe mecanic înăuntru, nu mai poate ieși. Nu mai are pe unde.

— Fugiți! Fugiți! zbiară cineva.

A explodat un tub. Suflul i-a trântit pe câțiva la pământ. Oamenii au luat-o la fugă care încotro. Sint speriați. Nu s-a întâmplat nimic, n-a murit nimeni.

— Izolați conducta centrală!! țipă din răspuțeri mecanicul.

Printre pânzele mișcătoare de flăcări se vede cum încearcă să iasă din uzină. Nu reușește.

Lîngă foc mai sînt doar cîteva tuburi de oxigen. Derbedeii le înșfacă. Fug cu ele în spinare.

— Izolați conducta centrală! Trageți minerul spre dreapta! răcnește îngrozit mecanicul.

Flăcările se întind. Acoperișul de lemn al stației de încărcare troznește. Focul a ajuns la rampă.

— Fugiți! Fugiți! urlă omul din uzină.

Doi derbedei se reped la conductă. Și-au tras bascurile pe ochi. Trec prin flăcări.

— Sînt nebuni! strigă cineva.

— Vai de mama lor!

Sirenele sună într-una a jale.

Din uzină se aud comenzile mecanicului:

— Spre dreapta! Trage tare spre dreapta! Așa! Bravo, fraților!!!

Derbedeii au tras minerul izolator. Focul nu mai înaintează pe conductă.

Au sosit pompierii. Intind furtunurile pînă la mașini.

— Sînt doi băieți înăuntru! le strigă disperat moș Marin Toacă.

— Unde?

— Acolo!

Pompierii se bagă în flăcări. Aduc tirîș un derbedeu. Încă unul. Îl scot și pe mecanic. N-are nimic, a scăpat teafăr, dar abia se ține pe picioare de emoție.

Focul scade. Pericolul a fost îndepărtat. Oamenii se îngrămădesc în jurul celor doi derbedei care au salvat uzina de oxigen.

— Cine sînt?

— Unde lucrează?

— Sînt răniți?

— Unul e mort, spune cineva.

A murit un derbedeu. A murit Ploieșteanul.

Al doilea derbedeu, Răduș, e rănit. Geme de usturime.

— Ce stați și vă uitați la ei? — împinge Ioniță Bozolan lumea la o parte. — Chemați, mă, cineva salvarea!

A sosit salvarea. Infirmerii îi culcă pe brancarde.

Răduș a deschis ochii. Geme. Se uită la medicul aplecat de-asupra lui.

— N-a explodat?

— N-a explodat.

Răduș închide ochii de durere. Scrișnește din dinți.

— Ploieșteanul e acolo. L-ați scos?... L-ați scos pe Ploieștean ?

Răduș deschide iar ochii. O usturime grozavă îl pătrunde pînă la inimă. Parcă și inima îl ustură. Simte o împunsătură. Îi fac injecție. Îl ustură și pleoapele. Se uită spre furnale. Furnalele se rotesc. Totul se rotește. În urechi îi sună vocea mecanicului: Izolați conducta centrală! Izolați conducta !

— Unde-i Ploieșteanul ?

De ce nu-i răspunde nimeni ? Cade parcă într-o groapă. Cade mult, mult de tot, într-o groapă fără fund în care urlă într-una o sirenă.

* * *

Cînd se trezește, lui Răduș i se paré că vede aplecată de-asupra lui o figură familiară. Ochii îi alunecă în sus spre tavan, apoi cu un efort, îi aduce înapoi pe chipul cunoscut. Ceața picloasă din priviri începe să se risipească.

— Moș Marine!

Incearcă să se miște, dar parcă-i pironit. Parcă-i în ghips tot.

— No, ce strigi așa, derbedeule ?!

— Moș Marine!

Ridică minile să-l cuprindă pe bătrîn. Minile sînt bandajate. Se proptește în coate și se ridică. E într-o sală de spital. Toți bolnavii se uită curioși la el.

— No, mai stai mult în pat ca o lăuză ?

Răduș cercetează fața fiecărui bolnav. Caută pe cineva. Nu găsește. Intr-un pat din fundul salonului, un bolnav a adormit întors spre perete. Răduș se așează în capul oaselor. Își sprijină capul bandajat de bara de fier a patului. Strigă spre bolnav :

— Ploieștene ! Ploieștene !

Moș Marin Toacă îl apucă de umeri pe Răduș și-l culcă înapoi în pat.

— Șezi aici ! Taci ! Nu e Ploieșteanul !

— Unde e Ploieșteanul ?

Bătrînul lasă bărbia în piept. Ceilalți bolnavi schimbă priviri între ei.

— A murit ! țipă Răduș. Unde-i Ploieșteanul ?!

Bătrînul se ridică în picioare. Tace.

— A fost un copil de treabă, spune într-un tirziu.

Ușa salonului s-a deschis. Dinspre ușe se aude vocea lui Neagu Mircea.

— S-a trezit !

Năvălesc înăuntru o droaie de derbedei.

— Răduș !

— Eroule !

— Băi acesta, ce-i cu tine ? Te-au pus ăștia în scutece ?

Răduș îi privește cu ochii plini de lacrimi. Derbedeii vin pe rînd la el și-l sărută.

— Ia uite la el ! se miră Neagu Mircea. A ajuns icoană.

— No, ce-ați venit atîția ? bombăne moș Marin. Aici nu e crîsmă. Hai mereți !

Costică Bucătaru îi face lui Răduș un semn spre ușă. În prag, cu un buchet de flori în mînă, stă Sanda. Răduș se silește să-i zîmbească. Intimidată de privirile atîtor derbedei, Sanda ascunde la spate buchetul de flori.

Moş Marin Toacă se duce spre ea.

— Da' cu florile astea ce-i? Că doar nu s-a prăpădit.

Derbedeii rîd. Sanda se apropie de pat. Pune buchetul de flori într-un borcan de compot gol.

Ciurel se trage mai lingă Neagu și îi șoptește la ureche:

— Mișto!

Neagu îi dă un ghiont:

— Taci, mă, că acum te ating.

Sanda a adus și o carte.

— Poftim. „Așa s-a călit oțelul“, să nu te plictisești.

— Și eu ți-am adus o carte, zice Jan șoferul. Uite, e de Maxim Gorki, „Copilăria mea“. Pe asta n-o s-o mai iei de la moș Marin.

Răduș se uită urît la Jan șoferul: îl dă de gol.

Derbedeii i-au adus prăjituri, fructe. Au încărcat noptiera. Pe Răduș îl podidesc iar lacrimile.

— Săracu' Ploieșteanul...

Ciurel scoate din buzunar un plic și arată la toți niște fotografii: el și Ploieșteanul, îmbrăcați în costume la fel, cravate la fel.

— Ne-am fotografiat amîndoi duminica trecută.

Răduș întinde mîna după fotografii. N-are cum să le apuce. Amin-două mîinile îi sînt bandajate. Sanda îi ține o fotografie. Răduș se uită la Ploieșteanul. O roagă pe Sanda să reazime fotografia de borcanul cu flori.

— Ai fost un derbedeu bun, Ploieștene, pricepi? murmură Răduș, și începe să plîngă ca un copil.

Intr-un tirziu, își aduce aminte de Ioniță Bozolan. Intreabă printre sughituri:

— Da' Ioniță unde e?

— A plecat. Ce, nu știi? se miră Bucătaru. Adică de unde să știe el... L-am condus alaltăieri. A fost pe la tine să-și ia rămas bun, da' nu l-ai cunoscut. A plecat!

— Unde?

— Păi tu n-ai auzit? Nu ți-am spus? ! La școală, la școala de ofițeri. Răduș plînge și mai tare.

* * *

În salonul în care e internat Răduș, sînt șase paturi. Cît a stat la spital, Răduș i-a cunoscut pe toți. În patul din dreapta lui, e un tînăr de-o vîrstă cu el. Are ochi albaștri, părul mare ca de poet. I-au pus piciorul în ghips. Și l-a rupt la fotbal. E în echipa Hunedoarei. În patul din stînga stă un copilandru de vreo șaisprezece ani, ucenic la Construcții Metalice. Are nasul mic și obraznic, ridicat în sus, niște ochi mari, negri, și fața pistruiată. Citește tot timpul. Într-o noapte, cînd Răduș nu putea să doarmă de usturime și se răsucea în pat, l-a auzit șoptind:

— Vă ustură?

Răduș s-a întors spre el:

— Puțin, dar trece.

— Dumnezeuastră sînteți comunist?

Răduș s-a ridicat în coate.

— Ce-ai spus?

- Sinteți comunist ?
 — Nu. De ce ?
 — Așa. „Tinăra Gardă“ ați cetit-o ?
 — Nu.
 — Eu am citit-o.
 — De ce m-ai întrebat dacă sînt comunist ?
 Pistruiatul schimbă vorba.
 — Eu sînt la spital pentru că mi-a prins mina cureaua de transmisie de la strung. Mă uitam pe pereți ca prostul. Fotbalistul de dincolo și-a rupt piciorul la joacă. Și dumneavoastră ați intrat în foc ca să salvați uzina. Sinteți comunist ?
 — Nu sînt.
 — Atunci tovarășul ălălalt, al dumneavoastră, care a murit, așa-i că era comunist ?
 — Nu era nici el.
 — Atunci de ce v-ați băgat în foc ?
 — Nu știu.
 — E, nu știți ! ?
 Pistruiatul și-a tras pătura pe cap. A băgat de seamă că Răduș nu mai are chef de vorbă.

UITE ! AȘTIA-S DERBEDEII MEI !

Pentru după amiaza asta Ilie Chelie nu și-a făcut nici un program. Se plimbă pe Corso. Cîțiva trecători se uită la gazeta de stradă din fața Sfatului. Se oprește și el. Nimic interesant. Pornește mai departe. Pantofii făcuți de comandă, cu șireturi într-o parte, scîrțîie. Pantalonii strimți ca niște cioareci și scurți, haina lungă și largă îi dau o înfățișare ciudată. Dar trecătorii nu se uită după el : mai vin pe Corso cîțiva la fel îmbrăcați, s-a obișnuit lumea cu ei. Pe cap, Ilie Chelie poartă o șapcă în opt colțuri, făcută din ștofă ecosez, cu cozorocul indoit în sus. Sub haină are o cămașă sport în patrate multicolore. Prin gulerul desfăcut al cămășii se vede un scampolo de damă albastru deschis.

Chelie a ochit o fată. Scoate miinile din buzunare, își dă șapca mai pe spate și aleargă în urma ei.

— Auzi !

Fata își vede de drum.

— Allo, tanti, singură ?

Fata grăbește pasul. Il grăbește și Chelie.

— Stai, mînca-ți-aș ochii ! Unde fugi așa ? Hai să te fac o pînză !

Fata aleargă de-abinelea.

— Ești urită, fă nasoalo ! strigă Chelie și incetinește pasul.

Se oprește în fața oglinzii de lîngă vitrina lui Țintea. Își aranjează șapca pe o parte și își netezește perciunii. Și-a lăsat perciuni lungi și s-a tuns la spate drept, cu briciul.

Un camionar descarcă niște lăzi pe trotuar. O ladă nimerește cu un colț într-o spărtură a trotuarului plină cu apă și-l stropește pe Chelie. Chelie scoate batista și începe să se curețe. Se uită la camionar :

— Băi, cumetre !

— Ce este ? întreabă camionarul și răstoarnă altă ladă pe trotuar.

— Păi nu vezi ? Ori nu mai ai gaz în felinare ?

— Du-te, mă, caută-ți de treabă.

Chelie găsește că-i mai cuminte s-o lase baltă : camionarul are vreo 80-90 de kilograme.

După ce și-a cumpărat un pachet de Virginia, Chelie pornește spre prăvălia lui Șandor, să mai facă garagață, cum spune el.

De primit, îl primește Valerică. Valerică e reparatorul de stilouri al Hunedoarei și are o masă chiar în fața prăvăliei lui Șandor.

— Nene, mergem după masă la meci? îl întreabă Valerică-reparatorul, care mai e și supporter al echipei „Metalul”. Mergem, nene? — și pilește de zor penița unui stilou cu o pilă mică cu dinții uzați.

— Cu cine joacă? se interesează Chelie.

Suflă fumul de țigară în obrazul lui Valerică.

— Numai d-astea fumezi, nene! Iți merge plugul!

— De ce să nu-mi meargă, bă alifie?... Cu cine zici că joacă?

— Cu Ghelaru, nene. Ii halim!

În jurul lui Valerică s-au mai strâns câțiva simpatizanți ai echipei „Metalul”. Vorbesc despre fotbal.

— Nene, eu zic să-l bagi în locul lui Coconeș pe Tătaru, nene. Și la halfie să treacă Socec. Să treacă Socec, nene. Și, frățioare, să vezi dacă nu merge mai bine. E mai bun Tătaru pe dreapta, nene!

— Mai bine să rămână formația așa cum a fost duminică, și să-l servească pe Bundic. Să tragă ăsta la poartă, își dă și Chelie cu părerea.

După un timp, pleacă din gașcă. L-a văzut pe partea cealaltă a drumului pe Răduș.

— Bă acesta! Băi cu pește! strigă Chelie.

Răduș întoarce capul. Când îl vede pe Chelie se oprește.

— Noroc, Chelie, ce faci, mă?

— Unde-ai fost, bă alifie, nu te-am văzut de-un car de ani?! Dar ce-ai făcut, ți-ai ras sprincenele? Unde te duci așa grăbit?... Vreo ursoaică?

Răduș îl trage după el.

— Am puțină treabă la uzină. Cinci minute... Te-ai înțolit? Bravo!

— Păi de ce să nu mă înțolesc?

— Mă aștepti cinci minute? Hai că vreau să mai vorbesc cu tine.

Chelie îi promite că-l așteaptă.

Răduș intră la direcție. L-a chemat directorul pentru ora cinci. E cinci și zece. A întârziat din pricina Sandei. A dat pe la ea să-i spună că a luat bilete la cinematograful pentru ora 7 și nu l-a mai lăsat să plece. Bate la ușa cabinetului directorului.

— Intră! se aude o voce.

Răduș deschide ușa. E la fel de curios ca atunci, de mult, când l-au chemat la cadre. Dar acum nu-i mai e teamă. Știe că moldoveanul n-a murit.

— Tovarășul Marin Răduș? Șezi.

Directorul își trage și el un scaun și se așează aproape de Răduș.

— Ia spune, cum te simți cu sănătatea?

— Nou născut.

— Și la umăr ți-a trecut?

— Trecut.

— Tovarășe Răduș, luni te prezinți la lucru, nu?

— Da, tovarășe director, luni.

— Bun... Vasăzică, luni de dimineață te prezinți, dar nu la furnale. Răduș se ridică de pe scaun. Inghite un nod.

— Dar unde?

- La control și recepție. Acolo o să lucrezi.
- Control și recepție? Nu mă duc, tovarășe director. Ce, eu sînt contopist? Tovarășe director, eu m-am învățat să trag la greu, la lopată. Cît am stat în spital și în concediu, parc-am fost bolnav. Nu mă duc, zău.
- Tovarășe Răduș, nici aici n-o să fie muncă ușoară.
- Nu, tovarășe director, eu mă duc la furnaliștii mei. Ați aflat? De cînd a trecut Neagu Mîrcea la schimbul doi, bagă douăzeci și nouă de ghifte. Noi am rămas la douăzeci și opt. Nu, tovarășe director, nu mă duc. Mai aveți ceva cu mine?
- Mai gîndește-te, tovarășe Răduș.
- M-am gîndit. Schimbul nostru o să bage treizeci de ghifte. Să trăiți, tovarășe director.
- Noroc. Vii mîine tot la ora asta, să-mi spui ce-ai hotărît.
- Chelie îl așteaptă pe Răduș, plîmbindu-se prin fața birourilor direcției.
- Unde-ai stat, mă?
- Am avut puțină treabă, zice Răduș și pornește spre centru. Da! Ia spune, mă, de ce n-ai mai dat pe la dormitor? Unde dormi?
- Am o locuință babană. Ce să dorm în bomba aia a voastră?
- Ce bombă, nene? Vezi că mă superi! Ai fost pe la noi? Nici la spital nu-i așa curățenie.
- Cu jdamii de inși în cameră! rîde Chelie. Am camera mea. Stau singur. Pot să duc ș-o gagică. Dar ce-ai pățit, mă? Parcă te-ai ars. Ai năpîrlit? Ce dracu' ai făcut?!
- M-am ars la furnale.
- Dacă ești haidumă! Ce, bă, o să-ți faci ăștia statuie? Ce te omori? Vă aiurește cu muzică! — dă din mîină disprețuitor Chelie.
- Cum m-a aiurit, mă?
- Păi n-am văzut eu cum trăgeai la lopată? Ziceam să mă angajezi și eu la furnal, da' cînd v-am văzut pe voi, gata, îmi zic, la noapte o întind. Am avut noroc că l-am întilnit pe nea Firuță. Mi-a aranjat el șusta.
- Unde?
- La control și recepție. Ia hai, bă, și tu la control. Aici, bă, e pîine de mîncat. Și noi, fraierii, stăteam la București. Ia uite ce țoale mi-am făcut! Și mai am un rînd acasă. Alaltăieri am dat arvună pentru o pereche de pantofi, tot d-ăștia, cu șireturile pe o parte. Dacă stau un an în serviciul ăsta, îmi fac casă. Vlășia bă. Știi ce ciubuc e-aici? Și tu, fraiere, tragi la targă. Fraier.
- Sînt fraier, Chelie? întrebă Răduș.
- Ești, bă.
- Și ce-ai vrea să faci?
- Vorbesc eu cu nea Firuță.
- Sînt fraier, va'să zică, repetă Răduș. Da' un cîrlig nu vrei să-ți faci, Chelie? — Și cînd a zis cîrlig, i-a și tras un pumn. — Nu vrei, mă, să-ți faci un cîrlig?
- Ii mai dă una. Chelie îl apucă de gît și stringe.
- Dă ce dai, bă?
- Răduș se smucește brusc și Chelie îi dă drumul. Răduș îl lovește iar. Lumea se oprește să vadă bătaia. Neagu, care la ora asta se plîmbă pe Corso, aleargă și el.
- Ce faci, nașule? — se bagă lîngă Răduș. — Ai nevoie de ajutorul meu? Răduș nu-l aude. Dă. Neagu vorbește cu trecătorii.

— Știi ce pumn are? E după Giulești. M-am bătut cu el. E mașul meu. Țsta e singurul care a dat în mine fără să dau și eu.

— Ce-aveți, mă? Întrebă un trecător.

Chelie a reușit să scape din mâinile lui Răduș. Nu se oprește din fugă decît după colț. Își netezește hainele, își aranjează șapca și își șterge fața cu batista. Injură.

În timpul ăsta, Răduș urcă scările de la direcție, cu părul în ochi, cu haina într-o parte, cu cămașa scoasă din pantaloni. Bate la ușa directorului și intră fără să aștepte răspuns. Directorul e cu moș Marin Toacă. Se uită amîndoi uluiți la el.

— Tovarășe director, spune Răduș, de luni mă prezint la control și recepție.

— Da' ce-i cu dumneata în halul ăsta? Ce s-a întîmplat?

— Tovarășe director, m-am gîndit dacă trebuie să mă duc să lucrez acolo sau nu.

— No, ce-i, derbedeule, se miră și moș Marin. Tu cînd te gîndești îți scoți cămașa din nădragi?

— La cine mă prezint? îl întrebă Răduș pe director.

— Mergi la cadre... luni de dimineață. O să-ți facă formele acolo.

— Noroc bun!

— Stai numa'! — îl oprește Moș Marin Toacă. — Tu meri astăseară la film cu Sanda?

— Da.

— Apoi c-un derbedeu în halul ăsta nu-i dau drumul fetei mele! Ia bagă-ți cămașa aia în nădragi. Aranjează-te!

Răduș își incheie haina la toți nasturii. Se piaptănă. E șapte fără un sfert. Iese pe ușă în fugă. Il așteaptă Sanda.

Moș Marin Toacă se duce la fereastră și se uită după el. Își netezește mustața. Se întoarce spre director și-i zice:

— Uite! Țstia-s derbedeii mei! Peste cîteva luni, cînd o fi gata mecanizarea de la furnal, vă dau să calificați o armată de derbedei de ăștia. Vă plac derbedeii mei? Țstia-s...

VIRGIL TEODORESCU

LĂMPAȘUL

*Din raza soarelui ce cade în zori era o picătură
De curelușă agățată, la piept, în noaptea de cărbune,
Și-o luminare permanentă a lumii ce-a apus și-apune,
A lumii ce acoperită va fi de a uitării șgură.*

*Era acolo și nădejdea de neclintit în vremi mai bune
Și pilpiia, amestecată în flacără, iubire, ură,
Un licurici care sticlește închis în temnița lui sură
Și o strigare care-așteaptă să-și ia avântul de pe strune.*

*S-au strâns lămpașele în stoluri, departe-acolo, sub pământ
S-au înălțat peste obraze smolite, aspre, încruntate, —
Și-n stare n-a mai fost atunci să le mai stingă nici un vânt.*

Iar constelația aceasta se cheamă-n mină: libertate.

DIN „CÎNTECE PENTRU
MARA”

I

Dudul nu știe că ai plecat...
Bate ca altădată cu degetul în geamuri :
— Nu vrei să guști din duche ?
Și stă încrămenit.
Nu simte mîna ta caldă printre ramuri.

Vrăbiile, prietenele tale
Ciugulesc din fructe :
— Unde o fi Mara de nu deschide fereastra
Să ne ajute ?

Lîngă geam,
Citeva duche mai mari le-au lăsat pentru tine.
Și zboară triste :
— Cirip, cirip, unde-o fi de nu mai vine ?

II

Te aștept să vii, să-mi umpli casa
Cu luminiș de-april, cu bucurie.
Să îmi redai încrederea în mine,
In mîna care-ncearcă iar să scrie.

Nu mi-e destul de limpede cuvîntul
Cum îmi era cu tine mai-nainte.
Făptura ta-mi spunea anume care
Imagini pot să le răsfrîng în minte.

Alătura-mi stătea ca o grăire
Și luam scriind din chipu-ți din privire
Colori de flori și fluturări de stele.

*Dar azi ceșos m-apucă dimineața ;
Căci tu-mi erai oglinda minții mele
Ce-mi arăta cit de frumoasă-i viața.*

III

*Alerg cu trenul spre Coștiui, prin vreme,
Ca să-mi alung din gând tristețea grea.
Să-ți cat în satul tău copilăria
Și să te am întreagă-n mintea mea.*

*Căci eu te știu mai mult învălmășită
Cu zilele de lipsuri și de dor
Din București, când ca un steag de luptă
Insuflețezi pământul sub picior.*

*Stația foamei colinda în zdrențe
Pe străzi de mahalale cu noroi
Eram bolnav, mă apăsa restriștea,
Iar tu-mi dădeai curaj să nu mă-ndoi.*

*Și-acuma când urcaserăm cu viața
Citeva trepte-n soare și în vis,
Din pomul primăverii luminoase
Te-ai scuturat ca floarea de cais...*

*Și azi, sînt singur. Însă nu pot crede
Că-n preajmă nu-mi mai stai ca un parfum —
Redă-mi ce mi-ai luat, tu, veșnicie :
Tovarășa de suflet și de drum !*

IV

*Intr-o poartă-n vale
Mi-a ieșit în cale
Măicuță bătrînă
Cu inima-n mină.*

*— Singur ești ? Dar Mara
Unde e, ce face ?
— A rămas în urmă
Vine, fii pe pace,
Este sus în grui, —
Ce puteam să-i spui ?
Dar doliul pe semne
Ce-mi stătea pe gene,
Cum priveam departe,
I-a spus vestea neagră.*

*C-ai intrat în moarte.
Și s-a frînt din șale
Măicuța bătrînă.
Și-a-nceput să-t plîngă
Inima în mină.*

*— Draga mamei, dragă!
Atît a putut
Spune. Și de jale
In poartă-a căzut.*

V

*Ești vie în tot locul.
Și vie-n mine ești.
Oriunde-mi plec auzul
Din lucruri îmi vorbești.*

*Rătăcitor pe uliși
Privesc înconjurat
De luna mai, cum brazii
Sclipesc la tine-n sat...*

*Te văd în flori, în rouă,
In fețele din porți,
Natura pretutîndeni
Dă viață celor morți.*

*Și gîndul că ești vie
Lucește ca o stea, —
Și de acum încolo
Vei sta-n fereastra mea.*

PETRE SOLOMON

PE BALȚĂ

Pescarului Cristache Munteanu de la In-
treprinderea Piscicolă Sulina

*Mai doarme încă totul pe pământ.
Pe undeva se nasc, din ape, zorii
Dar noaptea-și spune ultimul cuvânt.
Dau glas, spre slava ei, și cântătorii.*

*Pornim din orășelul dunărean,
Cu-o lotcă, spre a bolții-mpărăție, —
Cînd luna se grăbește spre liman
Cu barca ei ușoară, argintie.*

*Pescarul stă înalt în fața mea
Și-mpinge lotca zveltă cu ghionderul
Pe undele adînci, de catifea,
In care se răsfrînge, vînat, cerul.*

*In urmă orășelul a rămas.
Incepe-mpărăția Deltei, iată :
Perdeaua nopții, la un semn, s-a tras
Dezvăluind o țară înneacă.*

*Un răsărit de soare ca-n povești
Redă, pe rînd, culorile pierdute
Acestor locuri parcă nefirești
Și parcă-n veci de om nestrăbătute.*

*Foltanele de stuf foșnesc în jur
Și se privesc în apa sclipitoare,
In care se străvăd alte păduri —
Inchipuind, ciudat, un fund de mare.*

*Simți cum se mișcă mii de vietăți
Ce-și au sălaș sub nesfârșitul plaur.
Aici, pe-aceste mari pustietăți
Văzut-a omul cel dintii balaur.*

*Un șarpe va fi fost, leit cu cel
Pe care mi-l arată-acum pescarul :
Un uriaș și desfăcut inel.
O broască-și plînge-n gura lui amarul.*

*Pătrunde lotca-n alt canal acum
Dar tot aceleași maluri se perindă
Și, printre ele, e acelaș drum —
Pe fermecata apelor oglindă.*

*Pescarul mîină lotca înspre mal
Și-apoi, prin stuferiș își taie cale.
E un vintir aici, ascuns sub val —
Bastilie de pești. Venind agale,*

*Pescarul îi deșartă ca din sac
Pe fundul lotcii și mi-l dă-n primire ;
In timp ce eu cu greu le vin de hac,
Pornește lotca zveltă spre vintire.*

*Le scutură pe rînd — de știuci, de crapi,
De lini, de caracude. La picioare
Argintul viu, cules de sub nahlapî,
Se zbate-n agonii scînteietoare.*

*De grija lui, abia de mai privesc
Minunăția apelor afunde
Și, pîn' să-ntreb și să mă dumiresc.
Firava lotcă într-un ghiol pătrunde.*

*Plutește lin pe valurile mici
Și, printre nușeri albi, un drum își taie.
Ne-ntîmpină și soarele : aici,
In unde răcoroase, face baie.*

*Abia acum îl văd și pe pescar
In toată neștirbita-i măreție :
El e-mpăratul, — fostul proletar
Ajuns stăpîn pe-a bălții-mpărăție.*

*Ne-ntoarcem. Lotca-i doldora de pești.
Ne-aprindem bucuroși cîte-o țigare
Și stăm, pe îndelete, la povești
De cîte sînt în lume și în soare.*

*Se-apropie de-amiază. Am ajuns
Pe nesimțite, înapoi, acasă, —*

*În orașelul dunărean, ascuns
După-o perdea de stuț, înaltă, deasă.*

*La cherhana pescaru-i așteptat.
Sînt gata și cîntarele și gheața
Vreo patruzeci de kilograme-a dat —
Pe lingă poezie — dimineața
Pe care să o cînt am încercat.*

EUROPOLIS

„Sulina este numai port, nu are oraș.
Toată populația se hrănește din viața
portului. De altfel, nici nu are nimic
comun cu restul țării. Aici e o viață de
colonii. Comerțul levantin atrage aven-
turieri din toate seminițiile, care se pe-
rindează pe aci ca să pescuiască în apa
tulbure a Dunării“.

Jean Bart: „EUROPOLIS“

*La tine mă gîndesc mereu, Jean Bart,
Cînd trec pe-oglinda Dunării domoale.
Luneta oșîterului de cart
E limpede în paginile tale.*

*Prin ea privesc spre depărtatul punct
Din care crește-apoi, încet, Sulina
Cu farmecu-i bolnav — acum defunct —
Pe care l-a-ngropat de mult lumina.*

*De cartea ta, mereu îmi amintesc
Cînd poposesc în cadrul ei, în care
Eroi ei de mult nu mai trăiesc, —
Acoperiți de țărână și uitare.*

*Cîte-un bătrîn rămas din vremea lor
Își mai aduce, încîlcit, aminte
Nu de eroi atît, cît de decor —
Dar e sărac acum, și în cuvinte.*

*Indeasă-ntr-un oștat regrete vii
Pentru-un trecut și pentr-o tinerețe
Care s-a scurs în circiumi fumurii,
Cu un rachiu de mere pădurețe.*

*Îl văd umblînd pe chei ca un strigoi,
Cu părul răvășit de vîntul mării.*

*Iși cheamă tinerețea înapoi,
Scurmînd febril prin pulberea uitării.*

*Și parcă-l văd, în drumul lui bizar,
Oprindu-se în fața unor case
Din care amintirile răsar —
Năluci răzbind prin zidurile groase.*

*Mă-opresc și eu, și văd, ca într-un vis,
Palatul „Comisiunii Dunărene”,
In care dunăreni de la Paris
Și de la Londra, se umflau în pene.*

*Pe-al Dunării fără de pulberi drum,
Imi pare că zăresc plutind vapoare
Venite să ne lase-un nobil fum
Și să ne ia livezi, păduri, ogoare.*

*Strigoiul se oprește-acum, vrăjit,
La „Cafeneaua lui Stamatî” — locul
Unde atîta vreme, și-a pîndit,
Alătura de alți strigoi, „norocul”.*

*E fum și zăpușeală-n cafenea.
S-a adunat în păr protipendada —
Și-i bucuros patronul de saștea:
Ii pică banii-n pungă cu grămada.*

*Sînt toți de față: domnul polițai,
Primarele, și vameșul, și popa.
Iar la etaj, ca-ntr-un luxos serai,
Visează la ibovnici Penelopa.*

*Parcă-i aud vorbind, cu glas sonor,
Despre scandalul cu „Americanul”
Ce-a poposit cîndva în urbea lor,
Hrănind în ei iluzii cu toptanul.*

*Nu-l iartă c-a venit fără un ban
Și că a stins iluziilor vatra,
Că a adus din „raiu”-american
Doar pe Evantia, fiica lui — mulatra.*

*Mă plimb pe chei și parcă îi aud,
Și rîd, Jean Bart, cu tine înc-odată,
Văzînd cum raiul lor, ca într-un nud,
Intreaga goliciune și-o arată.*

O PICTORIȚĂ ÎN MIJLOCUL PESCARILOR

O zi de August. S-au întors pescarii
Pe țărm. Parc-a venit, cu ei, și Marea
Ce strălucește încă pe pislarii
Pescarilor, și-n ochii lor ca zarea.

Lîngă baracă-o pictoriță-așteaptă.
Intr-o cutie, tuburi de culoare
Se-nșiră, ca un pîlc, în linie dreaptă,
La rîndul-le-așteptînd cu nerăbdare.

Pescarii-s bucuroși de oaspeți, iată:
Ii dau binețe pictoriței mele,
Deși pe chip mirarea li se-arată,
In ochii ce clipesc ca niște stele.

Se cam sfiesc, „să stea în poză”.
— Așa murdari? — întreabă cîte unii,
Neștiutori de ce apoteoză
Ascund aceste fețe ca tăciunii.

Ar vrea să-și pună, parcă, alte straie,
Din părul lor să-ndepărteze vîntul,
Să-și pieptene șuvițele bălaie,
Să-nlocuiască Marea cu Pămîntul.

Dar pictorița vrea să-i zugrăvească
Așa cum sint. Se-ncumetă doar unul,
Iar ceilalți se adună să privească,
Arzînd de nerăbdare, ca tutunul.

Stă liniștit în poză lipoveanul,
Cu barba în șaioare despletită.
Pe mîinile lui aspre, stă catranul
Ca o culoare veche, neclintită.

Pe pînza albă, chipul i se-ncheagă
Inceț, ca-ntr-o oglîndă năzdrăvană,
Cu frumusețea omului întreagă
In linii aspre, fără de prihană.

Se miră lipoveanul de portretul
Care-i vădește-ascunsa frumusețe,
Dar parcă îl mai mistuie regretul
Că nu-l arată-n straie țîrgovețe.

Acum, ar vrea și ceilalți să pozeze.
Se-nghesuie, iau cu asalt Pictura —
Uitînd, în drumul lor spre metereze,
Că nu și-au potrivit pieptănătura.

HAMALII

(BURCEA, SPAIMA VĂTAFILOR)

(fragment)

Din „Hotelul-cel-de-Vară“ *)
 Alde Mangu
 Urangutangu
 Și-alde Radu-n port coboară.
 Luna-n Dunăre își pierde
 Cornul ei de aur verde...
 Uzi de rouă și de ceață
 Haidamacii se zoresc
 Sub luceafărul porcesc
 Către port, de dimineață.
 Radu-i somnoros la față,
 Dar în inima lui simte
 Un duios fior fierbinte
 Și o dragoste de viață.
 Voica lui cu colb în plete,
 Cu bôtâniță de burete,
 Rujărește prin silozuri,
 Mătură și stringe gozuri.
 Radu pe drum, pururea
 Și-o vede alătura,
 Mlădie ca papura!
 Voica! Voica! Ochii Voicii
 Verzi ca zmalțurile scoicii
 Pretutindenii îl urmează
 Cu a dragostei lor rază.
 Ud e colbul pe șosea
 De rouă, de ceață greu.
 Tălpile se-afundă goale
 În covorul umed, moale.
 Vin căruțele! Păzea!
 Vin căruțele sau iadul
 Iși sloboade dracii? — Radu,
 Săi din drum! Ferește-te!
 Din căruță parcă dracii
 Iși bat caii-n creștete!

Sar în șanțuri haidamacii —
 Arși de lungi harapnice!
 Radu-aude la ureche
 Zumzetele grabnice
 De tăune sau de streche —
 Și-apoi simte o arsură
 Între ochi și peste gură.
 Rîde... Nu se supără:
 — Lasă să mă usture!
 Carnea dacă sufără,
 Simt că-s om, nu brusture!
 Sufăr? Deci sint viu, trăiesc,
 Și pe Voica mi-o iubesc!
 Să mă biciuie oricine!
 Mă simt bine,
 Fiindcă ea-i aici cu mine,
 Știe rana să-mi aline!
 — Bietul! murmură Cenușă
 Cu privirea cîșă:
 Bate cîmpii, pacostea!
 L-a pâlît rău dragostea.
 — Dragostea-i ca vinul cică.
 — Dragostea — zice Furnică
 L-a făcut din om neom...
 — Ba! răspunde Bivolom,
 Dragostea te face om!
 Inima-ți îmbracă-n zale —
 Nimenea nu-ți stă în cale!
 Nici nu-ți plouă, nici nu-ți ninge
 Și nici vîntul nu te-atinge.
 Mergi săltat de-un lat de palmă,
 Surd la orișice sudalmă,
 Rîzi, privești într-una
 Luna,
 Stai de vorbă și c-o floare,

*) Numele dat în batjocură malurilor Dunării.

Și c-o mutră zimbitoare
 Mergi și la spinzurătoare...
 — Iată portul! zice Radu.
 Asta-i Raiul, asta-i Iudu',
 Iadul muncitorilor,
 Raiul lipitorilor!
 Iadul celor cu samare
 Și cu sacul de-a spinare,
 Raiul lipitoareii care...
 — Rai, nerai,
 Acuma hai!
 Uite magazoacele
 Cum stau bușnișoacele!
 Parcă-s temnițe cu drugi!
 Uită-le! Să dai să fugi!
 Ochi de tigri, ochi de lup,
 Verzi și roșii,
 Carnea de pe noi o rup —
 Sînt vătafii
 Și gîtoșii:
 — Iată-i, măi, pomanagiui,
 Vin la ușa gazaziei!
 — Vor coinacii,
 Să vă umfle iarăși sacii!
 — Pe ei, mă, cu șișurile,
 Să-nfunde desişurile
 Și-n bălți păpurișurile!

 Așa țipă
 Ghiță Rîpă,
 Gîtulici și Beleurdă,
 Cocoș-Bălai și cu Durdă,
 Și gîtoșii mari și mici
 Cu ochi plini de licurici.

 Alde Mangu se fac roată
 Și din briu încep să-și scoată
 Cuțitoc cu lama lată!

 Ceilalți de la magazie
 Scot și ei din briu — surie.
 Stau la pîndă. Parcă-s fiare
 Cu cuțitele-n mîini — gheare.

 Zorii-și varsă trandafirii
 Pe oșelele privirii
 Și pe latele cuțite
 Inroșite-n zori, tocite.

 Iacă vine și Sîn-Miedru,
 Falnic, verde ca un cedru;
 Sună cheile de fier,
 Parcă-ar fi un temnicer.

Toți fac loc, îi dau binețe
 Pentru dalba-i căruntețe:
 — Domnule Magazinier,
 Iar buiră haidamacii —
 Dați-ne doar nouă sacii!
 Dar Sîn-Miedru,
 Ca un cedru,
 Brațele-și desface — ramuri
 Peste pestrițate neamuri:
 — Numai vouă
 Să vă plouă
 In gură cu miez de pîine?
 Ce? Aveți inimi de cîine?
 Hei, voi, haidamacilor,
 Din neamul săracilor,
 Na-vă teancul sacilor!

 Mangu Bivolom înhață
 Grosul sacilor în brață.
 Ce rămîne iau gîtoșii,
 Verzi la față, cu ochi roșii.
 Mangu seamănă apoi
 Printre-ai noștri sacii goi.
 Vai săracii,
 Haidamacii,
 Cum la praznice golanii
 De sub gură-și zmulg colacii,
 Sau din colb iau gologanii —
 Trag, zmucesc, să-și zmulgă sacii.
 Fără sac în port ești mort,
 Ești ca mortul fără ort!
 Mîini se-nnoadă,
 * Se deznoadă,
 Intr-o clipă sacii nu-s!
 Mulți rămîn cu brațu-n sus
 Așteptînd ca să mai cadă
 Pînă-n podul gol al mîinii
 Sacul de culoarea pîinii.
 Sacul cu vîrguțe verzi
 De la gură dacă-l pierzi
 Ai rămas o zi șomer,
 Să-ți zgîtești ochii la cer;
 Să înnumeri bolovanii,
 Și să razi de solzi ghibanii.
 De-ai fi singur-singurel
 Tinerel, ne-nsurățel,
 Cum e cucul
 Sau haiducul,
 Pe-o ureche, pâlărie,
 Haț! o pîine-n brutărie,
 Și la soi în bălărie!
 Dacă-ai fi pe lume singur,
 Sau cu soafă, voi doi singuri —
 Dar la masă șapte linguri

Iși scot ochii pentru terci,
 Strigă: — Mamă,
 Mai vrem zeamă!
 Iar tu, tatăl, nevăzută,
 Verși o lacrimă stătută —
 Ca sifonu-ți dă pe nas.
 Zmulgi căciula, ieși din cas',
 Pleci norocul să-ți încerci,
 Puilor să le-aduci terci.
 Dacă sac nu-mi apucași,
 Ce să duci la copilași?
 Hai prin port la alfi vătași.

Hai la sacii din căruțe —
 Poate azi or să te cruțe,
 Și vătaful — căruțaș
 (Chiar și dacă nu ți-e naș)
 Te-o băga în poștă! Hai!
 N-ai acasă nici mălai,
 Haide, haide! Ce mai stai?
 La căruțe, Bolohan
 Urlă ca un năzdrăvan:
 — Dați cu codiriștile
 Să pocnească pielea!
 Smulgeți, dați cu-oiștile,
 Apărați-mi schelea!

Și băieții
 Ia-n vedeți-i!
 Fac o roată din tășuri
 De cuțite, la căruță,
 Zid din lame și-ascuțisuri —
 Nici pe Dumnezeu nu-l cruță!

Iată-l și pe moș Buțurcă,
 Tatăl lui Cocoș-Bălai.
 Vine-n mină cu o furcă —
 Asta intră azi în „Rai“...
 Cere ca să intre-n poștă,
 Dar curajul asta-l costă:
 Sar gîtoșii la Buțurcă —
 Drace! Ptiu! Priviți, îl bate,
 Și cuțitul la el scoate —
 Cine? Chiar Cocoș-Bălai:
 — Fugi, bătrîne, că te tai!
 — Neculai, și-n mine dai?
 — Fugi, moș Țurcă! Zău, te tai!
 Strigă unul: — Săriți, mă!
 Asta și în tac-su dă!
 Măi vătaf Cocoș-Bălai,
 Ești zurliu? In tac-tu dai?
 Dar nemernicul de fiu
 Dă în tat-su c-un șuriu!
 Stă bătrînul, se crucește,
 Singele îl podidește —

Dar se și deznăucește:
 Dă cu furca! Și zurliu
 Scapă jos în praș șuriul.
 Dă Buțurcă,
 Nu se-ncurcă!

Sar gîtoșii
 Cu ochi roșii,
 Pe vătaf și-l apără —
 Și pe tat-su tabără.
 Radu Burcea zvrle sacul,
 Zmulge furca și ca dracul
 Dă-n gîtoși să-i otincească
 Și să mi-i cotonogască.
 Șuieră cuțitele
 Albastre și late —
 Se-nfig îndrăcitele
 La Buțurcă-n spate!

Cade moșul ciuruit
 De cuțite lîngă mal.
 Singele îi curge val —:
 — Căruțaș, de-aicea ia-l,
 Cară-l iute la spital!

*

La hanul din Badalan,
 „La-Trei-Ochi-sub-Plapomă“,
 Hangiu-i un hoțoman
 Cu privirea lacomă.
 Fost-a el mulți ani vătaf,
 Și cu aur strîns din jaș,
 Jefeind și viu și mort
 Și toți robii de prin port —
 Crișmă și-a deschis vătaful,
 Crișmă, să-și sporească jașul.
 El, jupîn Căciulă Pătru.
 Naș e, cuscru și cumătru
 Cu cei tari în pumni, băiete,
 Care au prieteni („spete“),
 Care dau bogat la mir,
 De-ajungi tocma-n cimitir,
 Cu ocașii,
 Cuțitașii.
 Că li-e unchi, sau că li-e văr,
 Vin la el vătafii-n păr,
 Vin la hanul lui Căciulă
 Că pe toți îi indestulă
 Cu plocon sau cu bacșiș,
 Fiindcă-i fac aliș-veriș.
 Aici vine Beleurdă,
 Ghiță Rîpă, Gheară, Durdă,
 Gîtulici, Rață și Gură

Și cu Fani Saramură,
 Vin aici cu poștile
 Să golească ploștile,
 Și pe mese să rășchire
 Teșcălaul lor de lire.
 Vin golanii,
 Vin sârmanii
 Să-și ia banii,
 Gologanii.
 După zincuri de tejghele
 Cu feasta de cantalup
 Stă jupîn „Jupoaiie-Piele“
 Cu gît țeapăn ca de lup,
 Și-o ureche clăpăugă;
 După ea, plaiwazu-n fugă
 Știe munca să ți-o sugă.
 Pătru cu hamalu-i rudă
 Cît mustățile își udă
 Cu holercă
 Din balercă,
 Și gamaie
 Din butoaie.
 Iți dă și pe datorie
 Și la catastif te scrie.
 Moaie chimicu' pe limbă
 Și cît scrie, limba-și plimbă,
 Albăstrindu-și buzele
 Roșii, buburuzele.
 Trece-n catastifu-i trece
 Pentr-o vadră-ți trece zece,
 Pentru-un țoi
 Trece-un butoi.
 Ce vrea șarla cea cărunță
 De-și arată colții cruntă
 Și cu ochi ciinoși ne-nfruntă?
 Mîrîie și suduie,
 Rațtu-i de se zguduie :
 — Oțomani fără cămașă,
 Eu vi-s pașă, bulibașă,
 Eu, Jupînul
 Vi-s stăpînul !
 Că robiți voi pe la șchele
 În izmene, goi la piele,
 Cu spinarea rău belită
 De ciment și de pirită,
 Cu brafele, roabele,
 Căruța și gloabele —
 Tot la Pătru-aici în han
 Vă dați banii pe molan.
 Ce robiți voi într-o vară,
 Beți aici, seară de seară,
 Pînă cade frunza-afară.
 De fapt robii mei sînteți

Pe ce mîncăți, pe ce beți.
 Vă strividiți oasele
 Cu toate ponoasele,
 Iar eu string foloasele.
 Vă rupeți spinările,
 Să-mi umpleți cămările.

Cărați mă! Acesta-i rostu'
 Muncitoarelor albine.
 Miere vreau : lire sterline !
 Eu is prisăcarul vostru,
 Eu vă dau la toți potol
 Iarna cînd e portul gol,
 Cînd afară-s vișgălăuri
 Și Dunărea prinde săuri,
 De ies peștii pe la găuri.

Pe la mesele de tei
 Cad cu ură pumnii grei —
 Sare vinul din pahare
 Roșind solniță și sare,
 Joacă țoiul
 Tontoroiiul.

Retezînd în dinți o giușcă
 Un hamal cu capul gol,
 Bea. Paharul apoi mușcă,
 Cioburi mestecînd domol.
 Scui pă sticla măcinată
 Și cu singe-amestecată :
 — După ce că ne jupoaiie
 Cu holerca-i din butoaie,
 Ne mai face și slugoi —
 Rîde cîinele de noi...
 Dar jupîn „Jupoaiie-Piele“
 Cată spre Căpitănie
 Tricolorica „pandelă“ *)
 Așteptînd-o ca să pice —
 Rață-n ploaia de alice.
 Ca rața sălbatică,
 Flamura molatecă
 Piere-n codru de catarguri,
 Care pilpiie de steaguri...

Bucuros jupîn Căciulă
 Freacă-și mîinile grăسune,
 Și cu-o poftă nesătulă
 De ciștig, în sine-și spune :
 — Vine, grasă de tărîțe,
 Bivolîța cu opt țîțe.
 Săi, măi Pătrule, și-o mulge,
 Stoarce-i singele prin uger !

*) Steagul care se ridică în timpul
 lucrului în port.

Dunărea-n amurg răsfrînge
Chipul soarelui ce plînge
Năclăit în bălți de sînge...

Ard în geamuri de vapoare
Chiaguri din ucisul soare...
De pe schele,
Frînți de șele,
Robii robilor coboară
Grei prin sîngerînda seară...
Nu văd Dunăre... Amurg...
Pete verzi prin ochi le curg...
Unul, negru de cărbune,
Scuipă-n soarele ce-apune :
— Meriți în ochi un sclifoi,
Roșcovane marțafoi !
Ca vătăful ne-ai zorit,
Și cu biciul tău nestins
Creierii mi i-ai încins,
De văd verde pe sub gene —
Numai steaguri egiptene...

Ghiță Ripă, Beleurdă,
Cocoș-Bălai, Gheară, Durdă,
Rață, Gîtulici și Gură
Și cu Fani Saramură —
Vin cu poștile în turmă,
Nori de colb în urmă scurmă.
Galbeni de pucioasă unii,
Unși pe trupuri de gudron,
Vineți de sulfat de cupru,
Albi de praf de colofon,
Ninși pe gene și sprîncene,
Strînși cu briul pe izmene
Larg răsfrînte pe genunchi,
Și la spate, la rărunchi,
Cușitașul,
Drăgălașul,
Bun e la dureri de șale,
Pîine, pepene să tai,
Dar mai bun cu el cînd dai,
Să-ți croiești în lume cale.
Strigă ciulul Beleurdă,
Ala-ntr-o ureche surdă :
— Ho, oho ! Oprește, ciurdă !
Minați toți în Badalan
La cumătru
Jupîn Pătru,
„La Trei-Ochi“. Cereți molan,
Și-așteptați-ne la han.

Burcea-ntreabă : — Incotro ?
Iar plecați în craialic ?
— Ho, măi Radule, aho !
Ce ne iei, mă, la mișto ?
— Ce-aiurezi ? Ce craialic ?
Mergem să ne dea parale
Casele comerciale !
Mergem, bă, la zaraflîc,
La zarași să schimbăm banii,
S-aibe, bă, ce bea golanii.
— Mergeți, dar nu vă-ncurcați,
Și nu dați cumva uitării
Că sînteți toți așteptați
Pînă-n marginea răbdării...
— Nici o grijă, dragă Burce,
Nimeni n-o să ne încurce.
Nici nu beți cîte-un molan
Și-ndărăt sîntem la han...

La hanul din Badalan
Beau hamalii, beau molan,
Beau din oală „motorină“,
Banii așteptînd să vină.
Pe la ușa cîte-o mamă
Cu copiii cîrd de poală,
Strigă, bătă, blesteamă :
— Hai, bețivule, acasă —
Bei și de copii nu-ți pasă !
Cîte unul de la masă
'Mpleticindu-se se scoală,
Zvirle-n golul ușii-o oală
Și trîntește-o-njurătură :
— Marș acasă, paceaură !
Vinu-i acru, gros, greșos,
Dar hamalii beau vîrtos,
Beau pînă ce pică jos.
Mușcă
Giușcă,
Iau friptură,
Dar în gură
Simt a cărnii-mpuțitură,
Chiar ciupiți de băutură :
— Bă, Jupîn Jupoai-Oaie,
Varsă-ți borșul din butoaie !
Ia-ți friptura asta : pute,
Nasul la urechi să-ți mute !
Dar cumătru
Jupîn Pătru :
— Ce vrei, dragă,
Vin „Malagă“ ?
De nu-ți place, ușchio ! Du-te !
Mușterii ca tine-sute !

Și jupîn Jupoaiie-Piele
 Miriie după teighele,
 Toarnă apă-n vin să-nșele,
 Scrie, trage la socoată,
 Singele din om să-l scoată.
 Și-i o larmă-n han și-un haot,
 Toți vorbesc, n-ascultă nimeni,
 Bat cu pumnii-n piept, în inemi,
 Scuipă, rid, asudă leoarcă,
 Beau otravă și mahoarcă —
 Dar pe Radu să mi-l caut.
 Iată-l colo, lingă ușă,
 Cu-alde Mangu și Cenușă
 Și ceilalți, toți la o masă,
 Sparg semințe de bostan,
 Beau și nu prea din molan,
 Radu fruntea-n mîini își lasă,
 Nici nu bea,
 Nici nu mîncă; :
 C-o privire grea
 Și-adîncă
 Pe-ale dușamelii scînduri,
 Singur se mîncă-n gînduri...
 Ce gîndește Radu-al meu?
 Să vă spun deloc nu-i greu,
 Că la gînd sîntem asemeni,
 Cum la chip copiii gemeni.
 Iată ce prin minte-i trece :
 — Păcătoase sînt beția,
 Barbutul, curvăsăria,
 Dar pe toate le întrece
 Una singură : prostia...
 Uite prostul cum petrece,
 Bea de unu cît bea zece.
 Cîrciumarul și vătăful
 (De ei să se-aleagă praful !)
 Le umple cu-otrăvi ulceaua,
 Lesne să le ia paraua.
 Beat, neghiobu-i mai neghiob,
 Rob la domni și sie-și rob...
 Geaba domnii la gazetă
 Mint și-ntruna ne repetă :
 Că „omul civilizată”
 E-al schimbului rezultat,
 Că, comerțul schimbă-n rai
 Dunăreanul nostru plai,
 Iar pe om îl schimbă-n înger...“
 Omu-i preschimbata în drac
 Cu-ochi aprinși de basamac,
 Omu-i tigrul, care sare
 Să-și sfîșie prada-n gheare,
 Omu-i vită
 Biciuită.
 Omul bea aici din oală

Pînă ochii minții-i sar,
 Iar cu botu-n traista goală
 Căii-n ham, sub felinar,
 Pasc luțeferi de pojar
 Și ovăz din bălegar...

Omul bea și vita rabdă,
 Și nevasta mi-l așteaptă
 Cu ochii sticliți pe ușă
 Și cu turta sub cenușă.
 Omul beat, minte nebună,
 Pe nevastă, se răzbuună,
 O ucide în bătaie —
 Fuge, biata, prin dudaie,
 Ca să-și oploșească plozii
 Pe sub brusturi, pe sub bozii...

Radu Burcea se ridică
 Și din toți bojocii strigă :
 — Ia tăceți odată, măi !
 Se-aud parcă zurgălăi.
 De-așară, vioaie
 Clopote bălaie
 Sună, de-acioaie.
 — Ei sînt ! Se întorc vătăfii !
 — Mult i-a mai ținut zărații !
 — Ho, Trofim ! Aho cu brișca !
 Dă-napoi ! Nu vezi podișca ?
 Se coboară din trăsură
 Ghiță Rîpă, Beleurdă,
 Cocoș-Bălai, Rață, Durdă,
 Și cu Fani Saramură
 De mină c-o fetișcană
 Cu șalvari și feligeană.
 — Dar cu asta ce e, neică ?
 — Asta estem o „chepeică”,
 Un cadîna din Balcic,
 Dansatoarem din buric.
 — Asta-i tot din zaraflîc,
 Sau de prin haimanalîc ?
 Rîpă-n han pe trepte suie
 Cu o ladă pentru cuie
 Plină cu parale
 Pentru haimanale.
 Intră toți.. Jupoaiie-Piele
 Iese de după teighele,
 Vesel bate temenele :
 — Bucuroși de-asemeni oaspeți
 Roșii în obraji, rași proaspeți !
 Măi, dar ce bujori de jar
 Le-au aprins la toți pomeții !
 Cu un veac mai tineri par,
 Ca feții, ca logofeții !

— Ah, vătafi, cărunte javre,
Sfîrouri, hoituri și cadavre,
Vă privesc și-mi este greață
De-a obrajilor roșeață,
Roșu-putred de băcan
Cumpărat dintr-un șantan.

Ghiță Ripă

Așa țipă :

— La o parte, mă ! Te scoală !
V-ați lăsat de „iepureală ?”

— Ne-am lăsat ! — Să vă lăsați,

Marfă să nu mai furați !
Se plîng Case' Comerciale
Că furați coloniale
Din vapor, din magazale !

Pentru voi, mă pierde-vară,
M-au dat negustorii-afară
Ca pe o măsea stricată !

Ba era să și mă bată —
Cit p-aci să mă circhiască
Și nimic să nu-mi plătească !

Intrebați-i pe-alde Gură
Și pe Fani Saramură.

— Cîți vătafi sîntem ?

— Vreo șapte...

Dați cămășile de noapte
Și ligheanele cu apă,
Socotelile să-nceapă.

Dar pe unde-i grămăticul
Barză-cu-Ochelari, piticul ?

— Unde-i Iani Fașiala
Să ne facă socoteala ?

— Aiți, aiți, nenea Ghiță !

Strigă grecul subțirel
Cu nasul — un cui de șifă
Și ochi vii de șoricel.

Ghiță Ripă se despoaie,
Trage-n cap o cămeșoie
Brodată cu roș arnici
Și la gît cu ciucuri mici.
Tălpile-n lighean își vîră,
Să le răcorească-o fîră.

— Haide, grămățice Iani,
Socotește bine banii !

Nu ne trebuie-o para
Din sudoarea altuia !

— Bravo ! Ura ! Să trăiască
Toată spița vătășească !

Sar gîtoșii,

Voinicoșii,

Saltă-n mîini pe sus vătașii,
Bălăngănind ciucurașii

La cămăși : — Trăiască nașii !
Strigă finii (băfăușii,
Alde linge-clanța-ușii,
Cușitașii, dezertorii,
Și de greve, spărgătorii).

Iau vătașii loc, toți șapte,
In cămășile de noapte,
Cu picioarele-n lighean.

Dar cumătru

Jupîn Pătru

Sare la vătafi : — Măi frați,
De borcan să nu uitați !

— Mărunțișul — la borcan
La borcan pentru molan !

Rînd pe rînd, rob după rob,
Frînți (de parcă-al lumii glob
Duc pe umeri făcuți zob)

Beți, c-un zîmbet de neghiob
Iși iau banii

De la Iani.

Vin rujarii cu plămîinii
Plini de colb, scuipînd noroi.

Scindurarii vin, bătrînii,
Cu plăgi vii pe umeri goi.

Vagonari fără cămașe,
Cu vătămături la boașe,

Cărbunarii plin de zgură

Și pe păr și-n nări și-n gură.

Om cu om, oaie cu oaie,

Vin vătașii să-i jupoaie.

Vin ca boii-n abator

Ca să-și pună sub topor

Gîtu-ntins pe tăietor.

— Hei, trezește-te, popor !

Iani strigă : — Ali Mehmet !

Zice Ripă : — Dă-i juma',

Ce caută-n țara mea ?

Vîndă-n Turcia salep —

Nu hamal la noi pe șlep !

— Bre ceauș, tu berechet

Și pusin dam la Mehmet.

— Haisictir la Mehlemet, *)

Să-ți dea mai mult Mohamet !

(Nu ia turcu'nici un ban.)

Ripă : — Bagă-i la borcan.

Iani iar : — Riga Rigatus !

(Ah, de asta rău mîncatu-s !)

Zice Rață : — Niciun cent !

Ăsta-i grec intelighent !

Azi își vinde cu lădița :

*) Mehlemet, numele dat în batjocură
Istambulului.

— „Lămuița ! Lămuița !“
 Mîine-i negustor sadea —
 Marș la tine-n Grecia !
 Dar Rigatus : — Lipitori !
 Vă-ngrășați voi cu sudori
 Stoarse de la muncitori,
 Dar, curînd, în ochi, cu sare
 Lumea o să vă presare !
 Iani limba dă să-și rumpă :
 — Mu-bo... Ju-bo... Mumbo-Jumbo !
 Negru din ochi negri-l frige —
 Căngi de foc parcă-i înfige !
 Părul — negru astrahan,
 Carnea — luciu de catran,
 Ochii, dinții — porțelan !
 — Ha ! vătașii s-au mirat :
 — Asta-i dracu-mpielîțat !
 — Mumbo ăsta jar mînincă
 Și-ți mai cere : — Incă ! Incă !
 — Ce cați, mă, din Negria
 La noi, în Valahia ?
 Ce-ai lăsat jungla și Congo,
 Tobele din pungi de cîine :
 Bumblei-dîngo ! Bumblei-dongo !
 Și-ai ajuns la Dunăre ?
 Negru dă să murmure :
 — Mumbo-Jumbo, pîne-pîne !
 Și pe tăpile lui goale
 Leagănă-mi-se agale.
 Zice Rîpă. — Dă-i parale
 Să-și ia două portocale...

Iani iarăși : — Polișciuk !
 (Mă ce om ! Ce mai haiduc !
 Parcă-i tot din cauciuc,
 În tricou-i de matroz,
 Cu baticul la git, roz.
 Bărbi în bărbi și gene-n gene,
 Șopcăiesc vătașii-alene,
 Bălăcinînd apă-n lighene :
 — Asta-i de pe „POTEOMKIN“...
 — Mărul cu vermi nu se pune
 Lîngă merele-alea bune...
 Zice Gură : — Bolșovic !
 Eu zic să nu-i dăm nimic...
 Rîpă zice : — Ba eu zic
 Să-i dăm tot : E prea voinic.
 — Dă-i juma' că-i venetic.
 Dar cînd din lădiță, Iani
 Numără pe masă banii,
 Sare Polișciuk pe masă
 De vătași, gîtoși nu-i pasă,
 Dă cu pumnii, nu se lasă :

— Bratia, davolno terpêti ! *)
 Mergeți Sindicat Galați,
 Toți la Sindicat ne scrim,
 Ceași — Dunăre zvîrlim !
 Stau vătașii-n cumpene
 Să nu se descumpene...
 Strigă Rîpă : — Dați-i tot
 Sau cîrchiți-l peste bot !
 Grecul Iani
 'Ntinde banii,
 Dar matrozul Polișciuk
 Peste mînă-i dă. Sar banii,
 După ei sar și golanii,
 Pe sub mese
 Să se-ndese.
 Radu Burcea pe-ăltă masă
 Sare și el, nu se lasă :
 — Ciolovecul ăsta rus,
 Iacă, adevăr ne-a spus !
 Ridicați-vă cu toții,
 Că prea ne jupoaie hoșii,
 Ne sug lipitorile
 Sîngele, sudorile !
 Alde Rîpă și robia
 Dau de rîpă Romînia !
 Jos vătașii ! Jos ceașii
 Jos gîtoșii !
 Jos codoșii !
 Și-alde linge-clanța-ușii !
 Vătaf Fani Saramură
 Se ridică și înjură
 Și gîtoșilor dă gură :
 — Ce-ați rămas stane de piatră
 Și priviți la ei cum latră ?
 Șo ! pă ei că-s d-ăia roșii !
 Sar gîtoșii
 Cu ochi roșii
 Dau de-a azvîrlitele
 Șișur'le, cușitele !
 Burcea vede bieții robi
 Cum privesc nătîngi, neghiobi,
 Stau cu mutre vesele .
 Pe la toate mesele...
 Fulger gîndu-n minte-i trece :
 — Mari păcate sint beția,
 Barbutul, curvăsăria,
 Dar pe toate le întrece,
 Singur una : neghiobia !
 Beat, neghiobu-i mai neghiob,
 Rob la zbiri și sie-și rob !

*) „Fraților, destul am răbdat ! —
 întîlul strigăt de revoltă de pe crucișă-
 torul „Potemkin“.

Gloata de gîtoși se strînge —
 Ca în bălți de negru sînge
 Radu... Riga... Polișciuk...
 Robii ca pe saci îi duc,
 Și din han pe trepte-i cară
 Și-i azvirle-n șanț afară.
 Ușurat ca de-o povară,
 Unu-ntreabă pe podișcă :
 — Mă, sint morți ?
 — Nu cred. Mai mișcă...

Dar în han i-o hărmălaie
 Și un haot și-o bătaie
 Ca la șaptezeci și șapte !
 Fug pe geam vătăfii-n noapte,
 Și gîtoșii,
 Fug fricoșii !
 Fuge și jupînul Pătru !
 Cum ? Nu-și apără cumătru ?
 Ce-i ? Se răsulară robii
 Și cu ochi de păsări-cobii
 Au pornit să cucerească

Grivița cea boierească ?
 Nu ! Nu robii ! Nu pribegii
 Pe care-i alungă regii
 De la șaptezeci și șapte
 Și din nouă sute șapte —
 Ci săracii
 Haidamacii,
 Alde Mangu Bivolomul
 Ce doboară c-un pumn omul,
 Tatăl haimanalelor,
 Pașa mahalalelor.
 Mumbo tare cum e coxul,
 Dă cu pumnii (știe boxul !)
 Mangu șade lingă ușă,
 Iar ceilalți și cu Cenușă
 Dau cu toroipanul
 Și mătură hanul
 De ceauși, vătăfi, gîtoși,
 Și de robi neghiobi, fricoși
 Și la minți încă noptoși.

.

V. V. MAIAKOVSKI

MARXISMUL - METODĂ DE-A TRAGE LA ȚINTĂ, FOLOSEȘTE-O CU ISCUSINȚĂ!

Inceștarea de secol
— baionete fierbinți, —
o apără
oști muncitoare.
Dar unii
scobindu-se-n dinți,
își iau baioneta
drept scobitoare.

E-n regulă totul :
poetule, cîntă :
Critical,
critică... Ce să-i mai spui.
Stihuiorul
are-o albie sfîntă —
sfîntă
și critical
albia lui.

Sînt unii
ce nu au nimic
în afară
de slove-așezate
caligrafic, în rînd.
Cu ziduri,
de cărți
din trei părți
se-mpresoară,
din tunul eseului critic
trăgînd.

Ii vezi
c-un volum de Plehânov
pe masă
pe-acești
cîrtitori
aroganți

(prăfuit, netăiat, nu le pasă)
vor
numai
s-arate savanți.

O frază de-nvață
(papagali, pușlamale !)
se țin
ca de-o doică, de ea.
Pe-autor
domnii aștia
îl cunosc după foale :
ce mîncă,
ce bea...

Frunzărind
pe-autorii
cu litera „l”,
pe Lèrmontov
critical întîlnindu-l cumva,
dumnealui îți explică
ce mîncă primul fel
și al treilea fel
ce mîncă.

— Dar șampanie, bea ?
Să zicem că bea.

Atacuri
din nou se pornesc.
Chiar varza
murată,
care-i plăcea,
destăinuie
gustu-i moșieresc !

In Lèrmontov
îlcuri de-acestea găsești

Cîți castraveți
 în salcîmul în floare.
 Coruri
 întregi
 de astre cerești! —
 De ce nimic despre
 electrificare?

...Așa obiecții
 eu le sparg cu călcîiul
 curățînd adevărul
 din mătreața lirismului:
 În Lèrmentov
 eu prețuiesc pe întiul
 demascator
 al liberalismului.

Este clar pentru mase,
 asta nu-i nici-o brînză,
 asta aflu și fără să te fîții pe sîrmă:
 la Lèrmentov
 astrele
 umblau fără pinză.

Unele,
 chiar fără cîrmă.

Dar oare
 (e-o temă-arzătoare!)
 ia stai,
 individualismul —
 nu-ntrece măsura?
 Răii în iad?
 Bunii în rai?
 Dar unde-i, vă-ntreb, legătura?
 Aha, și legende divine!...
 Păi ia-l
 și scutură-l bine...
 Concluzia-i trasă:
 Pe Lèrmentov
 scoate-l
 intelectual,
 ba încă
 din cei fără clasă!

La Stiopa al nostru
 în schimb,
 altu-i genul:
 (numele-ntreg
 l-am uitat
 din păcate.)

duduie-n
 versuri la el
 Cominternul
 și focul
 creației adevărate!

Stiopa,
 e-o piatră
 de temelie.
 Stiopa nu-ntunecă
 mintea, la nimeni.

Stiopa
 ne dă
 creația vie,
 fără fasoane
 și jocuri
 și rime.

Că-n puncte și virgule
 Stiopa nu-i tare?
 Da-n el
 conștiința de clasă
 e, toată,
 nativă!...
 Căci mama
 i-a fost muncitoare —
 iar tatăl,
 muncitor și țăran totodată.

...Un lucru
 mai simplu
 ca o pătlăgică
 e-ascuns,
 prin urmare,
 într-o tulbure zeamă.
 Iar munți de năzbitii
 cînd unii ridică, —
 marxism,
 după dînșii,
 se cheamă.

Spinzurații
 din funii
 împletească-și ghirlanda,
 șablonul
 învîrte-și mereu
 sarabanda,
 că Manda-i
 de-aceeași părere cu Tanda
 și Tanda
 de-aceeași părere cu Manda!
 În romînește de Cicerone Theodorescu

LITERATURA REALISTĂ ÎNTRE 1920 și 1944

EUGENIA TUDOR

RECITIND OPERA OTILIEI CAZIMIR

În atmosfera solemnă a „bărbilor“ de la vechea „Viață românească“, s-a rătăcit, acum aproape patruzeci de ani, modestă și proaspătă ca o adiere de primăvară poezia unei școlărițe sfoioase, care de frica directoroarei liceului, n-a îndrăznit să-și semneze „opera“. Impresionați de înrăgezimea și sinceritatea acestei prime poezii, — calități ce s-au menținut și s-au amplificat mai târziu — Garabet Ibrăileanu și Mihail Sadoveanu au botezat-o pe timida autoare, ale cărei versuri le amintea de prima iubire — Otilia Cazimir.

Aceasta este imaginea pe care ne-o dă astăzi poeta însăși când vorbește despre începuturile sale literare.

Momentul în care Otilia Cazimir începe să scrie coincide cu o perioadă democratică de afirmare tot mai puternică în câmpul literaturii noastre a unor personalități feminine foarte apreciate. Revista ieșeană „Viața românească“ poate mai mult decât oricare altă publicație literară din acea vreme, datorită orientării sale progresiste, căuta să atragă și să publice în paginile sale pe reprezentantele feminine ale scrisului — (nu trebuie să uităm că printre alte revendicări democratice revista milita și pentru „emanciparea femeii“).

La „Viața românească“ și-au publicat multe din versurile lor Elena Farago și mai puțin cunoscuta poetă Alice Călugăru. La „Viața românească“ a scris multă vreme un critic subtil și cultivat ca Isabela Sadoveanu. În paginile „Vieții românești“ au văzut lumina tiparului primele scrieri de

un lirism somptuos, plin de rafinament, ale romancierei de mai târziu Hortensia Papadat Bengescu și a debutat o nuvelistă de talent ca Lucia Mantu. Fiecare aducea în lumină o secțiune din viață, un mediu diferit, deși toată această literatură purta amprenta unei viziuni specific feminine. Astfel Hortensia Papadat Bengescu lumina cu precădere relațiile sociale și străfundurile sufletești ale lumii saloanelor aristocrate de la începutul secolului; Lucia Mantu zugrăvea idealul mărunț și umil al provincialei mic-burgheze cu tabieturi și preocupări minore. Otilia Cazimir — vădind afinități cu poezia Aliciei Călugăru — mai ales în perioada de început a operii sale, și oarecum cu Lucia Mantu în lucrările de proză, a prins în raza talentului său lumea sinceră și obidită a celor mici și sărmani. Ar fi cu totul absurd să se creadă cumva că această literatură, scrisă de femei, constituia o ramură aparte, cu o tematică și o metodă de creație deosebite de restul literaturii noastre din prima jumătate a secolului. Nu era o literatură ruptă de tot ce se scrisese pînă atunci și de ceea ce se scria atunci. Așa ceva nici nu era posibil. Scrisul lor era influențat de diversele direcții și curente literare împărțind unele sau altele din modalitățile de creație și din ideile acestora, păstrînd totuși — fapt care era apreciat într-adevăr ca o notă originală și cu totul nouă — o viziune proprie, feminină asupra lucrurilor. De curînd chemate la egalitatea în drepturi cu bărbatul, scriitoarele noastre au considerat

multă vreme ca unic teren de explorare literară, propria și uneori îngusta lor lume de gânduri și sentimente, neridicându-se pînă la înălțimea observării socialului, pînă la treapta generalizărilor. Oricum, problema dezvoltării propriului eu, a celor mai ascunse cute ale sufletului feminin, constituia pentru vremea de care vorbim o nouă tate. Sub semnul acestei atitudini și sub acela al sincerității — în sensul inspirării din realitate și nu al substituirii adevărului vieții prin false sentimente sau probleme — sinceritate cultivată în scrisul lor de toți scriitorii devotați „Vieții românești“, — și-a început Otilia Cazimir activitatea scriitoricească.

Sub înfrurirea climatului sănătos, democratic al revistei ieșene, Otilia Cazimir a cultivat o poezie adînc omenească, pătrunsă de sentimente puternice, inspirate din viață. Această atitudine și-a menținut-o poeta tot timpul neschimbată, chiar și atunci cînd ea ar fi părut „demodată“. Chiar și atunci cînd, reprezentanții decadentismului propovăduiau izolarea într-un misticism generator al dorului de moarte, cînd iraționalismul era considerat suprema filozofie, iar calitatea de poet se confunda cu abilitatea de a înșirui într-un ritm amețitor, lipsit de sens, într-o limbă schilodită, — tot felul de absurdități, Otilia Cazimir a cîntat într-o limbă clară, în versuri de o rară duioșie și sinceritate bucuriile și amărăciunile dragostei, frumusețile încântătoare ale naturii, a manifestat o deosebită aiecțiune și înțelegere pentru lumea celor mici și oropsiți: copii, bătrîni, neputincioși, oameni sărmani, ca și pentru lumea necuvîntătoarelor: gîze, flori, etc.

Poetă de o rară sensibilitate, Otilia Cazimir aduce în versurile sale o undă de adîncă umanitate. Poeziile sale, în majoritatea lor închinat sentimentului dragostei, alcătuiau într-o societate bazată pe ipocrizii și înșelăciune, — în care locul sentimentelor curate îl luaseră descompunerea morală și cinismul brutal — un contrast izbitor cu versurile celor ce comparau buzele iubitei cu noroiul.

Receptivă la cele mai ușoare vibrații ale lumii înconjurătoare, percepînd lumea prin intermediul stărilor afective, caracterizîndu-se prin spontaneitate și sinceritate, li-

rica Otiliei Cazimir este de natură sentimentală, mai apropiată de poezia lui Demostene Botez decît de cea a lui Topîrceanu, cum s-a afirmat adesea. (Influența lui Topîrceanu o vom resimți în acele mici „dramatizări“ din lumea gîzelor sau a florilor, și în cronicile fanteziste ori umoristice ale poetei).

Prin lirismul lor nestăvilat unele din versurile sale închinat dragostei simple și adevărate, trec dincolo de hotarul universului intim al poetei, dincolo de simpla consemnare a unei stări afective, căpătînd valoare de generalitate.

Întîlnim în poezia Otiliei Cazimir, diverse vârste ale sentimentului iubirii.

Iată, mai întîi, bucuria dragostei împărtășite, care își găsește întru chiparea în versuri clocotitoare de tinerețe și optimism:

*Mi-e sufletul împrăștiat în toată țirea, —
Subt ochii umezi care-mi caută privirea,
Se-mbată ca o floare pe tulpină
De rouă, de parfum și de lumină.“*
(„Martie“)

Amintim apoi poezia „Ură“. Tinăra îndrăgostită simte o ură puternică pînă și pentru niște rivale... existente doar în literatură, ca Manon, Julieta, Desdemona.

*„Pricina urii mele-o știi și tu:
Deși de veacuri nu mai sînt pe lume
Deși nu le cunoști decît din nume,
Pe toate le iubești, pe mine nu...“*

„Ploaie de primăvară“ fixează ca într-un medalion — lucrat cu migala și finețea unui bijutier — o scenă savuroasă, un moment nu numai frecvent dar și tipic pentru tinerii îndrăgostiți: supărările furtunoase, dar trecătoare ca ploile primăverii:

*„Ne-am așezat pe-aceeași bancă
Tu într-un capăt, eu în celălalt
Tu scrii cu-o creangă pe asfalt;
Eu stau cu păru-n ochi ca o țigancă,
Și string din dinți și din pleoape
strîng,*

De frică să nu plîng.“

Un farmec deosebit, imprimă poeziei gestul de o cochetărie nevinovată, voită al fetei sincer supărate:

*„Am scos oglinda mică să mă uit:
m-arată
Destul de supărată?“*

Dar ca totdeauna în asemenea împrejurări, împăcarea vine singură :

„Și nu știu care dintre noi
Și-a stins în ochi tăișul rău, —
Dar mina mea s-a sprijinit pe brațul
tău

Și ne-am zîmbit, deodată amîndoi“.

Scena este văzută printr-o plină de grație optică feminină : fata este cea care-și amintește supărarea trecătoare. Dar amintirea e întovărășită de o ușoară notă ironică, de tonul îngăduitor, aproape umoristic, cu care se povestesc năzbitiile nevinovate ale copilăriei, cînd totul se rezolva cu bine iar împăcarea nu întîrzie să vină. Poeta a mai fixat în poezii vibrînd de bucurie sau amărăciune multe alte momente ale dragostei, de la chinuitoarele clipe ale așteptării :

„Pîndesc de-asăară-n largul zării dru-
mul

Prin pinza nopții, palidă ca fumul“..
pînă la neputința de a păstra supărare față
de cel drag :

„Am vrut, în ciuda zîmbetelor tale,
Din ochii sterpi, o lacrimă să storc,
Și am plecat să nu mă mai întorc,
Dar azi, de dimineață-ți umblu-n
cale“.

În lirica Otiliei Cazimir sentimentul iubirii este întotdeauna la fel de puternic ; el are rădăcini adînci în sufletul femeii care se mărturisește. Dar gama de nuanțe a acestui sentiment profund e variată, după cum variate sînt momentele trăite ; cantr-un minunat caleidoscop sentimental ea trece de la nestrămutata încredere și statornicie a femeii care așteaptă reîntoarcerea iubitului :

„Rămîn : cînd te-i întoarce înapoi
Să mă găsești, cum își găsește-o rin-
dunică

In fiecare-April căsuța mică
Subt streșină la noi“..

(„La primăvară“)

pînă la sfîșietoarea tristețe a dragostei pierdute pentru totdeauna din care n-a mai rămas decît amintirea și plînsul sufletului, asemuit cu țîriitul neputincios al gize-
lor :

„Cîntă greier mititel
Adormit în amintire, —
Cîntă-ți cîntecul subfire

Pentru el“...

(„Cîntă greier mititel“)

În lirica erotică a Otiliei Cazimir femeia e sinceră și încrezătoare. Sentimentele apar nude, în toată frumusețea lor. Fericirea ca și suferințele dragostei sînt mărturisite fără înconjur. Bucuria se manifestă prin risipă de culori și arome : — în întîmpinarea iubitului grădina își împrăștie „parfumul“ și „lumina“, trimite sol în cale-i „puful ei de pădidi“, și „întinde pe-nserat / Brațe moi și parfumate“ de liliaci ; iubita îi adună într-un paner :

„Un maldăr cald de fructe-n care vara
Și-a îngropat mireasma ei postumă“.

(„Natură moartă“)

Iar suferința înseamnă aproape moartea așa cum reiese din această grațioasă poezie coșbuciană :

„De vrei să mor, —
Să fugi de mine-o săptămîină,
Să ocolești cu-nversunare
Și casa mea, și drumul meu
Cînd te-oi ruga să vii amînd
Și minte-mă așa mereu
Iar cînd mă vezi din întîmplare,
Să treci zîmbind nepăsător“.

(„De vrei să mor“ din vol.
„Lumini și umbre“).

Și de cele mai multe ori, în poezia Otiliei Cazimir dragostea e generatoare de suferinți.

Inercarea de a fugi din calea celui iubit, rămîne fără rezultat. Dragostea din sufletul femeii are rădăcini adînci care o rețin :

„Cînd vreau să fug, mă ții în loc cu un
cuvînt

Așa se zbat copacii în furtună :
Ca pentru fugă crengile-și adună,
Dar rădăcina-i leagă de pămînt“...
(„Strofe risipite“)

Aceasta îndeamnă în mod normal spre o reflecție melancolică, spre o amară resemnare și cu ușurință alunecă spre explicații fataliste. Cu ajutorul amintirilor, în lumea cărora se va afunda cu precădere, femeia îndrăgostită caută să justifice destinul dragostei sale nefericite : ei i se pare că „frunza palidă de toamnă“ pe care-a scuturat-o pădurea deasupra capetelor celor doi îndrăgostiți era o „prevestire“ a sfîrșitului de acum ; tot astfel ru-

binul dăruit de iubit prinsese-n el în clipa când i-a fost adus o „picătură de apus“.

Apare evidentă în această poezie a întoarcerii spre clipele fericite din trecut, o filozofare a resemnării, izvorită dintr-o neîmplinire.

Edificatoare în acest sens ni se pare poezia „Pirăul“, o originală și amară autobiografie. Poeta se folosește de o paralelă ingenioasă între zugrăvirea cursului pirăului și cursul propriei sale vieți. Imaginile, de un dinamism și o strălucire deosebită în partea întâia a poeziei, simbolizând tinerețea încredzătoare se succed cu repeziciunea apelor de munte :

„Stropind cu spumă albă stînca sură
Aleargă-apoi la vale și, din goană,
Invălmășit s-azvîrte-ntr-o bulboană,
Ca o cascadă în miniatură“.

În partea a doua a poeziei, imaginile nu mai evocă mișcarea repede a tinereții și nici strălucirea ei, ci resemnarea, îmbătrînirea :

„În sara asta-i mut și potolit,
Căci vremea ce s-a dus domol pe valuri
Pe amîndoi ne-a-mbătrînit“.

De data asta pirăul „doarme“ „cuminte“, malurile-i sînt „roase“ iar o broască speriată sparge-n țandări luna ogîndită-n apele lui îmbătrînite. Totul vorbește de resemnare, de oboeală. Locul mișcării vioaie, neastîmpărate, l-a luat curgerea lină, cuminte, ostenită.

„Mi-e frică singură în toată casa“..., mărturisește undeva poeta.

„Păianjenul tăcerii-și țese plasa
De fire moi și fumurii în jurul meu.“
(„Reculegeri între zi și noapte“)

Este aici reflectarea nu numai a unei adînci însingurări, dar și a aceleiași atmosfere amare, dezolante a țărgurilor de provincie din povestirile lui Mihail Sadoveanu și din poeziile lui Demostene Botez, Fundoianu, Bacovia, pe care Otilia Cazimir a fixat-o și în cîteva peisaje ce se înscriu printre cele mai bune realizări ale genului.

În gările țărgurilor uitate de lume, cu personul pustiu, unde trenurile se opresc cîteva clipe, unde „nimeni nu coboară“, unde „plouă-adînc, pe cîmp, pe gară“ sau unde „e-atît de cald, că s-a topit văzdu-

hul“ doar cîte „o fată cu codițe“, mai în-suflețește arar peisajul :

„(Aceeași fată-n fiecare gară,
Cu-aceeași carte strînsă subsoară),
Suride anonim și monoton.“

(„O fată pe peron“).

Aici și timpul parcă stă în loc. Totul e cufundat într-o adîncă încremenire :

„Nu-i zi, nu-i noapte:
Parc-a plouat, din cerul alb, cu lapte.

Un felinar uitat aprins
(O candelă fără icoane),
Se uită pe la geamuri, înadins
Să vadă ce se-ntîmplă prin vagoane“.

Singura ființă care amintește de viață, de mișcare este un „cocostîrc“ ce „aterizează“ :

„Pe creștetul unui bordei“...
(„În zori“).

Se desprinde din aceste versuri o ironie amară, adesea compătimitoare pentru asemenea așezări în care omul e condamnat la o totală „adormire“. Sînt țărgurile „străine și fără nume“ cum le spune poeta, aceleași țărguri, „unde nu se întîmplă nimic“, și unde „duminicile-s“ „nesfirșite“, „lungi“, „adormite.“ Uneori, în poezia Otiliei Cazimir ca și în poezia altor scriitori moldoveni, (Demostene Botez sau Bacovia) se fac auzite ecouri ale unor momente de impas, în care sentimentul pustietății, al singurătății copleşitoare, generînd pe alocuri și accente de pesimism, este predominant și obsedant. Ne referim în special la volumul de „Poezii“, apărut în 1939. Tonalitățile volumului se ogîndesc în titluri ca : „Penumbra“, „Singurătăți“, „De dincolo“, „Amintirea“, etc. versurile corespunzînd unei perioade de însingurare, cînd poeta, contrar firii sale optimiste și comunicative, se închide în sine, — nu mai ascultă de cît glasul melancolic și amar al amintirilor, convorbînd cu cei dragi, plecați din lumea aceasta, care-i trimît ciudate și gingașe mesagii :

„Cei ce-au trecut în lumea umbrelor
Și-au aninat surisul trist anume
De-o creangă de cireș, de-un mărăcine
Ca să-l găsească inima din mine, —
Să nu mai fiu prea singură pe lume...“
(„De dincolo“)

Teama de singurătate revine cu insis-

tență, cu un leit-motiv în majoritatea acestor poezii :

*Nici lună nu-i în astă sară,
Iar stelelor li-e frică să răsară...
Și-n vîntul sfîrșit de zi,
Rămîn străină, fără gînd și fără grai,
Ca iarba veche și ca tufele de scai.*
(„In cîmp“).

Acum noțiunile de timp și spațiu dispar, atît de mare, atît de adîncă-i durerea singurătății. E un contrast între scurgerea normală, vioaie a vieții, situată undeva în afară, departe, și starea de încremenire a lumii sufletești, în care s-a claustrat poeta :

*„Mi-o bate-n ușă vîntul a pustiu,
Mi-or bate-n geamuri toamnele și ploaia,
Va fi apoi senin și primăvară
Cu ciripit de rîndunici pe-afară,
Și soare nou mi-o polei odaia,
Dar calendarul meu va fi rămas
Să spuie vechea veste fără glas...”*
(„Calendarul“)

Inchisă în universul strîmt al odăii sale, convorbind cu amintirile, cu propriu-i suflet însingurat, cu „*cei duși în lumea umbrelor*“, cu florile uscate-n filele unei cărți, cu fotografiile de demult, poezia din această perioadă a Otiliei Cazimir, poartă amprenta unei vădite oboseli, a unei dureroase resemnări în fața sorții și a sfîrșitului inevitabil :

*„Și răsfoind cu mîini șovăitoare,
Intr-un tîrziu, de dorul nimănu,
Din cartea veche-mi cade cite-o floare
Sintem mereu tot mai pușini subt soare
Și tot mai mulți subt iarba cîmpului...”*
(„Subt iarba cîmpului“)

Aparentă e însă resemnarea aceasta. Dincolo de ea, dincolo de apăsătoarea singurătate răzbate un nesfîrșit regret față de scurgerea timpului care scurtează viața oamenilor, și chiar o teamă adîncă de moarte, sentimente profund omenești :

*„Cu foșnet de toamnă săracă
Mă cheamă uitarea la geamuri
Cînd vîntul pe suflet mi-apeacă
Firave și tinere ramuri
Și singură-n ceasul tîrziu,
Mă strig speriată pe nume,*

*Din vremea cînd n-am să mai fiu
La nici-o fereastră din lume.”*

(„Romanță“).

E vorba aici nu de voluptatea morții, predicată de reprezentanții artei decadente, cî de frica de moarte, de dragostea puternică, adîncă pentru viață, de care poeta se simte legată cu toată ființa sa :

*„Făptura asta pieritoare și fragilă :
Atîta am pe lume... Și mi-e milă
Cînd știu că într-o zi o să mă doară
Și-o să se plece-n pulbere să moară.”*
(„Prefață“).

Poezia amintirilor, poezia relievelor scumpe, — evocatoare a unei lumi patriarhale și idilice, — amintirea bucuriilor nevino-vate ale copilăriei, a casei prăfuite, și a grădinii parăginite a bunicilor, înflinită cu precădere în ultimul volum al Otiliei Cazimir, deși prezintă înrudiri tematice cu perioada de început a versurilor tradiționale ale lui Ion Pillat, e vădit influențată de lirismul patriarhalismului sadovenian și mai cu seamă de parfumul cărților copilăriei scrise de Ionel Teodoreanu.

Ca și în cartea „Medelenilor“, cămările bunicilor exală arome îmbătătoare de fructe, și cuprind închise-n ele surprizele care încîntă copilăria ; numai că în poezia Otiliei Cazimir, amintirea e retrăită cu intensitate, iar melancolia și ușorul regret care o întovărășește e de o suavitate adîncă :

*„Cu glas tremurător și ușurel,
Bunicul m-ar chema-n iatac la el.
Cu mîini subțiri m-ar ridica în brață.
Aș aștepta să iasă din scrinul vechi
de nuc*

*Feliile de pine cu dulceață
Și vrafurile cărților cu poze
In care-aș regăsi, subt scoarțe moi de
piele*

*Poveștile copilăriei mele.
Și pe divanul cu cretonul înflorit
cu roze*

*Aș adormi-n iatacul cald și bun,
In miros de gutui și de tutun...”*

(„Pelerinaj sentimental“).

În același mod este evocat Crăciunul („Literatură de Crăciun“) sau vacanțele însorite, petrecute în mijlocul naturii din vîrsta nu mai puțin frumoasă a adolescenței („Vacanță“).

Pe linia aceeași atitudini îndreptată cu precădere spre sugerarea de atmosferă, spre evocarea unei lumi blinde, patriarhale, se înscriu și următoarele poezii ale Otiliei Cazimir: „*Ulcica albastră de lut*“, „*Gravură în lemn*“, „*Icoana sfintei Caterina*“, „*A fost o fată la țință*“, adevărate podoabe ale artei sale. Obiecte vechi, o ulcică de lut, o gravură, o icoană și chiar o țință părăsită din Bărăgan concentrează, cuprind închisă în ele taina unui fapt adesea tragic, de mult uitat, dar nu de puține ori plin de semnificație. Ulcica albastră e singura mărturie a unei dragoste nefericite: culoarea ei imortalizează culoarea ochilor iubitei olarului, iar în contururile ei, meșterul a prins liniile dulci ale trupului fetei dragi.

O „gravură în lemn“ evocă dragostea de timpuriu curmată a domniței, care și-a pierdut soțul tânăr în război. Este remarcabil reînviată epoca trecută, cu obiceiurile, cu credințele ei, iar domnița din această poezie e soră bună cu jupînițele din opera lui Mihail Sadoveanu. Asemeni lor, ea brodează odăjdii sperînd ca în felul acesta să atragă bunăvoința lui Dumnezeu:

„*Stătea Domnița zile lungi de-a rîndul
Cu dorul, cu gherghesul și cu gîndul,
Și alegea cu mîna subțirică
Flori galbene de ibrișin și fir
Pe catifeaua unui patrafir
Odăjdii scumpe pentru-un sfînt
Vlădică, —*

*Ca să se-ndure Cel de Sus
De tinerețea celui dus...*“

(„Gravură în lemn“)

O țință părăsită „de la margine de drum“ — cu cumpănă „smerită“, care seamănă cu „o ginganie înaltă / Ce s-a nălțat într-un picior pe pragul zării / Din lumea ceialaltă“, cunoaște misterul morții (și poate și al dragostei) unei fete sărmâne.

Icoana de argint a Sfintei Caterina, găsită în sertare vechi cu miroși de cocleală, rătăcită printre „fioguri de beteală“ și „buchețele“ de buruienii, înegrită de vreme și colb, închide în ea o taină a bunicii, din vremea idilică a tinereții ei.

„*Icoana Sfintei Caterina*“ amintește într-un fel de grațioasă poezie „*Aci sosi pe vremuri*“ a lui Ion Pillat. Dar imaginea e mai clară, detaliile mai multe în poezia Otiliei Cazimir, și drama sufletească trăită

de fata proaspătă și frumoasă, care îmbracă în argint o icoană în dorința de a păstra dragostea iubitului, dau poeziei o suavitate și un farmec aparte.

Figura gingașă și grațioasă a bunicii este sugerată prin vestimintele de modă veche:

„*A scos pe urmă din dulap
Un sac turcesc și cafeveica de sîngeap
Iar toca mititică de cucoană
Cu florile liliachii mănunchi
A învelit-o în ștergar, lingă icoană,
Ca să le fie pe-amîndouă pe genunchi*“.

dar mai ales prin uimirea iconarului bătrîn care rămîne înmărmurit în fața tinereții și a frumuseții bunicii:

„*Dar iconarul cu obraz de iască
Incremenise-n jîlful lui de subt ferestre.
C-avea pe-atunci gropițe în obraz
Bunica dulce care nu mai este
Și, fiindcă nu știa nici o poveste,
Era mai tinără decît nepoata ei
de azi...*“

Se cuvine să amintim, măcar în treacăt, un alt aspect important al talentului poetic al Otiliei Cazimir. E vorba de ironia poetilă, fină a poetei. Trebuie spus că această ironie — uneori destul de acută — ținând un obiectiv precis și foarte aderent la actualitate și-a găsit loc de asemeni în paginile „*Vieții romînești*“, care publicase caleidoscopul lui A. Mirea, și numeroase cronici rimate iscălite de G. Topîrceanu. Asemenea cronici rimate, ori fanteziste, răspunsuri la rubrica „*Miscellanea*“, sau fabule, au format mai tirziu o bună parte din volumul intitulat „*Licurici*“. Influențată de G. Topîrceanu — recunoaștem în aceste cronici și fabule, maniera animistă și dramatică a prețuitului umorist, împletită cu umorul său, — distingem însă în același timp optica specific feminină a Otiliei Cazimir. I s-a reproșat poetei că acest volum păcătuiește prin prea evidentă ancorare în actualitate. Invinuirea ni se pare nedreaptă, întrucît la fel de evident inspirat din actualitate era umorul lui Topîrceanu, alt de gustat. Volumul cuprinde cîteva fabule și cronici valoroase, care sub forma ușoară a glumei vizează unele moravuri nesănătoase ale epocii.

Astfel, de pildă în „*Filă de carnet*“ au-

toarea își exprimă nedumerirea pentru faptul că a fost... premiată de Academie:

*„M-a premiat Academia.
Nici eu nu știu cum s-a-ntimplat,
Dar, — ce să fac?...”*

E o amărăciune simulată cu grație. Faptul în loc să o bucure e motiv de consternare și oarecum parcă apasă conștiința poetei. Cunoscînd că premierile acestea se făceau și pe alte considerente decît pe cele ale talentului, poeta se dezvinovățește în fața publicului:

*„Vă-nchipuiți, că știu pe semne
Persoane-n vîrstă și solemne
Din „cele mai înalte foruri”
Și că m-am dus să cer favoruri?”*

*Nu-s îngrădită-n nici o „școală”
N-am apelat la nici un vrac.
Mi-au dat un premiu din greșală...
Iertați, dar ce era să fac?...”*

Simularea este delicioasă, iar tonul glumeț ascunde o nuanță vizibilă de ironie. „Ripostă” este un răspuns usturător adresat unui critic „imparțial”. Poeta își atacă adversarul de pe o poziție de superioritate, discreditîndu-l fără milă pe critic, ale cărui arme sînt cît se poate de inconsistente: săgeți de „șindrilă”, cuvînt „alcalin”, și care apare în general ca o întrupare fantomatică a ceea ce ar trebui să fie;

*„Ș-apoi să-nșep c-un ac de pălărie
O palidă vedenie de fum?
Să suflu-n picla de pe drum
Cînd știu că vîntul, c-o bătaie din
aripă,*

Va risipi-o într-o clipă?”

Deosebit de realizată ni se pare cronica fantezistă intitulată „Feminism”. E o subtilă dar destul de usturătoare critică la adresa acelor zeloși (numai în teorie) apărători ai ideii egalității în drepturi între bărbat și femei, — dar care în practică se dovedesc niște mincinoși de cea mai grosolană speță. (Exemplare ce mai pot fi întîlnite și azi). Protagonistii fabulei sînt: o pisicuță „sornoroasă” „cu trup elastic ca de gumă / Cu botșorul de atlas / și ochii limpezi de topaz” și „Gri-gri” „motanul din vecini”, „zburlit și mustăcios” / Și bătăuș și mincinos”. Cîtă vreme are nevoie de ajutorul ei, (pentru a fura puilul din dulapul

stăpînei) Gri-gri este un înfocat teoretician al feminismului:

*„Mi-s martori soarele și luna
Și, dacă vrei pot chiar jura
Că-n fața mea
Pisică ori motan — tot una”,*

și de pe această platformă îi promite pisicii jumătate din pradă.

Însă, după ce greul a trecut, i-a trecut și motanului elanul oratoric revenind la adevărata lui înfățișare; din pradă pisicii i-a dat numai „o aripiară”, și pe deasupra o porție de morală:

*„— Ce-mi stai ursuză?
Ori poate-ți stă aripa-n gît?
Zi „mulțumesc” și du-te-acasă!”*

Cît privește ideile susținute anterior:

*„Am spus ceva mai înainte?...
Se poate... dar eram flămînd
Acum, nici nu-mi mai dă prin gînd
De ce-ai fost proastă să mă crezi?”*

*Admit la muncă drept egal,
Dar nici decum la cașcaval:
Eu sînt motan, tu ești pisică...”*

(„Feminism”).

★

Pe drept cuvînt critica din trecut a re-cunoscut Otiliei Cazimir talentul de în-zestrată pastelistă. În opera sa, atît în poezie cît și în proză, natura ocupă un loc de seamă și apare nedespărțită de viața omului; fenomenele naturii participă intens la dramele, care au loc în lumea oamenilor, sau a copiilor, pentru care poeta a scris versuri încîntătoare, (vezi volumul „Baba iarna intră-n sat”).

Peisajul e văzut printr-o optică particulară. El se concretizează în poezia Otiliei Cazimir mai ales prin elemente de culoare, și de natură olfactivă. Pictoriță subtilă, avînd un foarte pronunțat simț al culorilor, poeta dozează și îmbină cu dărnicie și cu pricepere toată gama culorilor: rubiniul, verdele, albastrul, albul revin însă cu insistență. O notă dominantă a culorilor paletii sale este lumina. Primăvara este o „mare de lumină” care parcă include în sine și celelate culori amintite:

*„În adîncă strălucire
A-nmărmurit o horbotă de nor subțire*

*Și-acum își mistuie-n albastru forma
fină
Și nu rămîne-n marea de lumină
Decît un punct ce-n aer se ridică..."*
(„Martie“)

Dar primăvara, ca și alte anotimpuri, este și o îmbinare de mirezme. Ea se face simțită prin „parfumul vag de floare ne-nflorită”, sau prin „somptuosul miros de zambile”.

O zi călduroasă de vară este admirabil redată în poezia intitulată „Viață”. Intilnim aici aceeași dărnicie de culori și arome, iar din dozaul lor, ca și din folosirea într-un fel propriu, a epitetului, se încheagă o imagine clară, completă, a anotimpului verii, proiectînd în sufletul cititorului nota dominantă a tabloului.

În încremenirea aparentă a zilei toride de vară universul mic: gîzele, vrăbiile, gîndacii, florile, dau totuși senzația vieții. Putem vorbi la Otilia Cazimir de o adevărată tehnică a pastelului. Imaginea de ansamblu a peisajului, atmosfera, e totdeauna sugerată printr-un epitet: de pildă, în poezia de care am pomenit, grădina „suride leneșă subt soare”. Pe parcurs imaginea aceasta este reluată în amănunt, ramificată, cizelată, îmbogățită cu date noi: frunzișul e „prăfuit și greu”; el „își culcă umbra mișcătoare” în iarbă; „vrăbiile dorm”, în pomi. Imaginile auditive vin să completeze ideea de amortire: cîntatul repetat și monoton al cucului și „discretul murmur necurmat / de greieri adormiți”.

Otilia Cazimir a fixat în versuri de o rară frumusețe aspecte din natura bogată a patriei; peisajul rural: pădurea, băraganul mai ales, dealurile moldovene, ca și peisajul citadin și-au găsit întrupare vie în pastelurile sale, lucrate cu minuțiozitate, dar și cu o mare economie de mijloace. Iată, de pildă acest scurt dar sugestiv „Pastel”:

*„Se-nvalurește vîntul și alunecă
Pe mohorite miriști ruginite.
Departa, la un capăt de hotar,
Ca o fantomă neagră, un arșar
Își răsuțește brațe chinuite
Spre cerul plin de nouri ce se-ntunecă”...*

E o pagină din literatura închinată băraganului ars de sete, pustiiț de vînturi; e

imaginea dezolantă a arșiței dar și cea răcoroasă a începutului ploii.

Personificarea anotimpurilor sau a elementelor naturii e un procedeu frecvent în arta peisagistică a Otiliei Cazimir. Ea poartă amprenta proaspătă a unei delicate viziuni feminine. Așa, de pildă, anotimpurile sînt întruchipări încîntătoare sau jalnice de femei, dotate cu gesturi de o eleganță și un rafinament specific, iar metaforele, comparațiile își găsesc corespondența în detaliile vestimentarului feminin.

Iarna, e ca o lăptură plină de grație și eleganță, care „Și-azvîrle-n cîmp albastrele eșarfe”, sau „Își rupe-n neguri haina străvezie / Și-albine albe, scutură ușoare, / Din cerul vînat coborît pe zare”. Alteori, ea apare ca o doamnă capricioasă, care într-un acces de dărnicie risipește belșug de flori:

*„Mi-au înflorit subt geamuri trandafirii
Cu flori străine albe și cochete, —
Și clătîndu-și albele buchete
Se miră consternați:
— Ce aventură!”*

(„Ninsoare“).

Chiar și brazii au „toaletă de Crăciun”.

Iarna anină cu generozitate podoaba-i albă și elegantă și peste haina umilă și săracă a unei biete lucrătoare. În zugrăvirea imaginii triste a fetei muncitoare, pe fața căreia se cifesc urmele mizeriei la care a condamnat-o societatea (ea are „obraji ca ceara”, „gură ofilită”) poeta a dovedit nu numai o rară înțelegere față de durerea celor mulți, dar și cunoașterea societății, în care unele femei pot doar în vis să se gîndească la o haină frumoasă:

*„Iar lucrătoarei cu obraji ca ceara,
Cînd iese din umilul atelier,
Ii prinzi mărele fine și mărunte
Mărgăritare făurite-n ger —
În părul care-i flutură pe frunte.*

*Se duce-atunci ușor, vîsînd spre casă —
Un vis ce nu se împlinește niciodată —
Și uită c-o așteaptă, înghețată,
Odaia ei săracă și pustie”...*

(„Ninsoare“)

Toamna are gesturi materne: ea rupe negura „-n bătaia vîntului” ca să „înfă-

soare rănile pământului" („Strofe de toamnă"). Inserarea ia de asemeni întruparea unei femei trufașe, dar elegante, care, fără să mai aștepte ca soarele să apună,

„Din cerul nalt se cobora pe trepte."

(„Crai nou")

Primăvara e înzestrată cu gesturi grațioase de față zglobie :

„Aruncă zîmbet alb de ghiociei,
Apoi, rupîndu-și de la gîtul ei
Șiragul roș de boabe de mărgean,
Il risipește, ca în fiecare an, —
Și-n urma ei pe garduri, pe trotoare,
Rămîn gîndacii domnului, la soare".

(„Primăvara").

Curcubeul „e o eșarfă de lumină, ireală.

„Inalta cîngătoare a lui Dumnezeu"

(„Între flori")

Pe linia aceleiași viziuni feminine „Crai nou" este văzut ca „o monogramă..."

Crai-nou, — o monogramă...

În poezia destinată copiilor, personificarea — procedeu folosit aici cu rezultate delicioase — se continuă, dar de data aceasta apare transformată, adaptată universului celor mici, este lucrată peotriva înțelegerii lor: iarna este o babă „sură și bătrînă", ea capătă adesea aspectul înfricoșător al unei vrăjitoare trențaroase :

„Uite-o-n capul podului
În văzul norodului
Pe-un butuc de lemn uscat
Cu cojoc de căpătat,
Cu năframă de furat,
Cu catrință de aba —
Vîntul să-l strecuri prin ea!

Și cum suflă-n pumnii recti,
Scoate piclă pe poteci,
Iar pe fund de văi distramă,
Neguri vinete de scamă..."

Alteori însuflețirea elementelor naturii ia un alt aspect. Tot în poezia pentru copii iarna mai apare ca „o babă mărunțică", care are-o furcă-n brîu din care „toarce" promoroacă („Promoroaca"). Dar aici nu numai anotimpurile sînt animizate, înzestrate cu viață omenească. Întregul univers minuscul al copilăriei, compus din jucării,

flori, gize, păsărele, capătă o viață proprie, pentru că astfel devine mai concret, mai apropiat de înțelegerea fragedă a copilului. Și mai întotdeauna înzestrarea lui cu atribute omenești este astfel făcută încît stîrnește hazul și produce încîntarea celor mici. (De exemplu furnica este o gospodină împovărată de grijile casei („Gospodina"); în pădure pasărelele au un „cămin" asemănător cu al copiilor și se comportă asemeni oamenilor: deretică, fac gospodărie; iepurașul e mare ghitarist și se numește Moș Andrușca; rața e pornită pe sfadă ca o femeie rea, etc).

Atît în volumul „Jucării", apărut în 1939 cît mai ales în cel publicat recent: „Baba iarna intră-n sat", — o reeditare mult îmbogățită a celui dintîi, — Otilia Cazimir s-a dovedit a fi o atentă și îndemînică făuritoare de literatură mare pentru cei mici.

Lucrate cu migală și seriozitate, aceste poezioare pentru copii sînt nu numai niște încîntătoare „jucării", dar și adevărate izvoare de învățatură, — ele strecurînd discret, fără ostentație moralizatoare, primele noțiuni educative în mîntea copilului.

★

Un fapt foarte important și asupra căruia vom stărui este acela că poeta Otilia Cazimir a arătat o înțelegere deosebită pentru tragismul vieții celor mulți și oprimați, care-și tirau viața în mizerie și ignoranță. Mai puțin sezisabilă în poezie, această înclinare a temperamentului său poetic se face simțită cu deosebire în proză. Ne referim în special la volumele: „Din întuneric", („Din carnetul unei doctorese") și „Grădina cu amintiri", — primul, (vădînd unele tendințe poporaniste) reflectă aspecte dureroase din viața țărănimii noastre, victimă a ignoranței la care o condamnau clasele exploatare din România burghezo-moșierească — (nuinai că poeta vede cauza mizeriei și a sărăciei țărănești în lipsa de cultură); cel de al doilea volum „Grădina cu amintiri", scris de pe o poziție umanitară, înaintată pentru vremea aceea, — se ocupă în special de drama copiilor sărmani, lipsiți de copilărie, a sutelor de orfani pe care societatea capitalistă îi con-

damnă la vagabondaj și mizerie, la o maturitate pretimpurie.

Faptul ne apare cu atât mai important cu cât aceste preocupări democratice ale poetei, foarte apropiate de cele ale scriitorilor grupați în jurul „Vieții Românești” veneau în totală contradicție, cu așa zisa literatură a altor scriitori și scriitoare care deplîngeau stingerea „viței boierești”, ori „dramatizau” viața de huzur și dezmăț, incesturile și orgiile claselor dominante. Otilia Cazimir manifesta o afinitate deosebită pentru tratarea aspectelor dureroase ale vieții sociale, îndreptându-se cu precădere către dramele celor sărmani; iar dacă nu putea desluși bine cauzele acestora, dîndu-le uneori o explicație naivă, limitată, meritul ei consta în faptul că atrăgea atenția asupra lor. Vom vedea mai întîi cum se reflectă această atitudine în versurile sale. Deficitară din punct de vedere al concepției, poezia *Biografie* este emoționantă prin zugrăvirea dramatismului vieții eroului. Poeta atrage discret luarea aminte asupra traiului umil, apăsător al celor săraci, căroro viața (noi spunem viața strîmb orînduită) le fura pînă și ultima fărîmă de fericire: dragostea. (Eroul născut sărac, condamnat să trăiască în sărăcie e urît și nevasta pe care o iubește, îl înșeală). Poeta nu găsește explicația justă a unei asemenea existențe. Plecînd de la o concepție fatalistă, — aceea că soarta omului e hotărîtă dinainte, — apare normală concluzia poeziei: eroul a trăit cuminte, resemnat și moare fără să știe, prin somn, bucurîndu-se pentru ultima oară de viață:

„Și-n zori de zi,
Cînd a-nceput să ciripească-o rîndunică.
S-a bucurat c-o poate auzi.
Și cum stătea cu ochii-n Răsărit
Să vadă înc-odată sfîntul soare,
I s-a părut c-adoarme... Și a murit
Și n-a simțit că moare”.

Poezia emoționează însă atât prin dezvăluirea frumuseții sufletești a oamenilor care se zbat în mizerie, cât și prin creionarea realistă a traiului lor mizer. În casa celor săraci nașterea copiilor înseamnă nenorocire, și e prilej de mînie:

„Și cînd a fost să vie el pe lume,
Bărbatul s-a mătăt anume:

*Era al patrulea băiat
Și-n casă numai sărăcie.
Tîrziu cînd s-a întors ursuz și beat,
L-a înjurat —
Pe semne că de mare bucurie”.*

Dar sufletul delicat de femeie se arată mai îndurerat în fața suferinței celor neajutorați; o impresionează mai ales viața grea a bătrînilor sau a copiilor, pentru că, raportată la aceste vîrste, mizeria pare și mai mare, ea stîrnește și mai multă compătimire.

„Băbuța” este o minunată schiță în versuri. În zugrăvirea figurii galbene și uscate a bătrînei, — care este simbolul însuși al sărăciei, — poeta a pus multă simpatie. Ea evidențiază laturile frumoase ale caracterului acestei biete făpturi, răpusă de bătrînețe, care se miră de venirea anotimpului primăverii, și cerșește parcă o fărîmă de lumină:

„Cînd s-a topit omătul din ogradă?
E-un firîșor de iarbă pe cărare?
Ori i se pare?
De n-ar dura-o trupul cum o doare,
S-ar apleca să-l vadă.
Intinde mina sarbădă și rece,
Să prindă-n ea bănușii calzi de soare, —
Pomana primăverii care trece”.

Intr-o altă poezie, primăvara îi aminteste de un băețăș sărac „ce se juca sub fereastră”, „călare pe călușu-i de nulia”. Caracterizîndu-l, scriitoarea îl investeste cu aceste date biografice, valabile pentru toți copiii necăjiți ale căror drame le vom mai întîlni și în proza sa:

„Era copil străin, al nimănu,
Cu ghețe rupte, cu hăinușă veche, —
Dar își trîntea căciula pe-o ureche
Pleznea din bici și fluera hai-hui
De parcă drumul tot era al lui”.

Poezia este adînc mișcată, dar și revoltată față de soarta dureroasă a acestor copii, pe care societatea capitalistă îi condamnă la o moarte pretimpurie. Numai că revolta ei este subînțeleasă, sugerată doar:

„Intr-un tîrziu, —
Pe-o zi din altă primăvară,
Cînd vîntul dulce clătina copaci
Am întîlnit o-ngropăciune de săraci:
Trecea copilul legănat într-un sicriu.

*Ținea cruciș pe piept mînuțe mici
Nu mai avea căluș, nu mai pleznea
din bici.*

*De-asupra-i cerul cald și străveziu
Il imbia-n zadar cu rîndunici.*

(„Primăvara“)

Versurile încărcate de o durere reținută, sugerînd o atmosferă tristă, apăsătoare, — cu tot tabloul primăverii însoțite, sau poate reieșind tocmai din contrastul între acest tablou luminos al naturii și trupul lipsit de viață al copilului, „legănat de sicriu“ — reprezintă o formă de protest față de societatea capitalistă care genera astfel de drame.

Aceeași atitudine adînc compătimitoare pentru soarta grea a copiilor, condamnați la foame și frig dar și acuzatoare față de societatea burgheză o întîlnim în acele drame miniaturale care sînt schițele Otiliei Cazimir.

În „Vînt de toamnă“, anotimpul apare hîd și rău, pentru că eroii — un copil sărman și un ciine, suferă de foame și frig. În aceeași manieră discret lirică, ca și în poezie, Otilia Cazimir evocă traiul mizer al copilului vagabond. Iată mai întîi descrierea îmbrăcăminții lui sărăcăcioase :

„Băiatul trăște în picioare pantofi femeiești cu tocurele aduse sub talpă. Iși îndeamă pălărioara pe urechi și încearcă să-și tragă pantalonii scurți peste genunchii goi, înroșiți de vînt“.

Dar descrierea nu se oprește aici. Autoarea citește semnele mizeriei și în expresia celor doi eroi: „Ciinele are ochi aurii și cuminți de copil, copilul are ochi bănuitori și triști de cîine bătut.“ Imaginea mizeriei astfel sugerată se întregește și mai mult. Opriți în fața unei crîșme, de unde vine miros îmbietor de mîncare, cei doi înfometăți — între care s-a sudat o prietenie minunată — atrag atenția unei perechi de burghezi. O clipă copilul, intrat în atenția femeii, sperînd să capete de mîncare, nu uită să-l prezinte și pe prietenul său de suferință :

„Ni-e foame...“

— Și cum te cheamă pe tine ?

Copilul se uită cu coada ochiului, bănuitor, la străină. Vorbește îmbunat :

— Pe mine mă cheamă Culiță. Și pe el Muchi.

— Pe el ? Care el ?

— Pe cine... că noi sîntem doi“ ...

Dar pînă la urmă, cei doi drumeți rămîn nepăsători față de drama copilului și a ciinelui, care n-au alt bun pe lume, decît prietenia dintre ei.

În „Cîntec de leagăn“ este reluată și tratată aceeași idee. Eroii sînt de data asta un copil și un pisoi. Prietenia dintre copil și pisoi este la fel de duioasă și puternică. Ca să-i treacă de urît, în casa goală și săracă unde tatăl său bețiv vine doar areori ca să se culce, copilul, care n-a cunoscut duioșia și dragostea părintească — își concentrează toată atenția asupra unui pisoi bătrîn. Cu el împarte tot ce capătă de mîncare. Ca să-l adoarmă și să-și alunge urîtul sau teama, îi cîntă seara un cîntec de leagăn, născocit de el (lui nu-i cîntase nimeni cîntece ca să-l adoarmă) :

„Taci că vine tata, măi PISOI

Taci, că vine mama, măăă...“

Drama acestui copil e la fel de sfișietoare. Atmosfera tristă din casa unde un copil își leagănă pisoiul ca să-i treacă frica și urîtul este admirabil sugerată. Totul este spus cu atîta finețe și duioșie, încît suferința copilului lăsat pe drumuri, lipsit de grija și alintarea părintească, trăind din pomană și neavînd de cît o singură bucurie — pisoiul, — care, spre disperarea copilului, moare de bătrînețe — constituie o acuzare a societății unde pînă și celor mici le vine greu să trăiască. Portrete de copii săraci și nevoiași, lipsiți de dragoste și copilărie, siliți să muncească de mici, să devină gravi și maturi înainte de vreme, găsim multe în opera Otiliei Cazimir. Printre aceștia, amintim încă pe băiețașul de țaran, Tache cel mic, din schița „Om cu năcazuri“, care trebuie să aibă grije de orăntăniile de la curtea boierească, să se scoale cu noaptea-n cap, să care apă, să mănînce cum o da dumnezeu, în schimbul unei simbrii de o sută de lei pe lună, a batjocurii slugilor mai mari și citeodată a unei bății strașnice. Tache „cel mic“ amintește de „Un om năcăjit“ al lui M. Sadoveanu, dar e mai vesel și mai isteț, deși la fel de sluțit de o maturitate pretimpurie. Cu toate că e la vîrsta cînd joaca trebuie să-i fie singura activitate. Tache a fost vîndut de

maică-sa, în schimbul a o sută de lei. Tache cel mic e conștient de toate acestea. Intuiția lui de copil necăjit și traiul greu, l-au învățat să înțeleagă ce se petrece în jur. Poate de aceea, deși mănâncă o bătaie zdravănă, el nu vrea să dea maică-si simbria pentru că știe, că ea va constitui prețul unei zile de beție a tatălui său vitreg.

Alteori, frumusețea și seninătatea sufletului de copil inspiră autoarei pagini la fel de duioase. În schița „Un colindător“ e vorba de gestul frumos și aproape erol pe care-l face un băiețuș din dragoste pentru sora sa. Într-o noapte grea de iarnă, când ieșiseră lupii la pradă, băiatul pornește voinicește către spitalul din marginea satului. Pe drum îl întâlnește ciobanii de la stână și-l scapă din gura lupului, ducându-l, mai mult înghețat de frică, la spital. Ce-l determinase oare să pornească de acasă pe-o asemenea vreme? Motivul e de-a dreptul emoționant: venise să o colinde pe surioara lui, bolnavă la spital. Era singurul dar, singura bucurie pe care inima lui mică dar plină de bărbăție putea să i-o facă surorii dragi.

Concluzia autoarei, caldă, compătimitoare, pare că nu mai are nevoie de comentariu: „A pornit de-asa ră pe drumuri rele, ca să colinde pentru soră sa din spital“. („Din întunerie“). Dar Otilia Cazimir nu s-a oprit totdeauna la simpla atitudine compătimitoare pentru soarta celor sărmani. Uneori, deși destul de rar, ea a pătruns mai adânc în problemele sociale ale timpului și a vestejit prejudecățile, ipocrizia moralei burgheze, sau a dezaprobat politica stupidă și criminală a diversiei rasiale. O întâmplare în aparent neînsemnată, banală, dar profund dramatică, intitulată „Gata, coapte gata“ (în volumul „Grădina cu amintiri“) constituie o mărturie a celor afirmate mai sus. Întâmplarea are loc totuși între copii. Doi băiețuși, de condiții sociale diferite, unul evreu, celălalt român, — David și Puiu — se întâlnesc într-o preocupare comună: jocul. David e un copil sărman; celălalt, după cum au-

toarea lasă să se înțeleagă, din părinți cu stare. La un moment dat Puiu propune un joc barbar și inuman, inspirat de discuțiile auzite în familie, jocul „de-a studenții...“

— „De-a studenții... — Și cum vine asta, mă rog? — Apoi nu-i greu. Eu sînt student și tu jidan și eu te prind pe tine și te bat!... E tare frumos!“ Copilul cel sărac refuză însă cu subtilitate jocul crud, care îl îngrozește. El se retrage, amărît, filozofînd cu tristețe ca un om mare, asupra propriei existențe, atît de tragice“:

— „Nu... e tîrziu, de-acu, mă bate mama“... îi spune el lui Puiu, înainte de a pleca.

„— Da mata, domnu Puiu, ești student?“

„— Nu-s încă... dar am să fîu! răspunde voinicește Puiu.“

David se uită pieziș într-o baltă și oftează resemnat:

„— Iaca, eu sînt deja evreu!“ („Gata, coapte gata.“)

Deși David, pe care suferința l-a maturizat înainte de vreme nu rostește decît cîteva cuvinte amare, morala schiței este evidentă și zguduitoare. Autoarea a căutat să arate cum fascismul își turna otrava pînă și în sufletele gingașe ale copiilor, distrugînd tot ceea ce era frumos și luminos pe lume. Citim aci protestul plin de demnitate al omului, îndrăgostit de tot ce e frumos pe lume, în fața filosofiei urii și a crimei. Și nimic nu putea fi mai departe și mai străin de poeta îndrăgostită de natură, de prietena florilor, și gîzelor — de poeta dragostei pătimașe, de creatoarea acelor înduioșătoare și sprînzare scrieri despre cei mici și pentru cei mici, decît abjecta filozofie a urii.

Opera profund omenească, de o remarcabilă grație, suavitate și duioșie a Otiliei Cazimir, — din păcate prea puțin cunoscută azi, constituie un aport prețios adus literaturii noastre și se cere fără întîrziere retipărită azi pentru a putea fi cunoscută de masele largi populare cărora le-a fost destinată.

TEORIE ȘI CRITICĂ

ANDREI BĂLEANU

UNELE MODALITĂȚI ALE CRITICII LITERARE ȘI PROBLEMA EFICACITĂȚII LOR

Ce ușoară ar fi viața dacă toate problemele s-ar putea rezolva printr-un decret! S-ar emite, de pildă, un edict care ar suna astfel: „Cu începere de mâine, atîta și atîta iunie anul curent, se desființează liberalismul, dogmatismul și orice influențe ale ideologiei burgheze. Se abrogă spiritul de grup, tîmnierea și calomnierea reciprocă în viața literară, cît despre lipsa de gust, îngustimea de gîndire și diletantismul, asemenea racile rușinoase se interzic cu desăvîrșire!“

Din păcate, fenomenele negative enumerate mai sus, ca și multe altele, nu pot fi eliminate decît în decursul unui proces greu și îndelungat, printr-o luptă continuă. Așanumitele rămășițe ale vechii mentalități au o vitalitate neînchipuită. N-ai reușit bine să le dai afară pe ușă, că ele au și intrat înapoi pe fereastră. Cine și-ar închipui altfel, amăgindu-se cu iluzii, ar fi silit foarte curînd să se lovească cu capul de pragul de sus. Fie că vrei, fie că nu vrei, fie că ai un „temperament combativ“, fie că preferi poveștile la gura sobei, lupta nu poate fi escamotată, nu poate fi ocolită.

Această luptă se desfășoară, firește, în condiții specifice și anume în condițiile în care ideologia socialistă este dominantă, în condițiile în care clasa muncitoare e forța conducătoare în stat. Aceasta asigură superioritatea și victoria inevitabilă a realismului socialist în literatura noastră, dar nu înseamnă că dogmatismul, liberalismul sau diferitele variante ale ideologiei burgheze nu mai încearcă să-și plaseze mărfurile lor

pe piața literară, învelite în ambalaje din cele mai atrăgătoare. De vreme ce, cum spuneam, ele nu pot fi desființate prin decret, nu există altă soluție decît ca, acolo „pe piață“ să fie detectate, învinse și înlăturate. Și, iarăși, nu se poate face acest lucru (sau se obțin rezultate contrarii) dacă se folosesc metode administrative. Infrîngerea lor e posibilă numai prin ciocnirea vie a ideilor. Scopul acestei lupte e să educe, să convingă, să înlătore greșelile, să atragă pe un alt făgaș pe cei care au greșit, să-i ajute să meargă înainte. Această misiune revine în primul rînd criticii literare, nu poate fi îndeplinită decît cu ajutorul criticii.

Și într-adevăr, „pe piață“ — dacă îmi este permis să risc o comparație cu procese economice foarte diferite — critica noastră a înregistrat victorii însemnate asupra „dumpingului“ de cărți idilice și schematice apărute alături de lucrările de reală calitate. Asemenea victorii n-ar fi putut fi dobîndite fără o creștere serioasă a „acoperirii în aur“, ceea ce înseamnă în cazul de față pregătire ideologică, gust, sensibilitate, cultură. Fără aceasta am fi avut neîndoielnic doar o „inflație“ de lozinci searbe, rețete socioiogist-vulgare sau palavre mistico-abstracto-ermetice.

Fiecare contribuție a criticii la selectarea adevăratelor valori artistice și la cercetarea riguroasă (iar nu rigidă) a problemelor teoretice, și-a dovedit eficacitatea atît pentru marele public (al cărui gust l-a educat) cît și pentru creatori. Muncii desfășu-

rate de critici și istorici literari în domeniul valorificării critice a moștenirii culturale, îi datorăm faptul că îi înțelegem astăzi pe Eminescu, Slavici, Caragiale sau Rebreanu cu totul altfel decât erau ei înțeleși în urmă cu 10 ani. Nu poate fi uitat nici faptul că în primii ani de după eliberare a trebuit dată o luptă grea cu cei ce propovăduiau o „criză a culturii“, o luptă fățișă cu decadentismul pentru afirmarea realismului socialist ca metodă fundamentală de creație — și că în această luptă, condusă de partid, au adus un aport prețios criticii noștri cei mai buni. Și de asemenea ar însemna să ne punem cenușe pe cap dacă n-am recunoaște că teza falsă a reducerii tipicului la esența forței sociale a fost adeseori combătută în critica noastră literară, de pildă în lucrări ca „Despre originalitate“ de Ov. S. Crohmălniceanu, „Generalitatea și individualitatea ideii operei literare“, de S. Damian și altele precum și în multe analize concrete ale operelor literare.

E drept că drumul parcurs n-a fost rectiliniu, s-au făcut și numeroase greșeli. Ne mai vorbind de intervențiile administrative în creație, în domeniul teoretic — pe lângă carențele în pregătirea personală a unuia sau a altuia — s-a resimțit și faptul că estetica marxistă e o știință tânără, în plină formare. În ultimul deceniu s-au făcut pași însemnați, pe plan internațional, în elaborarea acestei științe, în înlocuirea unor noțiuni înguste cu noțiuni mai largi, mai exacte, cum a fost cazul cu problema tipicului. După cum era și de așteptat, acest proces de creștere a prilejuit și manifestarea unor tendințe de scepticism, de a înfățișa lucrurile ca și cum toate principiile teoretice ale criticii literare marxiste ar sta permanent sub semnul întrebării. Cu atât mai însemnată apare de aceea sarcina apărării bazelor materialist-dialectice ale esteticii. Critica noastră literară s-a mișcat cu multă încetineală în ceea ce privește prelucrarea creatoare a tezelor — mai bine zis a căilor de cercetare sugerate de articolul revistei „Komunist“ despre tipic. Abia în vremea din urmă au început să apară unele materiale, ca de pildă interesante articole — deși, desigur, nu fără unele opinii discutabile — ale lui H. Bratu despre tipic și in-

dividual, E. Luca despre analiza psihologică și tipizare, ș a.

Elaborarea unor principii clare, sigure și solide, este punctul de plecare indispensabil al oricărei critici științifice. Eu cred că judecata de valoare este o sarcină foarte importantă a criticii literare, dar nu e singura. Pe lângă stabilirea competentă a valorii fiecărei opere, criticii îi revine misiunea de a promova anumite idei estetice. Nu vreau să redeschid aici problema mult debătută dacă arta este sau nu suprastructură, dar este indiscutabil că estetica și critica literară aparțin suprastructurii și au un rol ideologic militant. Critica apare întotdeauna o anumită poziție ideologico-artistică și condamnă alta. O critică dispusă să accepte orice, este la fel de dăunătoare, ca și aceea care e gata să respingă totul. După părerea mea există idilism și negativism sui generis în critica literară, îmbrăcând fie forma tămâierii, fie aceea a criticii „la mir“. S-ar părea că prima este mai legată de liberalism iar a doua de dogmatism, dar n-aș băga mâna în foc că lucrurile stau întotdeauna așa, căci în cele mai multe cazuri, nefiind vorba de principii ci doar de „conjucturi“, extremele se ating foarte ușor. E de aceea foarte greu de făcut ceea ce s-ar chema o „clasificare științifică“. Vom încerca totuși să distingem câteva regnuri cărorora ele se subsumează — desigur nu dintr-o pasiune steapă pentru categorisiri și sistematizări, ci pentru a identifica unele cauze și a sugera unele soluții.

★

Se știe că dogmatismul și liberalismul se ascund sub cele mai juste lozinci din lume. La rîndul ei, critica de tămîiere și-a construit un lăcaș parazitar pe platforma ideii, cum nu se poate mai valabile și mai necesare, a varietății de stiluri și curente în cadrul realismului socialist. Cel mai just principiu ajunge să slujească o cauză falsă atunci cînd o singură latură a sa e absolutizată, opusă celorlalte laturi. Idealismul filozofic își are originea în tratarea izolată, exagerată și unilaterală a unei trepte reale a procesului de cunoaștere, tot astfel cum metoda de gîndire metafizică izvorăște din osificarea unui moment real al dezvoltării dialectice.

În cazul care ne interesează, receptivitatea pentru cele mai diverse modalități literare a fost generalizată pînă la extrem, unilateralizată. Odată acceptat „specificul” genului (și cum ai putea să nu accepți vreun „specific” fără să te trezești cu epitetul de „proletcultist”?), odată luat ca unic criteriu particularitățile personale ale autorului, nu mai poate fi vorba nici de analiza științifică și nici de obiecții critice principiale, astfel încît criticul se poate plimba liniștit cu cădelnița.

Am asistat nu prea de mult la o dezbatere în jurul unei piese despre Ștefan cel Mare, în care voevodul român era înfățișat ca un fel de paranoic. Credeți că piesa nu și-a găsit susținători, care să invoce cu seninătate argumentul că „și asta este o estetică?” Hotărît lucru, și asta este „o estetică”. Mă îndoiesc însă că are ceva comun cu estetica marxist-leninistă.

Diversitatea de stiluri și curente nu înseamnă acceptarea necritică a oricărei modalități. Există și modalități incompatibile cu realismul socialist; bineînțeles criteriul acceptării sau respingerii lor fiind nu capriciile dogmatice ale criticului ci confruntarea operei de artă cu viața. Nu sînt în măsură să apreciez dacă idilismul sau negativismul au luat la noi proporțiile unor curente; oricum, dacă n-ar fi fost combătute, ele s-ar fi putut transforma în curente — și anume în curente neacceptabile în limitele realismului socialist.

Un reflex al acestui gen de critică „necritică” este și ideea că stilul unui scriitor nu poate fi criticat, ci numai „înțeles” și „acceptat”. Desigur că nimeni nu poate pleda pentru vreo intervenție arbitrară a criticului în sfera personalității creatoare a artistului. Critica științifică a stilului nu e egală cu impunerea dogmatică a unei rețete sau cu cerința ca scriitorul să înceteze de a mai fi el însuși. Dar dacă „stilul e omul”, înseamnă că stilul e criticabil și pasibil de perfecționare, ca și omul în genere. Mi se pare mai mult decît evident că orice scriitor își poate îmbunătăți stilul de la o carte la alta, în raport și cu dezvoltarea viziunii sale despre lume, a metodei sale artistice, etc. — tot astfel cum anumite defecte stilistice, nesemnificate la timp, pot crește în operele următoare.

Absența unei reale critici a stilului — chiar și în cronici care fac multă paradă de „specialitate” — și atmosfera festivă de elogiare fără discernămint, dăunează foarte mult și tinerilor scriitori, nu-i stimulează la o continuă auto-perfecționare. Cred că am păcătuit și eu în această direcție, trecînd — într-un articol — peste unele slăbiciuni ale stilului lui E. Mandric, cum ar fi de pildă folosirea excesivă a calamburului, nu totdeauna de cea mai bună calitate.

Laudele nenumerate și ocolirea slăbiciunilor, pot bucura momentan pe un tînăr scriitor, dar nu-i folosesc. Este, desigur, bine ca un volum ca „Frații Huțulea” de Al. Ivan Ghilia să se bucure de o primire favorabilă, e bine ca autorul să fie încurajat, căci el are reale posibilități. Fără îndoială că este un merit al criticului Eugen Luca de a se fi grăbit — ca și în alte cazuri — să semnaleze pozitiv acest volum în articolul „Un examen concludent”. Mi se pare însă că tov. E. Luca s-a lăsat prea mult în voia entuziasmului, lăudînd fără alegere aspectele izbutite ca și unele aspecte nereușite ale cărții. Criticul relevă printre altele „economia de mijloace”, „priceperea cu care tînărul scriitor conduce acțiunea”; ori nu este greu de observat că tocmai în aceste domenii autorul vădește serioase slăbiciuni a căror analiză critică i-ar putea servi în viitor. De pildă în povestirea „Frații Huțulea” dramatismul real al acțiunii este diluat din cauza prea numeroaselor digresiuni, dintre care unele cu totul ne semnificative și care lungesc povestirea în mod inutil. Tot felul de întîmplări din trecut și prezent — unele prea puțin legate de firul acțiunii — sînt relatate cu lux de detalii, de la descrierea amănunțită a Skodei cu care sosește instructorul comitetului raional în sat și pînă la felul în care el soarbe borșul, „acru, amirosind a leuștean”. Toate acestea dovedesc fără îndoială talentul descriptiv al tînărului prozator, dar în dauna caracterului captivant, interesant al povestirii. Citind volumul îți vin în minte cuvintele maestrului Sadoveanu: „Sînt tineri scriitori care își urmăresc eroul în gesturile cele mai banale și mai lipsite de importanță. Pentru a spune că eroul a ieșit într-o dimineață de acasă, ei povestesc amănunțit cum a deschis ușa, cum a pășit pragul, cum

a închis ușa. Pentru ce să spui toate acestea? Dacă amănuntele nu au o semnificație, nu sînt legate de o dramă, de ce aș zăbovi la ele?"

Am insistat atît de mult asupra criticii stilului, nu pentru că în acest domeniu s-ar manifesta cel mai puternic carența spiritului critic, ci pentru a sublinia că așa zisa critică „de strictă specialitate”, nu s-a dovedit pînă acum prea fructuoasă în ceea ce privește sprijinirea efectivă a scriitorilor nici în domeniul analizei conținutului de idei, și nici măcar în problemele de meșteșug. Ce elemente edificatoare cu privire la măiestria poetică au adus de pildă „Insemnările despre poezia lui Victor Tulbure” de Aurel Martin, în care personalitatea poetului e definită prin „participarea sufletească sentimentală, liliată și telurică totodată”, prin preferința nu pentru „locomotia pedestră” ci pentru cea „ecvestră” sau prin aceea că „are foarte clar sentimentul timpului, desfăcut în elementele lui componente?” În realitate, preocuparea dominantă pentru amănunte „tehnice” nu este îndeobște decît un mijloc dibaci prin care criticul ocolește sarcina de a analiza științific lucrarea, un mijloc de a se situa într-un fel de „țară a nimănui”, o zonă comodă și bine-cuvîntată de zei căci acolo nu există obligația de a înfițișa în mod obiectiv calitățile și slăbiciunile operei respective.

Nu voi mai da exemple în acest sens; ele sînt bine cunoscute.

De altfel, într-un articol plin de sinceritate intitulat „Din jurnalul unui cititor pasionat”, tov. Savin Bratu, travestit în cititor, a dezvoltat limpede cauza cauzelor: „Mi se pare că, de dragul exegezelor subtile, sau, cine știe, poate pentru a nu supăra pe nimeni, ei (criticii, n.n.) sînt înclinați de o bucată de vreme să-și exercite unilateral meseria: să valorifice ceea ce e frumos și să ocolească ceea ce e discutabil sau criticabil. Știu eu? Nu sînt în măsură să înțeleg bine ce se petrece în capul criticilor”.

Cititorul S. Bratu condamnă sistemul de a critica „în general”, cu „unii” și „unele” practicat de criticul S. Bratu și se întrebă ironic: „Acest om nu cunoaște cazurile la care se referă, sau face pe misteriosul?”...

Critica „tehnică”, pierzîndu-se în detalii de amănunt, minimizează importanța con-

ținutului de idei al operei de artă; ea poartă în sine tendința spre liberalism, căci alunecă spre acceptarea oricărui conținut cu condiția ca forma să poarte „amprenta personalității” scriitorului.

În aceeași direcție împinge și exagerarea rolului individualității artistice care în unele formulări ajunge să fie de-a dreptul fetișizată. De pildă în cronica literară din nr. 4/1956 al „Vieții românești”, tov. Ovid S. Crohmălniceanu scrie: „Am ajuns astfel la problema principală: *In ce măsură înclinațiile temperamentale o îndreaptă pe scriitoarea către o reprezentare realistă a vieții, către o imagine a ei originală și în acelaș timp adevărată*”. Mărturisesc că nu prea înțeleg: Reflectarea veridică a vieții e o chestiune de... temperament? Iar în nr. 5 al „Vieții românești”, tov. Dan Costa scrie: „Există prin urmare un mod fundamental al liricii caracterizat prin faptul că eul liric se consideră pe sine (și aceasta în chipul cel mai puțin reflectat, urmînd o indicație a structurii sale cele mai intime) nu numai o componentă fățișă a naturii fizice și a celei social-morale, dar drept o conștiință și o natură ce numai dezvoltîndu-se pe sine în manifestările cele mai concrete și mai spontane ale trăirii și participării nemijlocite, dă puțință lumii, realității, istoriei să se dezvăluie”. Iar citeva rînduri mai jos se arată că este „ca și cum” faptele descrise în poezie „există numai fiindcă poetul le-a văzut” (sublinierea autorului). De ce era nevoie de asemenea formulări confuze, mai ales într-un articol adresat „celor mai tineri poeți”? În ce măsură aceste formulări vor contribui să dea o orientare mai clară în creație unui tînar poet talentat ca Rusalin Mureșanu care în „Viața românească” nr. 4 publica poezia de mai jos:

EU

Stau și lucrez. Vîntul s-a stîns

Și-a oprit peste zări treerul.

Stau și lucrez. Cînt, mă frămînt,

Eu și cu greerul.

Luna s-a stîns undeva-n nori,

Sufletul singur culreeru-l.

Stau fără somn, stau și veghez,

Eu și cu greerul.

După cum se vede, avem aci o autoconsiderare a eului liric „în chipul cel mai puțin reflectat”, atît de puțin reflectat în-

cît în fond nu aflăm nimic esențial despre eul autorului, sau despre lumea care-l înconjoară. Singurul sentiment care se desprinde din poezie este că poetul e foarte mulțumit de sine, deoarece lucrează noaptea, cînd ceilalți oameni dorm.

Sau iată cum sună versurile publicate de Paul Anghel în „Gazeta literară“ sub titlul „Dimineața“ :

...Intr-un tîrziu m-au prins neliniștile :

*Unde mi-e inima, mă-ntrebam învîlmășit
în șuvoaie de vînt, ca o stea de omăt.*

Unde mi-e inima?

Și mi-a răspuns cucul.

Unde mi-e inima?

Mi-a răspuns o mierlă și-apoi un izvor.

Unde mi-e inima?

Și din povești hăuleau către mine voinici“.

Pînă la urmă, convins, cititorul începe să se întrebe și el unde o fi inima poetului. Pe ce tărîmuri necunoscute o fi călătorind ea, cînd aici pe pămînt se petrec atîtea lucruri interesante și demne de atenția unei inimi de poet? Este posibil ca în versurile de mai sus autorul să fi încercat să simbolizeze sentimente legate de viață, dar o asemenea intenție nu e realizată artistic, nu ajunge pînă la cititor.

Se știe că Rusalin Mureșeanu e un poet talentat. Cît despre Paul Anghel, nu l-am întîlnit prea des în postură de poet, dar am citit tot în „Gazeta literară“ poezia lui : „Memorie“ care mi s-a părut reușită. Aceasta arată că Rusalin Mureșeanu sau Paul Anghel ca și alți tineri poeți înzestrați, ar putea da lucruri mult mai bune, dacă redacțiile și critica literară ar avea o atitudine mai exigentă și s-ar preocupa într-o mai mare măsură de îndrumarea scriitorilor afit pe linia perfecționării formei cît și a conținutului.

Dusă pînă la extrem, lipsa de exigență și de principialitate a redacțiilor a dat posibilitatea apariției unor scrieri cu conținut complet greșit, ca „Satul fără dragoste“ de Radu Boureanu, în „Viața romînească“ sau fragmentul din „Consula Petre de la Caragața“ de Al. Jar publicat în „Gazeta literară“.

Rezultă că anumite „modalități“ ale criticii literare, amintite mai sus, au dus la rezultate negative. Eficace s-a dovedit critica de idei — și totodată preocupată mi-

nuțios de problemele meșteșugului literar —, acea critică pusă în slujba promovării cerințelor realismului socialist, critica literară care militează pentru o literatură cu conținut bogat, pentru un nivel înalt de măiestrie artistică.

*

O critică militantă nu poate rămîne indiferentă la cerințele specifice ale epocii ei, nu poate face abstracție de faptul că, într-un moment sau altul, se ivește necesitatea istorică a promovării unor anumite genuri literare, fără ca asta să însemne, bine înțeles, înăbușirea sau interzicerea altor genuri. Faptul că în secolul XIX a luat o dezvoltare deosebită romanul social, faptul că cei mai buni critici literari au sprijinit activ această dezvoltare, nu înseamnă că ei au disprețuit poezia de dragoste.

Astăzi în țara noastră unul din genurile care solicită o atenție specială este satira. Același lucru se poate spune și despre poezia „agitatorică“, „cetățenească“ sau cum altfel vreți s-o numiți. Părerea că poezia de acest fel ar avea un caracter minor, e nu numai nejustificată, dar și absurdă, dovedind lipsă de cultură elementară. Ce altceva este „Țesătorii din Silezia“ a lui Heine decît poezie „agitatorică“? Oare cele mai bune poeme ale lui Petöffi sau ale pașoptiștilor noștri nu erau „agitatorice“ în sensul cel mai exact și mai actual al cuvîntului — adică agitau spiritele chemîndu-le la revoluție? Ce să mai spunem de poezia lui Maiakovski sau Pablo Neruda?

Aceasta nu înseamnă nicicum că poate fi stabilită o ierarhie între genuri sau că ar fi just să se exagereze rolul și realizările „poeziei-manifest“ în ansamblul dezvoltării poeziei noastre, cum a făcut tov. Dan Deșliu în raportul său la Congres.

Elogierea unor opere artistice neizbutite, dar cu conținut actual — „agitatoric“ — s-a dovedit o metodă inefficientă, ba chiar cu rele consecințe, căci duce întrucîtva la discreditarea însăși a temei și încurajează crearea lipsită de răspundere a unor lucrări slabe. De pildă într-un articol semnat M. Pop, filmul „Brigada lui Ionuț“, care a fost un rebut, primea o apreciere în general favorabilă. „Îndeosebi prin Ionuț, conducătorul brigăzii, autorii filmului înfăți-

șează o figură de tinăr muncitor înaintat, pentru care munca a devenit bucurie și creație", spunea articolul. Iar în încheiere se afirmă că: „Brigada lui Ionuț” îmbogățește experiența de creație a cadrelor noastre din cinematografie și este urmărit cu interes de către public”.

Eu cred că numai M. Pop a urmărit acest film cu interes. Cît despre cadrele din cinematografie, ele și-ar fi putut îmbogăți experiența într-un chip mai fertil. E limpede că articolul a plătit tribut unei dogme dăunătoare: tema fiind bună, filmul trebuie laudat. Altminteri, pare-se, prestigiul temelor actuale ar suferi o atingere. Ori, lucrurile stau exact invers. După cum a subliniat raportul C.C. al P.M.R. la Congresul II-lea al Partidului, schematismul trebuie combătut cu atît mai mult atuncî cînd el se manifestă în zugrăvirea oamenilor înaintați ai epocii noastre, în tratarea temelor actuale, atît de dragi publicului.

Că adularea preconceptută a oricărei lucrări cu temă actuală duce la exagerări regretabile, o dovedește, de pildă, articolul tov. M. Novicov despre poezia „Prinos” de Marcel Breslașu. Poezia este, fără îndoială, frumoasă. Criticul o înconjoară însă cu un adevărat potop de laude lipsite de măsură, pe care le susține cu argumente căutate, forțate, trase de păr, pînă la stridențe supărătoare cu siguranță atît pentru poet cît și pentru cititori. Astfel, citind versurile:

*Prinos de flori și-aduce-ntreaga țară
de ziua marii noastre sărbători*

criticul, deși observă că imaginea „în sine” nu e nouă, ajunge totuși la concluzia uimitoare că autorul „cuprinde cu ajutorul acestei singure imagini întreaga (sublinierea tov. M. Novicov) vastitate a problemelor și aspectelor legate de Congres”.

Intreaga vastitate a problemelor și aspectelor!... Orice s-ar spune, aprecierea arbitrară a meritelor artistice, pornind în mod unilateral de la importanța temei, e practică uneori cu o însuflețire și o energie demne de o cauză mai înaltă.

Alteori, dogmatismul își face apariția în extrema aparent opusă. E vorba de fapt de o altă fațetă a aceleiași metode subiective: dacă în primul caz intenția prestabilită era de a umfla meritele, în cel de al doilea se caută nod în papură scriitorului.

În problema tipicului, critica dogmatică absolutizează fie o latură, fie cealaltă a raportului dialectic dintre individual și necesar. Se știe că necesitatea istorică își croiește drum prin acțiunile a nenumărați indivizi înzestrați cu voință, pasiuni, convingeri, cu o sumedenie de trăsături dintre care multe pot fi accidentale sau chiar ciudate. De ce ar fi obligat, de pildă, Matei din „Citadelă sfărmată” să urmeze exact traiectoria pe care și-a imaginat-o criticul? „Viața arată — scrie tov. Traian Șelmaru — că oameni cu filozofia lui Matei nu se sinucid în urma unei simple crize morale ci vorbesc despre moarte numai pentru a împinge pe alții în brațele ei”. Dar „oamenii cu filozofia lui Matei” nu sînt făcuți după un tipar fix. Printre ei pot exista — tot viața a arătat-o — și unii în stare să se sinucidă. Principalul este dacă drama lor individuală este sau nu legată (în cazul lui Matei este în mod vizibil legată) de trăsături caracteristice ale realității, de un proces social necesar, tipic. Dacă descrierea unui personaj sau a unui caz, fie el cît de excepțional, ba chiar accidental, contribuie la devaluirea unor semnificații generale ale epocii date, ale procesului istoric dat, ea nu poate fi eliminată din sfera tipicului. Oare Meresiev nu e un „caz rar”? Conflictul din „Pygmalion” nu pornește oare de la o „ciudățenie”? Tratînd problema personajelor și conflictelor literare în mod dogmatic, rupte de semnificația lor socială, tov. M. Gafița a ajuns să pledeze pentru excluderea excepționalului din literatură.

Tovarășul Dumitru Isac, autorul cronicii despre „Moromeții” din „Steaua” consideră, dimpotrivă, prezența excepționalului drept obligatorie (observați că avem de a face în permanență cu extreme care se unesc, într-un chip „îngrozitor” de dialectic). „Nu există — reproșează cronicarul romanului lui Marin Preda—nici un singur erou excepțional, vestitor al lumii ce avea să vină peste cîțiva ani”. După cum reiese și din context, cronicarul impută autorului că nu folosește mijloacele specifice mai ales unuia dintre curentele existente în cadrul realismului socialist, curentului care ar putea fi numit „romantic”.

Problema stilurilor și curentelor în cadrul realismului socialist este încă foarte puțin

elaborată, dar cu mai multă evidență reies cel puțin două curente — unul „romantic“ care folosește adesea hiperbola, exagerarea conștientă, — și unul căruia îi este proprie îndeobște, după o expresie a lui Alexei Tolstoi, caracterul pe deplin „obiectiv“ al fiecărei părți luată separat, concepția și atitudinea autorului rezultând din ansamblul acțiunii, din întreaga țesătură a operei. Curentelor realismului socialist le este comună înțelegerea perspectivei sociale. Dar ele o dezvăluie cititorului în moduri diferite. Dezvoltându-se pe baza aceleiași metode de creație, aceste curente se întrepătrund adeseori, ceea ce îngreunează mult cercetarea. O contribuție valoroasă tratând unele aspecte ale acestei probleme, oferă studiul recent al tov. S. Iosifescu: „Trăsături esențiale ale eroului contemporan“, publicat în revista „Lupta de clasă.“ În „Gazeta literară“ Al. Oprea a încercat o privire mai de ansamblu asupra stilurilor din literatura noastră, dar după părerea mea tocmai observațiile de sinteză constituie partea slabă a acestui articol. Cred că ar merita ca mai mulți critici cu pregătirea necesară să-și unească forțele pentru a oări un studiu serios asupra stilurilor și curentelor, ceea ce ar contribui la eliminarea multor confuzii și ar aduce un ajutor prețios creației.

★

Aș vrea ca în concluzie să se desprindă această idee: îndeplinirea sarcinilor mari care stau în fața criticii noastre literare depășește puterile unui singur om; ea nu poate fi decât opera întregului colectiv de critici, lucrând cu eforturi unite. Cu resursele importante de care dispune critica noastră, ar fi oare atât de greu ca prin colaborare, prin corectare reciprocă lipsită de răutate, să se lichideze confuziile, să se meargă înainte cu pași și mai repezi? Nu este oare mai folositor pentru toată lumea acel schimb de opinii care are în vedere lămurirea, găsirea adevărului, iar nu discreditarea cu orice preț a adversarului? Am impresia că, dacă ar fi materialmente posibil, unele polemici din presă ar dura la infinit, pentru că fiecare participant vrea să-i „înfunde“ pe ceilalți, dar nimeni nu vrea să învețe de la alții nici cît negru sub unghie.

Cultul personalității a încurajat în viața

literară lipsa de modestie și individualismul, care nu poate fi confundat cu dezvoltarea originalității creatoare — fiindu-i chiar opus. E vorba de acel individualism pe care Gorki îl numea „zoologic“ și care se manifestă adeseori fie sub forma refuzului de a accepta critica, fie prin pretenția absurdă de a-ți impune dogmatic părerile. La un moment dat se instaurase chiar concepția că, dacă între doi critici există o contradicție de păreri, cel puțin unul dintre ei trebuie să fie neapărat exponent al ideologiei burgheze. Nu sînt convins că măcar astăzi a dispărut complet această concepție — sau reflexele ei — care creează inevitabil tendința „zoologică“ de lichidare reciprocă.

Ultimele documente marxiste în problemele ideologice, arată limpede că pe aceeași bază principală pot și trebuie să existe divergențe de păreri — iar în domeniul artei și diferite gusturi — care adeseori se completează sau se pot corecta reciproc; și chiar atunci cînd ele se contrazic, acest lucru nu mi se pare cituși de puțin alarmant. Deosebire de gusturi și opinii a existat și va exista întotdeauna; este un fapt firesc, specific omenesc și pentru care trebuie să binecuvîntăm natura. Firește, una este că mie îmi place Rilke și altuia nu-i place, și alta este că mie îmi place socialismul și d-lui Dulles îi place capitalismul. Eu mă refer aci la deosebirea de gusturi și păreri care înfloresc în chip necesar pe o bază comună politico-ideologică. Mi se pare evident că lupta noastră de opinii dusă pe această bază, nu tinde nicidecum la proclamarea unui singur gust și a unei singure păreri — considerate ca valabile — și la excluderea tuturor celorlalte. Lenin arăta că arta se pretează cel mai puțin dominației majorității asupra minorității. Pe platforma comună a realismului socialist, confruntarea unor puncte de vedere diverse este utilă atât pentru preopinienți cît și pentru publicul cititor, poate duce la cristalizarea unor concluzii care să marcheze un pas înainte, fără ca aceasta să însemne nivelarea gusturilor și aducerea tuturor părerilor la același numitor.

Astfel concepută lupta de opinii, ca o formă de colaborare iar nu de vrăjmașie, dispare și prejudecata de a considera critica nu ca o necesitate ci ca o nenorocire, prejudecată atât de răspîndită astăzi încît

de multe ori nu se mai spune: „M-a criticat“, se spune: „m-a înjurat“.

Critica doare, e drept. Cine n-a simțit pe piele ce „neplăcut“ e să fii criticat? Prima reacție e aproape totdeauna aceea de a respinge cu vehemență critica, de a încerca să dovedești cu orice chip că n-ai fost înțeles, că ai fost denaturat, că tot tu ai deplină dreptate. Dar adesea nu e bine să cedezi acestui impuls pripit. Acum vreo doi ani am publicat un articol despre „Legile obiective ale artei“ O serie de idei despre formă și conținut expuse în acest articol, au fost criticate în presă. Desigur că am fost foarte necăjit și m-am simțit tentat să răspund numaidecît, să-l învinuiesc pe oponentul meu de tot felul de confuzii grave. N-am făcut-o — iar mai târziu n-am regretat că nu m-am angajat într-o asemenea polemică. Criticile pe care le-am primit m-au îndemnat să cercetez problema cu mai multă seriozitate, și astfel mi-am dat seama că într-adevăr am greșit și am început să caut alte soluții, probabil mai apropiate de adevăr.

Cred că oricine ar putea aduce asemenea exemple, amintindu-și că a avut de învățat însușind o anumită critică, în loc s-o respingă în mod necugetat. Bineînțeles că nu se pot obține astfel de rezultate atunci cînd în dezbaterile critice intervin tot felul de mărunte antipatii și supărări personale, sau de grup. Condamnînd asemenea practici, Gorki scria: *„De obicei, articolele de critică se reduc la dezaprobarea, iar nu la educarea autorului... Criticii citesc în grabă, pare-mi-se numai cu gîndul de a ști cum și în ce fel i-ar putea aduce obfecții autorului, pentru ce anume „să-l înjure“. Pentru mine, aceasta este o atitudine de breaslă față de o problemă și sînt cu desăvîrșire convins că o asemenea atitudine care dă naștere la jigniri și-i întărită pe literați, joacă rolul „nisipului introdus într-un mecanism“.*

Acest „nisip introdus în mecanism“ face să se irosească multe forțe prețioase. Dacă ar dispărea acest „nisip“ din mecanism, cu siguranță că mai fiecare dintre criticii noștri și-ar putea spori considerabil activitatea creatoare. Au apărut puține studii de sinteză cu privire la problemele literaturii noastre noi sau la creația unor scriitori,

lucrări interesante și utile ca „Poezia Mariei Banuș“ de D. Micu, „Geo Bogza“ de B. Elvin, „Eroul timpurilor noastre“ de S. Bratu. „Dezvoltarea romanului social“ de Lucian Raicu, lucrări menite să ajute efectiv pe scriitori și cititori — și prin urmare *eficace*. Zeci de asemenea subiecte îi așteaptă pe criticii noștri. Secția de critică a Uniunii Scriitorilor ar putea juca un rol organizatoric mai activ, inițiînd formarea de colective pentru realizarea unor lucrări mai grele, sau propunînd criticilor diferite subiecte care să fie abordate, astfel încît, în măsura posibilului, să nu rămînă obiective importante necuprinse în ansamblul activității criticii noastre.

Multe ar putea fi realizate, mai din plin și mai bine de cît pînă acum, prin colaborare și sprijin reciproc prietenesc, valorificîndu-se o serie de energii care se cheltuiesc inutil în frecușuri de grup. Căci, în fond, ce au a-și disputa partizanii diferitelor „grupuri“? În literatura noastră nu numai că este loc pentru oricine aduce un aport real, nu numai că recunoașterea meritelor onora nu umbrește pe alții, dar asupra necăruia se resfrînge avîntul general, pe măsură ce crește acest avînt.

Iși dispută oare „posteritatea“, combatanții acestor grupuri? Dacă ar fi așa, înseamnă că ei acționează în direcția exact contrarie țelului urmărit, întocmai ca țăranul din fabula lui Arghezi, care voia să intre pe ușă pe scîndura pusă de-a-latul. Căci iată ce spunea Gorki despre lucruri similare: *„Peste vreo cinci ani, muncitorii nu vor mai fi nevoiți să-și irosească forțele construind bluminguri cu mina goală și mulți dintre ei, sute, vor începe să treacă în revistă activitatea culturală din trecutul apropiat. Nu ar fi exclus să fie întristați și chiar miniați, cînd vor studia ziua noastră de astăzi, munca noastră curentă, discuțiile noastre scolastice și sterpe asupra cuvîntelor, încurcatele noastre relații personale și abundența de birfeli vulgare în mijlocul cărora trăim“.*

Indrumările date de partid ne ajută să înlăturăm astfel de fenomene negative, să consolidăm și să continuăm succesele obținute, să ridicăm la un nivel mai înalt activitatea criticii noastre literare, care servește interesele poporului și răspunde în fața lui.

VERA CĂLIN

ISTORIE, SATIRĂ, MITURI, FALȘI EROI

Printre modalitățile satirice folosite în literatura trecutului se numără și atitudinea de persiflaj față de ceea ce și-a trăit traiul, aprecierea ironică a valorilor depășite și infirmate de istorie. E o modalitate istorică determinată de condițiile în care s-au născut unele opere realiste ale trecutului mai depărtat sau mai apropiat, modalitate însoțită, după cum vom vedea, de avantaje și neajunsuri. În binecunoscutul pasaj Marx vorbea despre zeii Greciei, care „răniți de moarte în chip tragic în *Prometeul Înlanțuit* al lui Eschil, fură nevoiți să mai moară odată în chip comic, în dialogurile lui Lucian... pentru ca omenirea să se despartă rizind de trecutul ei” (*). Cavalerul Rolland, care, în medievalul cîntec de gesta, luptă cu vitejie și, victimă a trădării, moare patetic culcîndu-și trupul pe legendara-i sabie — Durandal — devine, în epopeile eroi-comice ale Renașterii, Orlando Inamorato și Orlando Furioso, iar noii lui creatori — Boyardo și Ariosto, nu se feresc să-l pună în situații grotești, bufone, dovedind ireverență față de o instituție medievală, — cavalerismul — din care oamenii secolului al XVI-lea realizează mai ales ridicolul. Astfel Ariosto ni-l arată pe-al său Orlando pierzîndu-și literalmente mintea la ideea încredințării iubitei sale Angelica. În căutarea minții pierdute pleacă Astolpho, prietenul credincios, care după ce-o descoperă în lună, conservată într-un borcan, o restituie posesorului ei.

* Marx și Engels despre artă și literatură. Ed. pentru lit. pol. pag. 139.

Infernul, pe care ni-l descrie Rabelais în cartea a V-a a romanului „Gargantua și Pantagruel”, vădește o viziune înrudită cu cea din dialogurile lui Lucian despre lumea de dincolo, dar este, mai presus de toate, o replică humoristică dată Infernului lui Dante. În iadul unde coboară înțeleptul pedagog Epistemon, decapitat în războiul cu Anarh, readus la viață de Panurge, care-i lipește capul la loc, descoperim cele mai cunoscute figuri ale mitologiei și istoriei, ca și pe cele mai ilustre personaje din contemporaneitatea imediată sau mai depărtată a autorului. Ne aflăm aici în fața unei răsturnări a scări de valori, acceptată pînă mai de mult sau mai de curînd, în lumea celor vii din vremea lui Rabelais. Eroii antici încetează de a mai fi eroi în infernul acesta comic. Ei devin aci vagabonzi, peticari, servitori. Cleopatra vinde ceapă. Respectate fețe bisericesti — mai ales papi — se îndeltnicesc cu treburi subalterne. Papa Iuliu al II-lea vinde mărunțișuri. Bonifaciu al VIII-lea e spoitor, Papa Sixt e doctor de boli venerice și vestitul Alexandru Borgia prinde și omoară șobolani (pe semne pentru a valorifica ceva din fostele sale talente de otrăvitor). Iată că dacă Dante îi supunea pe papii criminali ai vremii lui la cazne eterne, Rabelais îi distruge hărăzindu-le soarta de victime ale rîsului. E metamorfoza comică a unor personaje ale istoriei, venerate sau detestate pînă atunci cu gravitate. E ruina unor reputații, pe care satiricul Rabelais le putea privi acum, în lumina gîndirii umaniste, drept false reputații.

Iadul în care pătrunde Parpanghel din „Țiganiada” lui Budai Deleanu, e și el grotesc. Injosirea, pe care o vor suferi în acest infern cu „rîuri de foc — (ce) merg bobotind ca niște pîrjoale”, mai marii pămîntului, va fi o înjosire comică. Deși anonimi și nu numiți cu numele lor pămîntesc ca o sîndiții lui Dante sau Rabelais, aceștia sînt supuși, asemenea păcătoșilor lui Rabelais, unor torturi ce nu conferă nici măcar grandoarea suferinței eterne. Din intestinele u-nora „fac dracii cirnați și sîngereți. — Și alte mincăruri pentru drăculeți”. Judecători abuzivi slujesc, pentru bucate, nu sînt plătiți, umblă cu jalbe ce nu găsesc ascultare. Iadul lui Budai-Deleanu e plin cu dughene:

*De acolo, dracii neguțători
Iau marfă evtenă pe credit
Ș-oamenilor dă rău făcători
Prea scump o vînd; căci prețul tocmit
Pentru hăst feliu dă mare deșarte
Este sufletul lor după moarte.*

Dacă ne gîndim și la sensul alegoric al Țiganilor lui Budai Deleanu, al conducătorilor lor și al pășaniilor acestora, credem că nu greșim cînd plasăm „Țiganiada” în seria operelor ce desființează prin metamorfoză comică valori depășite ale istoriei (între ele monarhia absolută). Faptul e de altfel determinat de însăși finalitatea genului, poemul eroi-comic urmărind tocmai deprecierea grotescă a faptelor cîntate, de obicei într-o epocă anterioară, în registrul grav al epopeii.

Restabilirea proporțiilor în legătură cu o figură istorică idealizată, falsificată de contemporaneitate sau de posteritate se poate face și cu alte mijloace. În 1730 Voltaire scrie poemul eroi-comic „Fecioara din Orleans”. Cel ce tratase cu venerație, în „Henriada”, pe regele Henric al IV-lea, în care vedea o întrupare a politicii de toleranță religioasă, adoptă în acest poem tonul de zeflemea. „Fecioara din Orleans” a lui Voltaire este o replică satirico-burlescă dată poemului religios cu același nume, scris în ton grav și apologetic, cu ani în urmă de Chapelain, unul dintre corifeii cei mai riguroși ai clasicismului academic. În epopeea lui creștină, Chapelain o canoniza poetic pe Ioana d'Arc în rîndurile sfinților, după ca-

nonizarea religioasă înfăptuită la Roma. Preîntîmpinînd scandalul, despre care nu se îndoia că va izbucni după publicarea poemului, Voltaire invocă în prefață memoria înaintașilor săi întru poeme licențioase și deochiate (Pulci, Ariosto, Rabelais, La Fontaine). Trăind cu o libertate foarte puțin evlavioasă pe Ioana d'Arc, Voltaire dă, de fapt, un atac vijelios împotriva bisericii catolice și a superstițiilor, care leagă faptele de vitejie ale oamenilor curajoși neapărat de miraculosul divin. Transformarea de către biserică a țărăncii robuste și viteze din Domremy în fecioară neprihănită și inspirată de divinitate, aceasta este de fapt ținta atacului lui Voltaire, această țesătură urmărește s-o sfîșie cu versurile lui licențioase. Că Voltaire n-a urmărit defăimarea luptei duse de poporul francez împotriva ocupației engleze și nici deprecierea luptătoarei Ioana d'Arc o dovedește faptul că poemul se oprește la asediul Orleansului. Capturarea și moartea Ioanei n-aveau ce căuta într-un poem eroi-comic. Și dacă aventurile galante, pe care Voltaire le atribuie Ioanei d'Arc sînt menite să spulbere legenda sfințeniei ei, prezentarea grotescă a sfîrșitului ar fi echivalent cu o profanare. Deplasînd centrul de greutate în portretul păstoritei lorene de pe îndeletnicirile evlavioase pe cele din cale afară de lumești, Voltaire a spulberat o falsă reputație, dar n-a reconstituit personalitatea eroinei franceze. Tonul de persiflaj, atmosfera grotescă, mijloace socotite — în lipsa unei viziuni juste asupra istoriei — apte să spulbere un mit, s-au dovedit insuficiente în reconsiderarea unei personalități și a unei epoci istorice. Vor încerca în urma lui aceeași reconstituire alți scriitori.

În operele amintite pînă acum, scriitorii pomeniți întreprind, în spiritul unei examinări libere de prejudecăți, negarea valorilor false sau depășite de istorie, dezumflarea falselor reputații. Pentru ei, ca și pentru contemporanii lor nu se putea încă pune problema rolului eroului în mijlocul evenimentelor și cu atît mai puțin cea a factorului hotărîtor în istorie. Cu toată luciditatea lui, cu toate paragrafele limitative în care arată că nu prinții fac istoria, Voltaire și-a numit totuși una dintre marile sale opere de istorie „Secolul lui Ludovic al XIV-lea”, înțelegînd acest secol ca produsul persona-

lității puternice a regelui, care s-a numit „soare“. A fost nevoie de gigantica mișcare populară a anilor 1789—1793, de lupta maselor în revoluția burgheză pentru ca literatura să-și propună lupta împotriva idolatriei individualității în istorie, ruinarea miturilor istorice.

★

Tema apare cu deosebire din momentul în care cele șase prelegeri ale filozofului englez Carlyle, reunite sub titlul „Eroi și cultul eroilor“ teoretizează concepția idealistă după care istoria ar fi opera exclusivă a personalităților puternice, a individualității geniale, acestea la rîndul lor devenind purtătoare de cuvînt ale voînței divine. Sîntem în anul 1840 și Anglia e pe punctul de a deveni scena primei mișcări organizate a proletariatului din lume: mișcarea chartistă. Atmosfera pregătitoare a mișcării, ca și desfășurarea ei, determină reacții violente din partea scriitorilor și gînditorilor vremii, care-și exprimă, în operele lor, opoziția sau aprobarea în mod explicit sau implicit, dar totdeauna străveziu. Carlyle gravita în jurul grupului „Tinerei Anglii“, asociație de nobile ȳlăstare, care, în semn de protest față de ordinea burgheză, evocau nostalgic lumea feudală și îndemneau poporul spre recuștigarea paradisiului pierdut al vremurilor patriarhale. Într-o pagină scăpărătoare de spirit din „Mantiestul comunist“ sînt descriși acești aristocrați care „fluturau ca un drapel traista proletară pentru a strînge în urma lor poporul. Dar de cîte ori îi urma, poporul zărea pe posteriorul lor vechile blazoane feudale și se împrăștia rîzînd în hote, fără respect“ *).

Carlyle își începe seria de prelegeri cu o sinteză a gîndirii sale, în care recunoaștem ecouri ale romantismului tory și ale misticismului mesianic. În stilul său solemn, folosirea excesivă a majusculilor și a arhaismelor e menită să asigure grandoarea profetică și să scandalizeze platitudinea prolixă a filistinului englez „Căci, după părerea mea, Istoria Universală, istoria acelor înfăptuite de om în lumea aceasta, este, de fapt, Istoria Oamenilor Mari, care s-au manifestat în lume. Ei, acești oameni mari, au fost conducătorii oamenilor; modelatorii,

exemple și într-un sens larg, creatorii a tot ceea ce masa largă a oamenilor a izbutit să facă, să realizeze; toate lucrurile, pe care le vedem înfăptuite în lume, nu sînt decît rezultatul material, realizarea și întruchiparea practică a Gîndului ce sălășluia în Oamenii Mari trimiși în lume; istoria acestor oameni poate și pe drept cuvînt socotită, sufletul istoriei lumii întregi“. Față de acești făuritori ai istoriei, atitudinea firească, după Carlyle, este adorarea, adorarea smerită, solicitată de orice forță transcendentă și misterioasă, a cărei esență o ignorăm, ale cărei efecte le simțim. Consecvent cu gîndirea sa, cu părerea că societatea e îndată pe cultul eroilor și că Istoria Universală este de fapt biografia oamenilor mari, Carlyle afirmă într-o lucrare ulterioară „Pamfletul despre chartism“ că Anglia nu va ieși din impas decît în momentul apariției unei personalități puternice, apte să disciplineze haosul social. Tihna Angliei (noi citim a claselor avute) trebuie să fie, după Carlyle, darul unei mari personalități.

Cele șase prelegeri urmăresc desfășurarea personalității eroice în variate domenii ale activității umane. Odin este eroul ca divinitate. Întreaga religie a popoarelor nordice este „umbra imensă a acestui om“. Un al doilea moment din istoria omenirii ne dă eroul ca profet: pe Mahomed, trimis din „necunoscutul infinit, fulger căzut din cer, menit să aprindă omenirea ce aștepta ca un imens combustibil“. Urmează eroul-poet: Dante; eroul-preot: Luther. Protestantismul este opera exclusivă a personalității sale. Apoi eroul-om de litere, eroul-monarh, misionar al ordinii, al cărui prototip, Napoleon, e erou, după Carlyle, fiindcă a frînat acea mare devoratoare și auto-devoratoare — revoluția franceză, fiindcă a domesticit-o. El este „ultimul nostru Mare Om“. Tipologia eroului privit în ipostazele amintite echivalează pentru Carlyle cu o periodizare a Istoriei Universale, fiindcă „cea mai semnificativă trăsătură a unei epoci istorice este felul cum întîmpină pe Marele Om“.

Acest șubred eșafodaj teoretic, care a apărut tot astfel, după cum vom vedea, celor mai valoroși dintre contemporanii și urmașii imediați ai lui Carlyle, are menirea să înalțe

* Op. cit. pag. 241.

ca pe un steag, în viriul său, ideea monarhică, ideea autorității nelimitate în politică.

O concepție atât de vulnerabilă și atât de vădit regresivă părea făcută pentru a slîrni polemică. Și, într-adevăr, nu exagerăm cînd afirmăm că o mare parte din literatura realismului critic englez este o explicită sau implicită polemică anti-carlylistă. Descoperim filonul acestei polemici nu numai în romane sau drame, pe care le putem numi istorice. Ar fi desigur hazardată afirmația că înclinarea lui Dickens spre universalul celor umili și modești, că valoarea exemplară pe care o acordă el omului simplu, deținător al tuturor virtuților, factor de însănătoșire a unei societăți bolnave, s-ar datora unei atitudini anticarlyliste. Aceste trăsături ale romanului dickensian le descoperim și-n operele anterioare anului 1841, dată cînd a apărut lucrarea lui Carlyle. Dar nu greșim cînd vedem în subtitlul romanului „Bilciul deșertăciunilor” al celui alt mare romanțier realist al epocii, Thackeray, subtitlu ce sună: „un roman fără eroi”, o intenție polemică ce se adresează teoreticianului „idealismului eroic”. Intenția polemică a lui Thackeray nu se mărginește la acest subtitlu, care dealtfel poate figura pe coperta oricărui dintre romanele sale. În mediocritatea societății burgheze, o societate mercantilă și lipsită de idealuri, Thackeray nu vede un teren propice pentru înflorirea personalității eroice. El se ferește, de aceea, să zămislească un erou chiar și în romanele istorice. Esmond, personajul care dă numele celui mai izbutit dintre romanele istorice ale lui Thackeray, este un om brav, leal, curat, dar nu este un erou. El se luptă pentru o cauză pierdută, pentru restaurarea monarhiei absolute a Stuartilor, în plină epocă a compromisului burghez și, opunîndu-se mersului istoriei, va fi înfrînt. La capătul romanului, idealul monarhic se ruinează și în conștiința lui Esmond, care derutat, necunoscînd vreo altă cauză căreia să-i dedice strădaniile și lupta sa, se retrage sceptic și obosit pe o moșie din Virginia americană. În această concepție căre neagă societății forța de a naște eroi, putem recunoaște scepticismul istoric al lui Thackeray, dar și un răspuns dat „eroismului istoric”. Desigur răspunsul ar fi fost mai eficace, dacă Thackeray ar fi înțeles nu

numai că istoria n-o făuresc eroii dar și cine o făurește. Atunci Esmond s-ar fi putut dedica unei cauze vrednice de însușirile sale, și istoria l-ar fi făcut erou pe el. Dar scriitorii veacului al XIX-lea — contemporanii, ba chiar și urmașii lui Thackeray — sînt încă departe de această înțelegere. De aceea dezertizarea istoriei li se pare replica cea mai nimerită dată idealismului istoric de tip carlylist.

Cei mai sinceri democrați refuză să vadă în popor gloata anonimă, a cărei unică menire este să-l întîmpine, să-l adore pe Erou, ci descoperă comorile de umanitate, spontaneitate, stăruința, curajul modest ce sălășluiesc în rîndurile celor mărunți. Printre aceștia se numără scriitoarea George Eliot, care și-a dedicat opera înfățișării dramelor, realizărilor, năzuințelor oamenilor celor mai banali în aparență: fermierii, meseriașii, țărani din ținutul ei de baștină. Într-o pagină din romanul „Adam Bede”, pe care și-a așternut cîteva articole de crez literar, George Eliot identifică menirea de scriitor realist cu cea de observator al vieții oamenilor simpli, aparent neinteresanți. Și, împotrivindu-se romantismului hiperbolic, în care vede un divorț cu realismul, își exprimă refuzul de a-și dedica literatura celor cu prea multă ușurință și prea multă venerație numiți „oameni excepționali”. *„E atât de ușor să spui neadevărul, atât de greu să spui adevărul. Creionul e conștient de ușurința încîntătoare cu care poate desena un balaur. Cu cit sînt ghiarele mai lungi și aripile mai mari, cu atât mai bine; dar ușurința aceasta minunată, pe care în mod greșit o luăm drept geniu, ne poate părăsi cînd vrem să desenăm un leu adevărat, fără exagerare... Pentru această însușire rară și prețioasă (adevărul) mă încîntă multe picturi olandeze, pe care oamenii superiori le disprețuiesc... Mă întorc fără ezitare de la îngerii purtați de nori, de la profeți, sibile și războinici eroici spre o femeie bătrînă, care se apleacă deasupra unui ghiveci de flori sau își mîncă dejunul singuratic... Sau mă întorc spre nunta sătească care se desfășoară între patru pereți afumați, unde un mire neîndemnitatic deschide dansul cu o mireasă voinică, în timp ce privitori între două vîrste sau bătrîni, oameni cu nasuri și guri neregulate, îi urmăresc... Vai! face*

prietenul meu, idealistul, ce amănunte vulgare! Ce rost are să-ți dai atita osteneală ca să zugrăvești exact niște bătrine și niște fărani? Ce nivel inferior de viață! Ce oameni greoi și urțiți". Dar oare această stăruință asupra cotidianului celui mai banal nu echivalează cu naturalismul? Nimic din obiectivitatea grefierului, care înregistrează nediscriminat faptele vieții în atitudinea lui George Eliot. În schimb simpatia vibrantă pentru cei mărunți, scrupulul realistului, pe care îl supără peregrinările imaginației romantice și, ni se pare nouă, opoziția implicită față de o concepție ce propune romanțierului doar marile individualități drept sursă de inspirație, lipsind mulțimea „cenușie“ de dreptul cetățeniei literare.

Dar ruinarea miturilor și a falselor eroisme ne surprinde ca o preocupare tematică în literatură — cu deosebire în roman și drame istorice — de abia spre sfârșitul veacului trecut și începutul veacului nostru. În aceste opere nota polemică mai directă și adeseori explicită vizează nu numai „eroismul“ istoric, cultul individualității geniale, preconizat de Carlyle, ci și concepția supraomului, individualității gigantice. Imaginând portretul supraomului, realizat cu elemente pe care i le oferea militarismul prusac de tip bismarkian și expansionismul german, Fr. Nietzsche avea să determine înțelegerea polemică și a virulenței satirice în tematica istorică a vremii.

Dacă Thomas Carlyle vedea în individualitatea genială creațiunea divinității și a naturii. Nietzsche, combătându-l pe înaintașul său întru „eroism“ vede în erou exteriorizarea voinței spre putere (Wille zur Macht). Viața instinctuală, forța biologică și spirituală a rasei, universul întreg sînt definite prin forța irezistibilă a voinței spre putere. Pentru Nietzsche elogiul personalității puternice, a supraomului echivalează cu afirmarea celui mai antisocial individualism. „Tot ce e mare se petrece departe de viața publică și de glorie; departe de viața publică și de glorie au stat, în toate vremurile, creatorii de noi valori... Acolo unde sfîrșește Statul, acolo numai începe omul ce nu e de prisos; acolo începe cîntecul necesității, melodia unică, neasemănătoare cu nimic. Acolo unde sfîrșește Statul, priviți frații mei! Nu vedeți curcubeul și

puntea Supraomului?... În fața gloatei nu vrem să fim egali. Oameni superiori, depărtați-vă de piața publică... Te cred în stare de toate răutățile, de aceea pretind de la tine binele. Intr-adevăr, adesea am ris de slăbănogii, care se cred buni, pentru că sînt ciungi.. Aceasta e taina sufletului; cînd eroul și-a părăsit sufletul, de abia atunci se apropie în vis — supraeroul“ („Așa grăit-a Zaratuștra“). Istoria e desîășurarea voinței spre putere semănată în eroi, în supraoameni. Poporul — o trupă de pigmei, care mișună la picioarele acestora. „Va veni vremea cînd oamenii vor fi destul de înțelepți... pentru a voi să reconstituie istoria umanității, un timp cînd masele nu vor fi luate în seamă, cînd ne vom întoarce la indivizi, indivizii ce alcătuiesc un soi de punte peste fluviul întunecat al devenirii“ („Considerații neactuale“). „Un popor este un ocol pe care îl face natura pentru a ajunge să dea șase sau șapte oameni mari“. („Dincolo de bine și de rău“) Războiul, exteriorizare a voinței spre putere, e un mediu regenerativ pentru popoarele slabe. Virilizarea Europei se poate face doar printr-un dictator militar de felul lui Napoleon. Domnia justiției și concordiei e domnia mediocrității ce pregătește sclavajul. Ea e utilă numai pentru că favorizează nașterea tiranilor. Există oameni superiori, există rase superioare, popoare masculine „irezistibil împinse dincolo de limitele lor, pline de dragoste și dorință pentru rase străine (cele ce se lasă fecundate), popoare despotice ca tot ceea ce se știe pătruns de forță generatoare...“ Apologetul supraomului și raselor superioare, teoreticianul voinței spre putere a oferit, prin opera sa, un breviar și o justificare teoretică nazismului de sinistră amintire. Elaborată între 1872 și 1888; filozofia supraomului a provocat un răspuns categoric din partea scriitorilor înaintați, a determinat apariția unor opere, care aducînd în literatură trecutul istoric îl privesc nu cu ochiul idolatrului în fața personalității grandioase, dar, uneori, în chip de reacțiune, îi sterilizează în mod nepermis de eroi și eroism. Intenția polemică în aceste opere e uneori limpede. Titlul piesei lui Bernard Shaw „Om și supraom“ e, în ciuda influențelor vitaliste sugerate tot de opera lui Nietzsche, totuși replica lucrării „Uman prea

uman" (1878) în care Nietzsche trage toate concluziile concepției despre individualitatea supraumană. Alteori intenția polemică, mai învăluită, străbate totuși prin țesătura unor opere ce privesc istoria ironic și o redau în ton de persiflaj.

O astfel de operă ni se pare a fi narațiunea istorico-fantastică a lui Anatole France „Insula pinguinilor”, scrisă la începutul veacului nostru.

Povestea pinguinilor, creștinați din greșeală de sfântul Maël, care solicită demiurgului suflet pentru făpturile botezate de el, este o istorie satirică a Franței. Prin vălul străveziu al ficțiunii fantastice, deslușim ușor rînduiri, evenimente, personaje istorice.

Origina proprietății private, sursa nedreptății sociale, e înfățișată într-un capitol, căruia tonul de zeflemea al autorului nu-i răpește semnificația gravă. În fața a doi pinguini deveniți oameni, care s-au încăierat, sfântul Maël întrebă îndurerat de ce se masacrează credincioșii săi. „— Din spirit de asociație, îi răspunde însoțitorul. Căci omul e prin esență prevăzător și sociabil. Așa-i este firea. El nu se poate concepe fără să-și însușească într-o oarecare măsură lucrurile... Luați seama, ceea ce numiți omor și furt e de fapt război și cucerire, temelie sfântă a imperiilor, izvor al tuturor virtuților și mărețiilor omenesci... și acel om roșcat, care a ucis un plugar ca să-i ia ogorul, e pe punctul de a întemeia o prea nobilă castă pe acest pământ. Mă duc să-l felicit”. Tonul de persiflaj și depreciere a unui fapt grav, cu consecințe tragice, se justifică. Puternica și temuta familie de stăpînitori Greatuk, duci de Skull, ai cărei descendenți îi vom mai regăsi în lungul povestirii, ne va aminti mereu că strămoșii și-au cîștigat puterea cu ciomagul în mînă. Faptele pe care istoria ne-a învățat să le privim cu stimă, pentru că ni le prezintă sub aspectul lor spectaculos — de pildă luptele feudalilor — ne vor apărea prin această diminuire ironică, în semnificația lor nudă. Greatuk, care va trona în prima adunare pinguină pe cea mai înaltă piatră, ca fiind cel mai nobil dintre pinguini, nu va inspira alte sentimente decît cele inspirate de un om, o castă ce și-a cîștigat puterea prin crime.

Mituri ale istoriei, care sanctifică oameni și le decernează adesea pe nedrept gloria sînt ruinate — între altele — prin povestea Orberosei. Această pinguină salvează, sub înfățișarea unei fecioare pure, orașul Alca de un balaur înfricoșător, ce pustia ținutul și sub pielea căruia se ascundea iubitul ei Kraken. Înăptuind miracolul ea îl transformă pe Kraken, învingătorul balaurului, în erou, iar pe sine în sfîntă. „*Kraken prima tribut și deveni omul cel mai bogat și mai puternic printre pinguini. În semn de victorie și ca să inspire o frică binecunoscută, purta pe cap o creastă de balaur și spunea poporului: acum cînd monstrul a murit, eu sînt balaurul... Orberosa își înodă încă multă vreme brațele generoase de gîtul văcarilor și păstorilor, pe care îi aseamua cu niște zei. Și cînd încetă de a fi frumuosă, se dedică Domnului. Obiect al venerației publice, fu primită după moarte în rîndurile sfinților și deveni cuvioasa patroană a pinguinilor. Kraken lăsă un urmaș, care purta, ca și tatăl său, creasta de balaur și fu numit, de aceea, Draco. El întemeie dinastia regală a pinguinilor*”. Nici originile regalității nu sînt mai sacre decît ale proprietății. Și zeflemeaua scriitorului nu cruță reputațiile de sîntențe.

În Draco cel Mare, un urmaș al primului Draco, recunoaștem atîția cuceritori ale căror nume istoria le-a însoțit cu calificativul „cel mare”. Era un războinic vestit. În douăzeci de ani, incendie mai mult de o sută de mii de cătune, burguri, orașe, cetăți și universități. Pîrjolea deopotrivă pămînturile dușmane cît și pe ale sale. Și spunea, ca să-și explice purtarea: „*războiul fără pîrjol e ca măruntaietele fără muștar. N-are gust*”. Dacă lăsăm la o parte intenția ironică, Draco ar putea întruchipa idealul supra-omului, mînat de voința spre putere.

Cuceritorul Trinco, sub numele căruia îl recunoaștem ușor pe Napoleon, e „*un balaur mai groaznic de cît cel din legendă*”. Figura lui, pe care A. France o evocă în trecăt din relatarea unei călăuze pinguine ce dă lămuriri unui maharadga din Malezia, e derizorie. Comentariul călăuzei reproduce schematic aventura napoleoneană și concluziile impuse de desfășurarea ei: „*Pe cît de mare în înfrîngeri, pe atît de mare în victorii. A dat înapoi tot ce a cucerit. A pier-*

dut chiar insulele pe care le stăpâneam înaintea lui... A lăsat Pinguinia sărăcită și pus-tiută. Floarea insulei a pierit în războaiele lui. Când a căzut, nu mai rămăseseră în patria noastră de cit șchiopii și cocoșajii, din care ne tragem noi. Dar ne-a dat gloria!" Atît rămîne din cel în care Nietzsche vedea un factor de virilizare a Europei.

Încind în grotesc personalitățile cărora li s-a hărăzit rolul de făuritori ai istoriei, France compromite falsul eroism, dar naște un scepticism, un sentiment al relativismului istoric necompensat de nici un elan afirmativ. Sub semnul aceluiași grotesc asistăm la pregătirea și desfășurarea procesului Dreyfus, pe care, cu același scop al mini-malizării, Anatole France îl numește „Afacerea celor optzeci de mii de clăi de fin“. Ca și Rabelais, care demonstra derizoriul conflictului în războiul picrocholez, făcîndu-l să se iște din pricina unor turte, France dezlănțuie vestitul proces care va împărți Franța în două tabere din pricina unor clăi de fin, de furtul cărora e acuzat Pyrot (Dreyfus). Emile Zola devine Colomban, un bătrînel bărbos și miop care lipește afișe cu cuvintele: „*Pyrot e nevinovat, Maubec (Esterhazy) e vinovat*“. Ministrul de război e Greatuk, duce de Skull, descendentul celui ce și-a cîștigat moșia cu ciomagul. Acțiunile complexe, care au caracterizat vîlmășagul politic din preajma și din timpul afacerii Dreyfus, sînt simplificate, reduse la quintesența lor, pentru ca cititorul să nu piardă firul prin hățîșul evenimentelor. Vestitul articol „*J'accuse*“ al lui Zola, devine un memoriu, în care acesta lămurește că Pyrot nu putea fura de la Ministerul de Război optzeci de mii de clăi de fin, pentru că Maubec nu le furnizase niciodată, deși pusese mîna pe bani. La fel de net se desenează și intențiile, psihologia oamenilor antrenați în afacerea Dreyfus, pentru că ficțiunea fantastică îngăduie acea simplificare după care oamenii spun, în modul cel mai clar posibil, ceea ce gîndesc. Unul dintre numeroșii clerici anti-dreyfusarzi exprimă cu o candoare îngăduită numai de tipul de realism compatibil cu ficțiunea fantastică, cinismul partidelor reacționare în acest proces: „*Dacă (Pyrot) nu e condamnat pentru că e vinovat, atunci el este vinovat pentru că este condamnat*“. În fața dosarelor pe care

le poartă în spinare un șir lung de hamali, dosare cu dovezi împotriva lui Pyrot, Greatuk exprimă față de subalternii săi ceea ce într-o operă nefantastică ar fi putut doar să gîndească sau să sugereze: „*Ca dovezi, piesele false, în general, valorează mai mult decît cele adevărate, pentru că au fost făurite anume pentru nevoile cauzei, la comandă și pe măsură și pentru că, în sfîrșit, sînt exacte și juste*“. O comparație cu romanul „*Domnul Bergeret la Paris*“, din ciclul „*Istoriei Contemporane*“, roman evocînd aceeași atmosferă și aceleași evenimente poate fi edificatoare. Aci nu mai găsim vorbirea neînvăluită, exprimînd explicit și fără disimulare intențiile personajelor și nici acel contur net al faptelor, în desfășurarea lor lineară, pe care îl îngăduie planul fantastic unde se situează acțiunea „*Insulei pinguinilor*“. Un personaj din ultimul volum al tetralogiei „*Istoria Contemporană*“ îi spune lui Lucien Bergeret cuvinte ce pot ascunde chiar și cinismul feții bisericești, pe care o citam mai sus: „*Dragă Bergeret, sînt patriot și republican. Dacă Dreyfus e nevinovat sau vinovat, habar n-am. Nu vreau să știu, nu e treaba mea. S-ar putea să fie nevinovat. Dar desigur că dreyfusarzii sînt vinovați. Inlocuind o decizie a justiției republicane cu opinia lor personală, au comis o enormă obrăznicie. Și-apoi au zdruncinat republica. Suferă comerțul*“.

Alegerea ficțiunii fantastice credem că se explică. Cu spiritul lui de ironist înclinat să prindă mai ales grotescul în desfășurarea unei istorii pe care o lipsește de eroism, Anatole France a înțeles că povestea pinguinilor creștinați din greșeală oferă posibilități pe care o istorie nefectivă nu le putea oferi. O astfel de istorie ar fi impus tonul grav, pentru momente și episoade lipsite de potențe grotești. De asemeni ea n-ar fi îngăduit acea voită simplificare în fapte și cuvinte pe care o găsim în toate narațiunile fantastice, de la basm și fabulă pînă la utopie. Anti-romantic prin structură psihică, A. France a sfîșiat iluzia care înfrumuseța unele epoci și personaje. A arătat, de asemeni, printr-o sistematică și ironică surprare a reputațiilor eroice, că nu marile individualități făuresc istoria. Istoria pinguinilor nu ne arată însă cine o făurește și sfîrșitul pesimist al cărții, care prevede

distrugerea omenirii și reînceperea ciclului istoric de la început, din vremurile primitive, vorbesc despre un scepticism istoric depășit în urmă chiar de France. De asemeni intenția de a despărți faptele istorice de actele individualităților l-a îndemnat pe autor să atribuie evenimente importante unor cauze derizorii și fortuite. Unele capitole din „Insula pinguinilor“ (Sofaua), avînd corespondentul lor netransfigurat în „Istoria Contemporană“ par ilustrarea binecunoscutului dicton, care leagă întîmplări epocale de lungimea nasului Cleopatrei.

★

S-ar părea că nu există motive pentru care romanul „Un yankeu din Connecticut la curtea regelui Arthur“ de Mark Twain să fie plasat în seria operelor amintite pînă acum. Aci parodia nu vizează vreun erou sau fals erou al istoriei și nici polemica anticarlylistă sau anti-nietzscheiană nu răsună lămurit. Romanul pare mai degrabă versiunea twainiană a cunoscutului mit al străinului, atît de folosit pentru potențele lui satirice de scriitorii secolului al XVIII-lea. Străinul (eventual primitiv) care, debarcat pe meleagurile europene, privește cu uimire sinceră sau prefăcută moravurile din noile locuri, comentînd cu falsă ingenuitate sau de-a dreptul ironic absurditățile vechiului regim, e înlocuit de Mark Twain prin yankeul practic, nesentimental și cu bun simț, care se pripășește — în vis — la curtea legendarului rege Arthur, din veacul al VI-lea. Călătoria se săvîrșește prin urmare nu în spațiu, ci în timp, și anume în direcția trecutului îndepărtat. Asemenea străinului din povestirile secolului al XVIII-lea, el se va mira de obiceiurile acelor vremi, va rîde de ele, se va indigna. Dar ce actualitate putea găsi Mark Twain în critica începuturilor feudalismului, el, al cărui spirit satiric era atît de solicitat de contemporaneitate? Dintre toate epocile trecutului, cea care avusese parte în secolul al XIX-lea de o mai susținută și exagerată idealizare fusese Evul Mediu. Exaltarea poeziei cavalerismului, a lealității feudale, a iubirii trubadurești fusese un articol de crez pentru romanticii conservatori. Exaltarea se prelungea. Cu puțini ani înainte de apari-

ția romanului lui Mark Twain, un poet laureat englez, epigon al romantismului, A. Tennyson, reluase în ciclul poetic „Idilele Regelui“, legendele „Mesei rotunde“. Personajele vechilor romanțe cavaleriești, cunoscute lumii din compilația lui Malory - Arthur, Ginevra, Merlin, Lancelot — aureolate de poezie, evoluau în spațiul convențional al unui Ev Mediu idealizat.

Anti-romantic cu înverșunare, Mark Twain își propune să sfîșie iluziile ce mai dăinuiau cu privire la lumea feudală și întreprinde lucrul acesta în modalitatea lui specifică, scriind un roman în care abundă situațiile bufone, grotescul, absurdul. În fața ochilor americanului ce se deșteaptă în cel de-al VI-lea veac, se desfășoară o lume brutală, în care barbaria nobililor se învecinează firesc cu condiția de viață neumană a poporului. Cavalerii, pe care tradiția istorică și poetică ni i-a transmis ca pe niște bărbați curtenitori, întreținînd cultul femeii și dedicîndu-și spada apărării orfanilor și văduvelor, sînt bețivi, lacomi la mîncare și se desfată privind lupte de ciini sau ascultînd, în prezența doamnelor, povești deochiate, care ar fi făcut să roșească pe un vagabond al secolului al XIX-lea. Amestec de naivitate și brutalitate feroce, Arthur și cavalerii săi ascultă cu deliciu povestea unor cavaleri porniți să elibereze prințese de sub asuprirea căpcăunilor, dar suportă senini răspunderea pentru grozăviile ce se petrec în catacombele castelelor, în camerele de tortură, în cocioabele țărănilor. Nedreptate neomenească, superstiție neagră, obiceiri și legi neîmblînzite — așa apare lumea feudală celui ce citește romanul. Scenele de demascare violentă se îmbină însă cu situații comice de un grotesc irezistibil, situații accentuate de schimbările ametoare de perspectivă temporală. Americanul din Connecticut ascultă resemnat, cu o mie trei sute de ani înainte de a se fi născut, glumele cavalerilor mesei rotunde, care-l scoteau din sărite în copilărie, cu o mie trei sute de ani mai tîrziu; el prevestește o eclipsă de soare despre care știa din anii de școală că se petrecuse în anul 528, produce minuni, care uimesc pe oamenii secolului al VI-lea și-i asigură lui o putere necontestată printre ei, folosindu-se de invențiile secolului al XIX-lea; după organiza-

rea flotei engleze, plănuiește să trimeată câteva vase pentru a descoperi America.

În al său „Gulliver“, Swift își ducea personajul pe rînd în țara piticilor, unde-l arăta uriaș, și în țara uriașilor unde-l arăta pitic. Aceste variații dimensionale erau menite să arate că, la orice scară, individul uman, produs al unei societăți viciate, apare ridicul și penibil. Aruncînd pe un american cu mentalitatea veacului său și a Americii — continentul lipsit de Ev Mediu — în mijlocul lumii feudale, M. Twain realizează efecte demne de un Swift.

El ruinează definitiv falsa reputație a unei epoci, discreditează personajele socotite pînă atunci tipice pentru evul respectiv, dar nu numai atît. Satira e îndoită. Yankeul practic și afacerist, care introduce moravurile vieții americane la curtea lui Arthur, se depreciază și el uneori în această înfruntare de concepții. El îi transformă pe cavaleri în oameni-sandwich și-i pune să umble călare cu placarde reclamă pentru a lansa săpunul Persimore și pasta de dinți Paterson. Așa încît dacă împărtășește oamenilor secolului al VI-lea beneficiile civilizației, culege și el beneficiile întreprinderilor sale. Un ziar-bombă îi va face pe englezii lui Arthur beneficiarii meșteșugului tiparului, și-i va deprinde cu gustul reportajului senzational. Masa rotundă a cavalerilor lui Arthur nu se mai deosebește esențial de orice masă a unui consiliu de administrație și, în finalul cărții, îl vedem pe yankeu consolidîndu-și puterea primejduită cu ajutorul revolverului, pe care-l scoate din buzunar în timpul unui turnir și cu care-și doboară adversarii ca orice cow-boy american. Aceste trăsături tipice americanului mijlociu contemporan cu M. Twain nu-l împiedică pe autor să pună în gura personajului său vehemente cuvinte de revoltă împotriva injustiției sociale, diatribe anti-monarhice, patetice elogii ale democrației. În astfel de pasaje, tonul devine grav, contrastînd puternic cu cel bufon, în care ne istorisește americanul pățania sa. Așa se întîmplă în paginile unde Twain face elogiul revoluției franceze sau evocă solavia negrilor din sudul american. Astfel că, dacă opiniile democrate ale lui France erau implicite în felul cum organiza el episoadele fanteziei sale istorice, Twain ține să-și facă glasul auzit,

pentru ca străbătînd întîmplările absurde din istoria yankeului, cititorul să nu piardă nici o clipă din vedere intenția autorului.

Opunînd două tipuri de civilizație, pe cea modernă și pe cea medievală, Twain urmărește restabilirea adevărului cu privire la o epocă mult falsificată de istorie și literatură. Arătînd, în ciuda ridicolului cu care-l copleșește uneori pe yankeul său, superioritatea civilizației moderne, Twain afirmă linia ascendentă a istoriei și cu zîmbitoare ironie, îi invită, prin această înfățișare parodistică a lumii feudale, pe romanticii întîrziți să abandoneze apologia unui ev cu nimic mai puțin prozaic, dar cu mult mai barbar decît altele. Satira vizează, prin urmare, nu atît lumea cavalerilor și a monarhilor feudali, de a cărei reînviere Twain nu se teme, ci pe falsificatorii și tendențioșii idealizatori ai istoriei, a căror primejdioasă activitate Twain o prețuia just. Dezumflînd prin humorul lui sec, prin parodia lui grotescă, reputația unei epoci, credem că Mark Twain trebuie să figureze alături de ceilalți scriitori care au cultivat polemica împotriva miturilor istoriei.

★

Dar scriitorul permanent preocupat de polemica împotriva celor ce priveau istoria ca produsul personalității geniale, este fără îndoială G. B. Shaw. George Tanner, din piesa „Om și supraom“, replică parodistică dată teoriei nietzscheiene a supraomului, pare un rebel, o intruchipare a forței virile. El cedează pînă la urmă docil voinței feminine, care sălășluiește în grațioasa Ann, pe care din convingere nu dorește s-o ia de soție. Devenit Don Juan în actul III, care se petrece în Infern, Tanner spulberă mitul Don-Juanului cuceritor, a cărui-agresivitate, expresie a voinței spre putere, domină și subjugă femeile. Victimă a voinței feminine, el este deținătorul unei false reputații și sucombă în fața vicleniei și a forței acelorora ce se numesc pe nedrept victimele sale.

În piesele istorice, acțiunea de minimalizare și deromantizare a marilor personalități, cărora li s-a atribuit răspunderea unor importante fapte istorice, e mai evidentă.

Napoleon, în actul „Omul destinului“ încă nu e „l'Empereur“ ci doar „le petit caporal“. El și-a cucerit bunăvoința Directoriu-

lui prin manevrele de seducție operate de soția lui, ne spune autorul în vasta prezentare scenică ce precede primul tablou. Acum, Bonaparte se află în Italia, într-un han, în drum spre Lodi și victoria îi este asigurată, fiindcă a știut să spună soldaților lui în zdrențe: „*Voi aveți patriotism și curaj, dar n-aveți bani, haine, și nici chiar ce să mîncați. În Italia se află toate astea și gloria pe deasupra. Ele se pot cîștiga de o armată credincioasă condusă de un general, care privește jaful ca dreptul natural al soldatului. En avant mes enfants!*” Hangiului, care-i oferă vin în loc de cerneală, îi reproșează risipa „*Fiecare cu meseria lui, excelență. Noi hangii avem din belșug vin ieftin... Voi, marii generali, aveți din belșug sînge ieftin... Nap-Sîngele nu costă nimic, vinul costă bani... Viața omenească, prietene, este unicul lucru care-ți poartă singur de grijă!*”. Dacă descoperim, în aceste cuvinte, germenul viitorului stăpînitor al Europei, episodul următor al scrisorii compromițătoare, scrisă de Iosefina unui membru al Directoriului, scrisoare căzută în mina unei spioane austriace, înecă în ridicol pe viitorul împărat, îl bagatelizează pînă la deșființare.

Cezar din „Cezar și Cleopatra” pierde genialitatea pe care i-a atribuit-o istoria și chiar și măreția sobră pe care nu i-o refuză Shakespeare în „Antoniu și Cleopatra”. E un bărbat tomnatic, sensibil la farmecele zglobii ale Cleopatrei, o fetiță de 16 ani, dar nu într-atît încît calculele să-i fie tulburate, un bărbat ascunzînd sub coroana de lauri pe care o poartă în permanență, o chelie compromițătoare. Incendiul bibliotecii din Alexandria, bibliotecă ce cuprinde secole de gîndire omenească, îl lasă rece. Incuviințează stingerea incendiului, numai pentru că, la adăpostul acestei manevre ce mobilizează trupele egiptene, el va putea să ocupe nestingherit farul. Cezar își serbează de șapte ori într-un an aniversarea nașterii prin cîte un banchet, dacă în felul acesta poate cuceri o femeie sau să împace un ambasador. În totul e un om obosit, ușor sceptic și lipsit de iluzii.

Ioana d'Arc („Sfînta Ioana”) nu e păstorita iluminată, războinica frumoasă și îndrăgostită de Dunois, care a oferit substanța atîtor povestiri și drame romantice. Ea nu

e nici creatură grotescă, licențioasă, privită cu scepticism ironic de Voltaire, ci o făptură sănătoasă și rațională, care înțelegea necesitățile politice ale momentului. Ioana era o iemeie robustă și glasurile pe care pretindea că le aude sau viziunile care o îndemneau să acționeze, erau desigur iluzorii, iar înțelepciunea lor, a Ioanei, de vreme ce-au părăsit-o în momentele grele ale procesului. Lipsită de romantism și trăind cu picioarele pe pămînt, Ioana d'Arc a îmbrăcat armura masculină, pentru că era hotărîtă să ducă o viață de bărbat. În sentimentul ei religios, în refuzul de a se lepăda de misiunea pe care socotea că o primise, prin intermediul glasurilor, direct de la Dumnezeu, Bernard Shaw vede un protest, un germene de protestantism, de anticlericalism vestitor al unei noi atitudini. Risipind legenda despre o romantică fecioară iluminată, B. Shaw realizează desigur un portret mai conform adevărului istoric de cît toți predecesorii și contemporanii săi, pe care i-a ispitit figura și destinul luptătoarei franceze.

Anti-romantismul duce însă la bagatelizare nepermisă și parodie bufonă, cînd în „Androcle și leul”, B. Shaw îi arată pe martirii creștini făcînd glume și furnulînd paradoxo, în pragul morții care-i așteaptă în arenă. Distanța de la martirii extatici ai lui Chateaubriand la cei raționaliști ai lui Shaw e mare. Ambii cad, din exces, dincolo de realitatea fenomenului reprezentat de persecuțiile anti-creștine. În post-fața anexată piesei, Shaw se justifică: „*Am înfățișat una dintre persecuțiile romane împotriva primilor creștini, nu drept un conflict al unei ideologii false cu una adevărată, ci drept ceea ce sînt în esență toate persecuțiile de felul acesta: o încercare de a suprima o propagandă ce părea să amenințe interesele legate de ordinea stabilită...*”

Această justă explicație nu îngăduie însă redarea unei epoci feroce din istoria finală a imperiului roman sub înfățișarea unei comedii groțesti, în care nu poți să-i urășți pe ucigași, fiindcă sînt tratați cu indulgență și nici să compătimentești victimele, fiindcă sînt puse în situații de farsă. (Vezi solitudinea croitorului Androcle, mare iubitor de animale, pentru fiarele flămînzite cu scopul de a asigura spectacolul sfîșierii creștinilor în arenă.)

În prefețele foarte abundente ale pieselor sale, pe care Shaw le apără uneori cu sinceritate, alteori cu cochetărie („o operă literară are nevoie de explicație și reclamă, pentru ca dictonul după care un geniu cere piine și capătă o piatră funerară după moarte să nu se adeverească”) deslușim, prin țesătură paradoxelor, explicația acestei parodii a istoriei, acestei bagatelizări care ruinează deopotrivă false și întemeiate reputații. Romantismul prezentase în mod abuziv dragostea ca un motor al faptelor istorice. Bernard Shaw îl dezaprobă chiar și pe Shakespeare, care așezase în centrul dramei sale „Antoniu și Cleopatra” o pereche de îndrăgostiți, se indignează de neadevărul Ioanei d'Arc, drama lui Schiller. Pasiunea nu va fi zeificată în dramele lui istorice. „Oricine își închipuie că va descoperi în Cleopatra o Circe și în Cezar un porc, în aceste pagini, ar face mai bine să pună cartea jos, ca să fie cruțat de o dezamăgire”. De aceea nici Ioana nu va fi o tină romanică, nici Napoleon un pasionat al cuceririlor, nici martirii creștini niște exaltați ai credinței.

Bernard Shaw are o viziune personală asupra istoriei, viziune în componența căreia intră concepția anti-eroică, anti-romantismul, luciditatea critică. El este adeptul viziunii personale și își ia libertatea de a privi din nou, cu ochiul omului din veacul său, ceea ce a mai fost privit, în alte veacuri, cu alți ochi.

Mijloacele artistice care-i îngăduie lui Bernard Shaw, ca autor dramatic, realizarea acestei viziuni sînt originale și contribuie la crearea atmosferei parodistice din piesele sale. În general, legile genului dramatic îngăduie creatorului de teatru să-și exprime părerea doar prin intermediul personajelor și organizarea acțiunii. Părerea lui e prin urmare implicită. Pe Shaw nu-l derutează aceste trăsături specifice ale genului. El intervine direct, ca om al veacului său, în conflictele lui dramatice. O face în mod copios în prefețe și foarte des în indicațiile scenice. (O indicație de decor precedînd actul doi din piesa istorică „Discipolul diavolului”: „Casa pastorului Andersen de pe strada principală... Pentru ochiul omului din Noua Anglie, în secolul XVIII-lea, ea e mult mai impunătoare decît ferma

simplă a familiei Dudgeons; dar e atît de banală în sine, încît un misit modern de case le-ar închiria pe amîndouă pentru aceeași chirie”). Aceste intercalări de perspectivă modernă, atît timp cît nu intervin în textul dramatic, încă nu primejdiesc specificul genului. Dar Shaw nu se oprește aci. Oricînd, în desfășurarea unei piese istorice, îl descoperim pe el, comentatorul secolului XIX sau XX, căruia avansul temporal îi îngăduie să vadă și să înțeleagă ceea ce personajele veacurilor trecute ignorau. De aci, folosința anacronismului voit pe care Shaw îl explică în prefața la „Sfînta Ioana”: „...Cauchon și Lemaitre trebuie să se facă înțeleși nu numai pe ei, ci și Biserica și Inchiziția, așa cum Warwick trebuie să facă inteligibil sistemul feudal; toți trei sînt obligați să dea spectatorilor secolului al XX-lea conștiința unei epoci fundamentale diferite de a lor. Evident, adevărații Cauchon, Lemaitre, Warwick n-ar fi putut să facă acest lucru; ei aparțineau Evului Mediu și erau prin urmare tot atît de inconștienți de particularitățile epocii ca și de formula aerului pe care-l respirau. Dar piesa ar fi de neînțeles, dacă nu i-aș fi înzestrat cu destulă conștiință pentru a-i face în stare să-și explice atitudinea în fața secolului al XX-lea”. Și așa se face că Warwick, reprezentantul feudalității engleze îi spune arhiepiscopului Cauchon: „Eu și baronii mei reprezentăm aristocrația feudală, așa cum dumneata reprezintă biserica. Noi sîntem puterea lumească. E un plan viclean să înlături aristocrația și să-l faci pe rege autocratul unic și absolut. În loc să fie doar primul printre egali, el va deveni stăpîn... Nominal noi deținem pămînturile și demnitățile de la rege... dar le păstrăm în mîinile noastre și le apărăm cu cele ale vasalilor... Dacă gindurile și inimile poporului se îndreaptă spre rege, iar seniorul devine în ochii lui doar slujitorul regelui, regele ne poate frînge unul cîte unul; și atunci ce-am fi decît niște curteni în tiurea la curtea sa”. Iată definiția puterii feudale și prevestirea monarhiei absolute, făcute după formula: „noi arcașii din răziboul de o sută de ani” sau „noi cavalerii Evului Mediu”.

Dar Shaw merge mai departe. El plasează în gura personajelor sale istorice ironii

la adresa politicii și moravurilor Angliei contemporane. Vorbind despre Ioana, capelanul englez spune: „*Dar femeia aceasta neagă Angliei cuceririle ei legitime, date de Dumnezeu grație puterii ei speciale de a stăpîni peste rase mai puțin civilizate, spre binele lor*”. Această timpurie și ironică previziune a colonialismului britanic se plasează în secolul al XIV-lea. Francezii, în timpul războiului de o sută de ani, spun „Franța francezilor“, iar egiptenii din „Cezar și Cleopatra“, „Egiptul egiptenilor“, anticipînd lozincă lui Monroe. Britannus, însoțitorul britanic al lui Cezar, răspunde Cleopatrei care întreabă de ce-și vopșesc insularii lui trupurile în albastru: „*Albastru e culoarea tuturor britanicilor de rang înalt. În război ne vopșim trupurile în albastru așa încît dacă dușmanii ne pot despuia de haine sau de viață, ei nu ne pot despuia de respectabilitate*”. Revoltat că regina Egiptului circulă neînsoțită de o matroană, Britannus e un perfect victorian în antichitatea romană. Piesa abundă în anacronisme, deși în post-față, Bernard Shaw se scuză cu falsă ingenuitate pentru singurul anacronism rățăcit: acela de a fi pus în compoziția rețetei recomandate de Cleopatra lui Cezar împotriva cheliei — romul. Aceste anacronisme sporesc uneori eficacitatea satirei lui Shaw, ele proiectînd spre viitor fapte și aspecte embrionare încă în momentul istoric descris, dar a căror maturizare a cunoscut-o istoria, o cunoaște autorul. Urmărirea faptelor în viitor, pe temeiul logice dezvoltării lor, îngăduie lui B. Shaw să ne dea în fantezia „Căruța cu mere“, piesă politică plasată prin 1960, o viziune parodistică, bufă a relațiilor anglo-americane, pe care prezentul o confirmă.

În general, observăm o legătură între viziunea satirică a istoriei și proiectarea evenimentelor în viitor, fie și sub forma utopiei. Anatole France și Bernard Shaw, ironiști ai istoriei, au plăsmuit amîndoi utopii (primul cu „Pe piatra albă“; cel de al doilea în piesa: „Înapoi la Matusalem“) înaintînd în viitor pe liniile socotite de ei directoare ale istoriei.

Prezent în fiecare din piesele sale prin aceste anacronisme — de fapt comentarii ale autorului pe marginea evenimentelor descrise — Shaw contribuie și prin acest pro-

cedeu la pulverizarea miturilor. Numai că, privite parcă prin extremitatea care micșorează a binoclului, figurile istorice devin adesea derizorii, iar istoria se transformă într-o farsă. Ca și pe Anatole France, hotărîrea de a desprinde mersul faptelor istorice de marile individualități îl face pe Shaw să acorde un loc prea însemnat hazardului, faptului neesențial. Acceptăm motivarea reabilitării Ioanei d'Arc, douăzeci și cinci de ani după arderea ei pe rug. Pentru ca inaptul rege Carol al VII-lea să nu fi primit coroana de la o eretică, Ioana trebuia să înceteze de a trece drept o unealtă a diavolului. Dar nu acceptăm motivarea succesului revoluției americane. Armata generalului Burgoyne nu s-a putut întîlni cu cea a generalului Howe, trimeasă și ea spre reprimarea insurecției, pentru că Howe n-a vrut să-și întrerupă vacanța. De aceea, a pierdut Anglia coloniile americane. — „*Și ce va spune istoria, întrebă aghiotantul generalului Burgoyne, iar acesta răspunde: „— Istoria, sir, va spune minciuni, ca de obicei*“. („Discipolul Diavolului“).

★

Prin mijloace artistice diferite, cei trei scriitori asupra cărora ne-am oprit au urmărit și au realizat același lucru: ruinarea unei concepții, care privea istoria drept emanația marilor personalități. Ii reunește pe Anatole France, Mark Twain și Bernard Shaw — dincolo de deosebiri fundamentale în concepție și specific artistic — anti-romantismul și viziunea satirică asupra istoriei, viziunea tradusă prin minimalizarea oamenilor și faptelor, pînă atunci obiecte de venerație în lucrări istorice și literare. Firește, nu e nevoie să argumentăm că scepticismul cu care privesc ei pe cei socotiți eroi nu are nimic din mentalitatea vailului, pentru care nu există eroi, fiindcă ochilor săi marea personalitate se înfățișează mereu în halat și papuci. În general, în secolul XIX-lea, tematica istoriei fără eroi se dezvoltă sub semnul reacțiunii împotriva romantismului istoric, așa cum îl reprezintă pe plan literar romanul lui Walter Scott și pe cel teoretic, eseurile lui Carlyle. Așa am privit romanele istorice și de moravuri ale lui Thackeray, pe cele ale lui George Eliot

și altele. Nota parodică se accentuează atunci, când demența individualismului, hiperbolizarea cinică și excesivă a rolului personalității unice din opera lui Nietzsche solicită un răspuns minimalizant, care să lecuiească printr-o viziune grotescă, acest elefantiasis filozofic și istoric. Parodia devine acum antidot, — trebuie să recunoaștem, — salutar pentru momentul respectiv. Dincolo de efectele binevenite și neutralizatoare, ale acestei viziuni a istoriei, trebuie însă să-i recunoaștem limitele evidente.

După ce parcurgem cărțile lui Twain, France, Shaw, nu mai păstrăm nici o iluzie cu privire la poezia lumii medievale, la autenticitatea vocației sacre a figurilor istorice canonizate de biserică, la eroismul dezinteresat al marilor cuceritori, etc. Eroii fiind însă ruinați prin minimalizare, istoria funcționează în gol, dacă în locul reputațiilor surpate, nu apare factorul hotărâtor, creator de istorie: masa. Lipsiți, în etapa amintită a creației lor de o înțelegere științifică a dinamicii istorice, France, Twain, Shaw n-au putut întregi opera de asanare pe care au întreprins-o cu un ideal afirmativ. De aici o seamă de erori. Când istoria n-o fac eroii, nici poporul, intervine hazardul, absurdul, arbitrarul. Sofaua lui Anatole France, pe care se consumă aventuri galante, e un factor în lupta politică din timpul procesului Dreyfus: concediul generalului Howe e hotărâtor pentru desfășurarea revoluției americane. Din acest punct de vedere, concepția scriitorilor amintiți în urmă nu diferă structural de cea a autorului „Fecioarei din Orleans”. Limitați de o înțelegere neștiințifică asupra factorului hotărâtor în istorie, ei au socotit parodia și farsa drept unicul mijloc de restabilire a proporțiilor în chestiunea personalității istorice. Saltul de la concepția istoriei fără eroi, la cea a cultului personalității se face însă în astfel de cazuri, cu ușurință. Numindu-l pe Napoleon III „Napoleon cel Mic” în pamfletul cu același nume, Victor Hugo îl transformă de fapt în „Napoleon cel Mare”, fiindcă îi atribuie lui singur răspunderea dezastrului Franței. „Evenimentul însuși” (lovitura de stat n.n.), spune Marx, „apare la el (la Victor Hugo) ca un fulger din senin. În acest eveniment, el nu vede decît acțiunea unui individ izolat și nu observă că atribu-

indu-i o forță de inițiativă personală care ar fi fără precedent în istoria lumii nu face decît să mărească, în loc să micșoreze valoarea acestui individ” *). Aceeași înțelegere întunecă soluțiile oferite de opere ca „Insula pinguinilor”. Anarhist și dezolant, sfârșitul cărții vorbește despre incapacitatea scriitorului de a vedea just liniile de dezvoltare a istoriei, de a atribui forța regeneratoare, într-o societate descompusă — masele producătoare. Pesimism, scepticism, iată reversul parodierii istoriei. Există apoi primejdia de a transforma epoci și evenimente în farse grotești. În unele episoade din romanul lui Twain, bufoneria ascunde o înțelegere superficială a specificului epocii descrise. Prin ochii yankeului, americanul Mark Twain, „inocentul în străinătate”, vede uneori pe cavalerii mesei rotunde nu esențial deosebit de niște cowboy sau gangsteri americani.

Aprecierea justă a rolului masei în istorie ar fi dus, firește și la dreapta înțelegere a rolului personalității. Cezar, Ioana d'Arc, Napoleon au fost fără îndoială personalități, dintre cele în cel mai înalt grad solicitate de mersul evenimentelor, Replica justă — singura justă — dată idealismului eroic, trebuia să fie nu ridiculizarea pînă la nimicire a personalităților, ci plasarea lor în complexul evenimentelor, care le-a determinat apariția. „Un om mare nu este mare prin faptul că particularitățile sale personale imprimută marilor evenimente istorice o înfățișare individuală, ci pentru că posedă particularități care îl fac cel mai capabil să servească marile necesități sociale ale timpului său, născute sub influența cauzelor generale și speciale” **). În lucrarea lui Tarlé, Napoleon nu apare lipsit de forță, dar nimeni nu rămîne după închiderea cărții, cu ideea că epoca napoleoniană e creația lui Napoleon. În schimb, nu închidem cartea cu sentimentul că scena istoriei a ocupat-o vreme de cincisprezece ani, zguduind din temelii tihua Europei, un saltimbanc, o nulitate.

Concepția marxistă despre rolul personalității în istorie și ilustrarea ei prin opere literare este singurul răspuns convingător

* Op. cit. pag. 267.

** Plehanov: Rolul personalității în istorie, din „Les questions fondamentales du marxisme”, pag. 271.

dat teoriei individualității geniale, cultului personalității și tuturor sistemelor care, în descrierea evenimentelor istorice, lasă masele în umbră. Discreditarea eroilor și eroismului nu e necesară. Istoria a cunoscut eroi, a cunoscut personalitatea puternică; ea a născut-o, ea i-a înlesnit activitatea. Surghiunirea eroului din istorie reprezintă un exces, ce duce la falsificare. „*Erou, nicidecum în sensul că ar putea să rețină sau să schimbe cursul natural al evenimentelor ci în sensul că activitatea lui este manifestarea conștientă și liberă a acestui curs necesar și inconștient. În aceasta constă toată importanța, toată forța lui. Dar aceasta este o importanță formidabilă, este o forță uriașă*” *)

Pastașa, parodia nu mai apar necesare și nici deprecierea absolută a personalității eroice. Practica literară a ultimelor decenii ne arată că ficțiunea fantastică, propice sublinierii grotescului, obiectivare a ironiei franciene, e abandonată, iar anacronismul voit introdus de Shaw în dramă, nu mai e socotit ca mijlocul optim de a face auzită părerea autorului. În „Petru I” al lui Alexei Tolstoi, viziunea nouă asupra trecutului nu face uz de anacronismul fantezist ce desființează timpul, contractându-l și dilatăndu-l după voie, ca mijloc de subliniere a poziției critice față de evenimente. Din însăși organizarea acțiunii și din evoluția personajelor se desprinde limpede judecata contemporaneității asupra faptelor trecutului. De asemeni respingerea cultului individualității nu duce, în literatura realismului socialist, la ruina conceptiei eroice. Lenin rămîne o personalitate genială, în poemul

* Op. cit., pag. 272.

lui Maiakovski, tocmai pentru că poetul ni-l arată extrăgîndu-și forța din legătura cu poporul, ale cărui cele mai înaintate aspirații le întruchipează.

Transpunerea literară a înțelegerii marxiste cu privire la rolul maselor și a personalității în istorie a determinat o etapă în dezvoltarea literaturii istorice. Înțelegerea aceasta îngăduie romancierului istoric o infinitate de modalități și stiluri. Ea e compatibilă deopotrivă cu narațiunea cronică, atît de strălucit reprezentată de M. Sadoveanu, cît și cu viziunea contemporană evenimentelor pe care o realizează în „Un om între oameni” Camil Petrescu. Și, dacă depărtîndu-se uneori de nivelul epocii despre care istorisește, Camil Petrescu pătrunde în viitor cu știința omului din veacul 20, timpul istoric nu e siluit, el se scurge mai departe în ritmul lui firesc. Liniile istorice nu se contorsionează, anacronismul nu deformează tabloul realist.

Ni se pare că parodierea trecutului, bagatelizarea evenimentelor, minimalizarea pînă la desființare a personalității istorice, cu mijloacele amintite mai sus, este o modalitate specifică realismului critic. Predecesoare a concepției marxiste asupra istoriei, această viziune a prilejuit unor scriitori de valoare, lovituri puternice și eficace date idolatrii individualității în istorie.

Ne oprim însă cu aceste considerații în fața chestiunii de un extrem interes a modului cum a rezolvat și cum rezolvă literatura realismului socialist problema rolului personalității în istorie. E o problemă, a cărei tratare rîndurile de mai sus n-au încercat decît s-o pregătească, ea meritînd o cercetare deosebită, temeinică și documentată. Reluarea și completarea se impun.

O EVOLUȚIE DUREROASĂ

Diversitatea și complexitatea fenomenului literar suportă anevoie formulele sintetice, cu caracter generalizator. Și totuși, evoluția scriitorului — personalitatea artistică unică, evoluția genurilor și speciilor literare — impune la un moment dat operația definirii tendințelor specifice, imposibilă de realizat în afara unui anumit grad de abstractizare. Impasul poate fi evitat dacă în stabilirea coordonatelor dezvoltării unui anumit fenomen se pornește de la existența concretă a acestuia și nu invers, de la noțiuni și formule cu valabilitate incontestabilă în orice împrejurare în afară de aceea în discuție. Viața literară n-a fost scutită de procedee dăunătoare și s-au ivit momente în care tratarea unor aspecte ale creației se realiza pe linia renunțării la suplețea de gândire manifestată în alte ocazii. În fața unor fenomene de a căror gravitate nu se îndoia nimeni, gândirea critică se tulbura instantaneu și judecata rece era înlocuită cu lamentații sterile și formule needificatoare. Cîteva articole, două-trei întîlniri în cadrul secțiilor Uniunii unde formula era repetată exasperant, și mecanismul „problemei” funcționa automat, cu o perfecțiune vrednică de cele mai alese realizări ale geniului uman. Zgomotele mecanismului acopereau datele reale ale problemei, abcesul se întindea, diagnosticul și tratamentul fiind cu totul relative.

Discuția în jurul negativismului a fost pornită cam în același spirit creindu-se impresia că problema a fost inventată pen-

tru realizarea unui anumit echilibru ideologic necesar în combaterea idilismului. În realitate, primele lucrări taxate ca negativate, chiar dacă nu se plasau total sub acest semn și erau viciate de alte tare, semnalau o tendință care a condus în cele din urmă spre negativism. E necesar de aceea reluarea dezbaterii, simțindu-se necesitatea precizării conținutului ambilor termeni, întrucît se știe că negativismul a fost folosit în critica literară ca o noțiune opusă idilismului. Clarificarea este cu atît mai necesară cu cît ambiguitatea în care planează cei doi termeni, facilitează interpretări arbitrare și împiedică desfășurarea normală a discuției.

Idilismul, ca o concepție angajantă pentru întreaga personalitate a scriitorului, presupune o falsă privire asupra vieții și ritmului dezvoltării. Istoria transformărilor sociale și dinamica prefacerii individului și colectivității este văzută în linii îngroșate tendențios, pe un grafic în care zborul spre culmi reprezintă o verticală perfectă, cu eliminarea quasi-totală a obstacolelor obiective și subiective. În plan filozofic, idilismul dovedește cel mai pur subiectivism, cu hiperbolizarea posibilităților de influențare a proceselor sociale și umane, înțelegerea mecanicistă a dezvoltării istoriei, trecerea de la o orînduire socială la alta fiind privită în linii simplificate, fără dureri și contradicții. În această modalitate de înțelegere a lumii nu se află nimic comun dialecticii materialiste și influențele

trebuie să căutate în sistemele filozofice opuse.

Negativismul reflectă tendința aflată la cealaltă extremă: neîncrederea în viitorul socialist al umanității, negarea capacității creatoare a oamenilor muncii; valabilitatea noilor relații sociale și etice stabilite între membrii societății este contestată; rolul conducător al partidului, izvorit din concepțiile sale rigurose științifice este anulat cu teorii pseudo-anarhice. Aici empirismul naiv dă mîna scepticismului dogmatic, istoria este privită ca o evoluție în cerc, iar destinele omenești limitate la pragul fiziologic și la o etică înjosoare.

Ambele deformații au fost condamnate deopotrivă în Raportul de activitate al C.C. al P.M.R. la Congresul al II-lea, subliniindu-se adevăruri fundamentale pentru estetica marxistă: „Realismul socialist exclude deopotrivă tendința de a prezenta viața în culori trandafirii, de a ignora conflictele ei, ca și tendința de pescuire bolnăvicioasă a tot ce este putred, morbid, de prezentare în culori întunecate a realității noastre și a eroilor vieții noi“. Teza Raportului este foarte larg-generală și în aceasta constă valabilitatea ei. Teoriei și criticii literare îi revine sarcina aplicării acestei indicații la activitatea literară, luînd în considerație particularitățile fiecărei lucrări atinse de morbul idilismului sau negativismului. Aprecierea generală se cere nuanțată în funcție de evoluția problemei, îmbogățită cu datele furnizate de realitatea activității scriitoricești. Într-adevăr, astăzi, după trecerea unei perioade suficient de îndelungate de la declanșarea discuției, devine posibilă analiza diferitelor forme de manifestare a fenomenului, cercetarea evoluției lui. În lumina unor asemenea investigații apare limpede că istoria problemei de care ne ocupăm a cunoscut diferite etape. Lucrările considerate inițial ca negativiste, relevau scăderi de alt ordin (chiar dacă ele reprezentau semnale de alarmă și se putea presupune că vor evolua spre concepții profund dăunătoare), pentru ca atunci cînd negativismul a început să se manifeste ca atare, critica să caute alte formule, în dauna adevărului. Tocmai în acest mod vom încerca să abordăm chestiunea aflată în dezbatere.

★

Începem prin a ne referi la romanul care a declanșat oarecum noțiunea de negativism. „In orașul de pe Mureș“ reflectă în totalitatea lui concepții negativiste, o modalitate de înțelegere nemarkxistă a evenimentelor contemporane? Francisc Munteanu pledează pentru capacitatea deplină a clasei muncitoare de a construi o industrie dezvoltată — condiție a victoriei socialismului în țara noastră, pentru superioritatea idealurilor și modului de viață comunist față de vechile idealuri și modalități de existență. Mircea Rotaru, cu evoluția sa sinuoasă, trebuia să constituie o dovadă indiscutabilă a posibilităților noii epoci de a satisface cerințele celor mai diverse personalități, de a le îndeplini aspirațiile în eposul unei vieți clocotitoare, pasionante. Dacă acesta este mesajul de idei transmis cititorului, de unde provine impresia care a putut da naștere unei discuții despre negativism? Ne aducem aminte că, printre altele, critica declarase incompatibilitatea unora dintre faptele puse în seama activistului de partid Oniga cu ideile pe care el le reprezentase. Fusese incriminată aventura lui Oniga cu gazda sa, ridicîndu-se întrebarea dacă ea nu constituie o încercare de a păta blazonul unui om de înaltă ținută morală. Discuția a evoluat ridicîndu-se îndoilei privitoare la posibilitatea zgrăvirii unui activist de partid în asemenea împrejurări.

Aventura lui Oniga nu poate fi judecată în sine și nici nu are valabilitate literară ca atare, ci numai în raport cu personajul respectiv în ansamblul conformației sale caracterologice. Din acest punct de vedere discuția de atunci nu se pornise chiar fără motiv. Autorul însuși făcuse vulnerabil episodul prin modalitatea introducerii lui în roman. Nici înainte și nici după consumarea faptului, nu aflăm justificarea lui stringentă pe planuri estetice, etice etc. Există unele aluzii care ne puteau obliga să acceptăm întîmplarea, Oniga fiind conceput ca indiferent sub aspectul vieții personale, dar intenția nu era realizată.

Folosim deliberat un episod din roman de cu totul altă natură pentru a da măsura chipului în care se consumă aventura lui

Oniga, ilustrind maniera scriitorului de a brusca evenimentele, de a introduce abuziv unele observații într-o împrejurare sau alta. Gheorghe Brad se destăinuie în felul următor lui Mircea Rotaru :

„— Tu de bună seamă știi că mie-mi place Elena. E fată tare bună. Nu e prea luminată, dar eu aș putea face om din ea. Dacă ar fi gătat strungurile, m-aș fi dus la ea și i-aș fi spus verde : „Mă Elena“... Spune, Mircea, tu ai mai fost îndrăgostit?..

— Am fost.

— Așa-i că e tare bine să fii îndrăgostit?

De departe părea că toate stelele au căzut în Mureș“.

Căderea stelelor în Mureș poate fi socotită infamantă?... Stingăcia destăinuirii, limbajul prozaic folosit de cei doi tineri respinge lirismul pe care ni-l impune autorul la sfârșitul scenei. Aventura lui Oniga nu este mai puțin artificială în contextul dat. Faptele ca atare sînt neutre față de creația literară, ele nu conțin inițial valori care se impun scriitorului și afirmația va fi susținută pe tot parcursul articolului.

Au fost imputate personajului principal slăbiciuni de acelaș ordin. Mircea Rotaru este tîrît neîncetat între porțile infernului și grădinile paradisului, ca un personaj dezaxat într-o perioadă a vieții sale. Din nefericire și aici obiecțiile n-au depășit un anumit nivel, referirile fiind făcute tocmai la fapte și nu la realizarea generală a personajului. Situațiile prin care este silit să treacă Mircea Rotaru nu reușesc să învie deplin un erou autentic dezaxat, pentru ca mai apoi să fim convinși de transformarea lui în contact cu energia creatoare a oamenilor muncii. În aceasta constă slăbiciunea personajelor amintite și a romanului în general. S-a insistat insuficient asupra balastului factologic în creația lui Francisc Munteanu, asupra unor reacții ale personajelor nu totdeauna justificate, amintind prea adesea temperamentul scriitorului.

De la Ana Karenina la Sulamita există o infinitate de nuanțe în abordarea proceselor fiziologice amintite înainte. Ele pot fi sursa unor mari conflicte spirituale ca la Tolstoi și prilej de poezie subtilă ca la Kuprin. Nu încercăm o pledoarie pentru

hedonismul ultimului, interesează constatarea după care valoarea faptului brut este insignifiantă în opera de artă. Soarta unei întâmplări ține de capacitatea direcționării ei spre sfera creației de unde trebuie să se întorcă spre cititor cu semnificații filozofice, etice, estetice de certă valoare.

În literatură se constată că întâmplări identice primesc semnificații deosebite în țesătura compozițională generală și în complexul de idei al fiecărui roman în parte. Actul care consemnează apariția lui Adam Jora din romanul lui Petru Dumitriu „Pasărea Furtunii“ ca activist pe tărîmul obștesc înscrie următoarele date biografice : „...printre alți hamali cu izmenele suflecate și cu burta strînsă în briu lat de lină, puteai întîlni un bărbat înalt și spătos, cu obrazul sever și ochii triști... munea mai mult ca alții și era foarte cumsecade și tăcut. Hamalii ceilalți îl iubeau ; nu-i găseau decît un cusur : că nu rîde niciodată. Cînd se îmbătau și se duceau la muieri, Adam Jora se îmbăta și el și se ducea cu ei ; dar a doua zi nu vorbea cu nimeni și dacă-l sîcîia vreun vorbăreț îl izbea de-l lăsa lat. O dată sau de două ori s-a întîmplat asta. După aceea s-au învățat să-l lase în pace.“

Într-o singură împrejurare vorbea Adam Jora mai mult de trei-patru cuvinte la rînd : la sindicat. Nu știa multe, dar avea un simț fără greș pentru dreptate și nedreptate, și spunea în gura mare, pe față, ce i se părea lui drept și nedrept. În 1946 era în Comitetul sindicatului muncitorilor din port...

Din acest tablou pestriț, trăsăturile „negative“ nu surprind, nu bruschează atenția cititorului. E adevărat că autorul n-a insistat asupra lor, dar chiar dacă ar fi făcut-o ele și-ar fi găsit justificare perfectă în evoluția dramatică a eroului. Cele cîteva trăsături ale personajului sînt susținute de anii petrecuți fără justificare în celulele închisorilor și de o existență pus-tiită de bucuriile pe care le dorea și care i se cuveneau firesc. Cînd rîndurile de mai sus, gîndul alunecă imediat spre ziua reîntoarcerii lui în sat, spre momentele dureroase în care nu se rostește nici un singur cuvînt, cînd el o revede pe Uliana, acum căsătorită cu fostul lui rival. Mai mult-chiar, întreaga evoluție a eroului lasă impresia că nu va trece prea multă vreme

și modalitatea de viață enunțată mai sus, izvorită din grele încercări sufletești, va fi convertită într-o altă de valoare superioară, apărută la intersecția experienței de viață a eroului cu activitatea de muncă și obștească pentru care este de fapt destinat.

În toate aceste împrejurări este important să precizăm dacă avem de-a face cu o imagine artistică realizată sau doar cu o schemă a imaginii și mai ales sensul mesajului de idei transmis pe această cale.

De la aceste constatări trebuie să pornim dacă sîntem preocupați de stabilirea raporturilor reale între formele idilice de manifestare a schematismului și noile forme pe care acesta le-a îmbrăcat într-un șir de lucrări. Încercarea făcută la timpul ei de a stabili o simetrie perfectă între simplificările idiliste și cele evidente în romanul lui Francisc Munteanu și în alte lucrări literare pe care le vom aminti mai departe, era deficitară sub multe aspecte. În „În orașul de pe Mureș” și în nuvela „A venit un om” de Francisc Munteanu, în povestirea lui Dumitru Mircea „O taină” n-avem de-a face cu o concepție negativistă astfel cum am încercat a o defini înainte. Schematismul, caracterul factice al unor episoade și personaje, o anumită tendință de vulgarizare a proceselor sociale, chiar dacă anunțau concepții negativiste, reflectau alte deficiențe ale gândirii artistice, așa cum vom încerca să demonstrăm în continuare.

Negarea unor trăsături comune existente în lucrările ambelor perioade ar fi însă absurdă. Nimic nu se naște pe teren gol și excluzînd ideea generațiilor spontanee, trebuie să concedem că influențe au existat și avem obligația să le stabilim cu precizie.

Încercînd să riposteze influențelor idiliste, scriitorul nu s-a putut detașa imediat și complet de practica anterioară, rezultată dintr-o stare de lucruri care mai dăinuie și astăzi. Falșa înfrumusețare a vieții provenea din acceptarea unor clișee pe care critica literară le impunea pe o bază care nu era lipsită de o anumită justificare istorică și poate tocmai de aceea caracterul lor extrem de dăunător n-a apărut limpede imediat. Succesele uriașe obținute pe plan politic, economic și social, vădite în instaurarea regimului democrat-popular și evo-

luția rapidă spre transformările socialiste, au creat la unii o stare de amețală, victoriile obținute fiind privite ca o apariție liniară, fără contradicții. Unii dintre scriitori, lipsiți de observații proprii asupra evenimentelor desfășurate, fără să sondeze în profunzime transformările la care au fost martori, s-au văzut siliți să accepte interpretări dubioase, simplificatoare, ne avînd nimic comun cu aprecierea marxistă asupra proceselor sociale și umane din perioada respectivă.

În acest sens se poate constata un paralelism cu tendințele manifestate în unele lucrări literare apărute după ce idilismul a primit lovituri serioase. Critica literară avansînd pe poziții mai înaintate, a fost și ea condiționată de momentele noi apărute în dezvoltarea socială generală. Se știe că perioada construcției pașnice, a muncii mărunte de zi cu zi pentru avîntul forțelor de producție nu e la fel de spectaculoasă ca cea precedentă, scoate la suprafață fenomene peste care se trecuse ușor înainte, relevă greutăți neprevăzute. Este adevărat că în noua etapă critica literară s-a ferit de simplificări, de cele mai multe ori cu rezultate favorabile, dar nici acum ea nu înlocuiește cercetarea febrilă a realității de către scriitori. Critica poate stimula și credem că stimulează gîndirea artistică, dar n-o poate înlocui. Iar gîndirea artistică fermentează mai ales în contact cu fenomenele pe care dorește să le întruchieze în opere literare.

Nu se află în intenția noastră încercarea de a justifica platitudinile idiliste prin motivări de ordin social-istoric. Ceea ce se impune este constatarea că și într-un caz și în celălalt, atitudinea pasivă a scriitorului, înlocuirea propriilor reflecții asupra vieții cu cele ale confrăților lui — criticii literari — chiar cînd acestea au valabilitate, nu pot decît să conducă spre lucrări lipsite de valori certe. Schematismul idilist a fost transportat cu atributele sale esențiale în unele lucrări noi, create cu o concepție mai apropiată de adevăr. Schematismul ambelor perioade relevă cel puțin două laturi comune convergînd spre falsificarea realității: o mișcare de idei lipsită de consistență, iluzorie, fără vigoare

și un nivel inacceptabil de transfigurare artistică a faptelor vieții.

Se constata înainte că perspectiva generală a lucrărilor literare din ambele etape nu diferă în linii mari, că și într-o împrejurare și în cealaltă socialismul este privit ca o necesitate istorică și victoria lui inevitabilă. O asemenea înțelegere este absolut necesară pentru reușita în creație. Scriitorul este însă chemat să explicitizeze tendința generală cu propriile sale observații, cu propriile sale reflecții, cu o interpretare personală. Fiecare operă literară, trebuie să conțină o mișcare de idei proprii, o demonstrație artistică unică. Adevărul conform căruia pozițiile modificate pe care se află situate astăzi diferitele clase și grupuri sociale, noile raporturi stabilite între acestea influențează profund conștiința oamenilor, este larg răspândit; scriitorului i se cere să surprindă și să înfățișeze aceste transformări cu constatări și reflecții proprii, înscrise în perspectiva mare a culturii universale.

Dacă această mișcare de idei nu se află în cuprinsul operii sau apare palidă, faptele brute nu au mare însemnătate. Gândirea artistică nu se poate mărgini doar la înlocuirea bagajului factologic. Eroul de roman nu se îmbogățește sufletește dacă în locul unui carnet conținând sfaturi miraculoase pentru rezolvarea tuturor problemelor, i se pune în mână bastonul de lemn de corn. Mutațiile caracterologice nu se pot obține smulgând personajul din sferele senine și cufundându-l în mlaștină. Proiectat pe albastrul cerului sau pe cenușiul bălții, el poate rămîne la fel de neconvingător, dacă faptele nu sînt îmbogățite cu semnificații adînci, rezultînd dintr-un act de creație original.

Cîteva dintre cărțile apărute în ultima vreme par să dezvăluie un adevăr trist și crud: în noua întrecere, cînd clișeele uzate trebuiau înlocuite cu zugrăvirea veridică a realității, unii dintre scriitori s-au găsit prinși pe picior greșit. În locul căutărilor înfrigorate și al gândirii vii, s-a crezut posibilă o metamorfozare subită, întrebunțîndu-se aceeași metodă cu fațada rectificată. La această constatare ne-a condus povestirea lui D. Mircea intitulată „O taină“.

Subiectul poate fi istorisit în cîteva cuvinte: Alexe Fluieraș, secretarul organizației de bază din comună se face vinovat moralmente de sinuciderea fiicei sale. Înșelată de fiul unui chiabur, care după ce o necinstește refuză legalizarea aventurii prin căsătorie, lipsită de posibilitatea de a-și destăinui situația tragică tatălui absent la viața familiei, împietrit în activitatea obștească, victima n-a văzut altă soluție decît aceea a morții. Întîmplarea ca atare este plină de tragism și încercarea de a condamna asemenea membri de partid, apare pe deplin justificată. Dar povestirea enunță numai aceste adevăruri. Despre victimă aflăm doar că „era o fată cam de vreo 18 ani“. Sinuciderea este un act zguduitor în sine, chiar atunci cînd se află trecută la rubrica faptelor diverse. Literatura însă nu se poate opri în pragul faptului divers. Pentru aprecierea tragediei și răspunderii lui Fluieraș era necesar ca trăsăturile victimei să fie schițate oricît de sumar pentru a stabili contactul sufleteș necesar între cititor și întîmplare. Existau și alte posibilități de zugrăvire artistică printre care notăm pe aceea care ar fi dat întîmplării proporțiile unei tragedii impunîndu-ne fie atmosfera familiei îndoliate, fie atmosfera satului cutremurat de întîmplare. Și această posibilitate rămîne nefolosită, pentru că autorul plutește la suprafața fenomenului, intercalînd un șir de întîmplări parazitare care pot fi convingătoare într-un proces verbal dar nu și pentru creația literară.

Povestirea deviază întii nefiresc spre un episod zugrăvit de asemenea cu grabă și fără rezultate satisfăcătoare. În dorința de a-și îngropa fata cu ritualul cuvenit, Fluieraș aleargă după dispensa necesară în asemenea cazuri. Ajuns în casa preotului pe care-l ocolise ani de zile, îi este dat să afle că acesta nutrea de foarte multă vreme simpatii secrete pentru regimul democrat-popular ignorate de el din aceeași închistare a gândirii, incapabilă să seziseze aspectele neprevăzute ale vieții. Impresionat de înfățișarea îndurerată a lui Fluieraș, preotul i se destăinuie cam așa: „Bine, Alexe, știu. Dar am vrut să spun că și noi gîndim. Uite, o să cerem dispensă și are

să vină repede. Dragă prietene, eu îți dau seama că fata secretarului nu-i bine să fie îngropată ca o ființă necuvîntătoare. — Nu-i politic!”

Fluieraș bănuiește în cuvintele popii batjocură. Autorul nu-i admite îndoiala și secretarul nu poate scăpa de aspra lui dojană:

— Așa, Alexe, gîndim și noi. Bătrînul clătina acum cu jale din cap, ofta și tușea moșnegește. Și tu zici, Alexe, că ești comunist. Bine. Dar să știi că și eu îți iubesc țara, care m-a născut, chiar dacă mă rog lui Dumnezeu. Știu și eu că astăzi am ajuns la limanul dreptății...”

Pentru că autorul socotește necesar să demonstreze că Alexe era un satrap pe toate planurile, inclusiv cu autoritățile de stat, îl obligă pe sergentul care condusese ancheta privitoare la sinucidere să adopte o poziție oficială și să raporteze cazon: „Uite, dumneata, ca secretar, trebuie să afli... Fata era grea, în a cincea lună”. În același mod luăm cunoștință de tendințele sale dictatoriale față de membrii organizației de bază.

Fiecare dintre fapte sînt perfect valabile în planul literaturii, dar constrînse să coexiste într-o singură povestire, folosite neîndemînic, ele refuză să comunice cititorului sentimentul operii de artă. Ce semnificație pot avea faptele narate dacă autorul adaugă și precizări de acest ordin: „Fluieraș fusese îmboldit la raion în urmă cu multă vreme să renunțe la atitudinile încriminate”, iar rîndurile care încheie povestirea sînt absolut categorice: „Bine este că numai lui i s-a întîmplat așa. Rău este că s-a putut întîmpla una ca asta...” Autorul ne avertizează că povestirea nu are deloc valoare generalizatoare, că ea este absolut singulară. Se ivește o dilemă mai puțin tragică dar oricum mai autentică decît aceea aflată în povestire: scriitorul refuză artei sale tocmai ceea ce-i justifică existența — capacitatea de generalizare, de reflectare nu a unor cazuri ne semnificative, ci a unor întîmplări capabile să acopere fenomenul de largă însemnătate umană.

Am putut răzbate din această dilemă cu un ajutor neașteptat venit chiar din partea autorului, care înainte cu ani publicase

romanul „Piine albă”. Inregistrasem atunci numeroase semne de schematism idilic și la recitirea cărții confirmarea impresiilor vechi ne-a dus spre înțelegerea exactă a povestirii de care vorbeam. În „Piine albă” există personaje izbutite, episoade construite cu vigoare artistică, care au găsit o apreciere favorabilă întrucît demonstau posibilitățile reale de care dispune tînărul scriitor. Dar și acolo situațiile se rezolvau facil, gospodăria colectivă era ridicată la rangul de model prin mijloace neconvîngătoare, numeroasele ședințe conduse de Melchior — organizatorul de partid — înlocuiau procesul de creștere al membrilor gospodăriei, de înlăturare a piedicilor aflate în calea lor. Cît despre eroul principal, Toma Gavrilaş, prin schematismul construcției sale amintește de un alt Alexe Fluieraș, avînd cojocul îmbrăcat pe dos. Acolo se vorbea cam în felul următor despre figura proeminentă a romanului:

— L-ați văzut pe Toma? spune unul dintre utemiști. N-a strigat, n-a urlat la noi că asta de ce, asta cum, nici măcar nu ne-a certat. A stat frumos de vorbă cu noi fără să se țină mărgeș și ne-a frămîntat ca aluatul. Eu, acum, dacă îți spune să sar după el în foc, sar și gata-s!”

Am adăugat acest citat pentru că, lăsînd deoparte faptul că aci întîlnim lauda unui membru de partid, vorbele sună la fel de gol, de neconvîngător ca și în povestirea amintită. Într-adevăr, între tendințele idealizante și cele negativiste ale scriitorului există o strînsă legătură pe care o întreprinde schematismul ambelor lucrări citate. Gîndirea lui artistică nu pare evoluată spre înțelegerea și reflectarea profundă a sectoarelor de viață investigate. Se resimte absența ideilor proprii în folosul acelora culese din gazete sau de la ședințe, insuficienta elaborare personală a materialului de viață și o perspectivă limitată asupra dezvoltării revoluției socialiste din țara noastră.

Constantin Simonov într-un articol intitulat, mi se pare, „Ficțiune și realitate”, declara că invenția scriitorului în afara cunoașterii vieții este profund dăunătoare, neavenită și intolerabilă în planul creației autentice. Raportul armonios între ficțiune

și realitate impune perspectiva evenimentelor, ferește imaginația de arbitrar, o apără de posibilitatea construirii pe nisip. Sensurile evoluției viitoare se află condiționate de stadiul actual al dezvoltării și orice încercare de ignorare a postulatului reprezintă un salt în gol. Ficțiunea nu poate forța limitele realității dacă scriitorul nu refuză operei sale soliditatea adevărului obiectiv. Încercări în acest sens au existat și în trecut cu rezultate la fel de dăunătoare, sterilizând talente și anihilând eforturi creatoare în producții de mult uitate.

În „O taină... nu faptele ca atare sînt reprobabile, ci inexistența unui punct de vedere cuprinzător, capabil să intercaleze întâmplările și destinele eroilor în curgera firească a evenimentelor, în planul mare al ideilor. Rezolvarea conflictului la nivelul întâmplării unice, circumscrise în raza unui sat, apare de neînțeles, straniu. Critica stărilor de lucru amintite în povestire s-a și făcut la scară mare, critică posibilă numai de pe pozițiile idealurilor comuniste. O asemenea critică nu poate fi infamantă, nu poate conține nimic din ceea ce se obișnuiește a se numi negativism. Așa însă, povestirea trebuie trecută în categoria eșecurilor literare.

Literatura realismului socialist a înscris cu „Bruski“ al lui Panfiorov, un proces de asemenea natură intentat unui comunist a cărui viață „cumplită, dospită din drojdia țărănească, viața omului rămas în urmă, care nu vede că se tirăște în coada maselor, înghițind praful stirnit de milioane de picioare“, se stinge în convulsii zguduitoare. Problematika lui Ștefan Ogneov nu este identică cu a lui Alexe Fluieraș; destinul eroului din „Bruski“ are coordonate diferite, dar noi reținem modalitatea judecării unui asemenea caz. Ogneov se depărtează și el de realitatea în mișcare, se dovedește și el incapabil să reacționeze la manifestările complexe care apar în viața satului său. Descompunerea eroului urmărită pe toate planurile, amplifică zbuiciul eroic al epocii și demonstrează caracterul invincibil al proceselor istorice pe care le-au condus comuniștii în vederea transformării socialiste a satului. Trebuie subliniat că judecata lui Stepan

Ogneov nu este făcută din afara idealurilor și tendințelor comuniste. Dimpotrivă. Reacțiile personajului, pozițiile pe care alunecă inevitabil sînt judecate prin prizma noilor condiții ale dezvoltării stabilite de partid pe baza cerințelor vieții. Comuna agricolă la sate, pentru care se zbatuse eroul lui Panfiorov, generînd o întregă stare de spirit, se vedește a nu fi înțeleasă de masele largi pe cînd artelul este îmbrățișat cu entuziasm de întreaga țărănime muncitoare. În această incapacitate de înțelegere a momentului istoric se află înscrisă tragedia lui Ogneov. Critica personajului de pe pozițiile lumii vechi ar fi fost imposibilă, pentru că acolo nu se aflau dimensiunile spirituale ale unui asemenea conflict. Panfiorov a sesizat acest aspect esențial al lucrurilor și tocmai de aceea el a putut să-și dezvolte nestîmjenit conflictul.

Deficiențele lucrărilor citate pînă acum, provin din lipsa unei perspective reale asupra dinamicii evenimentelor, din carența ideilor și din imposibilitatea ridicării faptelor brute într-un edificiu estetic impozant.

Nuvela lui Francisc Munteanu „A venit un om“, în prima versiune a fost supusă criticii pentru că apar prea multe personaje cu diferite tare: președintele sfatului e stăpînit de patima beției, nedreptățind pe unii țărani, un membru de partid nutrește intenții dușmănoase și în datele sale autobiografice sînt numeroase zone întunecate, OMUL — Simion Bochiș săvîrșește și el cîteva greșeli. Se uita că nuvela are ca tendință generală istoria înființării unei gospodării colective, triumful noilor forme de viață asupra celor vechi. Critica se putea declara nemulțumită numai de modalitatea artistică în care sînt exprimate aceste tendințe.

Scriitorul releva un fapt de o importanță covîrșitoare, apropiindu-se de adevăruri de prim-ordin: fiecare comună în parte prezintă o serie de particularități în ceea ce privește raporturile de clasă, relațiile din cadrul aceleiași categorii sociale, raporturi familiale, întâmplări urcînd de parte în vreme, care se cer neapărați detectate, condiționînd victoria în perimetrul respectiv. Acest lucru îl și face Simion

Bochiș și cu toate că adunarea care hotărăște înființarea gospodăriei colective pare artificioasă, în spatele ei se află o întregă legendă. Din păcate zugrăvirea istoriei satului este nesatisfăcătoare, insuficient de clară, acțiunile lui Simion Bochiș pentru a prinde în mâinile sale firele nevăzute care guvernează viața satului și reacțiile oamenilor nu sînt urmărite consecvent, țesătura relațiilor de care vorbeam mai sus nu este refăcută decît parțial și golurile sînt atît de mari încît fantazia cititorului este silită să întreprindă eforturi disperate pentru captarea unei imagini de sinteză, generalizante. Conflictul e voalat, lipsesc amănunte și imaginea artistică globală nu poate fi acceptată decît cu rezerve. La venirea lui Bochiș în sat organizația de bază e inexistentă: prestigiul sfatului popular este măcinat de activitatea inegală a președintelui; în fața instructorului de partid o adunare convocată nu se știe de cine își declară inaderența la ideea înființării unei gospodării colective. Intre Bochiș și țărani muncitori din comună se află o cortină total opacă, imposibil de sfîșiat cu lovituri de sabie într-un asalt impetuos. Eroul nuvelei se dovedește la înălțimea situației neobișnuite. El pipăie cu antenele minții, ușor și fără dorința succeselor răsunătoare imediate, negura așternută în calea sa. La început nu înțelege nimic, dar e suficient o primă spărtură în cortină pentru ca treptat conturul situației să devină clar. Tocmai acum scriitorul bruschează evenimentele, le silește să galopeze în fața noastră cînd ar fi fost necesară filmarea „au ralenti”. Un pădurar, aparent partizan hotărît al cooperativizării, se dovedește întreținînd legături suspecte cu locțiitorul organizației de bază, a cărui existență se întemeiază pe combinații mai mult decît dubioase. Președintele sfatului este ros de un viciu mai teribil decît beția: setea de răzbunare pentru o întimplare mai veche, din care motive unul dintre mijlocași este trecut în rîndul chiaburilor, stîrnind mînia satului. Cheia porților spre gospodărie este ținută de alt mijlocăș, care-l găzduiește întimplător pe Bochiș. Toți aceștia se află de fapt în strînse raporturi, uniți printr-o rețea complicată

de întimplări vechi și noi. Scriitorul nu insistă suficient asupra lor, se mulțumește de multe ori să le enunțe. Conferind fiecărei întimplări proporțiile acceptabile compoziției generale a nuvelei, acțiunea eroului principal ar fi evoluat cu sensuri noi. Activitatea lui Bochiș și succesele lui apar în nuvelă mai mult rezultatul întimplării și nu țin de un calcul rece al situației. Fără a exclude complet întimplarea, din îngroșarea liniei epice a nuvelei ar fi rezultat condițiile necesare unei activități pe deplin raționale a lui Bochiș. Și atunci cînd el devenea conștient nu de țelurile generale, (înființarea gospodăriei colective) pe care le cunoștea înainte de a fi venit în sat, ci de cele particulare ale muncii sale rezultînd din condițiile date, autorul fără să adauge un singur rînd ne-ar fi transmis un mesaj extrem de valoros: tezele generale ale partidului privitoare la transformarea socialistă a agriculturii trebuiesc aplicate în funcție de împrejurările specifice, existente neapărat în fiecare dintre satele răspîndite prin toate colțurile țării. Astfel, nuvela ar fi intrat într-un circuit de idei cu rezonanță puternică. Pentru cunoscătorul problemei constatarea aceasta poate fi dedusă din nuvelă așa cum a apărut în „Viața Romînească”. Cititorul avea dreptul să ceară scriitorului un tablou clar și convingător. Atunci observațiile de care aminteam ar fi devenit imposibile și conflictul extrem de acut n-ar fi șocat.

În „Bursucii” lui Leonov conflictul este infinit mai puternic și nu putem scăpa ocazia de a remarca un fapt: literatura noastră actuală se află departe de stringența situațiilor existente în literatura clasică sovietică. În satul Hoții nu există celulă de partid iar reprezentanții puterii sovietice nu sînt totdeauna demni de acest nume. Și nu numai în acest sat, ci pe o distanță destul de mare. Conflictul se desfășoară pe două planuri: unul local și altul de valoare universală. Disputa dintre țărani celor două sate: Hoții și Gînsacii este alimentată de un vechi litigiu pentru lunca Zincăi, pe care cei din Hoții au stăpînit-o în exclusivitate pînă la revoluție, rămînînd surzi la cererile vecinilor care se pierdeau pe loturile lor mărunte.

Cînd organele regionale ale puterii sovietice, fără discernămint, trec lunca în proprietatea celor din Ginsacii, conflictul este deschis și păgubașii nu găsesc altă soluție decît să alimenteze bandele contra-revoluționare mișunînd în acea vreme. Cel de al doilea conflict este mult mai adînc. El se axează pe contradicția dintre sat și oraș, reflectînd ura multimilenară a țărănului față de cetate, care l-a dominat sau pe care a dominat-o în diferite perioade istorice. Anton, unul dintre fiii țărănului Rahleev, măcinat de existența pe care o dusese la Moscova încercînd să ajungă printre cei socotiți drept stăpînii vieții, se face reprezentant al vechilor concepții țărănești. Pavel, fratele său, a cunoscut orașul uzinelor, al cercurilor revoluționare și pentru moment cei doi se găsesc pe poziții opuse. Drumul vieții lor atît de diferit, este convingător și de aceea dezno-dămîntul aventurii lui Anton și al bandei pe care o reprezintă, al concepțiilor de care este animat apare pe deplin acceptabil.

„Totul a fost fum și închipuire, frămîntare și durere“, ne spune autorul despre existența lui Anton. „Iat-o pe Nastia, a cărei scrisoare o ținea acum în mina lui soldățească. Iată-l pe Dudin țipînd, pe Katiușa rizînd. Viață și moarte, fum și închipuire. Apoi din nou războiul și rana de la picior. I se irosise țineretea. Și acum vîntul i se juca cu cenușa, i-o arunca în ochi. Cenușa în ochi ustură“.

Leonov a găsit un conflict aflat la mare altitudine de idei, întreținut de-a lungul întregului curs al istoriei bazat pe clase antagoniste, l-a surprins în cel din urmă moment al existenței lui și de aceea observațiile de genul acelor care se fac la noi pe anumite lucrări literare nu se pot întreprinde pe opera lui. Nu e vorba de a accepta o atitudine arbitrară în zugrăvirea unor fenomene susținute pe un conflict puternic, cu resurse în întreaga dezvoltare anterioară a civilizației, ci de faptul că opera literară autentică se justifică în aceste împrejurări.

Cele cîteva lucrări apărute la noi și analizate aci dovedesc, credem, oarecare carență a gîndirii artistice cu izvoare în

modalitatea empirică de a ridica și rezolva problemele vieții. Judecata pe care unii dintre scriitori o emit asupra situațiilor zugrăvite în operele lor se dovedește la nivelul filozofiei „omului de pe stradă“. Literatura poate să înfățișeze chipul respectiv, dar nu poate rămîne la nivelul gîndirii lui — dacă nu vrea să eșueze în cel mai plat empirism, de unde contururile și perspectivele realității devin imposibile. Operele de artă nu pot accepta procesele fiziologice susținute de o asemenea judecată: „Nu există oameni care să fi putut ocoli legile naturii“, așa cum nu pot accepta reflexiile pe marginea proceselor sociale astfel cum sînt ele formulate uneori în aglomerațiile din fața tezghelelor „Alimentarei“. Cu această modalitate de judecată conflictele cele mai puternice și autentice pot deveni blamabile și faptele cele mai inofensive, pernicioase. Asemenea judecăți pot fi admirate la un copil precoce; scriitorului i se pretinde infinit mai mult. La nivelul faptului brut sau ori de cîte ori el intervine în țesătura operei, impresia nu este de ordin estetic și în seceta ideilor, interpretările sînt fatal derizorii.

Ar fi o greșeală dacă am pune sub semnul empirismului operele discutate pînă aici, în întregul lor. „In orașul de pe Mureș“ se ridică deasupra lucrărilor consacrate aceleași teme prin impresia de viață pe care o comunică. Abundența de fapte este realizată de multe ori cu măiestrie, comunicînd mișcarea vieții; abuzul trebuie condamnat, considerînd că astfel se aduc servicii scriitorului încă tînăr, în proces de formare.

Empirismul nu este doar slăbiciunea literaturii în lucrările amintite din domeniul prozei. Intr-o măsură asemănătoare se manifestă el în critica și teoria literară. Poate tocmai de aceea s-a ajuns la delimitarea unor zone incapabile să germineze literatura autentică. Idilismul a compromis aspecte esențiale din evoluția progresivă a societății noastre, desfășurată pe deasupra și împotriva oricăror obstacole. Mișcarea pentru cooperativizarea agriculturii cunoaște astăzi o desfășurare impetuoasă, semnificînd evoluția mentalității țărănești în direcții salutare pentru existența ei și

pentru viitorul întregului popor. Literatura, cu excepții adeseori strălucite care nu infirmă din păcate regula, înregistrează foarte slab cutremurul de conștiință care se petrece în lumea satelor, cu toate că gândirea talentelor puternice este capabilă nu numai de actul consemnării, ci și de prevestirea aspectelor viitoare ale umanității. Nimeni nu este interesat în reflectarea idilică a proceselor sociale și literatura surprinsă astăzi pe acest drum va fi considerată unanim inacceptabilă. Lipsa de interes față de transformările înfăptuite sau care se înfăptuiesc aduce pagube incalculabile fiecărui scriitor în parte și literaturii în general.

Problema este deosebit de acută în reflectarea transformărilor produse în rîndul clasei muncitoare. Și aci are loc deplasarea coordonatelor sufletești, se ivesc noi modalități de existență, se desfășoară procese contradictorii puternice. E adevărat că tradițiile literaturii noastre pe acest plan sînt foarte slabe și reprezintă un obstacol care nu trebuie subestimat. Activitatea menită să desțelenească o anumită zonă a cunoașterii literare este privită de obicei în laturile ei dificile, incontestabile. Dar cel puțin în aceeași măsură sectoarele de viață mai puțin cunoscute sînt capabile să aducă mari satisfacții scriitorului care dispune de posibilități creatoare reale.

Empirismul a ridicat și el obstacole impenetrabile în jurul unui șir de fapte, creînd formule pentru diferite personaje și situații. S-a încetățenit o mentalitate falsă asupra unor categorii de forme prin care se manifestă viața, mentalitate cu care scriitorul, e adevărat, nu se împacă. Au fost create formule care exclud o categorie de fapte în zugrăvirea unui comunist sau a unui om înaintat, se cer imperios trăsături de caracter precise pentru diferite categorii sociale și o anumită schemă psihologică în zugrăvirea celor care nu sînt și nu pot fi partizanii progresului social. Cu o asemenea situație posibilitățile de creație real existente, condiționate de dezvoltarea obiectivă a societății noastre se transformă mult mai lent decît am dori-o în realitățile operelor de artă, profunde, convingătoare, vibrînd în contact cu cititorul.

★

Empirismul a subminat opere literare valoroase în ansamblul lor, limitînd gândirea artistică, obligînd-o la atitudini servile față de faptul brut. În concepția despre lume a scriitorilor influențați de această filozofie tiritoare, au intervenit elemente dăunătoare forței de generalizare specifice literaturii. Și dacă romanul „În orașul de pe Mureș”, distins pe bună dreptate cu Premiul de stat, viciat în unele episoade tocmai de o asemenea atitudine, nu-și pierde valoarea integrală el anunța totuși un proces deschis, cu consecințe mai adînci pentru creația literară.

De la pierderea parțială a perspectivei, evidentă în lucrările atinse de empirism, de la îmbrățișarea unor concepții estetice nesatisfăcătoare și a unor false idei privitoare la natura individului și colectivității, de la o înțelegere simplificatoare a modalității realizării tumultului vieții în artă cu metoda amalgamării arbitrare a faptelor „pozitive” și „negative”, nu era decît un pas spre pierderea integrală a înțelegerii sensului dezvoltării contemporane, spre negarea valabilității transformărilor într-o direcție sau alta, spre un scepticism de factură ieftină. Empirismul a creat atmosfera propice apariției unei asemenea tendințe și s-a dovedit că activitatea literară presupunînd personalități puternice, trebuie privită și ca o unitate de concepții, de înclinații artistice, că recrudescența curentelor filozofice și estetice idealiste nu poate rămîne fără urmări pentru creația unor scriitori lipsiți de experiență literară. În asemenea împrejurări sînt verificate personalitățile artistice autentice, pe deplin maturizate și trebuie să spunem cu deplină satisfacție că în împrejurările amintite unanimitatea scriitorilor reprezentativi pentru literatura românească din trecut și de astăzi au respins din creația lor tendințele despre care s-a vorbit.

Manifestările negativismului în trăsăturile sale esențiale au fost rare, dar aceasta nu ne scutește de a le analiza în interesul dezvoltării literaturii în ansamblu și al scriitorilor atrași de false miragii și de

concepții „inovatoare“ date de mult uitării. Sub acest semn se plasează fragmentul de nuvelă intitulat „Intoarcerea“ de Ioana Munteanu. („Tînărul scriitor“ Nr. 2/1956).

Fabulația nuvelei pare simplă la primul sondaj: o tînără funcționară de magazin logodită cu Alexandru Bizim — muncitor ocupînd funcție de stat — se îndrăgostește de prietenul acestuia — Pavel Hedeșiu, muncitor și el, cu care conviețuiește cîțva timp.

Drina nu găsește în noua legătură sentimentală înțelegere pentru aspirațiile ei firești (dorește o existență cu sensuri mai largi) și se întoarce la fostul ei logodnic, care o așteptase răbdător, gata să-i satisfacă cerințele spirituale. Pe acest suport de idei comun autoarea întreprinde o seamă de procese, stabilește ierarhii etice, categorisind valori umane cu o măsură care la cercetarea mai atentă produce stupefacție prin anacronismul ei.

Nuvela e scrisă într-o manieră modernă, acceptabilă atunci cînd sensurile ei nu sînt puternic voalate de opacitatea descrierii unor reacții sufletești, pe care autoarea le intuiește slab. În episoadele realizate, cum ar fi ultima întîlnire a Drinei cu Pavel Hedeșiu, descrierea concentrată a mișcărilor psihice crează atmosfera autentică și paroxismul unor încercări dureroase se transmite cititorului cu intensitate. În defilarea stărilor psihologice sintetice (faptele sînt reduse la minimum necesar) se află înscrisă, dacă îmi e permis să folosesc termenul, filozofia nuvelei. O notație sumară de durată unui scurt-circuit, cîteva cuvinte ale eroilor ne introduc în problema autentică, dîndu-ne cheia ei. Ne miră că L. Raicu, extaziat în unele momente de valoarea nuvelei („Aspecte noi în nuvelistica actuală“ V. R. Nr. 6/956), trece cu ușurință peste observația formulată în treacăt: „La originea acestor neînțelegeri (din menajul Drina-Hedeșiu n.n.) ni se sugerează treptat că se află concepția lui Hedeșiu, după care femeia n-are a se realiza ca femeie decît numai în dragoste“. De fapt aici se află înscrisă semnificația etică a povestirii, stabilindu-se opoziția categorică între posibilitatea realizării Drinei ca femeie și aspirațiile ei

către o viață de muncă independentă trăită în zone variate și nu doar în umbra bărbatului.

Nuvela este susținută de un dublu circuit de idei cu valori contrarii, realizat pe parcursul existenței eroinei principale. În excursia pe care o întreprinde Drina de la Alexandru Bizim la Pavel Hedeșiu și apoi din nou la Bizim aflăm primul circuit de idei. Al doilea se află înscris în aventura cu punct de plecare în legătura cu Pavel Hedeșiu trecînd pe la Alexandru Bizim pentru a se reîntoarce la Hedeșiu. După cum se vede, o existență dublă desfășurată în sfere complet închise. Depistarea sensului de idei al celor două circuite nu se poate realiza fără descifrarea personajelor masculine care constituie, în aceeași vreme, punctele de plecare și finale ale avaturilor Drinei.

Portretele pe care le realizează autoarea sînt sumare, dar corespunzătoare tendinței generale a nuvelei. Pavel Hedeșiu reprezintă bărbatul capabil să aprecieze femeia. Pentru el Drina e o „...copilă micuță și străvezie, cu încheieturi gingașe, cu obraz alb și trist și cozi pufoase, aurii...“, deșteptîndu-i „...un simțămînt înrobitor de depărtat, de străin, care-i biciuia singele...“ Bizim, avînd în vedere părerea amicului său, trebuie să fie logodit cu „o provincială curățică, ștersă și fără mistere“. Deci tip plat, lipsit de rafinament și fără priză la farmecul sexului opus.

Pavel e galant, cheltuie pînă la ultimul ban pentru florițe și dulciurile dăruite femeii, se încaieră cu un individ grosolan care o jignește pe Drina la un bal. Bizim, chiar în zorii relațiilor cu Drina, „se plimbă prin cameră cu algebra în mină“ fredonînd o arie stupidă: „Func-ți-e de, func-ți-e de, func-ți-e de-de-de“.

Pavel e bărbatul absolut, viril, cu certe posibilități de dominare a femeii. Întors acasă, în vremea conviețuirii cu Drina și neașteptat de mica lui sclavă, are o clipă de... mărînimie: „Ațipind, se gîndi cu oarecare părere de rău la faptul că o palmuise înainte să plece la Timișoara. Asta îl făcu să-i treacă cu vederea reaua-voință de a nu-l fi așteptat“. În cea mai tragică oră din existența Drinei, cînd ea îi destăi-

nuie căsătoria cu Bizim, prima reacție a lui Pavel este de felul următor: „Ieși, scrișni înfigindu-și ochii în obrazul Drinei și mina lui fișni spre ușă cu degetul întins: Ieși! Afară de aicea, tîrfa!”

Nimic asemănător la Bizim.

Și Pavel și Bizim, pe rînd, trăiesc cîtăva vreme lipsiți de prezența Drinei. Pavel este cucerit de o anume Cristina Mogoș și consumă dezinvolt aventura după principiul „paharului cu apă”. Bizim așteaptă răbdător, ocupat cu chestiunile sale de stat.

Cînd Drina încearcă să „filozofeze”, Pavel se ridică mirat într-un cot, gîndind: a prins de undeva cîte ceva și „cum avea memorie bună, doar făcuse cîteva clase de liceu, acum repeta papagalicește”. De altfel, torentul de vorbe al Drinei i se pare inutil, pentru că el: „nici nu trebuia s-o privească ca ș-o simtă acolo în fotoliu, mică, ghemuită, caldă, și faptul că nu se uita la ea și totuși e acolo, în întuneric, la locul ei din totdeauna și că el își poate închipui cum tremură ea așteptîndu-l...” Debitul filozofic, după cum ne spune Drina, se datorește lui Bizim și discuțiilor cu prietenii lui. Cerc cu preocupări abstracte, anulînd feminitatea Drinei.

Uneori Pavel are obiceiul să și raționeze în legătură cu femeile, capacitatea și destinul lor: „o femeie ca Drina trebuie ajutată să se realizeze în dragoste, nu în meserie (în ce meserie? Arta de a plasa elastic și oale de bucătărie? Mulțumesc!) Parcă Cristina, dacă e normator-șef, a făcut cine știe ce investiție grozavă? E drept, acolo la locul ei, nu muncește mai rău decît un bărbat. În schimb nu mai știe să fie femeie...” Bizim, într-una din scrisorile trimise lui Hedeșiu, îl avertizează: „Un om trebuie ajutat să se realizeze în cei șaizeci de ani ai lui”, gîndindu-se la dorința Drinei de a munci, de a-și lărgi sfera satisfacțiilor cu acelea provenite dintr-o activitate productivă.

Cam acestea sînt personajele în jurul cărora pendulează Drina în căutarea fericirii. Ideal însă imposibil de atins. Pe circuitul Alexandru Bizim — Pavel Hedeșiu — Alexandru Bizim, se află înțelegerea pentru aspirațiile ei de viață desfășurată în planuri multilaterale, dar Bizim, cu

care se căsătorește pînă la urmă, nu-i putea oferi marea pasiune pe care ființa ei o solicită și fără de care, evident, fericirea nu se poate împlini. Pe circuitul Pavel Hedeșiu — Alexandru Bizim — Pavel Hedeșiu, se află marea iubire, dar Hedeșiu este incapabil să-i înțeleagă celelalte aspirații, determinînd-o la căsătoria cu fostul ei logodnic.

Dacă autoarea s-ar fi limitat la pictarea întîmplării după formula obiectivistă, „așa se întîmplă în viață”, morala ar fi fost greu de întrezărit. Formula este evitată și concluziile, dacă nu se oferă în sentințe directe, pot fi deduse din semnificația diferitelor episoade.

Ni se spune că există o contradicție insolubilă, după cum vom vedea mai departe, între dragoste și necesitatea femeii de a ieși din penumbra alcovului la o viață independentă trăită și în zonele superioare ale muncii, creației, activității obștești. În lături deci cu noile „minciuni convenționale”, conform cărora fericirea femeii reprezintă mai mult decît realizarea ei în planul iubirii, conform cărora fericirea femeii își are înscrise datele într-o existență unde se află și dragoste, și posibilitatea zborului spre înălțimile creației sau bucuriilor unei munci făcute conștiincios și independența materială și spirituală și reliefația propriei personalități. Nouă, celor cu idei învechite ni se părea că tocmai în aceste condiții eterna iubire capătă noi dimensiuni și o nouă strălucire. Eroare; ni se șoptește cu un ton voalat de durere, eroare fatală! Vezi cazul Drina. Căsătorită cu Bizim se întoarce pentru o clipă la Hedeșiu: „Era stupid și nefiresc și zadarnic; și totuși era atît de fericită și împăcată aici, acum. Era ca și cînd ar fi existat două Drine, una, aceea care era acum acasă la ea, dincolo, și își vedea de raportul pe care trebuia să-l țină mîine la secția comercială a Sfatului Popular, și-și aștepta bărbatul, pe Alexandru care se întorcea de la orașul Stalin cu trenul de 0,15. Iar cea de aici nu avea altceva de făcut decît să trăiască pe deplin această clipă, această minune, iubirea lui Pavel. Oare nu sînt clipe, altfel decît toate clipele, care nu trec în celelalte, nu pier, ci rămîn veșnic

ele inसे, ca niște pietre sau ca o stea“.

Aici se află fericirea Drinei. Palmele lui Pavel au fost uitate, lipsa lui de interes pentru viața spirituală a femeii pe care o iubește n-a lăsat urme, dragostea plutește numai alături de el.

E drept că Drina are unele momente de luciditate și zvicniri de conștiință, care ar putea să anuleze concluziile noastre, dar ele sînt străbătute de atîta durere, sînt atît de amare, încît de cele mai multe ori întăresc aceste concluzii. Smulgîndu-se din brațele lui Pavel: „Drina se urî pe sine și pe Pavel, pentru tot ceea ce făcuseră, pentru faptul că ea era aici, și pentru dreptul pe care-l avea el de a crede că ea plînge și tremură din pricina îmbrățișării lui care o făcuse atîta vreme să plîngă și să tremure.“ Există și alte momente asemănătoare, lăsînd aceeași impresie.

A trecut și fericirea uitimei clipe petrecute cu bărbatul iubit și Drina răvășită de senzațiile momentului, se întoarce la soțul ei unde o așteaptă copilul, obligațiile muncii, o viață cenușie.

Dar în afară de opoziția dragoste — muncă, nuvela stabilește și o a doua opoziție, tot atît de concludentă în ceea ce privește semnificația nuvelei. Există bărbați în stare să aprecieze FEMEIA (Hedeșiu) și alții în stare să aprecieze OMUL (Bizim). Ni se sugerează apariția unui fel de atrofieri a sentimentelor la bărbații care își lărgesc concepția despre relațiile cu sexul opus. La Hedeșiu, Drina trăiește marea pasiune, cu Bizim raportul pentru secția comercială, preocupările domestice vulgare (copilul, neamurile), anulînd feminitatea pură a eroinei. De unde această separație metafizică? Pe baza căror speculații psihologice, etice, fiziologice se poate naște o asemenea despărțire brutală în conformația aceluiași individ? E Bizim născut cu un alt fond biologic decît Hedeșiu? Rafinamentul său dispăre automat pînă la incapacitatea de a sesiza transparența splendidă a femeii pe care, după cum aflăm, o iubește?

E greu să găsești termeni pentru a caracteriza subtilele categorii pe care le stabilește autoarea și lăsăm cititorului această neplăcută obligație. L. Raicu, demon-

strînd o îngăduință nejustificată ne asigură că gîndirea scriitoarei a fost limitată de terenul pe care autoarea este silită să opereze: „...o lume a orizontului comun, caracterizată printr-o oarecare plătitudine și lipsa marilor trăiri ideale“, scriitoarea avînd meritul „...de a o fi prezentat fără artificii, într-o descriție severă și distinsă...“ Nu e „o lume a orizontului comun“, ci orizontul comun despre lume este al autoarei și ceea ce trebuie să precizăm neapărat e că această lume nu se află la porțile uzinelor. În preocupările personajelor, în atmosfera recreată intervin neîncetat accentele ieftine ale unei etici de bulevard și am fi fost împăcați total și cu chipurile nuvelei și cu morala ei, dacă ar fi fost plasate exact în spațiu și timp. În spațiu, gîndindu-ne la acel perimetru al vieții sociale în care trăiesc snobii saloanelor de ieri și epigonii lor; în timp, gîndindu-ne la morala epocii cărora aceștia îi dau răspunsul aflat în nuvela Ioanei Munteanu.

Autoarea neagă valabilitatea procesului de eliberare a femeii în noile condiții de viață și încearcă să substituie unor raporturi sociale încetățenite, raporturi și considerente morale vetuste. Se uită că emanciparea femeii la noi realizată tocmai sub raportul independenței materiale și a unei vieți spirituale mai bogate, cu resurse în activitatea de muncă și obștească, nu constituie o experiență de laborator, consumată în cîteva eprubete de dimensiuni obișnuite. Soluția socialistă a problemei femeii, care a agitat spiritele vreme îndelungată, a fost îmbrățișată fără rezerve de sute de mii și de milioane de reprezentante ale „sexului slab“. În ultimul deceniu femeile au revărsat adevărate torente de energii creatoare în cele mai diverse sectoare de activitate, avînd libertatea deplină de alegere între existența strict domestică și aceea cu orizonturi mai largi din cîmpul producției. Proporțiile de masă ale fenomenului, acceptarea liberă a soluției dovedesc necesitatea istorică a acestei etape în dezvoltarea umanității.

Revenind pe terenul literaturii se impun unele comparații. Iată poemul Mariei Banuș „La porțile raiului“, consacrat unei teme identice. Apelînd la ceje mai dife-

rite surse, începînd cu transfigurarea mitului biblic și pînă la operele scriitorilor moderni, autoarea ne oferă o viziune proprie, contemporană asupra relațiilor dintre sexe. Preocupările ei filozofice într-un șir de alte lucrări își găsesc aici împlinire. Cu respirație largă și vioiciune de idei se afirmă „splendida unitate” între dragoste și prietenie. Idealul Mariei Banuș constă în realizarea unității între două sentimente majore — prietenie și dragoste, comuniunea trupească și spirituală deplină între bărbat și femeie. Comparați „idealul” Ioanei Munteanu cu cel al Mariei Banuș și veți avea întregă măsura poziției pe care se situează tînăra scriitoare. Se află în tradiția literaturii universale denunțarea condiției jalnice a femeii redusă la orizontul înnăbușitor al alcovului, imposibilitatea realizării propriei personalități în limitele înguste ale moralei vechi. În atmosfera îngrozitoare din salonul celor „Trei surori” o singură undă proaspătă și o singură speranță mai licărește ca o stea îndepărtată cu atracție magică: evadarea spre o lume sănătoasă prin intermediul muncii. „Intoarcerea” realizează chipul grotesc al unei Desdemone pălmuite, respinsă brutal de bărbatul pe care-l adoră în ora zguduitoare a prăbușirii fără sorți de întoarcere. De la Daph-

nis și Chloe, la splendida aventură a lui Grigori Melehov cu neimblînzita Axinie, literatura respinge condiția femeii pe care ne-o propune autoarea „Intoarcerii”.

Au trecut multe milenii decînd undeva, printre triburile hinduse, morala impunea femeii rămasă fără soțul legitim sfîrșitul tragic al arderii pe rug. Au trecut mai bine de două milenii, de cînd Euripide — acest Prometeu al literaturii antice — sfidînd cu o îndrăzneală unică preceptele morale și religioase ale timpului său — a scris „Alcest”. Istoria nu spune dacă pămîntul Eladei a cunoscut practicile triburilor hinduse, dar și pe vremea lui Euripide se punea semnul egalității între un bărbat și zece mii de femei. Și iată, a venit scriitorul și cu pana sa restabilește adevărul: femeia dispune de aceleași resurse morale și spirituale, este capabilă de aceleași acte mărețe, de aceeași putere de sacrificiu ca și bărbatul.

Au fost necesare cîteva milenii pentru înfrîngerea sclavajului domestic și alte milenii pentru a i se asigura femeii accesul la bunurile actuale ale civilizației, iar astăzi asistăm la un proces de restituire a personalității de care fusese frustată. Istoria în ascensiune redă femeii condiția demnității ei. Iar literatura a servit și servește cu strălucire această tendință. Inaugurăm o nouă tradiție?

INSEMĂNĂRILE UNUI ZIARIST *)

Se spune, cu ironică și condescendență prețuire, că gazetăria e o literatură făcută la repezeală. Ni se pare nefructuos să discutăm aici, cu speranța unor surprinzătoare revelații, asupra ritmului în care se poate scrie literatură și, în ce măsură acest ritm are o directă influență asupra valorii ei. (Evident, nu confundăm feroarea cu mîntuiala!) Istoria literaturii a înregistrat în această privință unele date care par concludente, în schimb ignoră altele care ar putea fi grăitoare. Și fiindcă veni vorba de timp și literatură, deosebit de important, se știe, nu e durată elaborării operelor ci durată viețuirii lor, după aceea.

E limpede că faptele, ca atare, de care se folosește gazetarul, ca și scriitorul, pot dispărea din memoria epocii respective. Rămîne valabil și nepieritor însă ce are valoare de document omenesc, ce dă posibilitatea aprecierii oamenilor și rînduieiilor vremii în reflectarea emoționantă a imaginii. Nu lipsa de fantezie mărginește gazetăria la durată de viață a unei dimineți, ci eventuala incapacitate de a surprinde semnificația profundă a realității descrise. Tot astfel nu doar capacitatea imaginativă prelungește viața lucrării literare dincolo de veacuri, ci forța cu care reliefează sensul realității imaginate.

Prilejuite de lectura recentelor volume

de publicistică ale lui Zaharia Stancu: „Sarea e dulce“ și „Cefe de taur“, rîndurile de mai sus nu năzuiesc decît să sugereze cîteva apropieri, posibile între literatură și gazetărie și să consemneze unele puncte de confluență.

„Scriem articolele noastre — spune Zaharia Stancu undeva în aceste volume — cu un neînchipuit optimism. Într-o vreme în care oamenii cred numai în puterea brutală a pumnului și a focului de armă, ne îngăduim să credem totuși în puterea de cîvingere a cuvîntului scris cu sinceritate“.

Era făcută această mărturisire, emoționantă asemeni unei profesiuni de credință, în anul 1937. Ea este caracteristică însă pentru toate articolele cuprinse în cele două volume și scrise între anii 1934 și 1940. Stilul lor este precis, uneori rece și implacabil, alteori exploziv, patetic. Uneori faptele sînt descompuse cu minuție în elementele lor componente pentru a li se arăta urîșenia sau tragismul și astfel a li se înlătura frumusețea sau indiferența aparentă doar. Alteori ele sînt dilatate pînă la irealitate pentru a li se scoate și mai bine în evidență absurdul generat de rînduiei strigătoare la cer. Puține sînt lucrurile pe care le relevă Z. Stancu a fi demne de admirat, puține sînt lucrurile care-i pot face pe oameni în acele vremuri să se bucure. Spiritul inchișitor al articolelor demască și dis-

*) Zaharia Stancu: „Sarea e dulce“ și „Cefe de taur“, E.S.P.L.A.

truge, mînia crește pentru că trebuie să se comprime, scînteiază pentru că nu poate nimici ceea ce ar trebui nimicit. Spiritului polemic nu-i scapă nimic din ce trebuie condamnat, precum nu i se ivesc decît prea puține fapte demne de admirat. Ironia este teribilă, pentru că e armă de luptă. Cînd se zisează ridicolul, Stancu nu-l înfățișează în treacăt, cu amuzament, ci-l descrie sub multiple aspecte care se suprapun pînă la diformare. Articolele ne relevă astfel un polemist de o deosebită vervă, un pamfletar de o rară vehemență. Și cu toate acestea, ele nu sînt opera unui mizantrop. Dincolo de contrastele amare, de grotescul uneori dureros, de batjocura nimicitoare, se simte pasiunea răzvrătîtului, amărăciunea generosului, încrederea celui care întrevede un viitor și o lume mai drept așezată. Și într-adevăr, articolele și însemnările din „Sarea e dulce“ și „Cefe de taur“ dovedesc un „neînchipuit optimism“. Nu e depărtată sursa acestui optimism de ceea ce poetul Stancu considera drept revelatoriu pentru epoca sa, în volumul „Albe“ (1937). Aci, el arăta că Steaua pe care se află omenirea e „Roșie ca soarele în declin / Roșie ca steagurile revoltei“. Iar în anul următor în „Clopotul de aur“, el se proclama slujitorul acestei „stele roșii“, care nu cade:

*Roșie cum e iarul, greoaie cum e globul
Steaua care nu cade doar una e la număr.*
(s. n.).

★

Subliniam ca trăsături caracteristice ale articolelor lui Stancu vehemența răzvrătîtului și amărăciunea generosului. Poetul care cînta cu robustețe mișcarea și durerile naturii, care purta nostalgia „viorilor pădurilor, viorilor cîmpurilor“, devine un dîrz și neînduplecat răzvrătît tocmai ca urmare a cunoașterii lumii în care „sarea a devenit dulce“ și unde „domnesc cefe de taur“. Și mulți ani după aceea vom regăsi în „Descult“ vehemența demascării, neîndurarea realistă cu care Stancu în anii de gazetărie inventaria racilele unei lumi descompuse, roase de o oribilă cangrenă.

Numai în această lume se poate produce o asemenea mutație a valorilor, o asemenea răsturnare a bunului simț încît să devină

posibilă afirmația: „sarea e dulce“. Paradoxul e numai aparent. Viciul devine virtute, virtutea se dovedește în realitate viciu, cinstea e hoție, iar hoția e prețuită mai presus decît cinstea — așa se înfățișează legile care guvernează moravurile orînduirii burgheze. Stancu își construiește numeroase articole, de o violentă forță demascatoare, pe această contradicție flagrantă dintre aparența virtuoaasă și realitatea coruptă și mirșavă din anii trecutelor regimuri. Satira e amară, dar se relevă cu multă pregnanță prin sobrietate și concentrare:

„Da, oftica, nu e oftică; oftica e aur!
„Să nu ne mirăm, ca eroul molieresc,
care făcea proză, fără să știe. La noi fără
s-o trimbițeze nimeni s-a descoperit minunea
prin care orice poate fi transformat în
aur. Visul alchimiștilor din Evul Mediu a
fost înfăptuit“. După aceste cîteva considerații
inofensive în aparență, urmează explicația lor
și aceasta necompletă dar cu atît mai revelatoare:
„N-au făcut aur din problema înarmării o droaie de șefi și
de șefuleți de partid ori partiduțe? ...N-a
făcut aur, aur greu, din porumbul destinat
satelor sărace și flămînde din Maramureș
și munții Apuseni, un subsecretar de stat
vestit pentru pumnii lui voinici? N-a făcut
aur un consilier municipal, în trecuta
guvernare, din șomaj?... De ce prin urmare,
n-ar putea fi transformați în aur și plămîinii
ciuruiți de oftică ai slăbănogilor adăpostiți
la Biserici?“ („Sarea e dulce“, pag. 9).
Indignarea e conținută, dar are o violență
cu atît mai intensă. O întregă epocă de jaf
și asuprire se definește prin acest proces de
transformare a realității în contrariul ei. „Sarea
e dulce“ pentru funcționarii C.A.M.-ului, „pușcăriile
sînt vesele“ pentru delicienții mari afaceriști;
„filozofii“ sînt în fapt niște ticăloși lipsiți de
orice morală și scrupul...

Alteori Z. Stancu alege din realitate un detaliu caracteristic, un fapt cu o mare capacitate sintetizatoare și definitorie nu numai pentru o situație ci pentru întreg sistemul.

„Fete la export“ e un exemplu de articol de acest gen. „Exportăm grîu. Exportăm lemne. Exportăm petrol. Și chiar vite“, în-

cepe articolul cu descrierea jefirii bogățiilor țării. Jaful nu cunoaște măsură, precum nu cunoaște scrupule. Și atunci de ce nu s-ar „exporta și fete“. „Bani să iasă! Devize să vină! Incolo nici o jenă, nici o tănuire“, exclamă autorul cu suprem dezgust pentru putreziciunea morală a guvernanților.

Procedeeul e folosit uneori aliat cu o candoare al cărei efect e nimicitor. Iată de pildă în „La nămol“ pe primul ministru care-și vede liniștit și senin de treburile sale personale, în timp ce situația țării e dezastruoasă. Faptele sînt relatate cu o candoare dozată în chip gradat, culminînd cu acel „zău“ final.

„Se închid magazine.

„Țăranii nu-și pot vinde recolta pe preț omenos.

„Negustorii și industriași dau faliment.

„Muncitorii au rămas în miez de vară, fără lucru, fără piine, fără adăpost.

„Funcționarii se agită.

„Ce interesează toate astea?

„De ce să fim sumbri?

„Guță Tătăreșcu, prim-ministru, se odihnește la Poiana.

„Se unge cu soare și nămol.

„E mereu grav.

„Mereu optimist.

„Mereu declamator.

„Mi-e drag Guță Tătăreșcu.

„Mi-e drag fiindcă e cum e și fiindcă a ajuns prim-ministru.

„Aș vrea totuși să-l văd la Poiana gol, marșial, minjit cu noroi pe epidermă.

„Zău“.

Detaliile capătă cîteodată o asemenea putere de polarizare a cititorva fapte, încît pot constitui nucleul unei farse tragice, de un umor gogolian. „Nouăsprezece pălării“ descrie cumpărarea de către guvern a nouăsprezece jobene comandate la Londra, ca fiind cea mai importantă grijă a sa, în timp ce „ne-a înecat fericirea/ne-a înebunit binele“. Desigur, un guvern cu asemenea capete înjobenate „împrăștie prin simpla lui apariție, hohote de rîs și valuri de optimism“! Aceste situații de un tragic umor dictează de multe ori utilizarea absurdului, pentru scoaterea în relief a unor situații însuportabile, decretate cu cinism de ofi-

cialitate. drept firești. În articolele lui Stancu se întîlnesc adesea exemple de pricepută folosire a absurdului, care capătă valențele unui riguros protest. Iată de pildă finalul articolului intitulat în batjocură „Iubesc cenzura“.

„Imi sînt prea slobode picioarele.

„Voi cumpăra un lanț și voi cere guvernului să mă împiedice.

„Voi cere de asemeni guvernului să-mi taie mîna dreaptă.

„Deocamdată.

„Pe urmă, dacă mă voi simți prost, voi cere să-mi taie și mîna stîngă.

„Iubesc cenzura.

„O vreau permanentizată de actualul guvern și înăsprită de guvernul care va veni“.

Ce forță stăpînită și amenințătoare are acest protest care e cu atît mai grăitor, mai puternic și mai vehement, cu cît e exprimat prin termenii săi contrari. E vorba doar de cenzură!

Articolele lui Stancu se ridică împotriva încălcării brutale a libertăților, împotriva teroarei și samavolniciei guvernelor burgheze, împotriva jafului și curbelor de sacrificiu, împotriva înăbușirii culturii, împotriva corupției și putreziciunii regimului trecut. Glasul lui Stancu are accente de mînioasă revoltă, avertismentul pe care-l dă are uneori cadența și ritmul unui poem-invectivă:

„Hei bandiților, abjecților negustori de patriotism, ticăloșilor care traficați cu cele mai sfinte sentimente ale poporului nostru, inventați, urlați, calomniați!

„Nimeni nu vă mai aude, nimeni nu vă mai aplaudă.

„A căzut masca falsă de pe obrazul vostru.

„Și nu a căzut pentru un ceas.

„Nu a căzut pentru o zi.

„Nu a căzut pentru o săptămînă sau pentru o lună.

„A căzut pentru totdeauna“ etc. etc.

(Inventați, calomniați, acuzați... Cefe de taur, p. 111).

Spațiul ne împiedică să dăm și alte exemple, ele sînt însă numeroase și vorbesc despre substanța lirică de un anume gen a multora dintre articolele adunate în volum.

Dar protestul lui Stancu împotriva nedreptăților vechiului regim nu are numai glasul miniei, el se aude uneori și în patetice litanii care sub un ton resemnat ascund revolta. Să le ascultăm :

„Sintem blestemați să ne pierdem sub o zodie,
„Să bijblim mereu,
„Codași nevolnici,
„printre acele popoare pe care le încintă sunetul

„unei trompete cu tilv de carton,
„susurul unui șirag de mărgelile roșii,
„muzicuța cu clape și ceasornicul cu aer,
„Miine vor defila mindre, steagurile tricolore,

„Vor defila mindre, regimente bine echipate.

„De 10 mai, paradă.

„Paradă...“

Sau această prevestire a unei zile a eroilor, care va să însemne sfârșitul războaielor :

„Ziua eroilor !

„Am vrea să fie ultima zi a războiului. Călăul lui.

„Ziua eroilor !

„Văd o procesiune nesfârșită.

„Se mișcă încet.

„A pornit din depărtări.

„Calcă greu.

„Sosește adevărata zi a eroilor !“

Cu adâncă simpatie relevă Z. Stancu în articolele sale mizeria cumplită a celor mulți, a țărănimii în special, luptele pe care le poartă muncitorimea pentru o viață mai bună, realitățile din Uniunea Sovietică. Primejdia amenințătoare a fascismului și

a războiului e denunțată cu un patos care are accente pline de vigoare.

Z. Stancu se relevă a fi în primul rînd însă un neînduplecat polemist, un pamfletar ale cărui mijloace artistice se caracterizează prin forța lor de nimicire. Aceasta e trăsătura fundamentală a articolelor din volumele „Sarea e dulce“ și „Cefe de taur“.

★

Așa cum arătam la început, am încercat în însemnările de mai sus să arătăm cu ajutorul cîtorva exemple cum se contopesc granițele — în măsura în care ele există bine înțeles — dintre literatură și gazetărie. În articolele lui Z. Stancu am întîlnit deseori poeme invectivă, litanii patetice, schițe care cultivă absurdul, portrete (din acestea nu am citat din lipsă de spațiu), etc. Combativitatea și actualitatea cea mai stringentă se aliază pentru a da de multe ori piese literare de dimensiuni reduse dar de apreciazabilă valoare.

Ni se va obiecta, e de presupus, că însemnările noastre nu se referă la totalitatea articolelor cuprinse în cele două volume despre care am vorbit. Nici nu intenționăm să epuizăm prin cele cîteva observații făcute multitudinea semnificațiilor care se pot desprinde din publicistica din trecut a lui Z. Stancu. Obiectivul nostru e mult mai modest. Voiam doar să subliniem cît de irelevant este criteriul „repezalii“ cînd e vorba de literatură, și implicit de gazetărie. Cît despre rest, ei bine restul e... literatură.

Radu Lupan

PROFIL DE TINĂR POET

Deosebit de activ pe plan publicistic, tînărul poet Rusalîn Mureșanu este astăzi autorul a două plachete de versuri („Puiul de moț“ și „Coboară munții“) și a o mulțime de poeme mai noi nestrînse în volum. El este totodată și cel mai matur dezvoltat dintr-un grup de tineri poeți înzestrați, fapt ce explică relativa abundență a scrisului său și o anume ușurință de a aborda la un nivel constant satisfăcător, fără stingă-

cii evidente, aspecte variate, teme și moduri diverse. Altfel spus, cazul său e caracteristic pentru acei tineri poeți care, după o relativ scurtă și destul de anonimă ucenicie literară, „se trezesc“, așa-zicînd gata formați și surprind tocmai de aceea pe criticul obișnuit să urmărească procese de creștere complicate și îndelungate, punîndu-l în fața faptului împlinit. În fond, misiunea unui astfel de critic-educator, de-

parte de a fi luat sfârșit, poate începe — și cu mult folos — în atari împrejurări din acest punct, știut fiind că în cazul multor scriitori tineri, fenomenul relativei maturizării e însoțit de o supărătoare și uneori primejdioasă stagnare, manifestată cel mai adesea sub forma manierismului și a suficienței.

Fără a tăgădui — ar fi o ipocrizie — că în dosul „corectitudinii“ multor versuri ale lui Rusalin Mureșanu se ascunde pericolul închistării într-o formulă, se cuvine cu atât mai mult, în schimb, să punem în valoare acea parte cu adevărat înaintată și merituoasă artistică a creației sale ce se opune așa zisei „corectitudini“, ca și preferinței pentru pragurile joase, care se manifestă uneori în scrisul său.

Vom începe prin a spune despre poet că este un „rapsod“; într-adevăr, cele mai reușite poeme ale sale scot în evidență această înclinare. Chiar și în ciclurile mai accentuat autobiografice din volumul apărut („Intîmplări din alte vremi“, „Cei de-o seamă cu mine“), poetul vorbește mai bucuros și mai convingător despre „ceilalți“ decît despre sine însuși, ceea ce nu-l împiedică să rămînă un liric prin excelență. Stau dovadă în privința aceasta două poeme, printre cele mai bune ale poetului: „Copilărie“ și „Lupii“, amîndouă — ce-i drept — dominate de prezența tutelară a lui Joszef Attila.

„Copilărie“ e o compoziție obiectivă cum nu se poate mai sobră, dar în care detaliile au un umor al lor, trist, amar, vizibil în contrastul dintre ceea ce spun și ceea ce te lasă să ghicești. Sub un titlu ca „Jocul copilului cu ploaia“, un alt Mussorgski ar putea scoate de aici un mic moment muzical vibrant, în genul unora din „tablourile“ vestitei expoziții. Dar iată mai întîi cadrul acestei copilării de altă dată, în necruțătoarea lui mizerie și izolare:

**Vechile izvoade încrustate-n fag
Cute de tristețe par pe poarta veche;
Unul dintre stilpii porții e beteag
Și-n noroiul toamnei doarme pe-o ureche.
Casa e bătrînă, geamurile-s mici,
Și pe stilpii prispei vița e uscată**

**Și atîrnă-asemeni unor cozi de bici,
Biciuind prin ploaie prispa aplecată.**

Poarta, 'casa, prispa... Iată-ne acum în odaie, conduși de acest cicerone care nu iartă și care poate fi foarte bine amintirea:

**Picături de ploaie se preling pe geam;
În pățuc copilul s-a trezit spre seară...
Bate ploaia, bate ca o tobă-n geam;
Tare-ar vrea copilul să se joace-afară.**

**Sau să cheme ploaia în pățuc pe dată
Și pe-ascuns să-i fure albele mărgelae ?
Or să fure toba ploii, fermecată,
Care bate-n geam cu mii de ciocănele ?**

Curînd începe jocul, înșelătorul joc:

**I-a făcut cu mîna, și deodată ploaia
I-a trimis prin pod, întîia picătură.
I-a căzut pe față, i-a căzut pe gură.
Cum ridea copilul, cum plîngea odaia...**

ca să sfîrșească cu plîns, ca orice joc de acest fel:

**Ii fu frig deodată în cămașa mică.
Ar fi vrut acuma să-nceteze ploaia.
Tremura de friguri, tremura de frică,
Și plîngea copilul, picura odaia...**

Pricina acestei copilării crîncene, de-o copleșitoare tristețe și însingurare o arată poetul în altă parte: sînt lupii cu dinți de aur:

**Eu mi-am pierdut pruncia printre lemne
Odată coborînd la vale dupii...
...N-am mai găsit-o de atunci; pe semne
Cu dinți de aur mi-au mîncat-o lupii.**

De aceea, tînrul de azi, stăpîn pe tîne-rețea lui, nu mai poate fi înșelat: orice în-fățișare ar lua lupii aceștia, îi trădează hămeseala după prăzile pierdute, simbolizată sugestiv în dinții de aur:

**Chiar noaptea pe ascuns cînd uneltesc
Să reinvie verdele balaur,
Eu, cel fără pruncie, îi zăresc
Căci îi trădează dinții lor de aur.**

Intr-un mare număr de poeme consacrate actualității, Rusalin Mureșanu dovedește mai cu seamă prețioase posibilități de reporter liric. Cu totul prețioasă e pasiunea sa de a îmbrățișa viața nouă în nenumăratele ipostaze și pe multiplele ei fronturi de luptă: satul cu schimbările lui și cu oamenii care le hotărăsc, uzina, șantierul...; poetul știe să surprindă adeseori cu fantezie și participare peisajul multiform al patriei sale, în care se simte la tot pasul intervenția transformatoare a minții și brațelor omenești; e drept, trăsăturile oamenilor sînt mai vag, mai șters înfățișate, și nu odată, schițîndu-le, poetul alunecă în idilism și sfătoșenie („Cu trenul”) sau în abstractism (unele sonete de la finele volumului, sau poemele mai noi despre sonori, etc.).

Cea mai fericită împrejurare a acestei poezii de notație, proprie unui poet vioi și plin de fantezie, este aceea care hotărăște din loc în loc înălțarea reportajului liric (cu multitudinea lui de aspecte semnificative surprinse în viața noastră nouă) la demnitatea cîntecului liric — expresie a unei dispoziții inspirate care „cîntă” într-un chip ce se ține minte. În direcția aceasta, poetul dovedește că a știut să fructifice în chip creator o seamă de sugestii desprinse din creația înaintașilor săi ardeleni: un Coșbuc, un Goga, un Iosif, cărora le-am putea adăuga pe reporterul grațios și fantezist al naturii, G. Topîrceanu. În „A venit un cocostirc”, de pildă, e și puțin Coșbuc, e și Topîrceanu, dar sînt și tonuri proaspete și accente de umor aparținînd tînărului poet. Notele acestea proprii sînt mai evidente în ciclul „Cînd se duse vărul la armată”, întemeiat cu naturaleță — în cel mai autentic spirit de poezie directă — pe relațiile și realitățile morale noi ale satului.

Mai sînt „reportajele lirice” propriu-zise, gen din care poetul și-a făurit un tipar predilect pentru inspirația sa. Poezia de acest fel, atunci cînd se păstrează în limitele respectului pentru observație, poate da rezultate interesante; și tot astfel, fantezia imagistică a poetului, cînd e ținută în frîu, se dovedește de un real folos în reliefarea ideii poetice. Intr-un fragment de pastel, bunăoară, personificarea primăverii

ca pictoriță neîntrecută și unanim recunoscută și admirată, e făcută cu grație, iar utilizarea elementului nou în poantă (uniunea tarlalelor în ogorul colectiv), cu măsură, deși în esență cam idilic:

**Ne-arată primăvara cea mai frumoasă artă
Născută sub penelu-i isteț și nezărit.**

**Și oamenii-o ajută: din holde mici așează
O pinză uriașă — pămînt al tuturor —
Ca nu cumva pe holde, artista cînd pictează
Penelul să și-l frîngă, scăpat într-un răzor.**

Altădată, însă, abuzul necontrolat de personificări și metafore cu totul gratuite, în nici o legătură cu realitatea vizată, provenite mai de grabă dintr-un sistem imagistic preconcepțat, trădează o primejdioasă alunecare a tînărului poet spre manierism și efecte ieftine din arsenalul idilei și al conformismului. Abundă în asemenea poezii tot soiul de improprietăți și bizarerii imagistice: pe „barba munților” coboară un rîu; în ochii dușmanului, soarele e „un stop” „care-i pîndește fiecă cîrare”; „un june plop” ține vrăbiile-n „brațe și ... suspină”; greierii, „telegrafi de seamă”, „făcâne în pustă și din plop în plop” și „bat pe firul lunii doar o telegramă: grînele sînt coapte. Ce ne facem? Stop!”; vîntul e un „bătrînel senin”, soarele e un „vechi reporter al boltei”: el își scoate din „tolba caldă o peană de lumină”...

Și rezemînd de hăuri carnetul lui albastru S-a apucat să scrie: „Un raid la o uzină”, iar după ce sîrșește, își trece „peste filă un nour — sugativă”; orașul „fumează din pipe înalte”, cu excepția oitorva minute, dimineața, cînd „își schimbă pipele-n flaute” (înțelege: sirena!); apele se coborau din cer „pe scări de vînt, cu mîini de fulger și cu trup de ploaie” etc. etc. Evident, nu toate imaginile făurite de poet sînt de factura acestora. În aceeași poezie în care te izbește neplăcut „barba munților”, poți întîlni și o notație sobră, plină de adevărul gestului, ca aceasta:

**Un ținc printre plutași întîia oară
Infruntă apa, încrunțat firesc...**

Cititorii așteaptă de la tînărul poet să se încrunte el însuși — atunci cînd e cazul — mai firesc și mai sobru, să iubească și să se entuziasmeze tot atît de firesc și fără zorzoane, și să lichideze cît mai grabnic cu

acest răsfaț facil al „imaginilor“, mult gustat de poeții semănătoristo-formaliști de odinioară, pentru care viața, lumea înconjurătoare, imboldurile sufletului existau doar în calitatea lor de pretexte pentru piruetele lor fanteziste. Opoziția ireconciliabilă **poezie directă — poezie pretext** ia în cazul lui Rusalin Mureșanu, caracterul unei lupte

ascunse ori mai fățișe între ideile poetice autentice, cu rădăcinile adânci în solul realității (idei ce-și determină mijloacele și creșterea) și falsele idei poetice cu baza superficială în „imagistică“, asemănătoare acelor plante ciudate și decorative cu rădăcinile spînzurînd în aer.

C. Dan

CITINDU-L PE HAȘEK

Ce te cucerește oare, de la prima pînă la ultima pagină, citind cartea isprăvilor și păfaniilor bravului Soldat Șveik? Poți răspunde simplu: totul. Stilul atît de popular, direct, ușor, atît de expresiv și exprimînd atît de convingător firea sănătoasă, optimistă a poporului ceh; adevărul acestei cărți în care demascarea puternică a unei orînduiri putrede se împletește atît de armonios cu afirmarea unei concepții înalte asupra lumii și cu sfătoasa înțelepciune populară; intriga uimitor de simplă și de captivantă; galeria bogată de portrete de neuitat...

S-ar putea scrie multe — și de bună seamă se vor scrie — despre această capodoperă a literaturii satirice universale — care militează cu violență împotriva conformismului estetizanților burghezi, a fan-doselii pseudoliterare, împotriva „stilului“ rupt de viață, împotriva falsificării vieții, a înfrumusețării ei forțate.

Nefiind critic, n-am să încerc să emit judecăți de valoare. E-o treabă dificilă și spinoasă. Nici n-am să pot face o analiză a uneltelor artistice ale lui Hașek. În fața cărților scrise de clasiți, de obicei vreau să mă comport ca un cititor oarecare și pe cît îmi stă în putință, ca un învățăcel. Prin această prismă privită, minunatul roman al lui Hașek este una din cărțile care îți oferă neuitate ceasuri de delectare, și în același timp îți dă de gîndit; ea nu face parte dintre acele cărți pe care după ce le-ai citit odată și te-ai bucurat mai mult sau mai puțin, le pui într-un raft înalt al bibliotecii și le uiți acolo — ci dintre cele pe care le așezi într-un raft mai la îndemînă și le scoți mereu la recînt, avînd impresia că de fiecare dată ai în față o carte nouă.

Citești cartea lui Hașek și rizi la fiecare

pagină de năzbîtiile bravului Șveik, de necazurile feldkuratului Otto Katz, de încercăturile oberlaintnantului Lukas, dar nu este un rîs ușor; citîndu-l pe Hașek pricepi foarte bine vechiul adagiu că rîsul este o armă, că este pornit din ură. Hazul acestel cărți nu este un haz facil, gratuit; ci unul plin de grave semnificații, de virulentă critică socială. Și oricît ai citi cartea aceasta, ea îți va dezvălui mereu noi și noi semnificații.

Hașek nu face — în paginile cărții — o analiză amplă, panoramică a condițiilor sociale și politice din imperiul habsburgic, ajuns pe ultima treaptă a putreziciunii; dar lovînd în armata, pătrunsă pînă la miez de descompunerea imperiului, și în celelalte organe de opresiune ale habsburgilor: justiție, poliție, jandarmerie, cartea țintește drept în inima oligarhiei, numînd boala cu cruzime pe numele ei cel mai adevărat. De aceea nici nu poți închide această carte, fără să înțelegi limpede că ai în mîini o carte politică, în înțelesul cel mai propriu al acestui cuvînt, că autorul ei militează deschis de pe o poziție fermă, că nici una din frazele lui n-au fost rostite de dragul de a fi rostite, ci că fiecare este o săgeată îndreptată cu bună știință într-o țintă anumită. Și înțelegem bine de ce cartea a fost primită cu urlete de indignare de critica oficială, de ce s-a încercat îngroparea ei sub maldăre de anchilozate principii estetice, de ce pînă la urmă, poporul, care a îndrăgit-o din prima clipă a apariției ei, a impus-o.

Și adevărul acesta e: cartea lui Hașek e scrisă cu o mare artă. Cei care au situat-o alături—prin valoarea ei artistică—de Don Quijote, de Gulliver, de Gargantua etc., n-au exagerat deloc. Șveik a devenit un erou tot atît de popular ca eroii folklo-

rului, ca Till Eulenspiegel, ca Nastratin Hogeia, ca Ludas Matyi ori ca Păcală al nostru. Firește, explicații ale acestui succes rapid, dar și de durată, se pot găsi multiple; Șveik reprezintă istețimea poporului, judecata lui sănătoasă ascunsă în pilde aparent inocente, filozofia lui profundă, practică, ascunsă sub aparența prostiei, optimismul robust, disprețul față de cei mari, cu ironie disimulată sub acea atitudine de exagerat respect, veselia și gustul de petrecere, atitudinea deschisă și prietenoasă față de oameni... ș.a.m.d. Cartea este plină de peripeții, care de care mai neașteptate, ce-l prind pe cititor de la prima pagină. Personajele cărții sînt excelent caracterizate. Chiar și cele cu totul secundare, care apar trecător în carte, sînt de neuitat. Poți uita oare pe circiumarul Palivek, care era cunoscut ca un om spurcat de gură, și din pricina gurii intră la închisoare? Sau pe mîncăciosul țucălar Baloun? Sau pe teteristul Marek. un adevărat filozof, prin gura căruia sînt condamnate războaiele imperialiste? Ne mai vorbind de feldkuratul Otto Katz, de oberlaintnantul Lukas, de colonelul Schröder, etc., care reprezintă întregi categorii de oameni. Hașek nu face „analiza“ caracterelor; esența stilului său este înfățișarea directă a oamenilor, prin ceea ce fac și vorbesc. Nicăieri Șveik nu e înfățișat gîndind pentru sine dar peste tot, Șveik vorbește, și vorbește mult, și rareori fără un anumit țel. Și totuși, fiecare caracter e limpede definit și deosebit de celelalte. Popa militar Katz, bețiv și afemeiat, nerespectînd pe nimeni și nimic, necrezînd nici în Dumnezeu nici în sine însuși, nu-i decît un intelectual dezabuzat, un om fără șira spinării, care a renunțat de mult la gîndire și s-a lăsat în seama instinctelor sale și-a valurilor sociale care-l poartă. El nu-i un om rău, și

nu-i nici bun — e un gunoi, ce otrăvește aerul și — bineînțeles — nu face decît rău. Locotenentul-major Lukas este de asemenea un om care nu-i nici bun nici rău. Și lui, aparatul birocratic pînă la absurd al armatei habsburgice — i-a șters orice urmă de personalitate. Acele lui sînt contradictorii, pentru că n-are concepții morale; iartă soldații pentru vini grave, iar pe ordonanța lui o pedepsește aspru pentru că i-a mîncat șocolata; nu se poate decide între credința față de împărat și sentimentele lui de ceh. Nici Lukas nu e omul sortit să facă ceva bun — iar dacă o face, e numai din întîmplare. S-ar mai putea vorbi și de alte tipuri, cum ar fi spionul Bretschneider, ori doctorul Grünstein, ori colonelul Schröder, ori plutonierul de jandarmi din Putim, personajele cele mai întunecate ale cărții. Dar Șveik este omul despre care s-ar putea discuta cel mai mult. Sub aparența lui de idiot se ascunde un isteț, „prostiile“ pe care le debitează veșnic sînt de fapt aforisme al căror sens e întotdeauna în contrariul celor afirmate. Șveik afirmă mereu că-i o mare fericire să fii făcut harcea-parcea pentru gloria mării împărat și strigă „Trăiască Austria“, dar pînă și comisarul care-l anchetează înțelege că-i o păcăleală — totuși nimeni nu-i poate veni de hac. (Și cred că în asta se află cea mai profundă semnificație a întregii cărți. Ea sună: poporului nu-i poți veni de hac). Șveik laudă Austria, armata ei, pe superiori, de fapt el își bate joc. Prostia lui, stîngăcia lui, bonomia lui sînt anele lui de apărare. Șveik este un minunat simbol. Și nu poți zice decît: ferice de scriitorul care l-a plămădit și ferice de poporul care are astfel de scriitori.

Trebuie de asemenea să remarcăm traducerea excelentă semnată de Jean Grossu și Al. O. Teodoreanu.

Remus Luca

SILVIO MICHELI: „ADEVĂRUL“

Romanul lui Silvio Micheli „Adevărul“ tinde să surprindă unul dintre aspectele procesului de integrare a intelectualului mic-burghez în mișcarea pentru afirmarea drepturilor și forțelor clasei muncitoare din Italia.

Cartea „Adevărul“ a fost scrisă în 1950, adică în acea perioadă cînd în Italia, burghezia a restaurat sub guvernul lui De Gasperi, un regim de exploatare și totodată de înfeudare a economiei naționale monopolurilor din S.U.A.

Și în alte cărți anterioare ca „Pane duro“ (Pâine tare), „Paradiso maligno“ (Paradisul răufăcător), autorul a înfățișat, în spiritul realismului critic, mizeria, șomajul și alte plăgi asemănătoare, care caracterizează orînduirea capitalistă. „Adevărul“ prezintă un fragment din lupta clasei muncitoare italiene împotriva exploatării: pe acest fond se profilează în prim-plan figura inginerului Attilo, personajul principal al romanului. El reprezintă tipul intelectualului mic-burghez care dibuie drumul spre adevăr. Acest adevăr nu are în carte acea valoare absolută, metafizică pe care idealiiști o împrumută noțiunii, ci este o realitate autentică, esența însăși a vieții.

Deosebit de interesante în romanul lui Micheli sînt mijloacele prin care personajul principal, inginerul Attilo, ajunge să stabilească sensul noțiunii de adevăr. Căile către acest adevăr nu sînt deloc netede. Pentru a înțelege, pentru a simți unicul lui sens, (unic prin necesitatea sa istorică), personajul trece prin toată gama ezitărilor, reticențelor, îndoielilor.

La început, inginerul Attilo descoperă abia detalii, fără să-și dea seama că ele fac parte dintr-un singur angrenaj uriaș: sistemul de exploatare a capitalului monopolist. El nu discerne încă înlănțuirea cauzelor: istoria îi apare ca o fatalitate oarbă asupra căreia nu se poate acționa. Chiar dacă muncitorii au dreptate, el știe una și bună: „Patronul e stăpîn“. În primele momente el participă doar afectiv la desfășurarea evenimentelor. Cum singur ne mărturisește eroul, relativ la unele reușite ale muncitorilor: „Nu pricepeam de ce, dar mă bucuram!“ Caracteristică în această situație nu e numai pasivitatea ci și dorința mărturisită de neutralitate. Această atitudine nu este numai rodul unei comodități momentane, ci e unul din aspectele apolitismului eroului. Revolta se naște încet și ea nu se manifestă împotriva nedreptăților ce domnesc în relațiile de producție, ci e doar o revoltă împotriva acelor care încătușează spiritul. E vorba în primul rînd despre libertatea de gîndire.

Simpatia manifestată față de muncitori e mai mult admirativă. Inginerul Attilo nu bănuiește încă tezaurul de forțe și talente pe care îl posedă clasa muncitoare italiană.

Cu timpul însă inginerul începe să înțeleagă și să-și apropie realitatea. Această realitate „materială“ se impune în ciuda tuturor prejudecăților, a ideilor învechite. Imprejurările, o dovedesc. Inginerul Attilo începe deocamdată prin a înțelege superioritatea sistemului cooperatist față de acel bazat pe proprietatea particulară. De la înțelegerea acestor „adevăruri“, intelectualul nostru prinde a înțelege și altele ca de pildă acela că Statele Unite inundă piața cu produsele lor în serie, produse care nu sînt decît „îlnichele“.

Se constată cu timpul în evoluția ideologică a eroului, o autoobservare, o mulțumire sufletească ce devine aproape exuberantă. Intr-adevăr, spectatorul se apropie tot mai mult de scenă, ia parte la acțiunile ei, palpită de entuziasm dar... se sîfșește să și-l trădeze. Nu dispăruse încă din conștiința lui diferența între intelectual și muncitor.

Pe măsură ce se desfășoară munca și pe măsură ce se întrezăresc roadele ei, diferențierea pălește. Și iată-l de data aceasta pe inginerul Attilo mărturisind: „Totul era atît de simplu și frumos, de la om la om! Eram emoționat eu, care pînă nu de mult n-aș fi dat doi bani pe nici un muncitor!“

În ciuda îndoielilor care-l mai încearcă, cu timpul încep să se clarifice în mintea intelectualului tot mai multe și mai vaste noțiuni. Astfel reușește să înțeleagă caracterul profund uman al comunismului și în lumina acestor lucruri își îndreaptă pentru prima oară privirea spre o țară, spre o putere pe care pînă atunci nici n-a cunoscut-o, nici n-a bănuit-o: Rusia! Muncitorii nu-i mai apar ca o masă inertă, lipsită de personalitate; acum vede în ei forța de mîine, care va zidi lumea nouă. Acum îi apreciază la justa lor valoare, căci își dă seama de setea lor de învățătură, de posibilitățile lor nevănuite de a învăța lucruri care pînă atunci nu erau accesibile decît intelectualilor. Iar dintre toate acțiunile omenești, în clipa de față înțelege că nici una nu-i mai nobilă decît lupta pentru o societate nouă.

Cartea dezvăluie o mulțime de aspecte ale sistemului economic capitalist.

Cu o mare forță descriptivă sînt înfățișate în roman grevele murcitorești „a rovescio“ (acest fel de greve constă în aceea că muncitorii ocupă fabrica și o mențin în

stare de funcțiune, în ciuda patronilor care le închid pentru a lăsa pradă șomajului o serie de muncitori), lupta împotriva poliției lui Scelba. Adevărate fresce din lupta clasei muncitoare italiene — constituind imagini veridice, de o intensă vitalitate, a nebănuțului curaj și a nesecatei forțe populare. Din aceste scene se desprinde pe de-o parte imaginea muncitorilor ca un imens bloc de granit, însuflețit de entuziasm și dirzenie iar pe de altă parte aceea a poliștilor, cu priviri de ciini înrăiți și bastoane de cauciuc, adevărați fasciști deghizați.

Cartea este de fapt plină de surprize, de efecte neașteptate.

Caracterul însuși al personajului este foarte capricios. E un temperament impulsiv căruia războiul i-a adăugat instabilitatea și o trecătoare pasivitate. Aceasta nu se vedește numai din relațiile eroului cu lumea exterioară, ci și din viața sa intimă. Astfel te surprinde nepăsarea cu care inginerul Attilo continuă să întrețină relații, care nu-s nici de prietenie nici de dragoste cu fosta lui „iubită“. Concetta, acesta e numele ei, e o femeie lipsită de scrupule, de loialitate, dar avidă în schimb de bani și față de Attilo n-are decât o atitudine de metresă mofturoasă și despotică.

Pe plan opus se situează tînăra desenatoare Maria, sglobie și prietenoasă cu tovarășii de muncă, naivă, stăpînită, sfioasă chiar față de inginerul Attilo, căruia i se adresează totuși ca unui „domn“. Ea reprezintă tinerețea, entuziasmul, vioiciunea.

Contrastul între temperamentul inginerului Attilo, pe care, la început ea îl iubește, fără să se manifeste, și Maria, este categoric. Attilo este impulsiv, capricios și uneori chiar brutal. Se pare că prizonieratul a imprimat trăsături noi în caracterul său. Ca o primă consecință a clipelor grele prin care a trecut remarcăm înăsprirea, degradarea și chiar atrofierea sensibilității eroului. Omul nu mai încearcă emoții, e aproape indiferent la tot ce se petrece în jurul său. O serie întregă de trăsături umane, ca duioșia, finețea par să-l fi părăsit. Sufletul îi e pustiit, asemenea unei așezări omenești distruse de bombardament; e incapabil de exteriorizări, de spirit de inițiativă. Reflecțiile pe

marginea evenimentelor le face fără vreo sistemă, la întimplare. Ceva se petrece cu el întocmai ca atunci cînd cunoști un om mai mult din atitudini decît din mărturisile sale personale despre concepțiile și sistemul său de gîndire.

Cartea e scrisă la persoana I-a singular, ceea ce, la început, te face să te aștepti la unele considerații psihologice introspective. În realitate sînt doar constatări, relatări. Sufletul eroului se animă tîrziu. Pînă atunci, dibuind, se ciocnește de lumea înconjurătoare, de trecut, de sine însuși.

De trecut îl mai leagă amintirea vieții tihnite a micii familii burgheze. Tatăl său a fost inginer, sora lui — Oresta — a rămas fată cuminte, așezată, cu idealuri și preocupări unilaterale, limitate la nivelul modelului preconizat de etica intelectualului mic-burghez.

Atrofierea laturii afective se vedește și în relațiile sale cu Maria, cu care e mai mult brutal decît tandru; mai mult cinic decît sincer.

De asemenea te surprinde răceala cu care primește vestea morții mamei lui.

Ceea ce ar fi dat poate mai multă viață și mai multă intensitate dramatică romanului, ar fi fost sau ar fi putut fi tema dragostei. Din păcate, această temă este lăsată pe planul al doilea și te întrebă adesea dacă te află, cumva, în fața unei simple decențe sau a convingerii scriitorului — convingere desigur eronată — că tema personală în romanul social e lipsită de importanță.

În schimb, sînt pagini întregi în care dragostea pentru mașina proiectată și realizată e exagerată pînă la ridicul. Explicația o găsim în faptul că autorul cărții, el însuși, a trăit foarte mult în uzină.

Autorul a izbutit să ne înfățișeze, pe de-o parte, aspecte din lupta pe plan ideologic între vechi și nou, iar pe de altă parte, torentul nestăvilit de forțe ale poporului italian în lupta sa împotriva înrobirii economice, în lupta sa pentru triumful deplin al clasei muncitoare. „Adevărul“ („Tutta la verita“) nu e numai romanul unui intelectual, ci și al unei uzine, e un reușit roman social realist al literaturii italiene progresiste.

Angela Tăutu

CRONICA LIMBII LITERARE

Ideea că o greșală mărunță, o scăpare din vedere, o simplă inadvertență sînt lipsite de semnificație este cu totul neînte-meiată. Poporul are o vorbă: „Buturuga mică răstoarnă carul mare“. Aceasta însem-nează că un lucru, în aparență foarte mă-runt, poate în anumite împrejurări să pro-voace consecințe de mare însemnătate. După cum un fir de praș poate compromite mer-sul unui mecanism de orologerie, tot astfel un cuvînt poate compromite înțelesul în construcția unei propozițiuni, a unei fraze, a unei perioade.

După cum se va vedea, erorile pe care le menționez în această cronică sînt mă-runte doar în aparență, de vreme ce con-secințele lor sînt foarte vădite.

DIN SATUL MEU de Ștefan Luca

La pag. 11: „...Degetele mi s-au sgărцит cînd am cunoscut că omului îi lipsea un picior“ (subl. îmi aparține). Să se spună oare „cînd am cunoscut“ în loc de „cînd mi-am dat seama“ sau „cînd am înțeles?“ Și mai jos, la aceeași pagină: „Cu un glas tremurat, slab ca o părere, etc.“ O părere poate fi nesigură, șovăielnică, nedeslușită sau la urma urmelor, ceva poate fi firav ca o părere, dar în nici un caz „slab ca o părere“!

La pag. 26: „O masă de brad, un telefon și un pahar pe jumătate plin cu apă, etc“. Prin urmare se poate spune și pe sfert plin cu apă și pe jumătate sfert și pe sfert de sfert plin cu apă? Cred că tov. St. Luca trebuia să scrie așa: „O masă de brad, un telefon și un pahar pe jumă-tate cu apă“.

La pag. 49: „Apoi s-a așezat în prag și-a scos pălăria și a simțit că-l înconjoară

o mare nemulțumire“. Intîi, această frază mi se pare stranie din pricina sensului propo-zițiunilor cari sînt interdependente numai formal. Mă explic: prima propoziție se leagă în chip firesc cu cea de a doua, pen-tru că nimic nu mi se pare mai natural ca un om după ce „s-a așezat pe prag“ (și nu în prag, căci cineva „stă în prag“ și se așează „pe prag“) să-și scoată pălăria, dacă așa îi vine să facă... Treaba lui: cine ce are cu el? Alta este problema: ce le-gătură este între cea dintîia propoziție („și-a scos pălăria“) cu cea de a treia? („și a simțit că-l înconjoară o mare tris-tețe“). Dacă autorul ar spune de pildă așa: „apoi s-a așezat pe prag și-a scos pălăria și, aducîndu-și aminte de moartea bunicilor săi, se simți năpădit de o mare tristețe“, totul ar fi în regulă, căci amintindu-și de moartea unui om pe care l-a iubit e expli-cabil să fie cuprins de tristețe. Dar să-ți-iei pălăria și să te simți tulburat mi se pare bizar, căci lucrurile n-au nici o legătură între ele. Dacă eroului care poartă o pă-lărie îi vine să și-o scoată și el știe din sursă absolut sigură că pălăria îi stă bine, atunci nestăvilita pornire care l-a silit să și-o scoată poate să-l întristeze. Firește, poți spune ce vrei, dar nu cum vrei. Ce ar fi să-mi vie să scriu așa: „Cerul era limpede, marea, liniștită și în vreme ce soarele scălda fermecatul țarm violonistul Gligore găsi— spre marea sa uimire — un schelet în țam-bal“? De mers merge, dar parcă ceva scri-țiie, vioara, țambalul, scheletul sau poate chiar maestrul Gligore!...

SURGHUNIȚII DIN OSTROV de N. Deleanu

La pag. 33 autorul scrie: „*Rar*, profesorul îl întreba unele amănunte din viața de pă-dure“ (subl. îmi aparține).

„Rar“ este adjectiv și se acordă în gen, număr și caz cu substantivul pe care-l califică și în acest caz firește nu se desparte, prin virgulă, de substantivul respectiv. Tov. Deleanu i-a dat înțelesul de adverb. Or, există, și e foarte la îndemână, adverbul de care avea nevoie: „arareori“. Apoi nu poți să întrebzi „amănunte“, căci atunci, consecvent ai putea întreba și „amănuntele“ ceea ce ar însemna că pe ele le întrebzi. Dar autorul a vrut să spună că profesorul întreba pe un om, și nu amănuntele. Se întreabă *despre* amănunte. Propoziția trebuie să fie așa dar următoarea: „Arareori profesorul întreba despre unele amănunte cu privire (ca să nu se repete cuvântul „despre“) la viața de pădure“. La pag. 49 întâlnim următoarea propozițiune: „Se așternuse în regiment o atmosferă de umilință și scirbă“. Se așterne liniștea, se așterne tăcerea iar pentru sensul concret se așterne cearșaful, se așterne zăpada, etc. Atmosfera nu se așterne.

La pag. 104 autorul scrie: „—Domnule locotenent, interveni Nandru. Camarazii mei vă mulțumesc pentru întreaga dumneavoastră atitudine de îngăduință“. Poți spune: „atitudine de militar, atitudine de războinic sau, consecvent în acest înțeles, atitudine militărească, atitudine războinică. Atitudine de militarie sau atitudine de război nu se poate spune. Autorul putea scrie: „—Domnule locotenent, interveni Nandru, (aci trebuia să pună virgulă și să continue deci cu literă mică) camarazii mei vă mulțumesc pentru atitudinea dumneavoastră îngăduitoare“ sau pur și simplu „pentru îngăduința pe care ne-ați arătat-o“.

SCINTEIA TINERETULUI din 20 mai 1956

În numărul din 20 mai 1956, „Scinteia Tineretului“ publică un fragment din romanul „Ușernie“ al lui Ion Nicola. Deși acest autor scrie limpede și are în general un stil curgător, voi face totuși câteva observații relevând unele greșeli nu lipsite de însemnătate.

În prima coloană cuvintele „ostoit“, „molcom“ și „molcomit“ se repetă de prea multe

ori. Aceste cuvinte nu au o așa mare circulație încît respectarea lor să nu fie supărătoare.

În coloana a doua, Ion Nicola scrie: „Pe urmă își drese glasul și începu a se sfătui cu tușica cum se cade“. Acest „cum se cade“ provoacă o confuzie. Este tușica cum secade? „Cum se cade“ este adverb adică lămurește înțelesul lui „începu a se sfătui“? Și în acest caz ce însemnează? Că a început a se sfătui „cum se cuvine“ sau ca un om cum se cade, adică bun, de treabă?

În aceeași coloană puțin mai jos: „Așa că pe la o vreme buna zice ca pentru sine“. Se spune „de la o vreme“ (Dar poate că avem de-aface doar cu o simplă greșeală de tipar sau poate că autorul voia să spună doar „la o vreme“, adică la un moment dat. La ultimul aliniat al coloanei a doua: „Tata se face a nu auzi. Își *asprește* (subl. îmi aparține) doar puțin glasul“. Aici sînt două greșeli: 1) Se spune „își înăsprește glasul“ și 2) „doar puțin glasul“ se pretează la un echivoc. Autorul a vrut să spună că își înăsprește glasul doar puțin sau că „doar și-l înăsprește puțin“?

*

Problemele legate de preciziunea și claritatea stilului ar trebui să constituie una dintre cele mai de seamă preocupări ale scriitorilor noștri.

Din rîndurile de mai sus se vede destul de lămurit că nu e chiar atît de greu să fie evitate confuziile, echivocurile, stridențele, nepotrivirile în împerecherea cuvintelor.

Aproape în toate cazurile citate, mijloacele de îndreptare nu sînt deloc străine de posibilitățile autorilor despre cari am vorbit.

Această cronică urmărește nu să-i învețe pe scriitori să scrie ci doar să atragă luarea aminte aceluia care știi să scrie, asupra necesității de a depune un efort în stare să-i cruțe de cele mai multe dintre greșelile pe care le fac.

STEAUA n-rele 2 și 3/1956

Numerele 2 și 3 ale revistei clujene **Steaua** strălucesc incontestabil, cu mai multă putere decât de obicei, în constelația publicațiilor noastre literare.

Această eflorescență socotim că este în strinsă legătură cu străduința colectivului redacțional de a răspunde pe plan literar importantelor probleme discutate într-un spirit cu totul creator la Congresul al II-lea al P.M.R. și la Congresul al XX-lea al P.C.U.S. Sprijinim această afirmație pe mărturiile directe din articolele teoretice publicate în revistă în care se cere scriitorilor să pătrundă mai adânc în realitate, identificându-se cu aspirațiile celor ce muncesc pentru o viață mai bună, să-și îmbogățească mereu pregătirea teoretică pentru a ajunge la o gândire estetică de o înaltă ținută marxistă și mai ales să se situeze în centrul fenomenelor contemporane. Dar numai dezideratele și enunțarea unor teze juste, încă n-ar fi determinat saltul, de care vorbeam, dacă materialele beletristice n-ar fi străbătute și ele de același spirit.

O a doua explicație a succesului derivată din prima, constă — pare-se — în lărgirea numărului colaboratorilor și a câmpului de preocupări, ceea ce nu face decât să crească prestigiul publicației. Astfel, pe lângă numele celor „de-ai casei” — cum s-ar zice — întâlnim acum mai des semnăturile unor scriitori din alte părți ale țării ca Gh. Bacovia (poeziile „Cogito”, „In iarnă”), Mihai Beniuc, Marcel Breslașu, A. M. Sperber, Tudor Măinescu, Ov. S. Crohmăl-

niceanu, Dumitru Mircea și alții, iar criticii de la **Steaua** discută cu mai multă promptitudine cărțile unui număr mai variat de scriitori din diverse regiuni ale țării. În această privință, **Steaua** a luat o inițiativă pe cât de laudabilă pe atât de practică, prin înființarea rubricii „Viața cărților” unde sînt discutate în fiecare număr minimum șapte, opt lucrări noi. Credem că exemplul ei ar trebui urmat de toate revistele literare din țară și mai ales de acelea, unde numere la rînd nu întâlnești nici măcar o recenzie. Făcute cu seriozitate, aceste note de lectură, deși scurte, dau de obicei o imagine reală asupra cărții sau a scriitorului studiat chiar cînd se strecoară unele mici erori, ca aceia cuprinsă în afirmațiile care susțin că Demostene Botez a debutat „în urmă cu trei decenii și mai bine” cînd în realitate debutul poetului a avut loc în urmă cu patru decenii și mai bine sau că același debut era pe vremea cînd simbolismul era recent importat (s. n.) deși după cum bine se știe în deceniul al doilea al veacului XX simbolismul nu mai era atît de recent nici la noi, ci era chiar flăcău toamnă de vreo 30 de ani.

Notele, mențiunile și opiniile publicate în paginile revistei, sînt viabile și interesante avînd darul să lege și mai mult revista de problemele cele mai actuale ale vieții noastre literare. Merită să fie subliniate aparte eruditele și interesante

„Insemnări despre daci“ ale acad. C. Davocovic, care continuă de mai multe numere.

★

În articolul redacțional din *Steaua* nr. 2 se arată că o cerință care vizează în egală măsură pe poeți, dramaturgi și prozatori pretinde scriitorilor noștri „O poezie a războiului și a marilor uzine cu tumultul și forța lor generatoare de energii extraordinare, o poezie a sondorilor și a minerilor înzestrați cu ultimele cuceriri ale tehnicii moderne — o poezie în care omul să fie văzut prin prisma adevăratelor proporții ale activității sale demiurgice“. Un imn vibrant înălțat măreției omului, care depune această activitate demiurgică, îndrăznelii sale și capacității de a supune cu iscusința lui nebiruitele spații și enigme sînt poeziile lui Mihai Beniuc „Puntea purpurie“, „Tribuna congresului al II-lea“, „Izvoarele pămîntului“, „Colectivele care se nasc“, „Mică baladă“. Optimismul, vitalitatea, energia bărbătească specifică poeziei lui Beniuc, caracterizează cu prisosință și pe eroul liric din poeziile amintite. Aceeași tendință de a cînta omul nou se desprinde și din suita „Luminile sondelor“ de Aurel Rău unde prin poeziile „Focurile sacre“, „Din istoria petrolului“, „Rugul“, „Trecerea Sondorilor“, „Într-o duminică pe cîmp“, „Oeasul libertății“, „Pază la rezervoare“, „Luminile sondelor“, „Erupție“, „Comparații“, „Oameni pe turle“, „Către sondorii fruntași“ — se realizează o adevărată monografie lirică asupra exploatării petrolului în țara noastră. Aurel Rău reușește să creeze în această amplă suită versuri admirabile mai ales în pasajele descriptive sau în acelea care urmăresc în plan istoric extragerea aurului negru:

Sînt focurile sacre. Privește-le cum ard,
Cum străpungînd pămîntul se năpustesc
în aier
De parc-un zeu al beznei temut și re-
vanșard
Cu-un zeu al bolșii clare a-ncins un crunt
încaier!
Din veac în veac se nălță și cad. Din
an în an
Printre păduri și turme fantoma lor apare
Și ca-n amurgul dacic, strămoșul meu
roman

De taina grea pe dată cuprins, mă tulbur tare.

Mult mai puțin izbutite ni se par versurile care oglindesc viața și munca petroliștilor de astăzi. Aci poetul rămîne la notații exterioare, adeseori îndeajuns de palide, insuficient de apte să emoționeze și să convingă pe cititor. Socotim necesar să semnalăm prezența unor imagini bizare și confuze ca acestea din poezia „Oameni pe turle“:

Umblind legați pe-a turlei albastră
sche-lărie

Învăluți de aier în zorii fără vînt,

La patruzeci de metri deasupra de pămînt,

Ei ți-amintesc vulturii închiși în colivie

Dar dacă bagi de seamă cum se zoresc
lucrînd!

Cum tot mai jos sînt munții! O altă
vijelie,

Par miinile pe zare un cînt de bătălie —
Ciocanele, din aier în fier lovînd pe rînd.

(Uneori e bine că poetul n-a izbutit să creeze imagini mai convingătoare deoarece ar fi influențat într-un mod negativ pe cititor, cum s-ar fi întîmplat în cazul poeziei „Pază la rezervoare“, unde poetul a vorbit, a fumat, s-a împrietenit cu paznicul bătrîn, deși e bine cunoscut de toată lumea că în preajma rezervoarelor cu lichide inflamabile „fumatul e strict oprit“. Și-apoi... un astfel de paznic, cu toată simpatia poetului pentru el nu poate fi un slujbaş model).

„Popas“, „Mereu dorim“, „Prietenii mei“, „Fericire“ sînt poezii izbutite, cu o problematică interesantă, care vin să împlinescă și să contureze mai mult profilul poetic al Corneliiei Sălăjan, în a cărei creație în ultima vreme adevărata poezie sălășluște tot mai mult. Ceea ce nemulțumește în unele poezii este diluarea sentimentului și a ideii, nehotărîrea poetei de a se opri acolo unde poezia a atins punctul culminant, precum și unele inexactități ca aceasta: „Florile albe după frunze s-ascund/Șirete privesc cu ochiul rotund“ (Popas), care nu numai în botanică dar și în poezie sînt nerecomandabile.

Poeziile „Stanțe“, „Visul“, „Miș de temple“..., „Drum“, din „Dialectica poeziei“

de Marcel Breslașu, impresionează prin excepționala lor frumusețe. Întilnești aci gânduri adânci, muzică fermecătoare, sentimente profunde — pe scurt, poezie veritabilă.

Sentimentele unui om înaintat, mîndru de faptul că e contemporan cu cele mai mărețe fapte ale istoriei socialismului le întilnim exprimate în poeziile lui Victor Felea: „Tinărul oțelar“, „Muncesc la cîmp“, „Privesc în jurul meu“, „Să trăiești“... Alte poezii mai semnează Tudor Măinescu („Munca și albina“), Aurel Rău („La atelierele C.F.R.“), Ioan Meițoiu („Scrisoarea din Hunedoara“), Ion Răhoveanu („Moment“) și Rusalin Mureșanu a cărui compoziție „Satul cu ciori“ și adagiul ei „Post scriptum“ este cu totul străină de poezie. Mai izbutită este poezia „Reinnoire“.

Un succes remarcabil a obținut **Steaua** prin publicarea unor traduceri izbutite din Lucrețiu, Villon, Heine, Isakovski, Rafael Alberti etc.

Și proza din **Steaua** este inspirată din probleme de mare actualitate. Schița lui Dumitru Mîrcea „O ședință la raion“ prin Visalon Tulbure zugrăvește una din cele mai vii și mai autentice figuri de țaran mijlocăș din cite am întilnit pînă acum în literatura noastră. Bine caracterizat este și portarul raionului de partid, Moș Putere precum și primul secretar al raionului, un comunist cu adevărat exemplar, în fața căruia nu poți să nu-ți deschizi sufletul. Dînd dovadă de o adîncă cunoaștere a vieții satului și a muncii de partid, autorul reușește să zugrăvească expresiv încrederea maselor muncitoare în linia justă și-n nebiruita forță a partidului.

Dumitru Radu Popescu în povestirea „Fuga“ aduce un moment din viața zbuciumată plină de poezie a bieților sătrari și-anume un moment de răscruce cînd doi tineri curmă blestemata tradiție a vagabondajului mizer și pleacă la oraș spre a munci în fabrică.

Același autor semnează un minunat reportaj „Locomotivele“, pe alocuri un adevărat prozo-poem.

Prozatorul Petru Vintilă, a cărui rodnică activitate a dat în ultima vreme cîteva nuvele interesante, apreciate de cititori, publică în nr.3 una din cele mai izbutite nuvele ale sale intitulată: „Eroul necunoscut“. Nuvela marchează o mai atentă și mai adîncită studiere a sufletului uman, o grijă mai pronunțată pentru stările sufletești ale eroilor. Cu minuțioase observații realiste, într-un ton sobru, autorul înfățișează numeroasele tragedii ale războiului, ororile și victimele acestuia. Bogăția materialului de viață și felul cum a fost concepută lucrarea, te îndeamnă parcă să-i ceri scriitorului un adevărat roman, deoarece pe alocuri simți că proporțiile nuvelei sînt neîncăpătoare pentru atîta zbuțiu și viață.

Sectorul cel mai bogat care de fapt ocupă mai bine de jumătate din spațiul revistei este sectorul — să-i zicem cu un nume general — de teorie și critică.

Evident, nu vom putea nici măcar să consemnăm toate materialele, nici chiar numai pe toate cele reușite, și aceasta din simplul motiv că cere prea mult spațiu.

Menționăm că în numărul 2 se termină interesantul studiu al poetului A. E. Bacovski, care printr-o cercetare minuțioasă și științifică pune în circulație idei juste și ingenioase despre opera unuia dintre poeții reprezentativi ai literaturii dintre cele două războaie: G. Bacovia. Ov. S. Crohmălniceanu semnează cronică literară „O sărbătoare a poeziei noastre“ la volumul „1907“ de Tudor Arghezi. Ceea ce merită reținut în primul rînd din această interesantă cronică este profunzimea observațiilor ce nu puteau fi făcute decît de pe poziția pe care s-a plasat autorul ei, întrunind în el și pe istoricul și pe criticul literar. Această poziție de istoric și de critic literar îi permite autorului să releve rădăcinile îndepărtate ale noii creații argheziene, pe care o integrează organic în evoluția firească a poetului. Cercetînd reviste literare de altădată, — la care a publicat Arghezi — criticul demonstrează că simpatia pentru țărani răsculați și ura împotriva exploataților și asupritorilor sălășluiau în sufletul marelui poet încă din vremea răscoalelor. De pe atunci po-

etul se simțea dator să participe cu verbul său la lupta acestor umiliți. Noua lucrare poetică argheziană împlinește acum din plin o veche solidaritate a poetului cu morții răscoalelor. Mai mult chiar: „O înțelegere superioară a realității prilejuește și dezvăluirea unor calități artistice încă nebănuite“. Criticul arată că poemul „1907“ reprezintă nu numai împlinirea unei datorii mai vechi, a lui Arghezi față de morții răscoalelor, ci și o sinteză de formule artistice încercate ale marii creații argheziene. El ilustrează un adevărat salt calitativ în evoluția ideologică a poetului. Verbul lui răzvrătit devine aici pentru înția oară expresia unei conștiințe revoluționare, luminată de idealurile clasei muncitoare“.

Interesantă și originală este paralela dintre romanul lui Liviu Rebreanu „Răscoala“ și poemul lui Arghezi, căutînd cu multă finețe diferențele specifice.

Elegant scrisă și conținînd idei juste, cronica lui A. E. Baconski la romanul

„Pasărea furtunii“ de Petru Dumitriu, discută totuși prea mult în jurul cărții și prea puțin în interiorul ei, ceea ce stînjenește cronicarul în elaborarea unei judecăți îndeajuns de cuprinzătoare asupra romanului.

George Munteanu subscrisse cronica literară la volumul de versuri al Veronicăi Porumbacu „Generația mea“, apăsînd cu deosebire pe ideea poetului cetățean militant — cum se afirmă în aceste poezii autoarea volumului. De remarcat atitudinea cumpătată a criticului, care exaltat în fața frumosului nu se sfiește să se arate în dezacord cu unele părți neizbutite sau cu unele asperități de limbă. Un studiu profund, cu o documentație bogată, semnează Ion Breazu, referindu-se la ultimele studii și ediții privitoare la opera lui Anton Pann.

Mai sînt multe lucruri care merită atenția și aprecierea cititorilor, dar...

D. B.

CONTEMPORANUL *n-rele 12—17/1956*

Avînd forme vii de prezentare grafică, materiale variate și interesante, „Contemporanul“ tinde să devină una din revistele literare atrăgătoare și citite. La aceasta contribuie și prezența obișnuită în paginile sale a unor nume de mare popularitate în lumea scrisului: G. Călinescu, Tudor Arghezi, ș.a.

Ținînd cu regularitate „Cronica optimistului“ — ca răspuns dat vechii sale „cronici a mizantropului“ — G. Călinescu debata probleme dintre cele mai actuale, fie de etică cetățenească, fie de etică scriitoricească, fie pur și simplu, probleme de critică literară. Intr-un moment, cînd în cercurile scriitoricești se poartă aprinse discuții pe chestiunea cunoașterii vieții, „Cronica optimistului“ intitulată „Secera fermecată“ ridiculizează cu armele unei satire dure și ale sarcasmului, un ins din lumea muzelor care vrea să scrie un roman despre alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare stînd la Castelul

Peleș din Sinaia, documentîndu-se — prin corespondență — cu un plugar și un turnător. De la țară, el cere să i se trimească prin poștă un știulete de porumb pe baza căruia să intuiască aurul ce strălucește pe ogoare iar pentru a cunoaște omul nou din rîndul clasei muncitoare, el cere unui turnător să scrie „un fel de autobiografie, în care să-mi spui sincer ce gîndești, ce simți, cum privești dumneata era socialistă în care trăim“. Sînt pline de bun simț și de autentică poezie scrisorile turnătorului și plugarului. În scrisoarea turnătorului găsim imagini care ne amintesc frumosul reportaj al lui G. Călinescu despre Uzinele Mao-Tze-Dun: „Ciuturile de fier topit aleargă în sus și-n jos, purtate de podurile rulante, scintele fișnesc pe vrana cup-torului mari ca floricelele, iar pe poarta uzinei tractoarele ies într-una ca tancuri la paradă“.

Următoarea cronică a optimistului expune „Memoriile unei broaște țestoase“

pe seama cărora sînt puse adînci meditații despre soarta existenței omenești. Invidiei omului că nu trăiește ca ea, sute de ani, broasca țestoasă îi răspunde: „Condiția de a nu muri este, prin urmare, de a nu trăi“. Și mai precis, nu este important cît trăiești „fizic“: „Bronzul, fildeşul, bagaua nu rezistă timpului, cît un gînd omenesc, adînc exprimat, cu mare artă“. Unele asemănări izbutite între trăirile „intime“ ale broaștei țestoase și unele sentimente curat omenești stîrnesc hazul. Concluziile acestui Seneca — cum este numită broasca țestoasă de amicul ei, un poet — sună ca un aforism înțelept: „Durererea mea este că tirăsc cu mine un turn de fildeş din care nu pot ieși... Nu voi servi niciodată ca metaforă pentru marile fapte colective.“ Menținîndu-se în lumea celor necuvîntătoare, cealaltă cronică a optimistului este formată din „Scrisori de la plante și animale“, de fapt nu numai de la plante și animale ci și de la obiecte ca orologiul sau masa de ședință. Trădînd o vastă erudiție, ceapa ori puricele continuă dezbaterea începută de broasca țestoasă asupra unor înalte probleme morale, fără însă a da dovadă în toate episoadele corespondenței lor de o profundă inspirație. (Ce vrei, se vede că și la plante și animale, ca și la om, muza este uneori capricioasă). Următoarele cronici ale optimistului ancorează direct în probleme de critică literară. „O carte vie“ este de fapt o cronică la „Desculț“. Forma specifică de foileton dă posibilitatea depășirii cadrului oarecum rigid al articolului de critică recreînd astfel mai liber și sugestiv atmosfera poetică și întâmplările tragice din cartea lui Zaharia Stancu. Cronică optimistului „Lenin și literatura“ este mai sobră; linia politică se transcrie la literat cu o autentică ținută științifică; sînt trecute în revistă idei și învățăminte prețioase din tezele leniniste despre literatură, făcîndu-se pe alocuri și binevenite actualizări.

Un alt nume cunoscut, care ne bucură să-l întîlnim în numerele de față în „Contemporanul“ este al criticului și istoricului literar Ion Vițner. Atrage atenția în primul rînd publicarea unor materiale inedite, relevante pentru viața și opera lui Dobrogeanu-Gherea: articolul de răspuns unui

studiu al lui C. Stere în jurul problemei „poporanismului“ scriitorilor, sau corespondența cu Caragiale. Un manuscris care se pare că făcea parte din celebra polemică cu G. Panu cuprinde, tratate cu humorul specific lui Gherea, probleme de etică aplicate manifestărilor din critica literară veche. Ele sînt însă deosebit de actuale și în condițiile literaturii noastre, făcînd elogiul criticilor care nu se lasă influențați în aprecierea dată unei cărți sau alteia de simpatiile și antipatiile lor personale. Articolul „Firul Ariadnei“ cuprinde însemnări pe marginea cărții lui Lenin: „Caietele filozofice“.

Radu Popescu iscălește în „Contemporanul“ cînd cronici dramatice cînd cronici literare. „Cronica dramatică“ analizează piesa „Apus de soare“ de Barbu Șt. Delavrancea. Evidențiindu-și talentul de publicist, criticul evocă în cuvinte expresive atmosfera epocii în care a fost scrisă piesa. Alteori, Radu Popescu explodează în formule patetice, prea patetice chiar: „Această formidabilă idee“, „Extraordinar, emoționant la culme!“; despre eroul istoric și dramatic vorbește astfel: „leul acesta, muntele de voință, fluviul de autoritate“. Cronică literară se ocupă de „Cronica de familie“ a lui Petru Dumitriu care se remarcă printr-o serie de observații adînci și inedite — unele din ele însă discutabile prin extravaganța speculațiilor criticului privind specificul creației lui Petru Dumitriu.

Se impune atenției „Tribuna creației“ inaugurată de „Contemporanul“ în întîmpinarea Congresului scriitorilor din țara noastră, în vederea unui schimb de păreri libere și constructive asupra problemelor literaturii contemporane. Primele articole publicate la această tribună au fost „Cu sau fără probleme“ de Victor Vîntu și „Insemnări ale unui participant“ de H. Rohan. Articolul lui Victor Vîntu exprimă păreri asupra genului scurt, insuficient discutat la consfătuirea tinerilor scriitori. Reluînd probleme ridicate la consfătuire, Victor Vîntu își arată dezaprobarea față de critica nejustă a lui M. Gafița la adresa unor schițe ale tinerilor sau față de obiecția dogmatică adusă într-o notă din „Gazeta Literară“ reportajelor lui Tra-

ian Coșovei. Celălalt articol „Insemnări ale unui participant“ ridicând tot probleme importante suferă totuși din pricina caracterului său complet abstract.

În următoarele numere, la „Tribună“ apar puncte de vedere îndrăznețe fie îndreptate împotriva literaturii cenușii fie împotriva unor articole confuze. „Literatură și literaturizare“ se intitulează articolul lui Dumitru Micu. Victima criticului este cartea lui Dan Costescu „Pavel Dogaru“. „Lungă istorisire moralizatoare sau prelegere în pilde pentru vreo școală sindicală, cartea se slujește de câteva nume de persoane spre a populariza anumite metode de muncă înaintate și a demonstra anumite teze înțelepte în legătură cu activitatea serviciilor de cadre, a conducerii întreprinderilor“, etc., iată o apreciere care nu lasă nici o îndoială asupra modului de tratament la care va fi supusă cartea. Articolul abundă în expresii iritate: „din lectura cărții te alegi, în tot cazul, cu o plictiseală, care, după închiderea cărții cedează locul unei sublime senzații de eliberare“, etc. Criticile sînt în marea lor majoritate juste și făcute cu talent de polemist.

Promptă este luarea de poziție a Luciei Olteanu față de articolul lui Mihai Gafița „Realism critic sau realism socialist?“ Nota relevă cu justețe confuziile acestui articol în care realismul socialist este opus realismului critic, ajungîndu-se pînă la explicarea greșelilor de ordin obiectivist din literatura noastră ca rezultînd din ...luarea ca model a operelor realismului critic.

Din notă s-ar putea desprinde însă opinia că orice discuție asupra deosebirilor dintre realismul socialist înseamnă „o atitudine cel puțin nerespectoasă a criticului“ față de operele scrise în trecut, ceea ce ar face imposibilă studiarea diferențelor calitative care există între aceste două metode de creație.

Articolul poetului Aurel Rău „Timiditate și teribilism“ se cuvine elogiât pentru critica ascuțită căreia îi sînt supuse manifestările noi, deghizate, ale proletcultismului din poezia tinerilor. Arătînd că „Discuțăm literatura noastră tînără în condițiile unor reale succese“, Aurel Rău denunță

două manifestări ale acestui cvazi-proletcultism: pe de o parte apologia simplismului, numit cu prudență „simplitate“ și „modestie“, o apologie a tot ceea ce este cenușiu și cuminte, iar pe de alta teribilismul de-a dreptul grotesc, afișat de unii tineri. Exemplele citate sînt convingătoare ca și argumentele poetului.

În fața unor atari poziții critice curajoase surprinde „Jurnalul de lector: „Pașiunea lui Geo Bogza“. Pornind de la intenția justă de a promova poezia care nu ignoră „ceea ce domină în mințile și sufletele oamenilor“ contemporani și anume uriașele descoperiri științifice din epoca noastră, jurnalul de lector alunecă într-o vădită poziție apogetică față de o poezie a lui Geo Bogza „Aș vrea să fiu bătrîn“. Trecînd cu vederea slăbiciunile ultimei părți a acestei poezii — și tocmai acolo unde trebuia să fie relevată cu forță artistică semnificația socială și umană a descoperirii sincrofazonului — H. Rohan ajunge să apropie acest poem, poemului lui Mihail Eminescu: „Luceafărul“. Nu cade însă tov. Rohan în greșeala acelor pe care cu dreptate îi veștejește în articolul său „Insemnări ale unui participant“, spunînd: „nu înseamnă de fel că putem fi de acord ca în numele acestei înalte cerințe să se manifeste o bucurie zgomotoasă dar găunoasă față de apariția oricărei lucrări care a atacat o temă nouă, numai pentru temă în sine“? În acest fel se poate oare manifesta dragostea noastră față de marii scriitori contemporani, adoptînd o atitudine lipsită de discernămint critic față de lucrările lor relativ slabe?

La „Tribuna creației“ este publicat și articolul lui Ștefan Luca, cuprinzînd observații făcute cu bun simț și pătrundere asupra „continuupei perfecționări a uneltelor“ scriitorului.

O discuție care depășește sfera preocupărilor noastre strict literare dar are totuși contingențe directe cu problemele estetice generale, este cea din jurul problemei educării tinerilor critici de artă. Discuția a fost deschisă de articolul lui M. Neamțu care vorbind despre viitorii teatrologi sau muzicologi și importanța pregătirii acestora a ridicat printre altele și problema îmbunătățirii radicale a cursurilor de estetică.

„Se ridică — spune M. Neamțu — cu toată acuitatea problema unei revizuirii fundamentale a cursurilor de estetică în legătură cu specificul fiecărui institut de artă“. Acestei opinii i-a răspuns după două săptămâni N. Moraru în articolul „Discuția este necesară“ unde se ocupă exclusiv de problema cursurilor de estetică marxist-leninistă. N. Moraru crede că teza lui M. Neamțu înseamnă în fond „abdicare de la estetică în calitatea ei de știință filozofică, de teorie generală a artei“. Nu vrem să anticipăm viitoarele puncte de vedere. Vrem numai să ne ocupăm de unele formulări susceptibile de discuții cuprinse în această ultimă poziție care prin obiectul ei se apropie mai mult de preocupările revistei noastre. N. Moraru afirmă într-un loc că „în anii din urmă, cursurile de estetică au avut mai mult un caracter popularizator-iluminist“ (!?) Surprinși am citit mai departe să vedem în ce constă acest caracter „iluminist“ al cursurilor noastre de estetică: „...gândirea noastră estetică e deci în mare măsură ruptă de practica creatoare și nu ajută la generalizarea fenomenelor noi apărute în creație“ și în altă parte: „ne-am redus în mare măsură la activitate belfericească, iar munca științifică în adevăratul sens al cuvântului am neglijat-o“ ș.a.m.d. Și aceasta după părerea unui profesor universitar de la catedra de estetică înseamnă „caracter popularizator-iluminist!“ (lăsând la o parte că însăși auto-caracterizarea de „iluminism“ a spiritului cursului mi s-a părut de un comic imens); ar fi încă bine dacă deficiența principală a cursului de estetică, ar fi aceea că se situează doar la nivelul „Aufklärungs-lui,“ la nivelul gândirii estetice a unui Lessing, Diderot, a ilumiiniștilor englezi etc. Ar fi fost însă și mai bine dacă titularul catedrei de estetică ar fi cunoscut exact sensul cuvântului de „iluminism“, marele curent de gândire progresistă al sec. al XVIII-lea și nu l-ar fi folosit în mod absurd într-un înțeles pejorativ, asociat într-un mod la fel de absurd cu cuvântul „popularizator“, ea și cum între activitatea „ilumiiniștilor“ și activitatea de „agitație“ sau „popularizare“ ar fi vreo legătură istorică sau logică !).

Bogatul și variatul material privind, după cum am văzut, probleme de istorie literară, de critică sau de estetică este publicat însă în detrimentul celorlalte genuri literare, cum este de pildă poezia lirică. În aceste numere nu întâlnim decât poeziile scurte ale următorilor poeți: Nina Cassian, Al. Andrițoiu, N. Labiș, Toma George Maiorescu și George Silviu. Poezia Ninei Cassian este un imn — acesta este și titlul poeziei — solemn, grav, patetic, închinat soarelui, martor al vremii albastre, al lupțelor din epoca noastră. „O, soare, glorie și celor ce nu se ascund/de dreapta, curata-ți făclie/pe orizontul rotund!“ Nicolae Labiș, arătând încă odată predilecția sa către imagini grandioase, cu valoare de simbol, se consideră în „Bilanț“ însăși mulțimea care umple ca o mare piață, atingând cu o aripă statuia înaltă și netezind cu aripa cealaltă pomii înșirați pe bulevard. Al. Andrițoiu discută problema clipei faustiene, căreia generația sa tinăra nu-i spune să rămână: „Deci i-oi spune clipei călătoare: „Du-te/Du-te und' și-i drumul și cu tine du-mă/Către era-n care visele-mi adună“ — știind că aceasta înseamnă apropierea de era luminoasă a comunismului. Cealaltă poezie a lui N. Labiș „Cincinalul“, este mediocră. Poezia sa de obicei zgrunțuroasă, cu expresii prozaice, se transformă în acest caz în simplă proză versificată. Cît despre poezia lui Toma George Maiorescu, nu vrem să ne hazardăm cu observații, nici în sens pozitiv, nici în sens negativ, ci ne mulțumim s-o reproducem integral: „Noi am bătut/la poarta veșniciei/vroind ca bronz și marmuri/să reție,/simpla-ți,/omeneasca măreție/. Și nu știam că noi și-am drămuț-o./ Căci viu/prin noi/tu intri-n veșnicie,/iar veșnicia/tu/ne-ai dăruit-o“. Beletristica mai este reprezentată în afara unelor reportaje de „Tabletele“ lui T. Arghezi: „Primăvara“. T. Arghezi ne introduce cu gingășie în lumea păsărilor văzduhului sau a păsărilor domestice în momentul cînd „vechi ramuri se deșteaptă în azur, naive și grăbite s-apuče sărutarea de aur a căldurii primăvăratice“.

După cum vedem însă „Contemporanul“

pare a nu da importanța cuvenită lirei și trompetei — semne alegorice din antichitate ale poeziei lirice și ale poeziei epice —

fără să mai vorbim de pumnal, semn alegoric al poeziei dramatice.

C. O.

POEZIA DIN „TÎNĂRUL SCRITOR“ nr. 4/1956

Parcurgînd materialul beletristic, publicat în numărul de față al revistei, remarcăm, în special, în poezie, — asupra căreia ne vom opri — pe lângă preocupări diferite: pentru peisaj, profesiuni de credință, autodefiniri, (I. Horea, Gh. Tomozei, M. Monoranu) preocupări pentru trecutul și prezentul țărânimii noastre — (T. Balș — „1907“; Șt. Iureș „Cuiul“, I. Brad „Balada lui Ion“, Radu Tudor „La răspîntie“), trepte de realizare artistică de asemeni diferite, fapt destul de îmbucurător. Vom căuta să demonstrăm afirmațiile noastre în rîndurile de mai jos.

Poeziile semnate în mare parte de condeie tinere, dar distincte, respiră stări de spirit primăvăratece, optimiste. Versuri sprințare sau duioase închinare naturii, — albului amețitor al zăpezii sau mugurilor prevestitori de viață nouă ai primăverii — semnează Gh. Tomozei, („Și se-apeacă pădurea“) și Mihaela Monoranu în „Stanțe pentru primăvară“, din care cităm această grațioasă imagine: „Călugărița din schit a ieșit / Și, pe potecă mergînd agale, / A dat, în cale, de-un măr înflorit, / Ningînd cu roiuri de albe petale / Călugărița s-a așezat; / Mărul a nins-o pe haina cernită. După un sfert de veac încheiat, Purta o haină împodobită. / Călugărița a tresărit. / Și-a dat să fugă peste coclaur. / O creangă, scufia din cap i-a răpît / Descoperindu-i părul de aur...“).

Poezia „Inceput“ de Ion Horea este un îndemn la muncă avîntată, adresat sie-și dar și altora, cu prilejul sosirii anotimpului regenerativ al energiilor, care „ca o esență tare“ inundă „păpădiile drumului de țară“, un îndemn călduros la înțelegerea, la cunoașterea vieții ce pulsează în jur:

Tu înțelege toate armoniile,
Și lepădînd cele zece pieptare
ascultă atent cimpiile
Și ieși afară!

Chiar duioasele și emoționantele „Cin-tece pentru Mara“, semnate de poetul Cristian Sirbu, evocînd suferința unui suflet tînăr, încătușat de un trup bolnav:

Vroiai să faci lucruri mari dar nu puteai,
Bolnavă, plîngeai invinsă de melancolie.
Țintuită între patru pereți
Trăiai ca o pasăre în colivie,

poartă, dincolo de durerea omenească a-dîncă, pecetea... robusteții, a unui optimism autentic:

Și-acum că ai plecat prin ceață
Ca o adiere de vînt,
Ești liberă gingașa mea pasăre.
Ești a soarelui, a luni și a întregului
pămînt.

Zbori în tot locul.
De aceea să treci și pe la mine
Negreșit!
Să-mi bați la fereastră
Cu o ramură de măr înflorit.

„Serenada la casa pădurii“ a lui Dragoș Vicol e un pastel care se remarcă prin muzicalitatea versurilor și prin frumosul tablou de iarnă, dar din păcate nu și prin creionarea chipurilor de oameni, ce vorbesc un grai nu toamai curgător și corect:

„Mulți ani pădurare, și cinste să-ți fie (!)
Purtăm peste-omete (?) frățească solie
Din fabrica noastră de-aici, de pe vale,
C-un cîntec în cinstea domnișei-tale!
Că poate nu știi, dar ți-om da noi de
știre:

Citește-n gazetă de-nalta-ți cinstire...“

Exprimarea voit bătrînească, arhaică, dăunează armoniei poeziei, îngreunează în general exprimarea. Poezii inspirate din viața țărânimii noastre, aducînd în lumină problemele acute ale contemporaneității, mai toate avînd în centru figura mijlocușului, publică în acest număr Ștefan Iureș („Cuiul“), Ion Brad („Balada lui Ion“), Radu Tudor („La răspîntie“).

În „Cuiul“, Ștefan Iureș a intenționat zugrăvirea zbciumului lui Dănilă Bulija, un mijloc, nehotărît, care nu știe ce să facă: să intre sau nu în gospodăria colectivă? Desigur, tema e interesantă, dar totodată destul de pretențioasă. Tratarea ei într-o manieră factice, nu putea să ducă decît la un eșec, sigur chiar atunci cînd autorului nu-i lipseau pretextele poetice, cum e acela de a urmări tribulațiile psihologice ale eroului său din felul cum bate în cuie firma gospodăriei colective. Ce face însă poetul nostru? Se mulțumește să descrie actul baterii unui cui, sunetele care se produc cu această ocazie, gesturile omului, cu o insistență supărătoare de refren: „Poc, poc, poc, / bate un om cu ciocan-ntr-un cui“: „Ce-o fi în sufletul lui?“ (se-ntreabă poetul îngrijorat dar totodată gata să dea lămuriri):

**Ce-o fi, oameni buni, cu Dănilă Bulija
Că bate un cui**

Zmuls din miinile nu-mai-știu-cui

Și-l bate-ncet, cu toată fereala și grija?

Ce-o fi, într-adevăr cu acest cui? se-ntreabă și cititorul. Ajuns la jumătatea poeziei, nu află prea multe, decît doar că „colectiviștii proaspeți“, ieșind de la căminul cultural „parcă păseau pe ouă“ (de bucurie, probabil!) că erau toți veseli și împodobii:

**Muierile, baremi, răscoliseră lada de
zestre**

**Și-acuma, găfite, nici nu arătau a neveste
ostenite, muncite,**

de mult nărăvite (sic!)... etc.

Și-așa, veseli și mulțumiți, oamenii priveau spre haturi „sub care certuri lungi își au mormîntul“ și de ciudă le ocărau cu cite-un „Mănînce-le viermii cei neador-miți!“

În toiul sărbătorii, eroul nostru, Dănilă, „suflet sucit într-un trup ciolănos și uscat“, cum îl caracterizează autorul, bate un cui, „poc, poc poc“ și... „se-ngindură“, și după un alt „poc, poc“, aflăm că „al dracului de greu intră cuiul!“ Dar dintr-o dată oamenii înfuriați probabil pe drept cuvînt de-atîta bocăneală, încep un colocviu nu tocmai respectuos cu eroul nostru, care este interpelat cam în felul acesta: „Pe

altu-l încingi, da' tu nu te-mpingi?“ sau, „Ei, lasă, proțapule, lasă“, sau, — „N-auzi, dă-te surdule, jos!“, etc. Însă nici eroul nostru nu se lasă cu una cu două: el „nu se-nduplecă în ruptul capului“ să coboare de pe scară, și „mormăind“ pentru sine „ba nu plec, mă!“ începe să bată mai avan, cuiul buclucaș: „...Și iar cu ciocanul, poc, poc, poc, / poc, poc, poc...“

Nu vrem să mai continuăm povestirea. Cei care vor să știe cum a bătut mai departe cuiul Dănilă al nostru pot să afle citind poezia din revistă. Ceea ce vrem să mai adăugăm, de data asta fără glumă este faptul că poetul, tratînd cu insuficiență grijă și seriozitate subiectul, făcînd abuz de expresii așa zise „țărănești“ de natura celorla citate mai sus, sau de comparații nefericite ca acestea: „și parcă nu vorbea, ci tăia cu cuțitul gogoșa unui vierme de mătasă“ (?) ori „a început să se lege amețitor ca ovăzul“, etc. lungind la infinit momentul baterii cuiului în firma gospodăriei colective, pierzînd din obiectivul său frămîntarea dureroasă din sufletul lui Dănilă, a dat o asemenea poezie lungită și adesea apropiată de ridicul. Puținele versuri închegate, străbătute de un fior puternic, pe care poetul le-a lucrat cu seriozitate se pierd în ansamblul poeziei.

În balada „La răspîntie“, Radu Tudor se ocupă și el de problema spinoasă a mijlocușului. De data aceasta, drama se consumă într-o familie, între țaranul Oprea și fiica sa Leana.

Ceea ce-l determină pe mijlocușul Oprea să intre în cele din urmă în colectivă, este dragostea pentru fiica sa căreia nu vrea să-i fie dușman:

**Oprea fruntea își pleacă-n pămînt
Cum se pleacă spicul greu de vînt!“**

Deși hotărîrea sa seamănă mai mult cu resemnarea de cît cu convingerea, ea ar fi putut fi zugrăvită mai veridic, mai adînc, dacă autorul, care în prima parte a lucrat cu migală balada, n-ar fi expediat tocmai... momentul culminant.

Balada ar fi avut de asemeni mult de cîștigat dacă autorul ar fi știut să evite asemenea exprimări lozincarde, perimate: „Mai bogată-i viața, mai frumoasă/Cînd muncești cu toți tovărășie“, sau „Oprea

doar e-n cumpănă cu gîndul/Calea colectivei nu-l încîntă", etc. sau improprii „Undeva în zarea de tăciune/Dormitează neguri pe obînc“.

Chiar cu riscul de a fi acuzați de „purism“ nu putem trece cu vederea neajunsuri de aceeași natură, vizînd ținuta exprimării în „Balada lui Ion“ de I. Brad — poezie cu reale calități. Se spune despre Ion, fostul argat, care a fost căsătorit mai mult fără voia lui cu o chiaburiță, în 1949 :

**Chiar după cununie, mi se pare,
L-a încălțat pe om cu cinci hectare.**

sau despre popa din sat că : „**Li plac al naibii merele din sîn**“.

Și departe de orice intenție rea, mărturisim că, din concluzia poeziei n-am înțeles deloc ce legătură are faptul că Ion „și-a lăsat mustață“ cu acela că a înțeles abia acum ce fel de nevastă a avut :

**Ion și-a lăsat mustață, trage coasa
Și vede azi abia ce-a fost boereasa !**

Poate că poetul a scontat vreun efect umoristic ? Fie-ne iertat, dar nu l-am priceput.

Tot la rubrica de versuri, remarcăm ascuțitele epigrame ale lui Păstorel. Teodor Balș publică două fragmente din poemul „1907“, intitulate „Dimineți de toamnă reci“ și „Sfat sub clar de lună“ care anunță o lucrare interesantă, scrisă cu o veritabilă îndemînare de versificator.

Ca „Pagini de antologie“, în acest număr revista publică în traducerea lui Petru Mirescu, două poeme de Giacomo Leopardi : „Către Italia“ și „Cîntarea din urmă a lui Saffo“, precedate de o prezentare a marelui poet italian. Mai cităm de asemeni o poezie a lui Nikolai Tihonov, „Căsuța natală“, tradusă de Emil Manu.

A. E.

DRUM PRIN ȚARA UMBRELOR

Povestire fantastic-literară

La 1 ale lunii trecute, orele 17,30, la 27 mile nord de portul Constanța, pe malul Mării Negre, am găsit azvîrlită de valuri o amforă de mărime mijlocie, din lut ars, acoperită cu o crustă groasă de săruri și alge marine. Spărgînd pereții groși și rezistenți ai amforei, am găsit un sul gros de papyrus, îngălbenit de vremuri, datînd de mai bine de 20 de secolî.

Experții au stabilit că manuscrisul îi aparține legendarului Ulise și că a fost scris de acesta la puțină vreme după ce a năvălîrîsînt insula Ea, scăpînd din mrejele ispîitoarei Circe. Dar, să-l ascultăm mai bine pe slăvitul fiu al lui Laerte istorisîndu-și pătaniile :

„Zeiî ne erau favorabili. Vîntul prielnic ținea umflate pînzele și corabia aluneca lin pe fața apei. Tovarășii mei se bucurau, sărmanii, sperînd că nefericirile luaseră sfîrșit și leneveau. După cîteva zile de liniștită călătorie soarele a început să se ascundă, norii au început să coboare deasupra capetelor noastre iar frigul și teama au intrat din nou în sufletul tovarășilor mei. Eu, ședeam necumpănit. Știam din vorbele neuitatei Circe că intrăm în celălalt tărîm, acolo unde hălăduesc sufletele celor morți, acolo unde niciodată luminosul Febus Apolon nu-și plimbă privirea.

Curînd am ajuns la țarm. După sfatul frumoasei Circe, trebuia să săpăm o groapă și în ea să aducem jertă doi berbeci negri, din al căror sînge înțrîptîndu-se, umbrele

să prindă glas și puteri. Căci fără jertfa sîngelui cald, aburînd, mîniosul Hades și cumplita Persefona nu dau voie umbrelor să scoată vorbe.

Curînd, locul din jurul groapei se umplu cu umbre. Aveau contur omenesc dar, bietele, erau de culoarea cenușei, aveau densitatea ceții și puterea fumului.

— O, voi umbre nefericite, spuneți-mi, unde se află Tiresias, cel sortit de zei cu darul proorocirii, să-mi spună cum să îmbîlînzesc mînia prea buneî Hera, să mă întorc acasă la ai mei, să văd pămîntul sfînt al Itacăî, să-mi sărut soția credincioasă și fiul iubit ?

Dar umbrele mă priveau cu mirare și neînțelegere.

— Oare chinurile infernului v-au luat, nefericiților, glasurile de nu-mi răspundeți ? Apropiati-vă, iată sîngele cald al jertfelor, sorbiți-l și luați putere...

Una din umbre se legăna ușor, clătîna capul a neputînță și părere de rău și, spre mirarea mea, vorbi fără să soarbă sîngele jertfelor.

— Te înșeli slăvite fiu al lui Laerte, corabia ta nu te-a dus spre țara lui Hades și a iubitei sale Persefona, acolo unde înțeleptul Tiresias te așteaptă cu sfaturile sale cuminți. Noi nu sîntem umbrele morților ci, nefericire nouă, sîntem umbrele celor vii, umbre născute ca umbre de la bun început. Căci, și în asta stă sîmburele nefericirii noastre, noi sîntem personajele li-

terare din povestirea fantastico-științifică „Drum printre aștrii“ de Radu Nor și I. M. Ștefan. Tu, fie-ți numele slăvit, viteazule Ulise, ești puternic, înțelept, ai o înfățișare omenească, brațul tare ca al zeului făurar și înțelepciunea Atenei. Tu îți iubești soția credincioasă, dar câteodată vrăjile zeitelor te mai opresc din cale; într-un cuvânt, tu ești la fel cu toți oamenii dar în același timp ești mai frumos, mai viteaz, mai înțelept și mai puternic decât oricare muritor din jurul tău. Dar noi, bietezele umbre, ce ne leagă de oameni? Niște bieteze nume, niște biete însușiri că mîncăm, mergem, fugim, alergăm? Tu, slăvite Ulise, vei trăi sute, mii, sute de mii de ani, noi, bieteze umbre, ce putem spera?

Așa a luat sfîrșit trista convorbire cu umbrele. Cînd ne-am suit din nou în corăbii, o umbră s-a apropiat de țărnișă și ne-a strigat: „(urmare în amfora viitoare).

La 15 ale lunii, tot pe mărul mării Negre și tot la 27 mile nord de portul Constanța, a mai sosit o nouă amforă zvirlită de valuri. Un alt papirus, cu continuarea însemnărilor:

„— Nemuritorule și slăvitule Ulise, dacă mergi la înțeleptul Tiresias cere-i un sfat în plus. Intreabă-l ce-i de făcut ca noi, bietezele umbre din unele opere literare să fim oameni vii, care trăiesc, se bucură, suferă, într-un cuvânt care sînt ruși din viață. Dacă în rătăcirea ta pe mare îi întâlnești pe autorii noștri Radu Nor și I. M. Ștefan arată-te în fața lor așa puternic și nemuritor cum ești și spune-le taina cu care te-a conceput slăvitul tău autor, Homer cel fără

de moarte.“ Apoi umbra a plecat de la mal iar corabia noastră s-a îndreptat spre alte meleaguri. După multe peripeții, am găsit și țara umbrelor, tărîmul în care bietezele suflete ale celor morți suferă chinurile veșniciei fără fericire. Tiresias a răspuns nedumeririlor mele iar la urmă i-am vorbit de rugămîntea pe care atît de jalnic mi-o făcuse umbra aceia vie.

— Viteazule Ulise, dacă ai să-i vezi pe cei doi autori, spune-le să conducă cu atenție corabia lor printre două stînci mai amăgitoare decît Scylla și Charybda, printre care tu ai ieșit teafăr. Pe de o parte este literatura și pe de altă parte este fantastico-științificul. Dacă nava lor nimerește mereu numai în fantastico-științific, ce ne facem cu literatura? Spune-le să vîslească chiar pe la mijloc, așa ca să fie și literatură și fantezie științifică. Adică ceea ce scriu ei să fie literatură fantastico-științifică adevărată.

Așa mi-a vorbit înțeleptul Tiresias și iar am plecat la drum. Dar, în toate călătoriile mele de-alungul lumii, peste cei doi autori n-am dat.

Și pentru că vreau să-mi țin cuvîntul față de bietezele umbre, cele născute ca umbre, am scris vorbele acestea pe papirus și le-am închis în amfore groase de lut ars. Și cine le va găsi, îl rog să publice însemnările mele în ce revistă literară va crede el de cuviință.“

Lucru pe care, după cum se vede, eu, găzduitorul amforelor, l-am făcut cu toată conștiinciozitatea.

Atanasie Toma

NOTE BIBLIOGRAFICE

HANS SCHERFIG: SCORPIONUL

Roman

Cu prilejul centenarului Caragiale s-a aflat în țara noastră și tânărul scriitor danez Hans Scherfig, al cărui roman satiric „Scorpionul“ a apărut în traducere românească. Gazetar și romancier de talent, Scherfig a ales satira ca armă de luptă pentru o artă progresistă, pentru pace. „Scorpionul“ a început să apară în anul 1952 în foiletoanele ziarului „Land og Folk“. Locul unde se petrece acțiunea romanului nu este precizat, autorul arătând în prefața sa că odată cu prilejul unor „răsturnări geografice“, Oceanul Atlantic s-a întins cu mult peste limitele sale ajungând să scalde pînă și țărmurile Noii Zeelande sau ale Asiei Mici. Este evident că în aceste împrejurări locul acțiunii nu mai poate fi stabilit și de-altfel, el nici nu interesează atât...

Episod central al cărții, peripețiile lectorului Axel Edwin Emil Karelius, arată limpede că orice om cinstit care crede că este ferit de neplăceri numai prin simplul fapt că nu face politică, poate fi adus la realitate, într-un fel sau într-altul! Karelius este ferm convins că țara în care trăiește este cea mai „bună“ din toate democrațiile existente. Iată-l însă dintr-o dată implicat cu totul întâmplător într-o afacere urâtă: o crimă. Justiția, care are tot interesul să-i scoată basma curată pe adevărații vinovați, pentru a nu tulbura relațiile „atlantice“, îl ține sub cheie pe Karelius. Una după alta se prăbușesc iluziile nefericitului lector. Eliberat după un an, el începe să-și dea seama că „cea mai bună din democrațiile existente“ ar putea suferi totuși oarecari... îmbunătățiri.

R. DOMANOVICI: STRADIA

— Povestiri satirice —

Editura de Stat pentru literatură și artă

Scriitorul sârb Radoje Domanovici s-a născut în anul 1813, dintr-o familie de învățători. Scrierile lui Domanovici au atras asupra autorului lor ura și prigoana guvernanților burghezi care l-au urmărit pas cu pas pînă în ziua în care, în anul 1908 în plină tinerețe și forță creatoare, la numai 35 de ani, s-a stins din viață ucis de

mizerie și tuberculoză, victimă a nedreptății orînduirii pe care a stigmatizat-o.

Spiritului de fin observator al lui Domanovici nu i-au putut scăpa dedesubturile farsei politice parlamentare din Serbia, patima parvenitismului unei clase ce dorea să stăpînească cu orice preț. Scriitorul, conștient de sarcina sa socială abandonează

genul descriptiv care părea să-i fie cel mai apropiat și în care obținuse succese, dedicându-se cu toată pasiunea satirei.

În povestirile satirice ale lui Domanovici cititorul distinge ușor structura statului și societății burgheze și simte atacul necruțător al scriitorului la adresa instituțiilor, moravurilor sau anumitor persoane de la conducerea țării. Aceasta în ciuda faptului că acțiunea povestirilor se petrece citeodată, așa cum o arată și autorul undeva, peste hotarele țării sale, sau alteori „în vis”. Aproape întotdeauna limitele rea-

lității sînt depășite, acțiunea purtîndu-se în domeniul fantasticului.

Schițînd parcă din fugă trăsăturile personajelor sale, Domanovici realizează contururile tipice ale burghezului avar, venal și incult.

Pentru prima oară tălmăcită în limba română, proza lui Domanovici, unul dintre valoroșii reprezentanți ai realismului critic sîrb, prezintă cititorilor noștri pagini, pînă acum necunoscute din literatura sîrbă și jugoslavă.

GOTTHOLD GLOGER: PHILOMELA A DUS STEAGUL

— Roman —

Editura de Stat pentru literatură și artă

Romanul tînarului scriitor german Gotthold Gloger reprezintă o îndrăzneală încercare de a condensa în paginile sale povestea unui sat german din ținutul Spessart, de-a lungul a patruzeci de ani, din 1910 și pînă în 1950. Este vorba, după cum se vede de o perioadă din cele mai frămîntate din istoria Germaniei și a întregii Europe, chiar dacă n-am ține seamă decît de faptul că a văzut izbuinind și stingîndu-se două războaie mondiale.

Istoria unei familii de țărani săraci din Spessart de-a lungul a trei generații, văzută prin prisma evenimentelor economice și politice ale Germaniei în aceeași perioadă — dată în cîteva cuvinte tema romanului lui Gloger. Totul se bizuie în fond pe repetarea, în decursul anilor, a încercării de a-i așzgoni pe țărani de pe pămînturile lor.

Ceea ce la vremea lor au izbutit să facă atît împăratul Wilhelm cît și naziștii, nu vor reuși să facă ocupanții americani.

Acum țărani nu mai sînt singuri; acțiunea lor e sprijinită de muncitorii din orașele vecine. Pînă și bătrîna Philomela a înțeles că steagul bisericesc pe care-l purtase pentru prima oară cînd avea 10 ani, pe vremea în care țărani se aflau, ca și astăzi, la grea încercare, trebuie înlocuit de data aceasta cu „puști și grenade... care vor fi mai de folos”.

Romanul lui Gotthold Gloger, distins în Republica Democrată Germană cu „Premiul Heinrich Mann”, reprezintă o mărturie prețioasă a luptei forțelor progresiste din Germania occidentală împotriva oricărei acțiuni militariste.

HOWARD FAST: SILAS TIMBERMAN

— Roman —

Editura de Stat pentru literatură și artă

Pentru a ajunge pînă la Silas Timberman, Howard Fast a trebuit să treacă mai întîi pe la Spartacus, Tom Paine, Sacco și Vanzetti — logica lucrurilor! Ceea ce s-a petrecut acum mai bine de 2000 de ani cu

Spartacus, ceea ce s-a petrecut cu Tom Paine sau cu Sacco și Vanzetti cu ani și ani în urmă se petrece astăzi, bineînțeles la dimensiunile și în cadrul coordonatelor deceniului al șaselea al veacului nostru, cu

profesorul de literatură americană de la universitatea din Clemington, Silas Timberman.

Tragedia lui Timberman dezvăluie o dată mai mult cititorului român lumea și destinul cetățenilor simpli și cinstiți ai Statelor-Unite ale Americii. Cercul persecuțiilor a început să se strângă în jurul unui Silas în ziua în care i s-a cerut să-și denunțe prietenii care au semnat apelul de interzicere a bombei atomice. Niciodată nu s-a putut împăca Silas cu ideea că este oprit să gândească despre Mark Twain că ar fi cel mai mare scriitor realist american. De aici și pînă la „acuzăția” de comunism ce i s-a adus n-a fost decît un singur pas. Și cercul se strîngea mereu. L-au dat afară

din facultate, i-au atacat casa și i-au rănit fiul, l-au adus în fața tribunalului și l-au condamnat la trei ani închisoare. Acesta a fost pe scurt calvarul unui Silas Timberman. La capătul lui însă tabloul arăta puțin schimbat. Silas Timberman din boxa acuzațiilor nu mai era același cu Silas Timberman profesorul din primele pagini ale romanului. Drumul lung și greu pe care l-a avut de străbătut profesorul de literatură americană l-a costat multe suferințe dar l-a dus la concluzii nebănuite pentru el altădată, concluzii care i-au îngăduit să iasă învingător din lupta la care a fost provocat de o societate nedreaptă cu gîndul de a-l face să renunțe la adevăr și rațiune.

A. PEREGUDOV : ÎN ANII DE DEMULT

— Roman —

Editura „Cartea Rusă”

Peregudov evocă în paginile romanului său o perioadă de mari frămîntări din istoria Rusiei țariste și anume epoca ultimilor douăzeci de ani ai veacului trecut. În anii aceia capitalismul a cunoscut în Rusia o rapidă dezvoltare. Proprietarii de fabrici și uzine au găsit, în masele de țărani eliberați de iobăgie dar alungați de la sate de povara impozitelor, un uriaș izvor de brațe de muncă. Cu desăvîrșire ruinați, mii și zeci de mii de țărani alergau spre oraș pentru a schimba jugul iobăgiei, de care scăpaseră în 1861, cu cel al robiei salariate.

Acțiunea gravitează în jurul eforturilor pe care Nikita Karpuhin le face pentru a

transforma vechiul atelier de olărie alunchiului său, într-o mare întreprindere capitalistă, într-o adevărată fabrică de porțelan. Pentru a-și atinge țelul Karpuhin nu cunoaște nici un fel de opreliști. El se dovedește un exploatator fără scrupule, un om dispus să calce în picioare nu numai viețile celor ce-i stau în cale ci și propria demnitate. Paralel cu ascensiunea capitalismului, Peregudov urmărește dezvoltarea proletariatului care, an de an devenea o forță organizată, în stare să se opună cu tărie exploatării nemiloase a capitalului.

Sfîrșitul romanului lasă cititorului convingerea fermă că zorile eliberării proletariatului nu aveau să mai întîrzie multă vreme.

